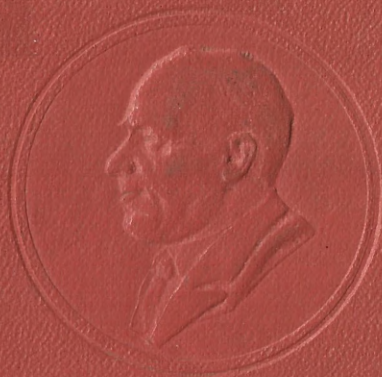

821(477)'06

B-55

ВСТАП
ВИШНЯ

75 коп.

ДЕРЖЛІТВИДАВ
УКРАЇНИ

ВИДАВНИЦТВО
ХУДОЖНЬОЇ
ЛІТЕРАТУРИ
„ДНІПРО“
Київ
1985

ОСТАПВИШНЯ

ТВОРИ В СЕМИ ТОМАХ · 1963—1965 · ВИДАВНИЦТВО „ДНІПРО“

Том 1. Твори 1919—1924 років

Том 2. Твори 1924—1925 років

Том 3. Твори 1925—1926 років

Том 4. Твори 1926—1933 років

Том 5. Твори 1944—1946 років

Том 6. Твори 1947—1951 років

Том 7. Твори 1952—1956 років

ВОСТАП ВИШНЯ

ТОМ СЬОМІЙ

ФЕЙЛЕТНИ

ГУМОРЕСКИ

УСМІШКИ

1952—1956

У2
В55

Видання здійснюється за постановою
Ради Міністрів Української РСР

Редакційна колегія:
ДМИТРО БІЛОУС, АРСЕН ІЩУК,
ФЕДІР МАКІВЧУК, СТЕПАН ОЛІЙНИК

Упорядкування та підготовка текстів
Ф. Ю. Маківчука та В. О. Губенко-Маслюченко

Редактор тома
Степан Олійник

Примітки склав
Іван Дузь

Рейлетони
Туморески
Уацѝшки

1952 — 1956

ВСЕ ЖИТТЯ З ГОГОЛЕМ

I

КОЛИ я вперше почув про Гоголя?
Ой, давно, давно, давно!
Ще й до школи я не ходив, як уперше дізнався, що в містечку Сорочинцях народився письменник Микола Васильович Гоголь, що писав книжки і написав «Сорочинський ярмарок».

Чому саме найбільше вразило мене, що Гоголь написав «Сорочинський ярмарок»? Не «Ревізора», не «Тараса Бульбу», а іменно «Сорочинський ярмарок»?

Ярмарок у нашому містечку був для нас, дітей, великим святом, бо батько давав нам на ярмарок по цілому п'ятаку, і — боже мій, боже мій! — скільки ж можна було на того п'ятака поласувати: і «Фіалки» під яткою випити, і «брусиків» купити, і канахветів барбарисових аж п'ять на копійку, і отого великого-великого канахвета, довгого, круглого, що золотом обкручений, та ще й з обох кінців у його золоті китиці. А коники-пряники, рожеві з золотом, аж два на копійку! А цигани й коні! А каруселі! Ах, ярмарок — дитяча мрія!

І от у Сорочинцях народився письменник, що про ярмарок написав! Значить, і про «Фіалку», і про коні, і про циган, і про «брусики», і про канахвети, і про каруселі?

Який же це, мабуть, хороший письменник!

От би почитати! Хоч би скоріше до школи!

Батьки мої жили на невеличкому хуторі, біля великого містечка колишнього Зіньківського повіту на Полтавщині.

До Сорочинців од нас сорок п'ять кілометрів, до Полтави — сімдесят п'ять, до Диканьки — шістдесят.

Батько, — ми, діти, про це знали, — їздив і в Сорочинці, і в Полтаву.

У Сорочинцях жили якісь наші родичі, у Полтаву батька в різних справах посилала бариня, а про те, що на світі є Диканька, ми дізналися з етикетки на пивній пляшці, де по складах удвох із старшим братом з трудом прочитали: «Пиво Диканського заводу князя Кочубея, м. Диканька».

І тоді до матері:

— Мамо, що таке князь?

— Мало мені з вами клопоту, щоб я ще князями собі голову сушила! Побіжи подивись, чи гуси не в шкоді. Та носа втри, князю ти мій замурзаний!

Може, мені тоді було п'ять років, може, шість, а тільки пам'ятаю, одного літнього дня в хаті в нас почалася якась незвичайна тривога, батько щось потихеньку говорив матері, мати охкала, ахкала, хапалася за віника підмітати хату і запитувала батька:

— Та що ж вони хоч їдять? Чим ми їх пригощати мемо?

А батько спокійно відповідав:

— Те їстимуть, що й ми їмо!

Аж увечері вияснилася причина такої в нашій хаті тривоги.

За вечерею, коли вся сім'я була в зборі, батько сказав нам, дітям, а нас, батькових та материних дітей, сиділо за столом чималенько, вечеряли не з одної миски, а з цілих трьох:

— От що, дітки! Приїздять до нас у гості сорочинські дядько й дядина. Ідуть вони на богомілья ув Охтирський монастир, а по дорозі зайдуть до нас. Забажалося їм подивитися, як ми живемо. Хоч вони нам і не дуже близькі родичі, якісь там троюрідні, та, проте, родичі. І вам вони дядько й дядина. Вони багаті, у них у Сорочинцях цілі хороми, а дітей у них нема. Так от, дітки, як вони прийдуть, так ви в очі їм не лізьте, а як вітатимуться, поцілуйте ручки, відповідайте тільки тоді, як про щось вас питатимуть, а краще більше в садку та на вгороді гуляйте — тепер літо.

— А де вони спатимуть, тату?

— А спатимуть у хаті! А ви, дітки, в клуні, на сіні, тепер тепло!

Це вже добре — спати в клуні, на сіні, бо мати боялася нас, малих, самих залишати в клуні на ніч:

— Ще клуню підпалите!

Спали ми в клуні тільки тоді, коли мати або батько з нами залишалися, а це траплялося не часто.

«От якби довше дядько з дядиною гостювали в нас, щоб у клуні ночувати!» — мріялося нам, маленьким.

Мати причепурила хату, вимастила долівку, посипала її травою,— запашно в хаті та зелено.

... От приїхали й родичі. Приїхали не возом, а тарантасом, парою гладких, з великими черевами, вороних коней, а на козлах сивий дід з довгими вниз вусами, а в зубах у діда люлька-зіньківка.

Батько з матір'ю вийшли до тарантаса, уклонилися низенько родичам, і батько урочисто проказав:

— Милості просимо!

А ми, діти, з'юрмилися біля сіней, витріщивши на родичів здивовані оченята.

Підійшли родичі до нас:

— Драстуйте, дітки! Та скільки ж тут вас!

Ми їм хором, хоч і не дуже влад, одповіли:

— Драстуйте!

Уперше ми побачили своїх багатих (а ми були бідні) родичів.

Чудними вони нам здалися.

Дядько — маленький, худенький, з руденькою цапиною борідкою й колючими підстриженими вусиками. Оченята в його десь глибоко в очних ямках сидять і звідти швидко сюди-туди бігають. На голові в дядька картуз із лискучим козирком. Одягнений в якесь дивне вбрання: довгий-довгий піджак. Потім уже я дізнався, що то сюртук зветься. На ногах чоботи «бутилками», лискучі-лискучі — лаковані. А на жилетці — срібний ланцюжок, і на ньому великий срібний годинник.

А дядина! Із дядини можна було б викроїти не менш як штук три отаких її дядьків. Така вона висока, така вона огрядна, така вона пишна. А лице біле-біле, густі чорні великі брови ластівкою, і на щоках, як вона посміхнеться, великі ямки робляться. Як скинула вона з себе сірий від порошу балахон, — на ній ми побачили шовкову блакитну сукню, довгу аж до п'ят, підперезану золотим, із якоюсь чудернацькою бляхою, поясом. А круг шиї мереживо спускається на плечі й на груди.

Увійшовши в хату, гості перехрестилися, посідали, і дядина дала матері якийсь пакунок:

— Це вам, сестрице!

А тоді підозвала нас, дітей, і кожному дала аж по три цукерки.

— Кажіть же спасибі,— наказала мати.

— Спасибі! Спасибі! — ми гуртом та за цукерки і в садок.

* *
*

За кілька часу вийшов у садок дядько.

Він побачив мене, підійшов та й питає:

— У школу вже ходиш?

— Ні, я ще малий!

— А читати вже вмієш?

— Ні, ще не вмію! Літери вже розбираю, а ще сказати не вмію! От із Федьком, із старшим братом, потроху ми складаємо слова. Так Федько восени оце вже в школу підс, а я, може, аж на ген ту осінь!

— Ну, нічого, встигнеш іще навчитися читати! — каже дядько.

Дядько на перший погляд мені не сподобався, якийсь він здався мені колючий, неприємний, а виявилось потім, що до дітей він ставився прихильно і навіть ласкаво, хоч своїх дітей у них не було.

А може, саме через те він до чужих прихилився, що не було своїх...

Отоді ж таки в садку дядько, гладивши мене по голові, й каже:

— А ти про Сорочинці чув?

— Чув! Та ви ж там живете!

— А про Гоголя чув?

— Про якого, дядю, Гоголя? Ні, не чув!

— От коли ти підеш у школу, навчишся читати, тоді узнаєш, що в Сорочинцях, де ми живемо, народився письменник Микола Васильович Гоголь, що написав «Сорочинський ярмарок». І народився він на нашій вулиці.

Я вже не пригадую, чи говорив він іще про щось, що написав М. В. Гоголь, але про «Сорочинський ярмарок» пам'ятаю добре.

Я вже говорив, чому саме.

І мені тоді здалося, що дядько гордий не з того, що був на світі великий Гоголь, а з того, що він народився

«у нас, у Сорочинцях», і не на якійсь іншій, а на «нашій вулиці»! От які ми!

А мені тоді, після дядькових слів, аж усередині запекло — так до школи захотілося, щоб навчитися читати, щоб скоріше про «Сорочинський ярмарок» прочитати.

Ой, давно, давно, давно це було!

А тепер, коли я дивлюсь на шість томів повної збірки творів Миколи Васильовича Гоголя, що стоять он у книжковій шафі у глинястій обгортці,— випливають дитячі роки, хутір на Полтавщині, сорочинські дядько з дядиною, ярмарок з ятками, циганами, кіньми, «Фіалкою», канахветами, батьківським п'ятаком, перша чутка про сорочинського письменника Гоголя, що «Сорочинський ярмарок» написав, і болюче бажання скоріше навчитися читати.

І дитяче:

— Написав про Сорочинський ярмарок! Ой, який же це, мабуть, хороший письменник!

Як бачите, іноді діти навіть в оцінці письменника не помиляються.

II

Батьки в мене були грамотні. Тобто вони вміли читати й писати. Бібліотеки вдома ніякої в нас не було. Із книжок, що були в нас у хаті, пригадую тільки дві: євангелію у червоних палітурках і переплетений за якийсь прапраминулий рік журнал «Русский паломник». Де він узявся, той «Паломник», бог його відає. Не пригадую, щоб батько коли читав євангелію, він тільки ретельно записував на останньому чистому аркушикові, коли хто з нас, дітей, народився:

«Павел род. 188... году, генваря...»

Коли він записав геть увесь той аркушик, довелося приклеїти ще один, не вміщалися новонароджені. Мати, пригадую, дуже часто вдавалася до «Русского паломника». Суботами, ввечері, обов'язково читався «Паломник».

Іншої якоїсь книжки, що її б читала мати, не пригадую.

Двадцять п'ять літ я пам'ятаю свою матір, і двадцять п'ять літ вона читала той самий «Русский паломник».

Очевидно, інтересна книжка.

Коли ми вже пішли в школу, навчилися читати, книжки ми брали в бібліотеці, що була в містечку при волосному правлінні.

Бібліотека, щоправда, була невеличка і на всю величезну волость одна; книжки були зачитані, підклеєні, поклеєні, переклеєні, та, проте, читати їх було можна.

Твори Гоголя в бібліотеці були.

І здійснилася моя мрія.

Я прочитав «Сорочинський ярмарок».

Це була, мабуть, чи не найперша книжка, що я її самотійно прочитав.

Розуміється, я взяв збірку «Вечори на хуторі біля Диканьки», і як же я зрадив, коли одразу після передмови пасічника Рудого Панька першим я побачив «Сорочинський ярмарок».

Трохи не так, як я собі уявляв, хоч там усе було те, що й на нашому ярмарку.

Тільки що в нас на ярмарку не було «червоної свитки».

А Солоніїв Черевиків, і Цибуль, і Хіврь, і Парась, і Грицьків — повнісінький ярмарок.

І такі були, що й Солоніїв із Цибулею перепили б, і Хіврю б перелаяли...

Прочитано було й перечитано і «Вечір під Івана Купала», і «Майську ніч», і «Страшну помсту», і т. ін. і т. ін.

Із захопленням і з трепетом перечитано.

А вечорами ми, діти, бавилися в «червоної свитки», лякали всіх, бігали, хрюкали, аж поки було мати вінником не намагає.

Коли ми, старші, попідростали, бабуся наша вже меншеньким казки розказувала, як свого часу й нам: про відьом, про лісовиків, про водяників, про домових.

Одного такого вечора я взяв книжку:

— Давайте, бабуся, я вам почитаю!

— Почитай!

Я почав читати «Зачароване місце».

Бабуся в страшних місцях хрестилася й проказувала:

— Свят, свят, свят!

— Бабуся, чого ви хреститесь? Такого не було! Це письменник вигадав!

— Якби не було, у книжках би не писали! — відповіла бабуся.

Бабуся ясно визначила Гоголя як великого реаліста: якби не було, не писав би!

Всім життям своїм і всією своєю творчістю Гоголь довів: якби не було, не писав би!

III

Так от з дитинства і до старості з Гоголем.

Чи мав вплив Гоголь на мою творчість?

Ну, а як ви гадаєте?

Хіба може письменник, кожний письменник, а тим паче такого жанру, як я, пройти повз творчість мого великого земляка, Миколи Васильовича Гоголя?

І читав, і вивчав, і кожного разу дивувався:

— Звідки бралось, з яких криниць, з яких джерел водограєм било чарівне гоголівське слово?

І Сорочинці на місці,— та ще які тепер Сорочинці! — і Диканька процвітає,— та ще яка тепер Диканька! — і в Миргороді вже давно калюжа висохла, і вже він не гоголівський Миргород, а чудесний радянський курорт,— а другого Гоголя нема!

Невже Микола Васильович увібрав у свій талантище увесь сміх, всі чари, всю красу, всі барви життя?

Ні! Ні! Ні!

Миколи Гоголі не щороку народжуються, зачекайте, настане день, коли з'являться чарівні радянські «Вечори».

Може, вони будуть не біля Диканьки, а біля Каховки, а як не біля Каховки, то біля Шевченківської МТС, а будуть!

Неодмінно будуть!

Слово великого Гоголя не тільки не вмере, а дасть чудесні паростки!

Дасть! Дасть! Дасть!

IV

До ювілейних торжеств з приводу століття з дня смерті Гоголя мені припала велика честь працювати над перекладами драматичних творів великого мого земляка на українську мову.

Я переклав «Ревизора», «Женитьбу», «Ігроков», «Приложения к «Ревизору» та «Театральный разъезд»...

І «Ревизор», і «Женитьба», і «Ігроки» в перекладі на українську мову були, але літературознавці вважають, що переклади ті не зовсім задовільні, перекладачі ніби одійшли від автора, не зберегли в перекладах аромату гоголівського слова.

Першим переклав «Ревизора» і першим поставив його в українському театрі корифей українського театру Микола Карпович Садовський (Тобілевич), один із славнозвісних трьох братів Тобілевичів (Карпенко-Карий, Садовський, Саксаганський).

Сам Садовський грав городничого.

Грав він його знаменито.

Мені доводилося бачити «Ревизора» у театрі М. К. Садовського.

Хлестакова тоді грав (теж чудесно!) нині народний артист СРСР Іван Олександрович Мар'яненко.

Переказували, що знаменитий Давидов, тоді артист петербурзького імператорського Александрінського театру, один із найкращих городничих, приїздив до Києва дивитися, як грає городничого Садовський, і захоплювався його виконанням ролі А. А. Сквозник-Дмухановського.

Переклад Миколи Карповича Садовського справді-таки, як на теперішній час, подекуди застарів і потребує поновлення.

Інших перекладів мені не довелося читати.

Судити, розуміється, про свою роботу я не буду, скажу тільки, що ніколи я так не хвилювався, працюючи в літературі, як хвилювався я, перекладаючи твори Гоголя.

Зберегти красу, чарівність, аромат гоголівського слова — трудна це задача. Трудна й відповідальна...

Я сердечно вдячний поетові-академіку Максимові Тадейовичу Рильському за велику його допомогу мені в цій роботі...

Українській радянській літературі потрібні досконалі переклади творів М. В. Гоголя, і коли мені припала ця

честь, то це не значить, що роботу виконано як слід і що до неї не слід ще і ще повернутися, щоб таки справді мати переклад, достойний незрівнянного оригіналу.

Отак з дитинства і до похилих літ з великим земляком своїм, з Гоголем, у серці.

Хай буде йому довічно земля пухом!

М. В. ГОГОЛЬ

(До століття з дня смерті)

І

У ПЕРЕДМОВІ до «Вечорів на хуторі поблизу Диканьки» пасічник Рудий Панько говорить:

«...Як доживу, дасть бог, до нового року та випущу другу книжку, то можна буде полякати дивами, які творилися в старовину в православії стороні нашій. Між ними, може статися знайдете побрехеньки самого пасічника, що їх він оповідав своїм онукам. Аби тільки слухали та читали, а в мене, мабуть, ліньки клятї тільки порпатися, набереться і на десять таких книжок...»

Устами пасічника Рудого Панька говорив великий російський письменник Микола Васильович Гоголь.

І говорив він — правду.

У М. В. Гоголя набралось більше ніж на десять книжок його чарівних творів, що їх із захопленням читали, читають і читатимуть і онуки, і правнуки, і праправнуки пасічників, а потім онуки онуків і праправнуки праправнуків...

І ніколи, доки житимуть люди, не померкне Гоголеве слово...

«Аби тільки слухали та читали...»

А для того, щоб уважно, з розумінням слухали та читали, не треба брати прикладу з того школяра,

«...що вчився у якогось дяка грамоти, приїхав до батька і зробився таким латинщиком, що забув навіть свою мову рідну. Всі слова повертав на у с.

Остап Вишня. 1953 р.

Лопата в нього — лопатус, баба — бабус. От, трапилося одного разу, пішли вони разом із батьком на поле. Латинщик побачив граблі та й питає в батька: «Як це, батьку, по-вашому зветься?» Та й наступив, роззявивши рота, на зубки. Батько ще й не встиг одповісти, як граблище, розмахнувшись, підскочило і — лясь його по лобі. «Прокляті граблі! — закричав школяр, вхопившись рукою за лоба і підстрибнувши на аршин.— Як же вони, чорт би зіпхнув із мосту їхнього батька, боляче б'ються!» Так он як! Пригадав і назву, голубчику!»

Кожний твір великого майстра слова, геніального письменника з захопленням і з великим інтересом читався і читається і дітьми, що тільки-но починають водити по книзі пальчиком, і людьми дорослими, людьми вченими.

2

4 березня 1952 року мишає сто літ з дня смерті М. В. Гоголя.

«Давно вже не було на світі письменника, який був би такий важливий для свого народу, як Гоголь для Росії»,— писав про Гоголя великий революціонер-демократ М. Г. Чернишевський.

Був Гоголь великим за тих, минулих часів, таким він великим і залишився на віки вічні для всіх народів Радянського Союзу.

Гоголь — наш земляк, українець.

Батьки його, невеликі українські поміщики, Марія Іванівна та Василь Панасович, жили в м. Великих Сорочинцях, Миргородського повіту на Полтавщині. Там і народився Микола Васильович 1 квітня 1809 року.

Дитинство своє прожив у с. Василівці біля Миргорода.

Дев'ятилітнім хлопчиком (1818 р.) його віддали вчитися до повітової школи в Полтаві, де він пробув два роки, а з 1821 року перейшов учитися у м. Ніжин на Чернігівщині, до Ніжинської гімназії вищих наук, яку він і закінчив 1828 року.

Почав писати, ще будучи учнем у гімназії, де він випустив гімназіальний журнал. В Ніжині він написав вірш

«Непогода», трагедію «Розбійники», повість «Брати Твердиславичі», поему «Росія під татарським ярмом», сатиру «Дещо про Ніжин, або Дурням закон неписаний». Останнього року життя в Ніжині він написав поему «Ганс Кюхельгартен».

Гоголь, учившись у Ніжині, дуже цікавився народною творчістю, часто бував на околицях міста на народних святах, гулянках, там записував народні обряди, пісні, приказки, звичаї,— ці записи склали «Книгу всякої всячини», з якої він потім брав матеріали для своїх творів «Вечори на хуторі поблизу Диканьки», «Миргород», «Мертві душі» і драматичних творів «Ревізор», «Одруження» і т. д.

Життя в дитинстві в мальовничому українському селі, вивчення юнаком-учнем народного життя, спостережливість, природний талант — це все спричинилося до того, що Гоголь дав незрівнянні своєю чарівною красою й правдивістю картини української природи, людських характерів, правдивої історії народу...

Хто не знає незрівнянних, чарівних гоголівських описів Дніпра, української ночі, українського степу і т. д. і т. ін.?

За це так шанує і так любить народ свого великого народного письменника Миколу Васильовича Гоголя!

М. В. Гоголь — письменник-гуморист.

Дуже багато смішних речей написав він, але він сміявся не для того, щоб тільки сміятися.

Сміхом своїм письменник боровся із тим злом, із тією несправедливістю, що панувала на світі в його часи.

Він сказав:

«Насмішки боїться навіть той, що вже нічого не боїться на світі».

ФАЗАНИ

ДІДУСЮ, а коли ти мене на охоту візьмеш?
Я теж хочу зайчика встрелити!

Отак завжди маленький Павлик прохав свого дідуса-мисливця, як тільки дідусь брався за рушницю.

Дідусь гладив Павлика по голівці:

— Візьму, візьму, Павлику, ти ще маленький, підростеш, тоді й візьму...

Дідусь дуже любив маленького Павлика і завжди йому розповідав про зайців, про вовків, про лисичок, про всіх звірів, що він їх полював.

А одного разу прийшов із лісу та й каже:

— Павлику, а я фазана бачив.

— Де ти, діду, фазана бачив?

— У нашому лісі!

— Якого фазана?

— Такого, як ото ми з тобою бачили в зоологічному парку.

— Із отаким червоним хвостом? З отаким великим, що отак аж дугою загинається?

— З таким самим! Фазанів, Павлику, привезли у наш ліс аж із далекого Казахстану! Привезли й пустили в нас! Тепер вони у нас плодитимуться.

— Дідусю, візьми мене, будь ласка, в ліс фазанів полювати!

Дідусь якось так загадково посміхнувся та й каже:

— Добре, Павлику! Взавтра підемо в ліс до фазанів.

Маленькому Павликові так хотілося піти з дідом на фазанів, що він і вночі прокидався та все питав маму:

— Мамо! Чи скоро вже ранок?

— Спи, Павлику! Спи! Дідусь без тебе в ліс не піде! Раз уже він сказав, що тебе візьме, то, значить, візьме.

Дуже рано прокинувся Павлик. Бачить, а дід уже

ходить по кімнаті, одягнений у повстяки, у ватяні штани і козушок...

— Дідусю,— крикнув Павлик,— а мене хіба не візьмеш?

— Візьму, Павлику, візьму! Одягайся! Тільки добре одягайся, бо бачиш, скільки за ніч снігу напало!

Павлик тепло одягся: і светр, і теплі рейтузи надів, і валянки, і шапку-ушанку...

— Ну, я вже готовий, дідусю! Бери рушницю, та й підемо! — каже до дідуса Павлик.

А дід йому:

— Ні, Павлику, ми сьогодні рушниці не братимемо! Ми щось інше сьогодні для фазанів візьмемо. Ходімо!

Вийшли дідусь з Павликом з хати та й пішли під повітку.

А під повіткою дідусь зарані заготував кілька снопів з ячменю. Невимолочених, із зерном.

Та серед великих снопів і кілька маленьких було — для Павлика.

— От з якими «рушницями» полюватимемо фазанів ми з тобою, Павлику!

Та й розповів дідусь Павликові про те, як треба оберегати взимку птицю, і не тільки фазанів, що оце тільки їх привезли до нашого лісу, а й всіляку птицю: і куріпок, і синичок, і щигликів, що взимку, як випаде сніг, не мають змоги знайти собі їжу...

Дідусь із Павликом пішли до лісу, розгорнули на галевині сніг і поклали снопики ячменю...

— Давай, Павлику, заховаємося отут за ліщиною! Подивисься, який червоний красунь фазан зараз до ячменю прибіжить.

І справді,— тільки-но вони присіли за кущем ліщини, збоку щось заквактало, залопотіло крильми, і чудесний, червоний красунь фазан із хвостом дугою підбіг до снопа і почав клювати зерно.

Дідусь обняв Павлика та й каже:

— Отак, Павлику, завжди роби! Взимку, коли багато снігу, підготовуй пташку в лісі! Добре?

— Добре,— відповів Павлик.

ОЙ ДУБ, ДУБА, ДУБА...

Н А Чернігівщині росте дуб.
Чудесний дуб — високий, розлогий, у чо-
тири обхвати.
Могутній дуб. Той дуб, що про нього піс-
ні співають:

На березу дуб похилився,
На багату чорт задивився...

Це, звичайно, не той дуб, що його колись був посадив «святий» Феодосій Чернігівський.

Того дуба, що посадив Феодосій, із'їли. Ще за царя Панька.

Як?

А так — узяли та й з'їли, згризли зубами, бо він од зубів допомагав.

Як гризонеш було того дуба, так твого зуба як рукою зняло.

Я ще пам'ятаю, як моєї бабусі кума «збігала», як вона казала, з Полтавщини до Києва, до Лаври, вертаючись із Києва, по дорозі «забігла» в Чернігів, одгризла тріску з того дуба та й бабусі моїй маніньку цурочку принесла, бо у бабусі сильно зуби крутили.

Гризонула бабуся чернігівського дуба — заніміло. Не було чому боліти: кріпкий дуб був.

Стоматологічний, сказать, дуб був.

Тепер такі не ростуть, тепер, замість таких дубів, пішли бормащини, пеніциліни та інші всякі «дерева»...

А це росте на Чернігівщині простий собі дуб. Росте й людей рятує.

От одного весняного ранку, тільки-но зійшло сонце й ударило золотим промінням по зеленому листу, дуб прокинувся, зашелестів вітами, порозправляв листя, чхнув, подивився на сонце, потім на землю круг себе... Гульк! — а недалечко виткнулися з землі два ніжних листочки молодого дубочка...

— Ти, мале, звідки? — густо-зеленим басом запитав дуб.

— А я, дідусю, цієї ночі вирости!

— Само?

— Само, дідусю!

— Та тепер же, кажуть, вас гніздовим способом садовлять, та кохають, та доглядають.

— Е, дідусю, садовлять, та не скрізь...

Та й розказало мале дубенятко старому могутньому дубові, як воно біля нього опинилось і чому саме воно тут проросло...

* *

*

Отакої воно розказало.

— Довгенько, дідусю, я в жолудях лежав. Лежу та й лежу, лежу та й лежу... А воно, знаєте, в піску не дуже приємно лежати: муляє й на зубах тріщить. А рости хочеться, так хочеться, так хочеться... Та й боязко, щоб не засохнути. Лежимо ми, жолуді, сумуємо: «Чого лежимо?» — «Один інженер сівалку винайшов, щоб гніздовим способом вас сіяти», — кажуть. «А коли ж?» — «Та вже технічна рада Міністерства лісового господарства УРСР винахід схвалила, і міністр затвердив. Доручили начальникові обласного управління лісового господарства реалізувати...» — «Ну, добре», — думаємо собі... Та як пішло, як пішло, як пішло... Ні, не так, дідусю, — та як лягло, як лягло, як лягло... Та й досі лежить... Схвалили, затвердили, а бази виробничої не дали, а грошей не дали. Чернігів пише до Києва, Київ пише до Чернігова... Така знялася паперова хуртовина...

— Так то папери, виявляється, літають цілих два роки з гаком і влітку, і взимку, і завжди, а я думаю собі: чого воно — літо, а ніби сніг іде? — зауважив старий дуб.

— Так, дідусю, то — папери.

— Ну, а далі?

— А далі ми собі лежимо, а справа йде, як біля бабиного воза... Довели сівалки до «готовності на вісімдесят процентів» та й кинули. Отак із винаходами у Міністерстві лісового господарства. А інженер, кажуть, крім гніздової сівалки, винайшов ще й рядкову сівалку для дуба, і комбіновану сівалку для посіву насіння лісових дерев

разом із добривом, і машину для обробки бересклетового насіння...

— Так-так,— закивав кроною старий дуб.— Народ тепер пішов талановитий, енергійний, не те що за моєї молодості... Беручий народ...

— Так ви знаєте, дідусю, як на Чернігівщині нашого брата, дуба, сіють?

— Як?

— З пляшки!

— З пляшки?! — зареготався дуб.— З якої пляшки? Ха-ха-ха!

— Із звичайної пляшки!

— Та хоч би з-під шампанського пляшки брали, а то ж можуть і з-під самогону хватонуть... Ха-ха-ха!

— Отож і я перелякався! Дуже вже не хотілося в пляшку лізти. То я й утік... Та оце біля вас і проріс. Любіть мене, дідусю! А я на вас рівнятимусь.

— Рости, малий, рости! Нічого не бійся! Рости вгору високо!

* *
*

Деякі громадяни, бажаючи допомогти цій справі, запитують:

— Де Міністерство лісового господарства УРСР збирає пляшки для посіву деревного насіння, які саме пляшки і куди приносити?

— Допоможемо! — кричать. — Допоможемо! Ого-го-го!

Ви ж тільки подумайте, які перспективи...

До жінки:

— І не пив би, голубочко, і не нюхав би! Так дуже вже ліс люблю! Порожню пляшку в Міністерство лісового господарства, голубко, занесеш.

От здорово!

ЛОВІТЬ ПАПАШУ!

ОДИН папаша подивився на своїх двох діточок, посміхнувся ласкаво і сказав мамаші:
— Колиши їх, наших любих, наших славних! Колиши, голубко, колиши... Візьми отак за вервечки та й колискової заспівай:

Ой ну, люлі-люлечки,
Шовкові вервечки,
Мальовані бильця,
Пішли до Кирильця...

Поколиши отак, вони, рідненькі наші, й задрімають. А я тим часом піду прогуляюсь. Щось мені трохи ніби млосно... Я тут недалечко буду, в садочку.

Мамаша собі діточок колише, а папаша — в садок, і до берега, до берега, та не стежкою, а навпростець, а потім підняв поли у пальтечку, озирнувся та як улупить!

А тут звідки не візьмися — кум.

— Куди це ви, Іване Карповичу?

— Естафету мчу! Під лозунгом: «Діти наші — квіти наші!»

— А як там хлоп'ята?

— Ростуть! «Ой ну, люлі-люлечки!»

І — далі. Зупинився папаша недалечко від залізниці. Зупинився, сів на пеньку, витер піт.

— Ху! Не здихаюсь! Чого тільки заради тих дітей не зробиш...

До залізниці папаша вже не дуже біг.

А в поїзді вже відсапнув зовсім.

* *
*

А мамаша діточок колише, колискової пісні співає та... папашу чекає.

А папаша у садочку вже десять років «прогулюється».

Вже «наші любі діточки» попідростали й до школи ходять, хоч і нелегко їм, бо папаша зовсім забув про них.

Папаша весь час «на марші».

Нарешті нагирбала мамаша папашу.

Власне, не мамаша нагирбала, бо їй, мабуть, уже не дуже приємно такого папашу бачити, а нагирбав папашу судовий виконавчий лист.

Виявили папашу там, де він приземлився.

Тихо-тихо сидить у куточку папаша і навіть «ку-ку» діточкам не кукукне.

Спочатку районний прокурор одповів мамаші, що папаша справді-таки, мовляв, у нас прищулився, але ніде зараз не роблять... А як, мовляв, улаштуються на роботу, ми їм, душа з них...

Потім райпрокурор повідомляє мамаші, що папаша вже влаштувалися і платитимуть відповідну суму на утримання дітей.

«В додаток,— пише прокурор,— сповіщаю, що мною папаша був викликаний в райпрокуратуру і кріпко попереджений про відповідальність» і т. д. і т. ін.

Мамаша, одержавши від прокурора «кріпке попередження» папаші, розіклала те «попередження» на столі та й замислилася: «А чи ж вийдуть із цього «кріпкого попередження» хоч одні штанчата на двох дітей?»

Міряла-міряла, тулила-тулила, не виходять штанчата, сама тільки прорішка виходить...

А папаша щось не дуже гроші надсилає.

* *
*

Мабуть, важкувато деяким прокурорам «бігати» за отакими папашами. Добре було б, якби при таких прокурорах «состояла» група наших чудесних радянських спортсменів-бігунів, які, так би мовити, в порядку громадської роботи, допомагали б ловити забудькуватих папаш. Дідька лисого найпрудкіший папаша від них утече!

Але закон покладає ці обов'язки не на спортсменів, а саме на прокурорів. Отже, їм нема чого сподіватись на чийсь допомогу. З такими типами, як наш папаша, можна розмовляти тільки мовою карного кодексу.

МРІЙНИКИ

Жу що, як? Їсть?
— Їсть!
— І здорово їсть?
— Здорово їсть! Просто жере, а не їсть!
— Ти дивись, таке мале, а так здорово їсть!
— Та нічого! Ось прилетять літаки, вони йому покажуть, як їсти!

Така, або приблизно така, розмова точилася в одному райкомі та у виконкомі одної районної Ради депутатів трудящих.

А довгоносик тим часом таки справді не їв, а жер молоді, зелені сходи цукрових буряків.

— Може б, той... Може б, кінні обприскувачі пустити? Літаки літаками, а воно, знаєте, і кінні обприскувачі теж річ не погана. Обприскувачів у нас досить, гексахлорану скільки завгодно! Давайте, товариші, справді за кінні обприскувачі візьмемося.

— Та що ти мелеш?! При такому розвиткові авіації, як у нас, ми будемо вовтузитися з кінними обприскувачами! Може, ще посовітуеш курей випустити?

— А що ви гадаєте? Кури — вони довгоносика здорово нищать! Я пам'ятаю, позаторік вигнали ми на плантацію курей, так вони як чесонули! Йй-право, з довгоносика тільки курява пішла!

— Так то ж позаторік! Ні, вже не тягни мене назад до старої техніки! Не тягни мене до курей!

— Та, йй-богу, курей би оце...

— Курей, курей! Кури, значить, хай з довгоносиком борються, а літаки, по-твоему, хай яйця несуть? Так?! Може, ще присовітуеш літака підсипати?.. Голова садова!

— Так їсть же ж! Посіви під загрозою!

— Їсть?! А хіба тільки в нашому районі їсть?! У сусідньому районі хіба не їсть? Ще й як їсть! А ти думаєш,

що сусіди панікують? Нічого подібного! Ну, працює в них чотири літаки! А кінні обприскувачі стоять? Стоять! І ніякої паніки! Районне керівництво спокійно собі на це дивиться! І голови колгоспів не метушаться! А ти мені тут: «Гвалт! Давай кінні обприскувачі! Давай курей!» Прошу без паніки!

Розмова вщухла, бо районне керівництво замислилося.

Думало-думало районне керівництво, а потім замріялося:

— Це ж у нас тепер іще прості собі літаки працюють на боротьбі із шкідниками колгоспних ланів... А зачекайте, незабаром на ланах реактивні літаки запрацюють... Тільки — р-р-р-р! Гуркнуло, смикнуло, майнуло, тільки стежка з туману прослалася! Зирк — а замість довгоносика самий тобі тільки мікроорганізм на ріллі. Та й того не видно! Доживемо й до таких часів... Ніхто тоді тобі голови не морочитиме різними відсталими запитаннями: «А чи відремонтовано кінні обприскувачі?», «А хто ремонтував, що вони так погано працюють?», «А чому мало курей вивезли на бурякові плантації?» Тоді тільки сидітимеш та в телефон:

— Знищити довгоносика!

— Єсть, знищити довгоносика!

...Гр-р-р! І — нема довгоносика!

З теперішніми літаками теж іще не без мороки: бензину треба підготувати, людей для допомоги і т. д. А тоді — сама тобі ракета, й квит! Доживемо! — задоволено посміхнулося керівництво.

* *
*

— Ну, як у вас з довгоносиком? — телефоном у колгосп.

— Знищив половину посівів!

— Як ізнищив?

— А так!

— Пересіва-а-ай!

* *

*

За кілька часу розмова:

— Як боролися з довгоносиком?

— Та ми більше мріяли...

— А наслідки?

— Не дуже! Суворя догана з попередженням, та там іще прокуратура щось пише!

ГЕОМЕТРІЯ

1

П

ІФАГОРОВІ штани — назва, по-перше, вульгарна, а по-друге, вона не відповідає дійсному станові речей.

Ну, хто-таки, скажіть, може пошити штани з катета або з гіпотенузи?

Ми знаємо, що матерії — сукна чи швейо́ту — на штани треба приблизно один метр.

Ну, а скільки треба на штани катетів, а скільки гіпотенуз?

І ніхто цього не скаже.

Отже, Піфагорові штани зовсім не штани, а геометрична теорема, що її винайшов і довів великий грецький математик Піфагор, що народився на острові Самосі, потім переселився в південну Грецію, де й жив у V столітті до нашої ери.

Піфагорова теорема, як ви знаєте, полягає ось у чім:

«Сума площ квадратів, побудованих на катетах прямокутного трикутника, дорівнює площі квадрата, побудованого на гіпотенузі цього трикутника».

Цією теоремою найбільше уславився Піфагор перед математикою, перед усім людством.

І ніколи за це людство Піфагора не забуде.

2

Васька Перепелицю Піфагор цікавив постільки, поскільки треба було знати і вміти довести його теорему перед учителькою геометрії Вірою Іванівною.

І все!

Більше Піфагор аж ніяк Васька Перепелицю не цікавив, а — навпаки — непокоїв його.

Та й справді: десь там аж на острові Самосі народився якийсь там Піфагор, вигадав аж у V столітті теорему, а ти тут страждай!

Та ще й Віра Іванівна:

— Ти, Перепелице, продивись Піфагорову теорему, та не один раз продивись, бо ось-ось екзамени! А ти не дуже, Васю, її знаєш!

Добре говорити Вірі Іванівні—«продивись»: що, вона, Віра Іванівна, центр нападу чи воротар?

Що, їй, Вірі Іванівні, болить, що вчора футбольна команда з вулиці Чкалова забила команді, де грає Васько, три голи, а Васькова команда їм — нуль?

3 : 0!!

Жарти вам!

Добрі мені жарти, коли капітан Васькової команди Ваню Недоберидзе плакав!

Чесне піонерське, отакими сльозами плакав.

А потім одібрав у Рубена Амудар'яна, воротаря, бутси й крикнув:

— Біжи додому в шкарпетках! Партач!

— Холодно, Ваню! Як я побіжу? Та й мама...

— Що «холодно»?! Що «мама»?! А пропускати м'ячі не холодно?! А три — нуль — теж «мама»?!

А Васькові Ваню підніс під самісінький ніс кулака:

— У штангу? Я тобі дам у штангу!

Так коли Васькові, скажіть будь ласка, робити оте саме «продивись»?

Ісправедлива Віра Іванівна!

3

Екзамени.

Екзамени — річ серйозна. Кому хочеться дістати переекзаменовку на осінь, — ціле ж літо тоді нанівець піде!

А як іще, крий доле, на другий рік залишишся?!

А футбол хіба річ не серйозна? Кому хочеться діставати 3 : 0 на користь супротивника?!

От і крутись! От і страждай!

Дехто каже, що спочатку приготуй уроки, продивись вивчене, а потім і в футбол можна.

Але це так говорять, мабуть, не футболісти.

Хоч візьміть, приміром, Ваню Недоберидзе, капітана

футбольної команди: він і в футбол грає, і вчиться непогано. Якимось він так уміє...

А у Васька так не виходить.

Чому — він і сам не знає!

Однаково ж він із Ваном ніби й уроки готує... Тільки Ван спочатку вивчить уроки, а потім у футбол тренірується, а Васько спочатку тренірується у футбол, а потім учить уроки.

А хіба це не все дно?

Сама ж Віра Іванівна каже, що від зміни місця доданків сума не змінюється.

Перед екзаменами Васько кріпко засумував.

«Доведеться, мабуть, кинути футбол!» — подумав Васько.

— Чого ти, Васю, такий сумний? — запитав його Рубен Амудар'ян.

— Екзамени! Доведеться, мабуть, припинити футбол! За геометрію треба братися! Погано в мене, Рубене, з геометрією!

— «Пифагоровы штаны на все стороны равны», — заспівав Рубен Амудар'ян.

— Ти не смійся, Рубене, тут не до сміху. Віра Іванівна сказала, що, як не візьмусь за геометрію, може бути погано!

— «Погано!» «Погано!» — перекирив Васька Рубен. — Що ти, не знаєш, що робити? Ту ж саму Піфагорову теорему не можна хіба накреслити на долоні або на пальцях? Та й основні теореми теж сяк-так понамальовуємо. Я тобі перед екзаменами допоможу!

Днів, мабуть, із сім сидів перед екзаменами Васько Перепелиця і все записував чорнильним олівцем на долонях і на обшлагах у сорочці теореми та аксіоми.

Мало не всю геометрію за допомогою Рубена посписував та понакреслював.

«Викручусь!» — думав собі Васько Перепелиця.

Іде Васько Перепелиця на екзамен з геометрії.

Боязко Васькові...

Боязко, та, проте, він сам себе підбадьорює: «Та невже ж провалюсь? Все ж у мене списано».

Треба ж було Рубенові взяти до школи футбольного м'яча, щоб після екзаменів зразу на майданчик — і в футбол!

Раненько прийшли наші учні до школи,— екзамени ще за годину.

— А давай ударимо, Васю,— крикнув Рубен і вдарив по м'ячу.

Васько одбив. Підбігає ще кілька учнів. Літає м'яч по шкільному двору.

От Рубен як ударить! Гарматний удар!

Васько хотів перехопити м'яча, а він його по руках я-а-ак шарахне! Васько впав і руками в калюжу, підхопився, як глянув на руку, так і вмер...

Руки — сині-сині, бо чорний олівець розлізся, ну, такі руки, хоч поодрубуй.

А головне, м'ячем поперебивало усі перпендикуляри, поперемишувало катети з гіпотенузами, а з Піфагорової теореми наробило кваші.

...Як увійшов Васько до класу, як подивилася Віра Іванівна на руки, покивала головою та й опустила в журналі проти прізвища Васі Перепелиці коротенький перпендикуляр... Одиницю!

Навіть не екзамувала.

За те поставила, що хотів обдурити вчительку і цілу екзаменаційну комісію.

Про-о-опало у Васька Перепелиці літо!

НЕ СВАРІТЬСЯ!

(Жарт)

ІВАН Косило, бригадир рільничої бригади, та посварився з Іваном Моторенком, механізатором, бригадиром тракторної бригади.

А жили вони завжди між собою в згоді та в злагоді, працювали дружно,— і от нате вам: пробігла між ними чорна кішка!

Та яка! Не кішка, а просто тобі чорна пантера!

Як іде було бригадир Іван Косило повз трактора, так механізатор Іван Моторенко — за трактор, щоб бригадира Івана Косила не бачити, а як проходить було механізатор Іван Моторенко понад пшеницею, так бригадир Іван Косило — у пшеницю, щоб механізатора Івана Моторенка не бачити.

А пшениця така вродила, що й не нахилиючись заховатися можна: ускочив у пшеницю — і нема людини, хоч він навіть і бригадир.

А що сталося?

Подейкують, ніби бригадир Іван Косило хотів покепувати з механізатора Івана Моторенка:

— Ну, що б оце ти із своїм комбайном робив, якби я тобі отакої пшениці не викохав? Кажи, га?!

Та ще, кажуть, і зареготався. Та ще, кажуть, і прилюдно.

Механізатор був людина поважна, трудно його було розсердити, а вже як розгнівається, тоді держись. Спочатку зблідне, потім почервоніє і як заговорить, аж заїкається...

— Ти це всерйоз? — запитав механізатор у рільника.

А той своєї, кепкує:

— Всерйоз! А що я з тобою, в триньки гратимусь?!

— Ну? — насторожився механізатор.

— Живете нашими знаннями, нашою агротехнікою! Нашою... нашою... — не знайшов Косило слова.

— Що «нашою, нашою, нашою»?! — перекривив механізатор. І вже зблід.

— Розумом нашим! А потім: ми механізатори!

— Р-р-розумом? В-в-вашим розумом?! М-ми в-в-вашим розумом живемо? — аж застогнав механізатор, і вже почервонів, і вже почав заїкатись.— Та плавали б ви своїм голим розумом зверху по стерні, як і досі плавали, якби не ми, механізатори!

Бригадир підскочив:

— Ми?! Без вас?! Та що ви таке робите, скажіть, будь ласка? І без вас пшениця родила! Подумаеш! Механізатор! Баранка!!!

Аж затупцював механізатор:

— Ба-а-а-р-ранка?! Що робимо?! А глибока оранка, а культивация, а сівба, а комбайни! Та як?! Та в які строки?! Родило?! По скільки родило? По два ковші на десятину родило! А тепер по тридцять центнерів з га! Ціпидло ти таке!

— Хто ціпидло?! Я — ціпидло?! — аж закрутився бригадир.

Надійшов комбайнер.

Моторенко з комбайнером як узяли бригадира в сто-си, так і слова йому не дадуть сказати.

Він тільки:

— Агр... Міч... Знан...

І побіг. Біжить, біжить — озирнеться та кулаком: я тобі, мовляв...

Механізатор махнув рукою...

Заїло бригадира Івана Косила:

— Ціпидло?! Я тобі покажу ціпидло!

І почав рільничий бригадир думати, що б його таке механізаторові зробити, щоб йому було кисло.

Якби це було до механізації, він би знав, що зробити: він би йому або одну війну від війня одчакнув, або занози від ярма у пшеницю позакидав (хай би попошукав ті занози у такій пшениці!), або кілочки з осей повисмикував, щоб йому всі чотири колеса в гарбі поспадали!

А в тракторі війня нема, та й ярма в тракторі не дуже знайдеш, колеса хоч і є, так осі без кілочків...

От морока!

Довго думав рільничий бригадир і таки надумав.

— Я тобі покажу! І тобі, й твоєму комбайнерові!

Як почалися жнива, як почали гуляти комбайни по пшеничному морю, рільничий бригадир узяв та до безтарок таких коней дав, що ледве ногами совають.

Повезуть безтарки від комбайна зерно до зерносховища та й їздять години дві-три.

А комбайн стоїть, бо бункер повний! І трактор стоїть.

А рільничий бригадир стоїть на могилі та посміхається:

— Стоїш?! Механізація називається! Стоянізація, а не механізація! Я тобі покажу «ціпидло»!

Підвозити воду до трактора рільничий бригадир призначив бабу Секлету ста одинадцяти років, а підвозити пальне — діда Ярусалима ста дванадцяти років.

Стоїть трактор, бо води нема, бо пального нема! І комбайн стоїть!

— Механізатори! — махає кулаком бригадир.— Простойзатори, а не механізатори! Я тобі покажу «ціпидло»!

Добре, що такого не було, а то пшениця осипалася б!

ФЕЙЛЕТОНА НЕ ВИЙШЛО

НАПИШІТЬ фейлетона...

Фейлетон — річ весела. Ну, а як і не весела, то вже, в усякому разі, не сумна!

Фейлетон може бути лагідним, може бути різким, ядучим, уїдлигим, ущипливим...

Фейлетоном можна бити ворога, можна покепкувати з невдахи, поглузувати із «шляпи», напутити порядну людину, коли вона помилилася, і вказати навіть другові:

— Ну, куди ти лізеш? Що ти робиш? Схаменися!

Ну, а як можна написати фейлетона, коли...

Та ось послухайте.

Молодий чоловік... Двадцять п'ять літ йому всього на-всього. Комсомолец. Працює в поважній установі республіканського масштабу на відповідальній роботі. Батько — авторитетна людина. За Вітчизняної війни воював (ми говоримо про сина). А ось тепер його виключають із комсомолу, та ще з якою формулюванням:

«За вчинки, що ганьблять звання члена ВЛКСМ, із лав ВЛКСМ виключити».

А хто він такий?

А які його ганебні вчинки?

Розпуста, пияцтво, хуліганство, розбишацтво.

Двадцять п'ять літ людина прожила на світі — і вже має четверту дружину.

І все це так спокійно:

— З першою я прожив усього тільки сім днів в евакуації, вона була донька хазяйки, де я квартирував. З другою я прожив півроку, будши в Радянській Армії. З третьою прожив аж чотири роки, і — я з нею жити не буду!

— Чому?

— Відповідати не хочу!

Коли третя дружина запитала його про причину уходу від неї, він глузливо кинув:

— У неї очі вдвічі більші, ніж у тебе.

Причина, як бачите, дуже серйозна, хоч і дуже кропітка, — хоча б для наших судових органів, — виміряти циркулем у дружин очі при проведенні судових процесів про розлуку.

Ну, хай у покинутої дружини очі справді вдвічі менші, але за віщо ж її бити? Та ще на вулиці?! Та ще топтати її ногами?!

Як можна до цього допуститися молодому чоловікові, та ще комсомольцеві?!

Не віриться, їй-богу, не віриться!

Але факти — факти!

І знизуєш плечима: звідки взялися і як укоренилися такі звірячі інстинкти у молодого радянського чоловіка?

Маленька, проте характерна риска дещо пояснює: коли побита, розтерзана на вулиці жінка прибігла додому, мати нашого «героя» не впускала її в квартиру, проганяла її:

— Тобі тут робити нема чого!

І другий факт: дев'ятнадцятирічний молодший брат в цій родині вчинив злочин.

Ось де основна причина: сім'я!

Мало ми звертаємо громадської уваги на родинне життя наших людей.

Батьки собі байдужісінькі, — і виростають отакі «синочки».

...Так хіба про це напишеш фейлетона?

Хто він такий?

Народився за радянського часу, виріс у радянській родині, вчився в радянській школі, працює в радянській установі!

Може, він невдаха, «шляпа»?

Ого-го-го!

Порядна людина, що помилилася, друг, що задрав носа?

Порядні люди й друзі такого не витворятьимуть...

...Фейлетона, товариші, не вийшло.

А що робити?

Почасти вже зроблено. Суворя, але справедлива кара — виключення з комсомолу, — гадаємо, охолодить

гарячу голову й вивітриць із неї горілчану пару... Хай це буде пересторогою й для інших гарячих голів.

А батькам таких гарячих голів слід твердо сказати:

— Батьки не для того тільки, щоб народити! Народили — дивіться! Не вмієте самі — партія, комсомол, влада, громадськість завжди допоможуть!

КАПІТАН І ГАРПУННИК

I

НАТАЛОЧКА, біленька дівчинка, дуже така непосидюща, рухлива та прудка, зібралася з мамою їхати в Крим, в Євпаторію.

Наталочка дуже була весела, дуже з цього раділа, через скакалку підстрибувала й приспівувала:

— В Євпаторію! В Євпаторію! Море, море, пляж! Море, море, пляж!

Граї, собачка, дуже-дуже розумний собачка, із породи спанієлів, і собі підскакував за Наталочкою, хапав її за платтячко й гавкав.

Наталочка дуже любила Грая, їй шкода було залишати його в Києві і їхати без нього в Євпаторію, і вона просила маму:

— Мамочко! Давай візьмемо Грая з собою в Євпаторію! Він там буде в морі купатися, на пляжі лежати!

Мама відмовлялася брати Грая.

— Грая ми не візьмемо, бо йому там буде дуже жарко! А потім Граї має їхати з татком на полювання, бо він собачка мисливський і має виносити з озера дику качку, як татко її заповлює!

Наталочка засмутилася:

— Ой, шкода, що Граї з нами не поїде! Я за ним сумуватиму. А як би він там на сонці засмалився, загорів! Він у нас біленький, тільки мордочка та довжелезні вуха в нього чорні, і на боці чорна пляма, а увесь білий-білий!

Мама засміялася:

— Наталочко! Собачка не може засмалитися на сонці, не може загоріти, бо вовна на сонці не загорає. Загорає й чорніє тіло, а не вовна.

— А ми його пострижемо!

— Ну, ти в мене видумщиця! — махнула рукою мама. — Граї зостанеться з татком удома, полюватиме

качок, а ми без Грая в Євпаторію поїдемо, бо тобі треба добре влітку відпочити, здоровенькою, кріпкою бути, ти ж знаєш уже, що восени до школи йдеш!

Наталочка застрибала ще дужче:

— До школи! До школи! До школи!

Наталочка з нетерпінням чекала, коли вже вона піде до школи, і все розпитувала старшого брата Алика, чи хороша в неї буде вчителька, не сердита.

Алик уже перейшов у четвертий клас, учився на «відмінно», був дуже серйозний, слухняний, грав у дворі в футбольній команді крайнього лівого і запевняв і маму, і татка, що, якби він грав у змаганні київського «Динамо» з московським,— він би забив не менше як два голи.

На Наталоччине запитання, яка в них буде вчителька, він одповів так:

— Як будеш учительки слухатися, як будеш на «відмінно» вчитися, твоя вчителька ніколи не буде сердитою!

— Ніколи? — перепитала Наталочка.

— Ніколи! — відповів Алик.

— Так знаєш що? — сказала Наталочка.

— Що?

— Моя вчителька ніколи не буде сердитою. Ось що! — проказала Наталочка і ще веселіше застрибала через скакалку.

— Наталочко! — гукнула мама. — Ти б уже складала свої речі, іграшки, все-все, що ти маєш брати в Євпаторію! Алик уже зібрався.

Наталочка побігла сходами до квартири, а за нею наввипередки помчав Грай, що так само любив Наталочку, як і вона його.

II

У Наталочки була подружка Шура.

Наталочка і Шура були однолітки, ходили разом у дитячий садочок і товаришували одна з одною.

Прибігає Шура до Наталочки весела, грайлива:

— Наталочко! А ми з мамою кудись їдемо!

— І ми з мамою теж кудись їдемо! — відповіла Наталочка.

— Куди?

- А ви куди?
  - От і не вгадаєш, куди ми.
  - А ти думаєш, що ти вгадаєш, куди ми?
  - Ну, скажи, куди ви!
  - Ні, ти перша скажи, куди ви!
  - Ми з мамою їдемо...— Шура зупинилася.— Їдемо...
- От угадай!
- Ну, куди? Ти ж уже почала говорити!
  - Ми з мамою їдемо... Їдемо... У місто-герой!
  - Знаю! — підскочила Наталочка.— В Сталінград! ¹
  - От і не вгадала!
  - В Ленінград!
  - От і не вгадала!
  - В Севастополь!
  - І не в Севастополь! Хоч і недалеко від Севастополя, а не в Севастополь!
  - У місто-герой ви їдете?
  - У місто-герой.
  - Недалечко від Севастополя?
  - Недалечко від Севастополя.
  - На морі?
  - На морі.
  - На Чорнім?
  - На Чорнім.
  - Уже знаю! Уже знаю! Уже знаю! — застрибала Наталочка.
  - Ну, куди?
  - В Одесу!
  - А ви куди? — і собі запитала Шура.
  - Ми з мамою їдемо в Євпаторію! Ось куди ми їдемо!
  - Так Євпаторія не герой! — скривилася Шура.
  - Ну, так що ж, що не герой, так там пляж, такий там пляж, що такого пляжу в Одесі нема!
  - Так Одеса — місто-герой!
  - А в Одесі море глибоке. А в Євпаторії, мама казала, ідеш, та й ідеш, та й ідеш у морі, далеко, далеко йдеш — і все мілко-мілко... Уже так зайдеш, що тебе й не видно, а воно тільки по коліна! Он яке там хороше море! Не страшно! А в Одесі глибоке море!
  - А я хоч і за маму держатимусь,— казала Шура,—

---

¹ Нині Волгоград.

так зате Одеса — місто-герой! А повернемося з Одеси,— я в школу ходитиму.

— І я ходитиму! А ми попросимо, щоб нам в одну школу ходити. Добре?

— Мама сказала, що вона в ту школу мене запише, куди й тебе.

— От здорово буде! Я тобі тоді розкажу, що треба робити, щоб учителька ніколи на нас не сердилася! Мені Алик розказав!

— А що?

— Хай потім. Тепер мені треба до Євпаторії збиратися.

III

Наталочка з мамою й Аликом поїхали в Євпаторію.

Наталочка купалася, заходила в море далеко-далеко, а як приплив до Євпаторії пароплав, розпитувала в мами, звідки той корабель пливе, куди. Наталочка дуже любила море...

На пляжі мама познайомилася з жінкою-інженером, що приїхала відпочивати після будівництва Волго-Донського судноплавного каналу імені В. І. Леніна.

Жінка та,— її звали Віра Павлівна,— розповідала про будівництво каналу, про те, як радянський народ здійснив давню-прадавню мрію народу нашого — з'єднати дві великі російські річки — Волгу й Дон.

Віра Павлівна розповіла, що Волго-Донський канал тепер об'єднав аж п'ять морів. Починаючи з Крайньої Півночі, з Білого моря, можна плити в Балтійське море, звідтам річками й каналами до Волги, потім Волгою у Каспійське море, а як повернути у Волго-Донський канал — до річки Дону, і вже Доном у Азовське море, а з Азовського моря у Чорне море.

Віра Павлівна погладила Наталочку по голівці:

— Бачиш, Наталочко! Значить, звідси, з Євпаторії, з Чорного моря, ми з тобою можемо попливти пароплавом аж до Білого моря! Он як!

— А хто водить пароплави й кораблі? — запитала Наталочка.

— Капітани! Морські капітани! — відповіла Віра Павлівна.

— Мамочко! Тьотю Віро! — твердо заявила Наталочка.— Я буду морським капітаном. Я водитиму пароплави й кораблі!

IV

Повернулися до Києва Наталочка з Євпаторії, а Шура — з Одеси. Наталочка розповідала Шурі про Євпаторію і про те, як проїхати з Євпаторії Волго-Донським каналом аж через п'ять морів.

А Шура розказувала Наталочці про місто-герой Одесу, про те, як вона бачила в Одесі китобійну флотилію «Слава», познайомилася на морі з донькою гарпунника із «Слави», Людою, і вона тепер знає, як Людин татко гарпуном з гармати стріляє в Антарктиці величезних голубих китів. І як вони там ловили птиць пінгвінів і подарували їх дресировщикаві Дурову, і тепер пінгвіни виступають у цирку як артисти.

— Я буду гарпунником! — заявила Шура.

— А я морським капітаном! — одповіла Наталочка.

V

Коли мами привели Наталочку й Шуру першого вересня до школи, Наталочка принесла до шкільного природничого кабінету багато камінців і черепашок, що їх вона поназбирала на березі моря в Євпаторії, а Шура привезла з Одеси морську черепаху.

Обидві вони піднесли вчительці, Ганні Петрівні, букети квітів.

Ганна Петрівна, ласкаво посміхаючись, запитала:

— Ким же ви, дітки, хочете бути, вивчившись?

— Морським капітаном! — сказала Наталочка.

— Гарпунником! — заявила Шура.

— А ти не боїшся китів? Вони ж величезні! — засміялася Ганна Петрівна.

— А я пінгвінів ловитиму! — одповіла Шура.— Вони менші!

— Щоб бути капітаном або гарпунником, треба вчитися на «відмінно»! — сказала Ганна Петрівна.

— Єсть учитися на відмінно! — відповіли Наталочка й Шура. Ніби справжні моряки.

ПРО ДМИТРА БІЛОУСА

I

ПОЕТ-САТИРИК Дмитро Білоус належить до, мабуть, чи не наймолодшої плеяди наших українських радянських поетів-сатириків та гумористів.

Чи до плеяди, чи до когорти?

Та, мабуть, і до плеяди, і до когорти або до обох їх разом.

Чому саме до плеяди або до когорти?

А це тому, щоб не сказати по-нашому, по-простому: до загону!

Уперше заговорив Дмитро Білоус під час Великої Вітчизняної війни, 1943 року, заговорив на повний голос, і голос той дедалі кріпшає, мужніє, набирає сили й авторитету серед читачів.

І вже тепер, перелічуючи наших сатириків та гумористів чи оглядаючи нашу сатиричну й гумористичну літературу, не можна не згадати про Дмитра Білоуса, навпаки, якимось аж дивно, як подумаєш, тобі робиться: як же це, мовляв, так, що наша література могла перебувати без «Осколочним», без «Будьмо здорові», без «Добрим людям на здоров'я, ворогам на безголов'я» або без «Веселих облич»?

Ото такі назви мають окремі книжки Дмитра Білоуса, що вийшли по наших видавництвах з 1948 року.

Мало?

Дехто каже: мало!

Воно, розуміється, що більше, то краще, хоч з другого боку: «Краще менше, та краще!»

Не будемо ми поета батіжком підцьвохувати, не будемо ми його й за поетичні поли притримувати. Хай пише!

Років Білоусові Дмитрові значно менше, ніж декому, гемоглобіну в його крові 99,9 процента, папір тепер у нас

виробляють кращий, як колись виробляли на фабриці князя Паскевича у Гомелі, а лєнінградські авторучки такі пішли, що куди тому Паркерові: сама пише,— встигай тільки по паперу її пересовувати та вільного від писання часу іноді думати.

Часу ще для Білоуса вистачить, ще багато — ми в це кріпко віримо! — він напише хороших віршів і видасть багато хороших книжок!

А Білоус сам прекрасно розуміє: самі вірші не пишуться, працювати все-таки треба!

І працювати наполегливо й сумлінно!

II

Розпочавши свою поетичну путь, Дмитро Білоус дуже хороших і дуже правильних «тінчок» на тій путі понаставляв:

І коли поет шукає
Шлях між стріх і лопухів,
Він тоді не помічає
У житті нових шляхів.

(«Поміж стріх і лопухів...»)

А перед тим:

І коли поет воліє
Пройжджати на волах,
То читач наш червоніє
За кривий поетів шлях.

(Там же)

Отже, не між стріх, не між лопухів і не волами!

Нові творчі орієнтири! Нові, сучасні способи поетичного руху вперед...

А по стріхах, по лопухах, по волах (поетичних, розуміється!) — «Осколочним»!

Правильно!

Намітивши собі такий поетичний шлях, Дмитро Білоус пішов ним твердою й певною ходою, на манівці не збочуючи та пильно роздивляючись навкруги своїм гострим оком сатирика.

А око в Білоуса таки справді гостре, вміє підмічати все те, що вимагає уваги, і помічає він його навіть і тоді, коли воно хоче приховатися, залазить у щілинку, щоб звідтам шкодити нашому поступові вперед.

І слово в Білоуса знаходиться разуче, дошкульне, пекуче, так що «об'єктам» поетової уваги не можна сказати, щоб було спокійно та байдуже...

Гострого осикового кілка (так розділ у книзі «Осколочним» зветься: «Осиковий кіл») забив Дмитро Білоус у брудну могилу фашистів-гітлерівців та українсько-німецьких націоналістів.

Належне гітлерівцям:

Той наказ, що він накреслив,
Хлопці здійснили вночі:
Ворога в петлі піднесли
На належну височінь.

Належне псам — українсько-німецьким націоналістам:

Люди кажуть: — Ой, велике
Вам спасибі, ковпаки!
Гляньте: що не жовта пика,
То й блакитні синяки!

III

У творах на внутрішні теми Дмитро Білоус віддав належне так званому позитивному гуморові.

Колись, у «безконфліктну епоху», дехто галасував, що у нас, мовляв, все добре та гаразд, що негативного того в нас як муха капнула, навіть, мовляв, його показувати, воно нетипове, — катая, Матюшо, про хороше та миле.

Ми дотримувалися, та й тепер дотримуємося, тої думки, що поруч гострої сатири, яка випікає все лихе, все те, що заважає нам будувати прекрасне майбутнє, має право на життя і отой позитивний гумор, твори, де теплою, лагідною усмішкою, дотепним, але прихильним словом треба похвалити, підтримати, показати як приклад наших прекрасних радянських людей, передовиків, новаторів, ударників.

Основне завдання сатири, розуміється, викривати, картати і випікати. Це так.

Але одне одному не заважає.

З так званого позитивного гумору складається розділ «Добрим людям на здоров'я».

Чудесний вірш у цьому розділі — «Колісник» — про колісника діда Михайла, що його і таких, як він, «колгосп Калініна у люди вивів...»:

Шумить пшениця колосом
А жито аж гуде.
І раде сонце колесом
По небу вгору йде.

. . . . .
Хоч там палій по світові
Пускає дим і чад,
Та колесо, брат, дідове
Не крутиться назад!

У розділі «В сім'ї не без виродка» поет пером сатирика викриває негативні явища в нашому житті.

Тут і «На словах — усе чудово», і «Актом стверджено...», де, за тим актом, «в водоймі утопивсь гусак», і «Ілько-хвалько», отой самий, що:

Ну, Ілько наш і «цабе»!
В нього меж немає,—
Всі говорять — він себе
Тільки й величає.

Розділ цей — гострий і дотепний.

Дмитро Білоус — майстер на дружні шаржі, пародії та епіграми на своїх сучасників.

Чимало також він працює в галузі перекладів: з російської (байки І. А. Крилова, Дем'яна Бедного, С. Михалкова), з білоруської (Богушевич), з латиської (Ян Райніс), з азербайджанської (Сабір), з осетинської (Коста Хетагуров), з вірменської (Аветік Ісаакян)...

IV

Єсть у Дмитра Білоуса вірш з циклу позитивного гумору «Телятниця», присвячений Героеві Соціалістичної Праці Ользі Сердюк.

Так отой самий вірш, власне, не вірш, а корова, що про неї в тому вірші згадується, дуже підвела хоч і молодого, але дуже сердитого критика з газети «Молодь України» О. Лук'яненка.

Як підвела?

А так: узяла, гемонська, та й отелилася чотирма телятами.

А діло було так.

О. Лук'яненко написав, а «Молодь України» взяла та й надрукувала статтю про збірку віршів Д. Білоуса

«Веселі обличчя», яка (стаття) зветься «На жаль, не весело».

Стаття та робить «могильний» висновок про творчість Дмитра Білоуса: «Та не всякі ще рядки та й на вірші схожі...»

Читаючи ту статтю, почуваш, що кожний абзац ніби — тарарах голоблею, тарарах!

А взагалі, з тої статті виходить, що нема поета-сатирика Дмитра Білоуса! Нема — та й уже...

Так і вчувається, що, надрукувавши ту статтю, редакція хором заспівала:

Ой був та й нема,
Поїхав на річку,
Якби його чорти взяли,
Поставила б свічку!

А при чім тут, ви запитаєте, корова?

О. Лук'яненко картає Дмитра Білоуса: «Навряд чи вдало сказано «Корова отелилась телятами» (ясно, що не козенятами!)».

От бачите, як можна пересмикнути. У Білоуса чорним по білому написано: «Чотирма телятами».

Що це значить? Це значить, що трапилася надзвичайна подія, яка, натурально, викликала потік екскурсій до колгоспу! Та й не могла не викликати, бо народ у нас цікавий! Четверо телят!

— Поїдемо подивимось! Досвіду наберемось! Може ж, і в нас по четверо телят корови водитимуть?

А О. Лук'яненко, щоб підхихикнути — «Ясно, що не козенятами!», увів читача в оману. По-простому, набрехав.

Прочитавши це, можна Лук'яненкової рецензії далі й не читати, бо народна мудрість говорить: «Єдинажди збрехавши, хто тобі повірить?»

Дивує нас і спосіб виховання своїх поетів, що його (способу) добрала редакція «Молоді України»: голобля!

А Дмитро Білоус — комсомольський поет-сатирик, який почав працювати і працює здебільшого в комсомольській пресі, який і виріс, і росте далі із комсомольської преси.

Виходить: я тебе породив, я тебе і вб'ю!

Не треба вбивати: хай живе!

* *
*

Такі-то діла!
Ну, нічого — буває! І це переживемо!
Дорогий Митя Білоусе! Хоч ви аж ніяким робом не
Галушка, а я не Часник, та проте:
— Уперьод, Дмитре Білоусе! Тільки уперьод!

21649

КИЇВ — ХАРКІВ

Эх, дороги —
пыль да туман.
Пісня

1

НА трасі Київ—Полтава—Харків ніякої пилюки нема, нема там і туману, а це ж справжня-таки дорога, шлях.
Асфальт! Бетон! Гудрон!
Які це чудесні речі, розіслані на колишніх чумацьких і нечумацьких українських шляхах!

Вони так радують подорожнього, що ну просто в ноги їм уклонитися хочеться!

А ще нижчий уклін передати людям, що будують наші шляхи, їхній чудотворній людській праці.

«Швидка» штука — асфальтова дорога.

Це вам не «цоб» і не «цабе».

Коли ви «цобнете» в Києві, «цабекати» вам доведеться десь аж у Полтаві, а в Харкові — тр-р-р-р!

І вже нема того, та й ніколи вже не буде,— що от вивалилися ви машиною, приміром, з Києва на Харків, коли ще траса тільки до Яготина досягала. Ну, до Яготина ви дорвалися, а воно якраз дощем полоснуло. От вам зразу й тр-р-р! Вертайся додому!

А то було й так: проскочили трасу, вискочили на грейдер, а тут дощ!

Довелося з грейдера вбік — і зразу по ступиці.

Ну, сидимо, кукурікаємо.

В таких випадках одразу з'являється хитрувате обличчя місцевого радянського громадянина, по вінця налитого співчуттям до вас:

— Драстуйте! Що, не берють Мартин сього, того, іншого?

— Не берють!

— Так-так! Не берьоть, значить? От волики, ті б узяли! Так! Закурить нема?

— Закурюйте!

— Так-так! От що я вам пораю: як підсохне, ви тоді спробуйте, воно, може, тоді і той... візьме. Висихайте, хай щастить вам!

А в самого громадянина сміх із очей так і цвіркає.

Траплялося,— ніде правди діти,— що волики таки справді рятували.

Картина незабутня: попереду пара полових, а позаду «Победа»:

— Гей! Цабе йди, цабе!

Єдина для вас утіха, що ярмо не до війня причеплене, а до траса: хоч що там собі говорять, а механізація.

А тепер: ось тобі Київ із Дніпром, а ось уже Лубни з Сулою, Полтава з Ворсклою, а от і Харків з (не при хаті згадуючи) Лопанню!

Швидко, зручно, спокійно!

Мчитесь ви вперед, а назустріч вам і «Москвичі», і «Победи», і автобуси, і різних марок та конструкцій вантажні машини.

Крррасота!

2

Червень. Ясно-сліпучий гарячий день. Полтавський степ. Обабіч понад трасою красуються жита, пнуться в стрілку озимі пшениці, зеленими й зелено-жовтавими килимами стелеться ярина.

Величезні плантації цукрових буряків та соняшнику.

На буряках іде шаровка, проривка, тракторна обробка міжрядь. Буряковища квітнуть, мов білими маками, біленькими хустками дівчат та молодиць. Часто-густо у вікно вашої машини вривається дівоча пісня, з жайворонковим дзвоном переплетена.

Понад шляхом принаймні не помітно забур'янених бурякових та соняшникових плантацій.

Садки вже одцвіли.

Буйно цвіте і пахом своїм і с аж задурманює біла акація.

Цілі «ліси» понад дорогою цвітом, мов сметаною, облиті бузини.

На луках де-не-де (на жаль, ще не густо!) «виступають їх не мало — аж-аж надцять косарів», цокотять сіно-косилки, а то й є вже у валки згребене та й у копиці складене пахуче сіно.

По річечках, річках заводі рясно вкривають жовте лаття та білі водяні лілеї...

А на зелених лугових килимах понад річками, понад ставками табуни гусей з гусятами та качок із каченятами.

Каченята або дримають на березі, або у воді хлюпочуться, а гусятка зелену травичку смикають: смик! — та на пухнате своє гузенце — ляп!

Багато лошаток пасеться понад шляхом із своїми мамами, — забачить машину, відразу хвоста кандибобером і вбік понад шляхом вітром. А занепокоєна мамаша услід йому голосно:

— Іго-го-го-го!

Вернись, мовляв, дурненьке! Не бійся!

Ягнятка й козенятка вже величенькі, ось-ось своїх мамів зростом наздоженуть, а по тваринницьких фермах повні пастівники веселих телят: вони і лежать, спочивають, ремигаючи, і пасуться, і, задравши вгору хвоста, дрочаться.

По селах бачимо повнісінькі колгоспні дитячі садки чудесних наших діточок, а, як верталися ми додому в неділю, — і на колодках, і в садках біля хат дуже рясно прикрас кожної колгоспної хати, тих прикрас, про яких Т. Г. Шевченко сказав:

У нашім раї на землі
Нічого кращого немає,
Як тая мати молодая
З своїм дитяточком малим.

Таким чином, ми з радістю можемо констатувати, що і на Київщині, і на Полтавщині, і на Харківщині (та не помилимося ми, мабуть, коли скажемо, що й скрізь, по всьому Радянському Союзу) — і по хатах, і поза хатами, і по садках, і по ланах у нас, хвалити долю, не без гормонів.

Гормонів тих скільки завгодно!

І знаємо, де їх узяти ще більше!

Ідете ви, значить, з Києва до Харкова.

Під'їздивши до мосту через Дніпро, ви, розуміється, цигарки (як вам не сором!) не викинули, а запхнули її в рукав або між коліна (щось горілим тхне!), щоб не помітили вартові, благополучно (на жаль!) переїхали міст і помчали на Бориспіль.

Бориспіль значно чистіший, як був, і будується.

За Борисполем — Іванків. В Іванкові майорить поки що не клуб, а церква. Далі минає Борщі, ліворуч у вас лишається Березань. За поворотом на Березань праворуч і ліворуч — чудесні ліси, де ви колись полювали зайців і лисиць. Нічого ви там не запліювали, бо Ридай, прекрасний гончак, захопився дикими козами і кози його завели десь аж під три чорти. Отже, знайте, що винні в тому, що у вас тоді не було ні пера, ні пуху, були не ви, а дикі кози і Ридай. Не вірите? Спитайте в Ридає.

Вискочите за ліски, перетнете шлях на Переяслав-Хмельницький, дивіться ліворуч. Бачите, вдалині щось таке чорне, високе та тонке у небо ніби встромилося. То димар Яготинської цукроварні. До Яготина від Києва сто кілометрів. Траса Яготин минає. Вона горбом з містком на ньому перекидається проти Яготина через залізничну колію і стелється далі на Пирятин. Біля Яготина ви перескакуєте через річку Супой. Ну, ви ж знаєте, розуміється, що в Яготині Тарас Григорович Шевченко гостював у своєї приятельки Репніної.

Од Яготина до Пирятин степ, степ, степ. Рівний, рівний. Аж до Олексіївки, де невеличка улоговина, з містком через річку Оржицю, і знову степ. Пробігаєте Вільний хутір, Олександрівку, Могилівщину... Аж ось і Пирятин. Траса Пирятин минає, а як хочете, можете заїхати, звернете ліворуч — і в Пирятині.

Далі ви проїздите мальовниче село Велику Кручу, де збереглися й досі кам'яні панські конюшні.

Проїздивши через Велику Кручу, зупинилися випити в буфеті — ну, хай буде — лимонаду. Лимонаду в буфеті не було. Випили, значить, ми і вийшли. Стоїть парубійко, так років йому вісімнадцять-двадцять.

— Ти, хлопче, — питаємо ми, — часом не знаєш, який тут, у Великій Кручі, пан жив, що ото такі кам'яниці побудував? Ти тутешній?

— Тутешній! Пан, питаєте? А дідько (він, положим, сказав не «дідько», та бог із ним!) його знає, який тут пан був? На біса (він, положим, сказав не «біса», та бог із ним!) мені той пан іздався? А кам'яниці? Кам'яниці — колгоспні!

...Виїхали ви з Великої Кручі, їдьте й дивіться ліворуч. Ви побачите млин. Звичайний вроді вітряк. Так, із звичайного погляду вітряк звичайний. А з погляду літературно-історичного він знаменитий, бо влітку року божого 1951-го біля цього вітряка снідав Платон Воронько.

...Далі буде Іванівка (а скільки тих Івановок на Україні?!), озера понад трасою, села Вила, Пишне, Кодобець — і забовваніє перед вами славне місто Лубни.

Назустріч вам мчатимуть дівчата на велосипедах, багато дівчат, ціла валка, вони велосипедами на буряки їдуть, і в кожній з них сапачка.

...Засулля. Місток через Сулу. Праворуч на високій над Сулою горі лубенський монастир, де довгенько перебував «сидачий» святий Опанасій, ріс величезний дуб, що його кора й стовбур дуже допомагали від зубів. Опанасія там уже нема, дуба хворі зуби згризли, а на Сулі під монастирем величезна яма, де водяться такі шуки, такі шуки, завбільшки як... ні, не придумаю. Такі великі.

Лубни зелені, кучеряві... І треба правду сказати, асфальтована траса, що проходить через усе місто, сильно їх прикрасила.

Як правило, траса обминає великі населені пункти. Обминає вона Яготин, Пириятин, Хорол, Решетилівку, Полтаву, Люботин... Коли хочете не заїздити в Харків, можете поїхати поза містом і виїхати чи на трасу Харків—Ростов, чи на магістраль Москва—Сімферополь.

Перетинає траса тільки Бориспіль, Лубни, Чутове та Валки.

4

...Мчить машина під жайворонковими передзвонами. Обдуває її слобожанськими вітрами, обливають її гарячі сонячні промені.

Хорольщина. Праворуч бачите зеленокучерявий Хорол-місто. Під новим містком тече «Хорол — річка не та». Не видно з містка, чи є тепер у Хоролі раки. А доводилося колись ловити раки в Хоролі-річці. Скільки ж їх

тоді було, матінко моя! А може, тепер ще більше?! Не було часу стрибнути з мосту у воду по раки! А шкода! Дітлахів, щоправда, в річці більше, мабуть, як раків: купаються.

За Хоролом є село Мар'янівка. Над шляхом на горбочку стоїть школа, а біля школи прекрасний садочок. Школа, як лялечка, очі подорожнім радує: така вона біленька, чистенька, як привітне дівча з гірки вам посміхається. Проїздивши, обов'язково скиньте картуза, поклоніться тій школі та й вигукніть:

— Привіт директорів! Привіт учителям!

Попривітайте також школу в с. Білоцерківці, що над річкою Пслем розляглося (село). Біла-біла, чиста-чиста білоцерківська школа, високими тополями обсаджена. Гукайте:

— Привіт директорів! Привіт учителям!

Потім буде дуже мальовниче, розлоге-розлоге село Поділ, з вербамн-букетами понад шляхом.

Решетилівка. Колись були решетилівські смушки, тепер решетилівські вишивки та пісні решетилівських вишивальниць. Переїздите біля Решетилівки дві річки, і обидві Говтви. Одна — Говтва грузька. Друга — Говтва вільхова. Яка між ними різниця? У Говтві вільховій вода мокріша, як у Говтві грузькій...

А ось уже й Обазівка. В Обазівці — нова кам'яна чайна і хороший, теж кам'яний, сільмаг. У чайній чистенько, привітна буфетниця. Це вже Полтавський район. Обазівка не винна в тому, що голова Полтавського районного споживчого товариства української мови не знає. Вивіска гласить: «Чайная Полтавского райпотребсоюза». А може, справді обазівці вже забули українську мову? Так ніби ні: прислухалися до балачок — говорять по-українському. І сама буфетниця запитувала привітно:

— Чи вам попоїсти, чи вам попопити?

...Далі по шляху перекакуєте річку з чудною назвою Полузер'є, а за Полузер'єм — гора, і хтось, спасибі йому, таку ж чудесну алею із сріблястих тополь обабіч шляху на тій горі насадив! Тополі вже височенькі. Чудова зелена вулиця.

...Полтава. Красуня Полтава. Шлях іде поза Полтавою, але серце у вас завмирає, коли ви подумаете, скільки ще в Полтаві незалікованих ран, заподіяних їй фашистськими головорізами...

«Ворскла — річка невеличка...»

... А потім районний центр Чутове. Довге воно якесь, Чутове, здається, що одна в ньому вулиця, якою просла-лось асфальтоване шосе...

За Чутовом — Явтухівка. Ну, й гусей у Явтухівці!

Коли їхатимете з Харкова до Києва, у вас мимоволі промайне думка: в Явтухівці гусей сила, людей мало, а в Чутові людей сила — гусей мало.

Мальовниче сільце — Гонтів Яр. Якого Гонти? Гната? Так Гнат же в Умані на Правобережжі давав панам «жисті»... Це, мабуть, якісь Гнатові родичі, що на Слобожанщину з Києва від панської ласки повтікали.

...Валки з чудесним ставком серед міста. Зелені Валки, кучеряві. Шкода, що шлях не повз Валківську МТС послався. Слід було б перед Валківською МТС картуза скинути й попривітати її. Хай би директор Валківської МТС хоч контору свою до шляху наблизив. Проїздивши, «кричали б женщины ура и в воздух чепчики бросали».

...Село Момотівка. Ставок. У ставку «змішались в купу коні, люди»: купаються.

...Люботин, Пісочин... Садки, садки, садки... Річка Уди.

А ось і «наш рідний Харків»...

5

«Наш рідний Харкове», привіт!

Хороший він, Харків. І харків'яни хороші. Робочий народ, індустріальний, вузівський... Проти Києва він трішки сухуватий, трішки лисуватий. Що поробиш: з Лопані не завогкієш, а київських садів, та парків, та каштанів не перекучерявиш, хоч, як вискочите ви за Харків по Білгородській соші, там і в Харкова, як у Кузьми Крючкова, дуже добре і закучерявилось, і зазеленіло.

Харків — стрижений під бокс, з чубом на Померки, на Сокольники.

Нічого, зате в Харкова серце робоче: водночас і кріпке, могутнє, сталеве, і ніжне (останнє стосується не тільки харків'янок!)

Будується Харків, ростуть у ньому багатоповерхові красиві будинки, розпочалися роботи у колишньому будинку проєктів: натомість має бути висотна будівля Харківського державного університету.

Води в Харкові небагато. Лопань Лопанню, а от що харків'яни скаржаться, що обмаль у них улітку прохолодних напоїв, мало морозива... За це треба насваритися пальцем на тих, кому про це турбуватися слід...

Харків'яни — народ ввічливий, чемний, привітний.

— Напишіть,— просили вони нас,— що в торгівлі у нас не зовсім гаразд: в магазинах (не скрізь, розуміється) не дуже ввічливо до покупців ставляться.

Розповідала старенька вчителька:

— Зайдеш у магазин купити, приміром, печива. Подивляться на тебе, що ти бабуся, недодивишся, і дадуть тобі крошева, тільки зверху кілька штук ціленьких покладуть. Купуеш панчохи, пильненько додивляйся, бо дадуть тобі одну більшу, другу меншу або різномасті...

— Одна панчоха ж більша! — протестуєте ви.

— Так зате друга менша! От воно так на так і виходить.

А то ще й таке буває. Заходить до магазину колгоспниця.

— А покажіть мені оту хустку! — просить колгоспниця.

Хустки вовняні, дорогі.

— Ви такої не купите! Це дорога хустка! — продавець одказує.

— А чому ви гадаєте, що не куплю?

— Не купите!

Колгоспниця була не з робких, довелося хустку показати і так, і на світло, і на електрику...

Хустку колгоспниця купила, заплативши кілька сот грошей.

— А тепер,— каже,— ще перед дзеркалом примірю, чи ж вона мені до лиця?

Хустка була до лиця, бо й лице в молодиці було чи не краще від красивої хустки.

Виходячи з магазину, колгоспниця звернулася до продавців:

— Ми — селяни. Але не забувайте, прошу я вас, що ми не ті селяни, що колись були. Ми — колгоспні селяни. І буде так, що ми ось-ось вимагатимемо від вас ще кращих хусток, ще красивіших, хоч хай вони будуть ще до рожжями. Бувайте здорові!

І було в магазині тихо, і було продавцям ніяково.

...У вихідний день харків'яни виїздять у приміські

дачні селища, багато їх їде в Лозовеньки на озеро купатися.

Поїхали в Лозовеньки.

Величеньке озеро. А народу, а народу! Машинами, і легковими, і вантажними, і підводами, і велосипедами. В озеро тільки боком протиснутися можна. Співають, танцюють, у м'яча грають.

Вантажна машина військової частини. Хлопці купатися приїхали. Молоді, здорові, красиві. Один із них, викупавшись, сидить на машині з баяном у руках. Грець з нього, видать, аж ніяк не віртуоз, він увесь час тягне отієї, що:

Руса коса до пояса,
В косі лента голуба...

Пролітають мотоциклети, автомашини (дуже багато, між іншим, приватних, власних машин!), то там, то там зривається пісня, веселі вигуки та крики на озері, до запаморочення пахне біла акація,— листя на ній не видно, самий цвіт! — а солдат на машині одно вибаяновує:

В косі лента голуба...

Спека... Душно... Посидить, посидить людина на березі під акацією, зривається і з криком — р-р-р-ря! — шубовсть у воду!

Харрашо!

В косі лента голуба...

...Симпатичний народ харків'яни. І в піджаках, і в платтях вони симпатичні. Дуже вони симпатичні на березі озера і без піджаків, і без платтів, а в самих тільки купальниках і навіть без оних. (Останнє стосується не тільки харків'янок!)

6

І в Харкові бути хочеться, і додому треба!

Що поробиш: поїхали додому.

— Як із бензином?

— Заправимося по дорозі!

Хороша така перед Полтавою вівіска:

ДО ЗАПРАВОЧНОЇ СТАНЦІЇ 50 КІЛОМЕТРІВ

Під'їжджаємо.

— Можна заправитись?

— Ні, не можна! Нема в нас бензину!

— Чому нема?

— А ви в начальства нашого спитайте: воно радіо слухає.

— А де ж можна заправитись?

— У Лубнах!

Перед Лубнами хороша така вивіска:

ДО ЗАПРАВОЧНОЇ... і т. д.

У Лубнах:

— Можна заправитися?

— У нас нема бензину. А чого ж ви в Полтаві не заправились?

— А щоб вас намочило!

...Чудесна, проте, подорож.

...Як їхатимете до Харкова, перед Лубнами не дивіться в одному місці праворуч, а в одному ліворуч: там такі задрипані колгоспні курники та хліви стоять, що сором дивитися. Ми не зупинялися, щоб дізнатися, чиї вони.

Другим разом їхатимемо — намалюємо на страмних курниках портрета й прізвище голови колгоспу — хазяїна того дива. Щоб усі люди знали, який він хазяїн.

...Чудесна, проте, подорож. Бензин беріть із собою!

ВОЛОКУШІ З ГАРБАМИ

НУ, як у вас з урожаєм? — запитали директора однієї МТС.

— О, в нас росте такий урожай, такий урожай, що аж-аж-аж!! — одповів директор однієї МТС.

— А до жнив як готуетесь? Як збирати-мете такий рясний урожай?

— Лякже! Збиратимемо! Щоправда, ми ще постанови про заходи по підготовці не одержали, але з області переказувано, що таку постанову вже ухвалено! Як тільки одержимо, як візьмемося, так аж загуде!

— А хіба завчасно, до одержання постанови, не можна готуватися?

— А чого нам поспішати? Встигнемо!

— А волокуші для соломи у вас є?

— Волокуші, питаєте? — До секретарки: — Ганно Павлівно! Волокуші для соломи у нас є?

Секретарка до головного інженера:

— Іване Петровичу! Волокуші для соломи у нас є?

Головний інженер до головного механіка:

— Кіндрате Івановичу! Волокуші для соломи у нас є?

Головний механік:

— А що таке волокуші?

— Те, чим волочать!

— А що волочать?

— Солому!

— А куди волочать?

— У скирти!

— А навіщо її волочать?

— Щоб на полі не гнила! Щоб була в скиртах! Щоб було чим годувати навесні худобу! Щоб не ревла голодна худоба!

— Ага! Ну, так би й казали! А про які волокуші ви питаєте? Про кінні чи про тракторні?

- Про тракторні!
- Ага! Ну, так би й казали! Нема в нас ні кінних, ні тракторних волокуш!
- Головний інженер до секретарки:
- Нема у нас волокуш!
- Секретарка до директора:
- Нема у нас волокуш!
- Директор МТС:
- Нема у нас волокуш!
- Як же ви солому скиртуватимете з-під комбайна?
- Сітками!
- А сітки у вас єсть?
- Директор до секретарки:
- Ганно Павлівно! Сітки для соломи у нас є?
- Секретарка до головного інженера:
- Іване Петровичу! Сітки для соломи у нас є?
- Головний інженер до головного механіка:
- Кіндрате Івановичу! Сітки для соломи у нас є?
- Головний механік:
- А що таке сітки?
- І т. д. і т. ін.
- Директор МТС:
- Нема в нас сіток!
- А елеватори скиртувати солому є?
- Нема в нас елеваторів!
- А гарби для полову у вас є?
- Нема в нас гарб!
- А токи для механізованої очистки зерна у вас є?
- Для механізованої? Це значить, щоб не з підсітка на вітру?
- Ага-ага! Не з підсітка на вітру, а механізовані! Агрегати, щоб не ручками-ручками кручу-кручу, покручую і щоб не сто колгоспниць на току собі віялками та трієрами мозолі на руках натирали, а зерно місяцями на току лежало, а щоб двигуном за день сотню тонн очищати! Є?
- Мать, так, що нема!
- А як же ви впораєтесь з урожаєм?
- Встигнемо з козами на торг!
- Та ми не про кози, а про врожай!
- Та якось-то воно буде!

* *

*

А восени:

— Ну, як було без волокуш?

— Та солома он на полі вся!

— Без волокуш?

— Та ні: директора в облвиконком поволокли, а головного інженера у райвиконком!

— Ну, й що?

— Краще було б з волокушами!

— Тож-бо то воно й є!

ВЕСЕЛІ АРТИСТИ

І. ШАРИК ПІДШИПНИКІВ

МАЛЕНЬКА Надійка аж заплющилася й притиснулася до мами, коли вона побачила на арені в цирку, як веселий і дуже-дуже смішний артист-клоун Едуард Йосипович посадив собі на голову невеличку біленьку з рудими плямами собачку, собачка та сіла в його на голові на задні лапки, піднесла вгору передні, а Едуард Йосипович поліз-поліз-поліз щаблями на високу подвійну драбину, виліз аж на самісінький її вершечок, а потім другою половиною драбини зійшов на арену.

Собачка весь час нерухомо сиділа в артиста на голові.

— Ой, упаде! Ой мамо, собачка впаде! — шепотіла Надійка, притискуючись до мами.

Але собачка не впала.

Коли артист зняв її з голови, вона весело підстрибнула, Едуард Йосипович простяг руку догори долонею, собачка стрибнула на долоню, стала на передні лапки головою вниз, а задніми ніжками вгору, — зробила на долоні прекрасну стойку, як справжній висококваліфікований гімнаст.

Едуард Йосипович, весело посміхаючись, познайомив глядачів цирку, — а глядачі здебільше були діти, і було їх у цирку більш як тисяча:

— А зовуть, дітки, цього артиста, цього мого чотириноного друга — Шарик Підшипників!

Громом оплесків та веселих вигуків вітали глядачі, — і діти, і дорослі, — роботу Шарика Підшипникова і веселого артиста-клоуна Едуарда Йосиповича.

Шарик Підшипників, закінчивши роботу, стрілою помчав з ацени за лаштунки.

А чого він так швидко полетів за лаштунки?

Бо він прекрасно знав, що за його хорошу роботу він обов'язково одержить чогось смачного: може, цукерок, може, грудочку цукру, може, ще щось...

Собачка побігла, а Надійка сумно мамі сказала:

— Яка хороша собачка! Шкода, що так швидко вона залишила арену.

Так, на цей раз собачка показала тільки два свої «номери», а взагалі Шарик Підшипників знає чимало різних гімнастичних циркових вправ, серед яких є такі, що їх не робить жодна дресирована в цирку тварина.

* *
*

Насправді Шарика Підшипникова звать не Шарик Підшипників,— це його жартівливе ім'я,— а звать собачку Ляля.

Народилася Ляля далеко на півночі, аж на острові Нова Земля, в Північному Льодовитому океані, де її мама зимувала з своїми хазяями на полярній станції.

Породою вона — лайка.

Лайки — це мисливські собаки, що допомагають мисливцям полювати в північних лісах, у тайзі,— білку. Коли лайка нападе на слід білки чи почує або побачить білку на дереві,— вона «облаює» її і голосом кличе хазяїна-мисливця, показує йому, де сидить білка.

Лайки дуже розумні собачки і дуже цінні, без них полювання білки в тайзі просто неможливе.

Але хто б міг подумати, що з мисливської собачки може вийти такий чудесний цирковий артист-акробат.

І в цій роботі, як бачите, виявився природний розум лайки.

Едуард Йосипович розповідає, що придбав він Ляльку в місті Калініні: до цирку, де він тоді працював, принесла Ляльку жінка, що приїхала з Нової Землі до родичів у Калінін.

Лялька була тоді маленьким шестимісячним цуценятком.

Цирку, розуміється, вона зроду не бачила і попервах дуже боялася музики, циркового галасу, шуму, сліпучого світла.

І коли Едуард Йосипович перший раз просто так собі

виніс її на арену, щоб познайомити її з цирком, Лялька затіпалась і заховалася в його на грудях під піджаком, а як він приніс і пустив її в убиральню, Лялька залізла в темний куточок під диваном і тихенько скавучала.

Так ото вона перелякалася!

Але поволеньки звикла до всього: і до музики, і до світла, і до шуму, і до того, що після кожної вправи — і на репетиції, і на виставі — ласий шматочок цукру. Лялька почала охоче працювати, і вже через місяць Едуард Йосипович виходив з нею на арену, де вона чітко проробляла свій «номер».

Лялька хоч і невеличка собачка, але з характером і дуже самолюбива.

Одного разу Едуардові Йосиповичу уперше з Лялькою довелося працювати в цирку шапіто.

Шапіто — літній цирк, у нього замість даху — величезне, напнуте з брезенту шатро.

Увечері знявся великий вітер.

Вийшов Едуард Йосипович з Лялькою на арену, подув вітер, залопотів люто угорі напнутий брезент.

Ніколи такого в цирку не траплялося, і Лялька злякалася.

Вирвалася і стрілою за лаштунки.

Один із артистів, бажаючи її завернути на арену, хльоснув її батіжком — шамбер'ер у цирку такий батіг зветься.

Лялька на арену не вернулася. Заховалася так, що насилу її Едуард Йосипович одшукав, і коли він узяв її на руки, на очах у Ляльки бриніли сльози.

Так ото вона образилася, що їй зробили боляче, бо ніколи Едуард Йосипович її не бив, — тільки ласкою та чимось смачним він домагався від Ляльки виконувати всі її номери.

І довго після того довелося Едуардові Йосиповичу переконувати Ляльку, що ніколи такого більше не трапиться, що ніхто на арені більше не зробить їй боляче, — не хотіла йти вона на арену.

Потім вони помирилися, і Лялька почала працювати ще краще.

Едуард Йосипович ще раз пересвідчився, що з твариною ласкою та нагородами завжди можна виховати собі справжнього друга і помічника в роботі.

Тепер Лялька улюблениця циркових глядачів і неперевершена циркова артистка-акробат.

У неї є знаменитий номер, коли вона стоїть на передніх лапках, задні — вгору, на лобі в Едуарда Йосиповича.

Вивчає Лялька ще й кульбіти, і сальто-мортале. З цими «номерами» Едуард Йосипович незабаром має познайомити глядачів.

Діти страх як люблять Ляльку і завжди проводжають її громом оплесків...

Отака Лялька — Шарик Підшипників.

У неї є друзі: манісінька-манісінька, чорненька, куцохвоста з гострими вушками Чіта, теж циркова артистка, і великий чорно-рябий собака Крошка, чудесний математик, який уміє говорити «мама».

Але про них розкажемо далі.

II. ЙОГО ДРУЗІ

— Ку-ку-рі-ку!

Таким веселим вигуком зустрічає циркового артиста-коміка Едуарда Середу його учень і товариш по роботі — Петька.

Почувши голос Едуарда Йосиповича, Петька б'є крильми, кукурікає і біжить-летить до свого хазяїна.

Хазяїн ласкаво вітається з Петькою:

— Здрастуй, Петю!

— Ко-ко-ко-ко! — сокорить Петька і дивиться артистові в руки, бо знає, що йому зараз дадуть чогось смачного: крихту булки, грудочку цукру або жменьку добірної пшениці.

Петька, дзьобаючи зерно, кличе своїх подруг, білявеньку й сіреньку курочок:

— Ко-ко-ко!

Курочки підбігають, Петька і їх частує.

Едуард Середя дуже весела людина. Він розмовляє з Петькою, мов із людиною. Лоскоче його, смикає за червону борідку, а Петька удає, що він дуже сердиться, і намагається клюнути хазяїна в руку.

— Не гнівайся, Петю! — говорить Едуард Йосипович. — Давай краще попрацюємо!

— Ко-ко-ко-ко! — відповідає Петька.

Середа бере звичайнісінькі граблі, а Петька стрибає на них і зручно вмощується:

— Ко-ко-ко-ко! Готовий!

Едуард Йосипович ставить граблі на долоню, на голуву, на підборіддя і балансує ними. А на граблях сидить, ніби справжній артист, Петька. Сидить і навіть не ворухнеться.

Тільки на непомітний знак Едуарда Йосиповича він б'є крильми й вітає глядачів:

— Ку-ку-рі-ку!

Так щодня репетирує з Петькою артист цирку Едуард Середа.

А ввечері Петька виступає на цирковій арені...

І ні весела музика, ні сліпуче світло, ні оплески захоплених глядачів не лякають Петьку. Він своє діло добре знає!

Петьку Едуард Середа придбав у місті Куйбишеві на Волзі, там, де тепер будується велика Куйбишевська гідроелектростанція.

Петька тоді тільки-но вилупився з яєчка в інкубаторі і був зовсім манісіньким пухнатим курчатком.

І от почав Едуард Йосипович вчити Петьку.

Молодий півник виявився дуже здібним і вже через два тижні виступав з хазяїном на арені цирку.

З того часу Петька та Едуард Йосипович разом працюють і кріпко один одного люблять.

А їх обох люблять циркові глядачі — і великі і маленькі...

* *
*

— Васю, Васю, Васю! — гукає, ляскаючи в долоні, Едуард Йосипович.

З криком — ге-ге-ге-ге! — розмахуючи крилами, летить до хазяїна гусак Васько.

— Це мій рисак! — усміхаючись, рекомендує гусака Васька артист Середа.

— Як так рисак? — дивуються глядачі.

Тоді Едуард Йосипович бере «екіпаж», невеличкий ящик на колесах, запрягає в нього свого рисака-гусака, і — но!

Рисак везе хазяїна на циркову арену...

Веселим галасом та оплесками зустрічають глядачі виїзд артиста.

Але Васько не звертає ніякісінької уваги на оплески. Він везе свого хазяїна по цирковій арені, а хазяїн урочисто їде на своєму рисакові-гусакові...

Об'їхавши циркову арену, гусак-рисак везе свій «екіпаж» за лаштунки, а хазяїн на всі боки кланяється.

Здається, все так просто...

А спробуйте взяти звичайного гусака й запрягти у возик,— що він вам наробить!

Багато треба і вміння, й терпіння, щоб привчити птицю чи звіра до роботи в цирку.

Артист Едуард Середа має вміння і терпіння!

* *

*

— Крошка! Алле!

На арені — цирковий артист — собака Крошка.

Крошка народився на Кавказі. Батько його — мисливський собака, а мати походить з породи кавказьких вівчарів, вірних друзів гірських чабанів. Вівчарі — прекрасні сторожі овечих отар, вони не підпускають до овець ні чужої людини, ні звіра...

Не судилося, як бачите, Крошці ні полювати, як батькові, ні стерегти овець, як матері,— вийшов із нього прекрасний цирковий артист.

— Крошка, алле!

Крошка підбігає до артиста.

— Скажи — мама!

Крошка дивиться на хазяїна.

— Ну, ну, швидше! Кажі — мама!

Крошка зовсім виразно вимовляє: «Ма-ма!»

За це він одержує цукор від хазяїна і гучні оплески від глядачів.

Крошка дуже багато вміє: він грає з Едуардом Йосиповичем у м'яча, підбігає до телефону, бере телефонну трубку і викликає хазяїна до телефону:

— Гав! Гав! Гав! Дзвонять! Просять до телефону!

А ще Крошка талановитий математик: він лічить, складає, віднімає, множить і ділить до десяти.

— Крошка! Скільки буде чотири та два?

Крошка відповідає:

— Гав! Гав! Гав! Гав! Гав! Гав! Шість!

А як хтось із глядачів дає задачу на числа більші, як десять, тоді Крошка стає на задні лапи і щось ніби говорить на вухо хазяїнові.

— Що Крошка говорить? — цікавляться глядачі.

— Крошка цікавиться, чи той, хто запитує, сам знає, скільки буде тринадцять та дванадцять?

А як чудесно Крошка удає, ніби він школяр і йому не хочеться йти до школи, а хочеться повалятися в ліжку. А як він сердиться, коли мама його будить:

— Вставай! Пора до школи!

Крошка перевертається на килимі, стогне і сердито гавкає: не хочу, мовляв, уставати, йти до школи! Хочу поспати!

Крошка дуже веселий пес і, між іншим, хороший говарिश. Він чудесно грається з Лялькою і маленькою чорненькою Чітою.

Чіта теж циркова артистка: вона вміє стояти на двох і на одній передній лапці вниз головою на долоні в Едуарда Йосиповича.

* *
*

Едуард Йосипович Середа іде із своїми друзями Лялькою, Крошкою та Чітою по вулиці. З кишені артиста виглядає маніпусинький Ральф — песик з колючою борідкою.

Ральф іще дуже маленький: поки що він не працює, приглядається.

— Куди це ви, Едуарде Йосиповичу?

— Іду для своїх друзів ялинку купувати. Я їм за їхню хорошу роботу ялинку влаштую і кожному подарунки подарую.

— Які подарунки?

— Приходьте на ялинку, побачите!

— А Петька й Васько?

— І Петька, і Васько також будуть на ялинці! І їм будуть подарунки! Приходьте!

П'ЯВКИ В КРЕПЖОРЖЕТАХ

(На виставі комедії «Не називаючи прізвищ» В. Минка)

ХОЧ комедія В. П. Минка і зветься «Не називаючи прізвищ», та дозвольте вже нам називати прізвища, бо прізвища ті ми і любимо, і поважаємо.

«П'явки в крепжоржетах...»

Що ж воно за такі за п'явки, що з болота у крепжоржети позалазили?

Справді, вони такі п'явки і такі в крепжоржетах, але вони з болота не повилазили: вони водночас і в крепжоржетах, і в болоті. У міщанському болоті.

У селі Захлюпанці, недалечко від Дніпра, від тої місцевості, де радянський народ тепер величні будови будує, жила та була собі чудесна людина, муляр Карпо Сидорович Бучма.

У Карпа Сидоровича Бучми є син Карпо Карпович Мілютенко і дочка Івга Карпівна Бжеська.

Карпо Карпович, колишній комісар Червоної Армії, демобілізувавшись, одружився із славгородською вертихвісткою Домахою.

Народилися в них діти: Поема Кропивницька і Ванько Досенко.

А як Карпо Карпович Мілютенко згодом зробився заступником міністра, то водночас він уже зробився не Карпом, а Піком Мілютенком, Домаха — Діаною Михайлівною Нятко, Поема — так і лишилася Поемою, а Ванько Досенко — із Ванька перевернувся на Жанека.

У Івги Карпівни Бжеської є дочка Галя Кусенко і синок Сашко Олексієнко.

Поема, Жанек, Галя і Сашко — онуки старого муляра Карпа Сидоровича Бучми.

Поема вже — лікар, Жанек — вчиться в десятирічці, Галя закінчила десятилітку, а Сашко теж учиться.

Оточення в цього посімейства таке: Белла — подруга Поеми — В. Півторадні, молодий інженер Максим Кочу-

бей — Жуковський, представник міністерства Жора Поцілуйко — Гашинський, агроном Нетудихата — В. Цимбаліст, бригадир мулярів Колосов — Пасека і цілий вінок чудесних дівчат, робітниць на будівництві: тут і О. Смоляр (Пріся), і Н. Новацька (Поля), тут і веселі хлопці-робітники, і студентська молодь...

А вивершує всі ці дійові особи домашня робітниця у Карпа Карповича — Поля Шульга, дуже прудка дівчина, проте з характером.

От автор В. Минко взяв оцих усіх людей та й увів їх у гостру, справжню сатиричну комедію і поставив їх у таке становище, що аж деяким самим соромно.

Сміється, аж розлягається, з них глядач, а вони метушаться по сцені, накидаються один на одного, говорять одне одному здебільше не дуже приємні речі, а в глядача таке враження, що от-от стане заступник міністра біля рампи та й закричить:

— Люди добрі! Я більше не буду! Бачите, до чого дійти можна, коли Домаха Діаною робиться, а Ванько Жянеком, а Поема не хоче їхати на село лікарювати, перебирає наречених, бо вони не в Києві працюють, оточують тебе жевжики на кшталт Жори Поцілуйка, тоді вже і ти не Карпо, а Пік, рідна сестра називає тебе товстошкурим, а рідний батько, старий чесний працівник, каже про тебе, що ти не боржом забув, а сором забув! Простіть, люди добрі! Хай я буду не заступником міністра, а директором цегельні, і не в Києві, а в Полтаві, та я ж син муляра, сам колишній муляр і комісар Червоної Армії! Невже пропав? Дайте завісу! Я виправлюсь!

...Глядач сміється...

* *
*

В. Минко, ще раз кажемо, написав гостру, дотепну комедію.

Прекрасний текст пісень написали до п'єси поети Андрій Малишко та Терень Масенко, а композитор Платон Майборода прикрасив комедію чудесною, як і завжди, музикою.

Уже кияни наспівують на вулицях Малишко-Майбородової пісні про «Білі каштани»:

Київські ночі,
Зустрічі в саду

В серці,
Куди не піду.
Ми зустрічались
Там, де дуби,
В київськiм небі
Два голуби...
. . . . .

Ну, як не позаздрити нашій теперішній молоді?
Як ми колись парубкували (теж у Києві), таких пісень
не було...

І сади були, і зустрічі в садах були. Ну, зустрінемося
(а воно якраз тоді солдатувалося) та раптом: «Соловей,
соловей, пташечка, канареюшка жалобно поють!»

Ну, «голубка» зразу ж у куші!
А тепер:

Білії ночі,
Синь дніпрова,
Юнь комсомольська,
Вічно жива!

Це вам не «канареюшка жалобно поють», а два го-
луби...

Зразу вам і відповідь:

Кружать, здіймають
Крилонька свої,
Наче ми в парі,
В сім'ї...

От вам і загс! Хороша пісня!

* *
*

...П'еса В. Минка «Не називаючи прізвищ» — жит-
тєвова п'еса. Типи всі в ній такі, що ви їх бачили і вчора,
бачите, на жаль, їх і сьогодні.

Чимало в нас іще таких «сановників», як Карпо Кар-
пович, що не люблять, як їх, не дай бог, на дачі хтось
телефоном потурбує, що їх «нема вдома», що вони крізь
пальці дивляться на різні викаблчування їхніх «домаш-
ніх міністрів» Діан, тими Діанами вихованих пустоцвіток
Поем і т. д. і т. ін., що мріють жити тільки в Києві, що
плюють на те, що на їхню освіту держава витрачає великі
кошти,— вони, мавши вищу медичну освіту, будуть пра-

цювати секретарками, діловодами, аби тільки в Києві! Скільки щоліта ми маємо мороки з такими Беллами та Поемами, які оббивають пороги в міністерствах, в редакціях і просто у впливових осіб, щоб залишитися в Києві, в Харкові, в Одесі. Щоб тільки не на село! І, нема де правди діти, скільки разів самому доводилося бути «Піком» — ходити, прохати за котрусь із таких Поем! Більше ні за кого не прохатиму! (Самокритика!)

Карпи Карповичі та Діани виховують нам отаких Поем та Белл, і тільки здорове робітничче оточення, піонерія, комсомол рятують їхніх Жанеків (Ваньків) від Поеминої долі, неважаючи на «вату», на градусники, на манні каші, на шоколад їхніх мамів Діан.

Та, на наше щастя, в нашому радянському суспільстві більше Карпів Сидоровичів, Івг Карпівних, Максимів Кочубеїв, Галь, Прісь, Колосових, Негудихат, Сашків, чудесної нашої молоді, яких з такою любов'ю вивів у своїй комедії В. Минко.

Вони — наша надія і наше майбутнє! Вони збудують комунізм!

«Не називаючи прізвищ» — п'єса кусюча.

Ви послухайте, як реагують місцеві Діани та Поеми на комедію: лаються, плюються і, обурені, залишають театр:

— Нема в нашому суспільстві таких Діан! Нема таких Поем! Автор зводить наклеп на радянських жінок!

Ага! Значить, допекло!

А сидить собі поруч вас солідна людина, очевидно, кеврівний товариш, і з сумом говорить:

— Та що там говорити?! І я вроді такий, як Карпо Карпович! Ну, не зовсім, а ви знаєте, деякі риси і в мене є! Автор у точку поцілів!

* *

*

Поставив п'єсу режисер В. Оглоблін. У В. Оглобліна багато дотепних режисерських вигадок, особливо в сценах з хлопцями Жанеком і Сашком, дівчат-робітниць, чудесна сцена із шматком хліба і т. д. і т. ін. Хороший, справжній комедійний темп вистави. В особі В. Оглобліна маємо досвідченого талановитого режисера, багатого на хороші режисерські вигадки.

Дуже приємне оформлення художника Шабліовського. Київський краєвид викликає захоплення всього залу.

Акторське виконання.

Ну, хіба може А. М. Бучма не блискуче грати Карпа Сидоровича? Кожний рух, кожна інтонація, проходка по сцені — і перед вами справжній муляр, що і одеський театр будував, і харківський банк, а тепер йому за сімдесят, а він по три норми дає і сина свого, заступника міністра, бореться. І фізично, і морально зборює. Коли Бучма любить онуку Галю, чи Максима Кочубея, чи Сашка, чи Ївгу — він любить їх по-справжньому, а коли ненавидить Діану та Поему чи засуджує сина Карпа, — то теж і засуджує, і ненавидить не по-акторському, а по-людському, по-справжньому. Хай живе Бучма! Хай радує!

І П. Нятко, і Д. Мілютенко, і М. Кропивницька, і В. Бжеська — всі вони хороші, добре грають... Так би їй нам хотілося!

А молодь, так та таки здорово порадувала в цій виставі!

Ми зовсім не хочемо протиставляти молодь франківському старшому акторському поколінню.

Ми тільки хочемо підкреслити, що, на нашу радість, молоді франківці ростуть, «виграються» і душі й серця наші радують!

Ну, як же можна не милуватися з М. Досенка (Жанек), — як у цій ролі розквітло його комедійне обдаровання!

А з С. Олексієнка (Сашко)?!

Хлопці, ну, хлопці, й квит!

На бакшу їх тільки пускати не дуже слід: усі кавуни покрадуть!

Чудесна Галя — О. Кусенко! Скільки в неї теплоти, ніжності до діда, до матері, до подруг, до нареченого! І скільки чарівності!

Дуже хороше грає Галю і Яблонська!

Хто з них краща?

Одна з них краща, а друга ще краща!

Хто саме? Дозвольте мені сказати перефразованими словами Л. М. Толстого: ляжу в труну, підніму віко, скажу, захопну віко і вмру.

Прекрасний Л. Жуковський — Максим Кочубей. Отаким і повинен бути радянський інженер: щоб не держався за столицю, щоб перебудовував наші Захлопанки на Яс-

ні Зорі, щоб учив дурноверхих Поем і любив наших чудесних Галь.

Жора Поцілуйко — Гашинський. Таку підлоту в «блискавках» треба вміти зробити. Гашинський уміє. І знає те чому? Він ненавидить Жору! І правильно робить!

Обидві Белли (В. Півторадні, В. Івашова) дуже противні. Значить, хороше і правильно обидві артистки їх грають.

Дівчатка: Пріся — особливо (О. Смоляр), Н. Новацька, Т. Калениченко — приємні, життєрадісні, веселі.

А їхній бригадир П. Пасека — їм до лиця.

Хороший В. Цимбаліст — Нетудихата.

Не можна не згадати теплим словом гри домробітниць Полі — М. Шульга. Як же вона, бідолашна, бігає на грубі оклики своїх «панів» — Діан, Поем і т. д. З неї, кінець кінцем, вийде рекордсмен-спринтер.

А молодець Поля — правильно кваліфікувала своїх Діан із Поемами: «П'явки в крепжоржетах»!

* *
*

Хороша вистава. Кусюча вистава. Корисна вистава.
...От що. Я на місці художника В. Шабліовського дачу побудував би ближче до «Кукушки». Тоді глядачі, замість «Кукушки», ходили б у театр Франка, сиділи б і співали разом із акторами:

Постой...
Выпьем, ей-богу, еще...
...Бездельник, кто с нами не пьет.

За кого вип'єм?
За театр ім. Франка, за п'єсу, за автора, за режисера,
за художника, за акторів, за театральних робітників!
Та й за глядачів разом!

...Налей, налей бокалы!

Р. С. У другому складі Карпа Сидоровича грає І. Маркевич, Карпа Карповича — Г. Тесля, Діану — Ф. Барвінська, Івгу — Чайка. Хороше грають!

ПРО АНАТОЛІЯ КОСМАТЕНКА

МЬОГО літа, року, значить, нашого 1953-го, бригада радянських письменників подорожувала по західних областях України.

Письменники побували в Ровні, у Львові, Дрогобичі, Бориславі, Станіславі, у Чернівцях.

Заїздили письменники в райони, знайомилися з життям трудящого люду: робітників, колгоспників, інтелігенції.

Виступали, знайомили трудящих з розвитком радянської літератури, читали свої твори і т. д. і т. ін.

Наші доповідачі, знайомлячи аудиторію з письменниками, що були в складі бригади, говорили приблизно так (за точність доповідей я не ручусь, а зовсім навпаки!):

— Перед вами виступлять:

Дуже відомий і дуже популярний письменник...

Відомий і популярний...

Популярний і відомий...

Письменник, що понаписував і ще й понапише...

І т. д.

І вже аж наприкінці говорилося:

— І молодий, дуже ще молодий (це голосно!), талановитий (це трішки тихше!) байкар Анатолій Косматенко! Ще він і не член Спілки радянських письменників, та вже на те закандзюбилось, ще вроді він і не письменник, а проте байкар. Взагалі, мовляв, послухайте, а там видно буде...

Анатолій Косматенко виходив на трибуну.

В залі тихішало.

Всі, видать, цікавилися:

— Що ж воно за такий за дуже молодий?

Ну, дівчатка, ті по своїй лінії: дивляться, таки справді молодий, і не лисий, а чубатий, і знову ж таки блондин,

і на зріст поставний, одне слово,— прикидали самі собі дівчатка,— безперечно, талановитий.

Старіші й солідніші глядачі думали:

«Дивись, молодий, і не член, а байкар, і талановитий байкар! По-о-ослухаємо!»

І всі уважно слухали.

Анатолій Косматенко читав «Кіт і Киця». Коли він доходив до того місця, де

...молоденька Киця
Як глянула — і закохалася умиць,—

дівчатка схилялися голівками одна до одної і якось таємниче посміхалися.

А як доходило до того:

Та згодом Кіт не став держатись хати,
Поїсть, поп'є, накрутить вус і йде гуляти,—

очі у декотрих дівчат сумнішали, у деяких сердитішали, і дехто з них стискав кулачки.

Не на Анатолія Косматенка, а на Кота.

Батьки й матері уважно слухали і думали, мабуть: а чи не накручує вуса часом їхній зятьок, що оце привела його до їхньої хати укохана донечка Людочка? Ох, треба придивитися! Щось він дуже вже тещу почав поважати!

Киця з Котом розлучилися. Кіт дітей покинув.

Анатолій Косматенко кінчав байку з притиском:

«Чого ж,— питаю,— не вжилися?»
І завели:
«Харак-те-рами, бачте, не зішлися!»
Було коли!

Він ішов з трибуни, а в залі лунали рясні оплески.

Потім Анатолій Косматенко читав «В'юна», підлизу й підлабузника, що проліз на посаду наглядача за дном у ставку, замість дзеркального коропа. В'юн, розуміється, і забруднив, і замутив дно. Мораль:

Таких В'юнів, таку слизьку породу
Одразу слід виводити на чисту воду,—

дуже слухачам була до вподоби, і летіли на подяку байкареві знову гучні оплески.

Читав Анатолій Косматенко «Лисичку й Вовка», як побралися Лисичка з Вовком та поїхали автомашиною

у весільну подорож, як зіпсувався в дорозі мотор і довелось Вовкові самому тягти машину. Вовк тягнув, тягнув, доки

Зітхнув,
Упав і витяг ноги.
А Лисичка тим часом, в машині сидівши,
М'ясяця поїла, в дзеркальце гляділа
(Не постаріла?),
А там схилилася — й рожеві бачить сні.

Жінки й дівчатка, слухаючи байку, хмурнішали: «Що ж це, мовляв, байкар, такий молодий і такий симпатичний, і проти нас? Що ж ми всі — Лисички?»

Анатолій Косматенко — байкар справедливий. Він знає, що не всі жінки Лисички.

Хай не кивають тут вовки:
Мовляв, такі вони, лисиці!
Бо як уважно придивиться,
Буває, тягне Вовк, буває й навпаки.

Під ці слова жінки, бачимо, штовхають своїх чоловіків і кивають головами: «Ага!»

І такими вже оплесками нагороджують байкаря, що аж-аж-аж!

Читав ще Анатолій Косматенко... Та багато він щоразу читав, бо того вимагали слухачі.

Молодий, ще дуже, дуже молодий, не член, а байкар Анатолій Косматенко повоював аудиторію.

А ми, старики, раділи!

Не вірите?

Щоб я з оцього місця не встав — раділи!

* *
*

Зібрав Анатолій Косматенко двадцять сім своїх байок, а видало їх видавництво «Молодь» з чудесними малюнками Віктора Григор'єва.

Я ніякий не спеціаліст розглядати роботи художників, зокрема малюнки Віктора Григор'єва, але коли я дивлюсь на його малюнки, чи то ілюстрації, чи то розв'язання окремих тем, приміром, у «Перці», я не можу відірвати очей,— вони дуже смішні, і мені весело... Ну, поди-

вється хоча б ілюстрацію до байки «В'юн», як на дні в ставку лежить догори ногами непритомна черепаха і її карасі водою одливають.

Ну, як тут не засміятися і не порадуватися за художника?!

Так от, видало, значить, байки Анатолія Косматенка видавництво «Молодь». І добре зробило, що видало.

Байки Косматенка грамотні, актуальні, написані доброю мовою.

Я мав приємну нагоду «перевірити» байки, їхній вплив і відгуки на них численних аудиторій, а це, між іншим, найкращий брус! Косматенкові байки сприймаються дуже прихильно і дуже тепло.

Я не маю наміру розбирати кожну байку окремо,—хай самі читачі і розбирають.

Я прочитав байки з приємністю і ще не раз читатиму.

Анатолій Косматенко, може, ще й не Крилов, але його прізвище теж на «ки» починається!

Так держать, Толю! А то й ще кріпше! На «кріпше» дані єсть!

Р. С. Я ще ж формально не розібрав жодної байки. Ну, гаразд: розберемо. Візьмімо байку «Ліки». В цій байці рим — десять. Строф — дві. Знаків оклику — три. Знаків запитання — один. Літер «зи» — дві, літер — «ки»... Ану його! Рахуйте самі...

ОЛЕКСА ІВАНОВИЧ

ОЛЕКСІ Івановичу стукнуло було вже сімдесят шість років, як я з ним познайомився. Він — з давніх-давен мисливець. Полював і по перу, і на звіра.

По перу — це, значить, на птицю: на качку, бекаса, дупеля, горличку, перепела, куликів і т. д.

Колись він полював і диких гусей, і лебедів, розуміється, ранніми веснами та пізно восени, коли гуси та лебеді, перелітаючи з вирію на північ і з півночі у вирій, зупинялися на наших річках та на озерах.

Тепер Олекса Іванович уже диких гусей і лебедів не полює.

— Літа не ті! — говорить Олекса Іванович. — А колись...

На звіра — це значить: на зайця, на лисицю, на вовка.

Жив Олекса Іванович на селі, біля села було величезне озеро, навіть не одно, а два озера, поміж тими озерами був широченький вроді перешийок, і були поміж тими озерами добрі перельоти дикої качки. І якимось так воно виходило, що вранці качки «тягли» з великого озера на менше, а ввечері — з малого на велике.

На перешийку копалися ямки, ямки ті замасковувалися бур'яном, очеретом, кугою... Мисливці сідали в ті ямки і чекали, коли качки пролітатимуть над ямками.

Перешийок був чималенький, ямок таких можна було викопати на відстані одна від одної на сто приблизно метрів штук п'ять-сім.

Полювання на тих озерах було дуже до вподоби справжнім мисливцям-спортсменам. Вони стріляли качок тільки вльот — не так, як ті, що сиділи за очеретом біля плеса, чекаючи, коли спливуться до купи штук сто або тисяча, а тоді по сидячих: баб-бах! Таких «мисливців»

по тих місцях не любили і прозивали «шкурниками» і «масовими убивцями».

— Ти вльот устрель! А сидячу й палкою можна встрілити!

Олекса Іванович, простий собі чолов'яга, мав благородне серце мисливця-спортсмена і ніколи по сидячих не стріляв.

Коли навіть іноді він підкрадеться було до озера до сидячих качок на постріл, він підводився, говорив: «А киша!» — і стріляв тільки летячих.

В Олексі Івановича була пара гончаків — Докучай і Бандит.

Гончаки були добре натаскані, ганяли добре, особливо Докучай, старий уже, дуже строгий пес, який було ніколи не покине звіра і ніколи не сколеться, тобто не загубить сліди. Голос у Докучая був низький, октави-стий, по-мисливському — башур.

Бандит був молодший, паратіший (бистріший), але не такий досвідчений, як Докучай, голос у нього був із заливом, тонкий, заливчастий... Ліс, коли гнав звіра Бандит, був повний дзвону-передзвону...

І такий вони, Докучай та Бандит, дуєт у лісі давали, що слухав би й не переслухав.

І от одного вечора, коли ми повернулися з полювання по чорнотропу, Олекса Іванович заявив мені:

— Старий я вже! З гончаками мені вже важко! Забери в мене моїх Докучая та Бандига, ти молодий, вони тобі ще послужать.

— Як так забери? Таких собак — і забери?! — здивувався я. — Коли ви справді вирішили не полювати з гончаками, — купити собак я можу, а так... Що ви, Олексо Івановичу?!

Олекса Іванович махнув сердито рукою:

— Зроду собаками не торгував! Ніколи! Забери! Мені з ними важко, а в лихі руки віддавати не хочу!

Я забрав Докучая й Бандита.

Коли я виїздив з двору Олексі Івановича, він кудись пішов. Семенівна, дружина Олексі Івановича, прощаючись із собаками, кожного з них, і Докучая, і Бандита, обняла й поцілувала.

— Не обижайте їх, — звернулась вона до мене. — Хороші вони пси... Докучая на перших порах остерігайтеся: він із характером! Доки звикне!

— А де ж Олекса Іванович? — питаю я.

— У садок пішов, щоб не бачили, що він плаче...

Не за собаками пустив сльозу старенький Олекса Іванович,— він добре знав, що собаки будуть у добрих руках,— молодих літ старенькому було шкода.

Недарма останнім часом, лежачи під копицею або під стогом сіна, як було, полюючи, ночували на лузі, Олекса Іванович, дивлячись на небо голубе, на золоті зорі, старечим голосом заводив:

Запрягайте...

Та й поїдем доганяти

Літа молодії...

Залишився Олекса Іванович без гончаків.

— Полюватиму з Піркою... На дупеля, на перепела... А як підстрелю десь качку,— він і качку мені принесе.

Пірка (Пірат) — літній уже, не дуже чистої крові ірландський сетер. Шукати вмів і перепела, і дупеля, і бекаса, держав добре стойку і розумів Олексу Івановича не тільки з слова, а й з руху. Махне рукою Олекса Іванович — лягай, мовляв,— лягає. Махне — «Вперед!» — іде вперед. Слухняний був пес Пірка і лагідний.

Про те, щоб зовсім кинути полювання, Олексі Івановичу і на думку не спадало.

— Хоч на горличку, хоч на горобця... Аж поки вперед ногами з хати не виїду, рушниці не кину! — твердо заявив Олекса Іванович, коли Семенівна колись натякнула: «Та куди вже тобі з тою рушницею?.. Облишив би вже...»

Кріпко тоді розізлився Олекса Іванович на Семенівну.

* * *

*

Олекса Іванович — мисливець, можна сказати, з дитинства. Полював його дід, полював його батько. Діда свого Олекса Іванович уже не застав, а батькові було дуже багато мороки ховати від малого Олекси порох та пістони. Ховалася й рушниця, держав-бо її завжди батько зарядженою, бо в батька не централка була, а шомполка. Хоч рушниця часом була й незаряджена, батько

знімав пістона, бо добре знав, що найнебезпечніша вдома рушниця — незаряджена.

Було і з дідом, було й з батьком, що стріляла завжди рушниця або «незаряджена», або без пістона.

А ви думаете, що з Олексом Івановичем такого не траплялося, коли йому минуло тринадцять літ?

Тоді вже батько не дуже ховався від Олекси з рушницею. Висіла вона на стіні, на гвіздку. Олекса взяв та й клацнув курком. Хоч пістона не було, а воно — баб-бах! Добре, що він держав рушницю цівкою вниз. Тільки й того, що в долівці отакенну яму вибило.

Батька й матері вдома не було.

А як повернулися батько з матір'ю, мати ахнула, а батько суворо запитав:

— Клацав?

— Клацав, тату.

— А я що говорив?

— Щоб я не займав рушниці.

— Спускай штани!

Нема де правди діти, «стріляв» батько череском Олексу, приказуючи: «Не клацай! Не клацай!» — аж поки мати не вихопила череска і не сказала: «Та годі вже тобі!»

Після того вже Олекса не клацав до того часу, поки сам батько якось у неділю сказав:

— Ну, ходім у садок, учись уже стріляти. Восени зі мною на качок підеш... Пора вже!..

Радості було,— і не говоріть!

А ви гадаєте, що Олекса Іванович не стріляв раніше, до того часу, коли вже сам батько вирішив учити його стріляти, готувати з нього мисливця?

Стріляв! Та ще й як стріляв.

Починалося, як і у всіх майбутніх мисливців, з бузинової пукалки.

Ні, не так: ще перед бузиновою пукалкою була сикавка з болиголовом.

Вона, сикавка, хоч і не вогнепальна зброя, вона більше гідропульт, та, проте, й вона привчала до окоміру.

Набере було в сикавку маленький Олекса з калюжі біля колодязя чогось такого ріденького, що аж ніяк водою не можна назвати, і підкрадеться до kota, щоб його поцілити. Кіт дуже хитрющий, зразу — на яблуню, з

яблуні — на стріху, із стріхи — на горище, і нема kota. Kота трудно було поцілити.

А от квочку легше. Квочка сиділа під припічком у хаті, дуже кріпко сиділа, не тікала. А клятуща квочка ж була! Тільки-но підійдеш чогось до припічка, зразу — рль-рль-рль-рль... зарльорчить, пір'я настовбурчить та в литку тільки — цюк! Дзьобом — цюк! Боляче цюкалася клята квочка... От її з сикавки як цюкнеш! Ох, тоді лементу в хаті: квочка по хаті стрибає, квочче... Яйця під квочкою мокрі, з гнізда брудна рідина ллється... Весело!

А як ускочить на той лемент у хату мати, тоді вже сумно. Сикавка розлітається, вдарившись об Олексину нижню спину, до тієї спини приєднується такий мамин лящ, що одчиняються Олексиною головою хатні двері, в сінях Олекса не затримується, а летить аж до повітки. Від повітки з криком: «Я більше не буду!» — через перелаз на вгород і в картоплинню. В картоплинні вже одсапка.

А з хати лунає:

— Я тобі, харцизяко, дам сикавки! Самого, ірода, на яйця під припічок посаджу! Щоб знав, як квочку з сикавки обливати!

Тремтить Олекса в картоплинні, у борозні лежачи. Тремтить і думає, схлипаючи: «Не всидю я під припічком на яйцях, йй-бо, не всидю! Утечу!»

Довго мати репетує, аж поки сіно під квочкою перемінить, яйця поперетирає.

А як угомониться, — це вже аж надвечір, — тоді гукає:

— Де ти там, сикавщику? Вилазь! Іди молока випий!

— А не будете, мамо?

— Ну, йди вже, йди! Та не займай ти мені квочки!

— Не буду, мамо, бігме, не буду!

Помирилися...

А вже після сикавки — бузинова пукалка.

Бузинова пукалка — зброя дуже популярна і дуже поширена серед майбутніх мисливців.

Жертвами цієї зброї здебільше бувають мухи, маленькі жабенята, маленькі курчатка і таке інше.

Муху можна встрілити з пукалки на смерть, жабеня й курчатко перелякати.

Пук! — а курчатко тільки стриб! — і озирається на всі боки: що таке з ним трапилося, що воно підстрибнуло?

Квочка теж занепокоєна, нахилиє набік голову і пильно в небо одним оком вдивляється: чи не шуліка, бува?

Пукалка — зброя не дуже агресивна, але й вона іноді завдавала малому Олексі чимало неприємностей.

Якось до мами завітала дячина Оришка, мамина кума, з маленькою Мар'янкою на руках. Мар'янці було всього три місяці. Поклали Мар'янку на полу на подушці та й балакають собі мама з дячиною Оришкою.

Олекса підійшов до Мар'янки з пукалкою в руках, націлився добренько та в лоб Мар'янці тільки — пук!

Було лементу Мар'янчиного, було крику маминого й дячининого, був гарячий ляпас Олексі по нижній спині, а найболючіше було те, що полетіла пукалка в піч.

— Ох і пукалка ж була! Такої пукалки, як в Олекси, на цілому кутку не було! — згадував Олекса Іванович. — Як послиниш було клоччя та зробиш з того клоччя кульку, — тугу-тугу! — та як пукнеш було, так кулька та вище від берестка летить! Отака була пукалка! І от згоріла!

Та чого тільки не перетерпиш для того полювання!

Після пукалки діло пішло вже до справжньої вогнепальної зброї...

Батько збирався вже з шомполки переходити на централку і вже купив був п'ять штук мідних патронів дванадцятого калібру.

Про це Олекса розповів Одарчиному Ількові. Ілько відразу:

— А ти вкрадь одного патрона — пістолета зробимо!

— Довго ми вистругували ложу для пістолета, довго прикручували дротом патрона до ложі. Нарешті прикрутили.

Чималенько довелося крутитися біля батькової скриньки, де він ховав порох, патрони, пістони й інші мисливські приладдя. Нарешті порох є. І сірнички є! Набили патрон порохом і пішли аж у берег.

Олекса держав пістолета, а Ілько підпалив сірничком.

От бббахнуло! Ну й бахнуло! Аж виляски понад берегом пішли.

Батька не було вдома, а мати, коли Олекса прийшов додому, запитала:

— Хто воно ото в березі бахкав?

— То панич горобці стріляв! — відповів Олекса.

— Нічого ото їм, отим паничам, робити, так вони горобців полохають! А вже й не маленький! — кинула мати.

Стріляв Олекса з пістолета хоч не часто, проте стріляв: пороху трудно було дістати.

Одного разу з Ільком вони надумали, що не дуже їхній пістолет бабахкає, треба, щоб луна дужче пішла.

Пороху потроху назбирали.

Набили патрон добре, мало не півпатрона пороху насипали.

Пішли далеко від хати, аж під лісок, у лози.

Простяг Олекса руку з пістолетом, сам одвернувся:

— Підпалюй,— каже Ількові,— і сам падай!

Ілько чиркнув сірничка, ткнув ззаду патрона і сам зразу впав.

Ех і ббахнуло! Ех же ж і рвонуло! Розлетівся патрон на клаптики, і одним шматком так і зчесало ніготь на великім пальці в Олекси.

Не будемо розповідати, що було. Скажемо тільки, що було боляче, було сумно, було й соромно. Довелося до Олександра Петровича, до фельдшера, йти,— мати повела.

Страшив він уже, страшив Олексу, та ще й додав:

— А ще й мисливців сини! Та й ще доброго мисливця!

Ну, куди воно годиться!

Отაკого було, доки на справжнього мисливця Олекса Іванович вийшов.

А полювалося добре! Було й птиці постріляно, було й звіра впольовано...

Та хіба ж жарти: шістдесят з гаком літ, як полює Олекса Іванович...

Були за цей час і гончаки, були й лягаві...

А тепер уже не те! Літа не ті! Та, проте, рушниці не кидає! То ні! Аж до останнього подиху!

* *
*

Якось одного чудесного серпневого дня заманулося мені відвідати старенького Олексу Івановича,— давно вже я його не бачив.

Від невеличкої степової залізничної станції до Олекси Івановича п'ять кілометрів пройшов я пішки, межами.

Копи навкруги, копи та ще копи. А де-не-де вже й скирти стоять, колгоспні скирти.

Прийшов я до Олекси Івановича. Зустрічає Семенівна.

— Здрастуйте! А де Олекса Іванович? — питаю.

— Поплентався з рушницею та з Піркою по перепіл-ки! Нічого я з ним подіяти не можу. Хворів оце останній тиждень, кашляв, і гарячка була. Фельдшера кликала — банки ставив. А це трохи полегшало, сьогодні встав, по-снідав і за рушницю: «Піду, каже, до просища, може, перепілку яку підстрелю! А хворобу з мене сонце випече та вітерець видме... А на печі — де та хвороба дінеться, так у мені й сидітиме. Піду!» — і пішов.

— А де просище у вас?

— Недалеко за селом, понад шляхом на Мандриківку. Проса ще не косили, а пшеницю понад просом комбайном викошено, і там, кажуть, сила перепелів.

— Ну, піду,— кажу,— пошукаю Івановича. Та, може, й сам перепілками побалує.

Побачив я Олексу Івановича ще здалека.

«Дай,— думаю собі,— подивлюсь, як старий перепілки полює».

Підійшов, став за копицею, спостерігаю. Старий мене не бачить.

І смішна, і зворушлива картина постала перед моїми очима.

Сидить Олекса Іванович на снопі (понад просищем ще снопи не були складені в копи), а недалечко перед ним бігає, та, правду казавши, не бігає, а ходить Пірка. Ходить «човником», як і слід справжньому мисливському псові. Ішов, ішов Пірка, раптом став. Став, повернув голову до Олекси Івановича і дивиться. Олекса Іванович, бачу, підніс руку. Пірка ліг. Потихеньку встає Олекса Іванович і йде до Пірки. Підійшов, взяв рушницю напоготовів, ступнув кроків три — зірвався перепел. Олекса Іванович вистрелив, перепел упав. Олекса Іванович сів на снопа. Пірка підвівся, пішов, не побіг, а пішов, знайшов забитого перепела, приніс і поклав перед Олексою Івановичем. Постояв трохи, поки Олекса Іванович махнув рукою: «Вперед!» Пірка пішов знову «човником»... Став... потім ліг... Підводиться знову Олекса Іванович... Так і полюють: доки знайде перепела Пірка, відпочиває Олекса Іванович, доки дійде до нього Олекса Іванович, відпочиває Пірка.

Довго я стояв, милувався з роботи двох стареньких друзів.

Коли Олекса Іванович «мазав», Пірка підводив голову і довго на нього дивився.

Олекса Іванович, закладаючи в централку патрони, говорив:

— Ну, не гнівайся, Пірка! Буває!

Підійшов я до Олекси Івановича, привітався.

— Як здоров'я?

— Вибрикуємо! Вдвох із Піркою вибрикуємо. Бачите, вже півдесятка з Піркою уходакали! — показуючи на торбинку, посміхнувся Олекса Іванович.

Все життя з рушницею! До останнього подиху! Благородна пристрасть благородної людини.

НА ВЕРБИ ГРУШІ

На нараді з промовою виступив один керівний товариш.

— Товариші,— почав він.— Правильно говорилося на вересневому Пленумі ЦК партії, що навіть деякі керівні працівники до ладу не знають сільського господарства і не хочуть його вивчати, а відбуваються загальними формулюваннями, поверховими вказівками, які дають мало користі. Хіба можна визнати нормальним, коли керівник не може навіть назвати ні одного колгоспу, ні одного передового бригадира. Правильно! Соромно було б мені, товариші, коли б я не знав, що в колгоспі «Перемога» високі врожаї.

— Найнижчі,— почулося з місця.

— Як найнижчі? — спалахнув керівний товариш.— Коли я, проїздивши полями колгоспу «Перемога», отам, над річкою, зайшов в урожай, так із головою в тому врожаї заховався, руку підніс — руки не видно!

— Так то ж очерет!

— А що з того, що очерет... Але ж високий!!! Прошу не перебивати! Я повинен знати, що в нас найпередовіші голови колгоспів Іван Отудихата, Петро Одімкникомора, Кузьма Перехилипляшка, Степан Недохиличарка, Олекса Перекусисало...

— Та їх уже давно нема! — залунало з задніх рядів.

— Як нема?

— А так — нема!

— Чому нема?

— Та якось так вийшло,— відповів завідуючий відділом сільського господарства,— що Іван Отудихата будовав не свинарники, а собі хату; Петро Одімкникомора одмикав не свою власну, а колгоспну комору; Кузьма Перехилипляшка хронічно і не вгаваючи виправдував своє прізвище; Степан Недохиличарка насправді більше

скидався на Степана Перехиличарку, а Олекса Перекусало таки кусав, і добре кусав, тільки не своє, а колгоспне сало.

Керівний товариш розгнівався.

— Чому мені про це не доповіли своєчасно? Я мушу поставити питання про те, як завідуючий відділом сільського господарства інформує мене про те, що робиться в його хазяйстві! Безладдя якесь, а не керівництво!

— Та я ж доповідав вам,— боязко промовив завідуючий відділом,— а ви сказали, що...

— Я вам слова не давав! На Пленумі ЦК,— вів далі керівний товариш,— справедливо зауважували: хіба допустимо, щоб керівник не знав, як колгоспи провадять роботу по забезпеченню тваринництва кормами, які культури, наприклад, краще вирощувати на силос... Справедливе, товариші, зауваження. А невже, товариші, це так трудно засвоїти? Та кожний же з нас, за малим, може, винятком, в дитинстві пас корови і знає, чим його мама чи бабуся годували корову! Невже ми не знаємо, що коровам дають пійло? Невже ми не знаємо, що коровам дають дерть? Чому ми не можемо посіяти сотень п'ять гектарів пійла, сотень вісім гектарів дерті? Чому, я вас питаю?

Всі присутні на нараді уважно слухали, важко дихали, і ніхто не наважився сказати: справді,— чому?

А оратор промовляв далі:

— На Пленумі підкреслювали, що неприпустимо, щоб керівник не розбирався конкретно в перевагах передових методів праці у сільському господарстві... Передові методи... І саме, товариші, в тваринництві... Адже домоглися ми мати по два опороси на рік від свиноматки, домоглися по двадцять і більше ділових поросят? Домоглися! А чому ми від корів цього не можемо домогтися? Ну, я не кажу, щоб по двадцять ділових телят од коровоматки, але по четверо-п'ятеро телят можна? Я гадаю, що, коли ви слухатимете моїх порад, не так трудно це буде зробити. Причём слід домагатися телят з ухилом не в бички, а в телички, щоб перекрити наявність відставання корів у нашому тваринництві. Правильно я говорю?

Всі мовчали...

— Потім, товариші, нам слід серйозно подумати про кількість дійок на вимені в корови. Коли ми кількість

дійок замість чотирьох доведемо до восьми, молока, безперечно, подвоїться...

Завідуючий відділом сільського господарства підвівся, хотів щось сказати, але знепритомнів і з гуркотом упав під стіл.

Промовець кинувся до зава і... прокинувся.

— Слава богу... сон! Фу! Збожеволіти можна!

— А ти вчись! — сказала дружина, коли він розповів їй про цей страшений сон.

ВАРВАРСТВО

МИ чомусь не дуже помічаємо те хороше, що на очах у нас з'являється, росте, шириться і переходить у наш побут.

А може, ми те хороше і помічаємо, і бачимо, і з нього милуємося та радуємося, та про нього мало говоримо, мало про нього пишемо, так що наші нащадки можуть подумати: «Воно, мабуть, так і було ще з того часу, як князь Святослав хозарам чосу давав...»

Хіба коли-небудь думалося старим киянам, що на вулицях можуть рости прекрасні квіти, багато квітів, і що тих квітів ніхто не рватиме, ніхто їх не толочитиме?!

Коли проїздиш або проходиш тепер колишніми київськими «пригородами» — Деміївкою, Шулявкою, Куренівкою, Пріоркою — і бачиш, що всі вони в пишних квітах і що повз ті квіти проходять і пробігають наші хлопчики і дівчатка і жодне з них не нахилиться, щоб рвонутися червону канну або чудову троянду, — не налюбуюешся на наших дітей.

І мимоволі пригадуються старі часи, коли на тій же Деміївці чи на Шулявці виткнеться було з-за паркана бузковий кетяг, — уже на тому паркані сидить «іродової душі хлопець» чи дівчина і шматує той бузок.

І нікому на думку було не спаде пристрамити того «іродової душі хлопця»: що ти, мовляв, робиш? Навіщо ти кущі нищиш?

Більше зазидки брали, що не ти, а він сидить на паркані.

З радістю можна констатувати, що у нас понад шляхами за короткий порівнюючи післявоєнний час вже чималенькі повиростали дерева-алеї: і тополі, і липи, і акації, і каштани.

І, як правило, ніхто їх не ламає.

Деякі наші шляхи пообсаджувані фруктовими деревами (на жаль, їх іще не дуже багато!), вже вони родять, і плодам тим дають змогу вистигнути.

Уже меншає в руках у хлопців рогаток, наші школярі щовесни святкують День птахів, будують шпаківні, оберегають пташині гнізда...

У нас уже зменшилося браконьєрство, знищення риби по наших річках та ставках усякими вибуховими способами...

Переказують товариші мисливці, що вже не так немилосердно «деруть» гнізда по лугах та по болотах нашої водоплавної дичини: качок, чайок, гусей і т. ін.

Тимчасова заборона полювати куріпок, фазанів, диких кіз, лосів спричинилася до того, що вже навіть під Києвом не диво зустріти в лісі струнку дику козу, а тому два чи три роки аж до Яготина прийшов лось. Куріпок уже дозволено полювати.

Радісно засвідчити, що ми таки, слава тобі, радянська владо, культурнішаємо! Усіма сторонами культурнішаємо!

Не без того, розуміється, що трапляються випадки, що декому ще не терпиться діждати законного терміну початку полювання, деякі безсовісні люди б'ють птицю раніше від першого серпня, а зайця луплять, не чекаючи першого листопада, розоряють пташині гнізда, полюють зайця на автомашинах з-під фар і т. ін., але — факт! — таких випадків дедалі меншає.

І як же була здивована і обурена наша редакція, одержавши листа про те, що четвертого вересня цього року о 4-й годині вдень на річку Десну, недалеко від Києва, примчалася «флотилія» у складі катера № УК-3, скутера СК-4, моторного човна без номера і на шлюпках... На суднах цих, розуміється, були люди, і навіть люди в уніформі.

Ми навмисне не пишемо, в якій саме вони були уніформі, бо нам ніяково за уніформу!

У всіх людей були сачки.

«Флотилія» зупинилася в гирлі Десни і, не соромлячись присутніх громадян, проти «річища» на ямі прибулі жбурнули у воду вибухове. Впливля приглушена риба, і вони почали, під командою двох начальників, сачками її вилловлювати.

«Порибаливши» в гирлі, «флотилія» взяла курс по

Десні вгору, зупинилася знову на ямі біля деснянської гатки (коло р. Десенки) і там теж «рвали» рибу. Утретє кидали вибухове на ямі біля бакенщика.

Біля деснянської гатки було багато робітників-будівельників, які з обуренням спостерігали цю картину.

Хто підрахує, скільки було знищено риби таким варварським, законом забороненим способом?..

З варварами, товариші, нема чого миндальничати! Їх треба призвати до порядку так, щоб і правнукам закартали глушити рибу.

Хороше — підтримувати, розвивати, але погане — винищувати з коренем

ДІЛОВ, ДІЛОВ...

АНТОН Іванович Рилло керував трестом «Синтетична коломазь» главку «Возосаниголоблячерезсідельниксупоня», а як для телеграм — «Возочерсуп».

За сумісництвом йому було доручено керувати ще й «Музпрокатом» — на тій, очевидно, підставі, що й піаніно, і роялі робляться з сухого дерева і добре горять.

Антон Іванович Рилло походив із Полтавщини. Предки його прозивалися просто собі Рило, і цілий куток на селі прозивався Рили — жили вони, як усі казали, на Рилах.

Антонові Івановичу, а особливо його дружині Пистині Федорівні, таке прізвище було просто огидне, отож Антон Іванович додав до нього ще одне «л» — і з Рила вийшло Рилло.

Прізвище стало милозвучнішим!

Родина Рилло дуже пильно оберігала своє модернізоване прізвище, і коли одного разу до Києва приїхав дід у других Антона Івановича і, подзвонивши в парадному, запитав: «Чи сюди я потрапив, чи не сюди? Антон Іванович Рило тут живуть? Вони мені вроді як онуком доводяться...» — Пистина Федорівна відхилила двері на ланцюжок, тигром подивилася на дідка й просичала:

— Ніякого Рила тут нема! Сам ти рило! — і грюкнула дверима.

— Переїхали, чи як? — запитав дід, але відповіді не почув, почухав потилицю і пішов на вокзал.

«Видать переїхали, — сам собі подумав. — Де я їх тепер шукатиму?» — та й поїхав додому.

...В Антона Івановича було двоє дітей: старшенька Наталочка (Талочка) і молодший Юрко (Жора).

Старшеньку Наталочку вигляділа покійна бабуня, мати Антона Івановича. Дівчатко виросло слухняне, ввіч-

ливе і добре вчилосся. А молодший Юрко ріс уже без бабуні, батькові й матері було не до сина, батько то спить, то на роботі, а матері, Пистині Федорівні, не вистачало часу на ательє — то замовляти, то приміряти, — Юрко гасав у дворі на самокаті, бив з рогатки пташок та котів, і коли Наталочка соромила його й закликала вчити уроки, він показував їй язика, кричав: «Мені мама нічого не каже, а ти мені не мама!»

Вчився Юрко погано. «Приїздив» додому або на трійках, або на двійках.

З цього приводу Пистина Федорівна говорила:

— Та він іще у нас маленький! Підросте — нажене!

Іноді Наталочка говорила про Юркові «успіхи» батькові. Антон Іванович, засипаючи після обіду, сонно бурмотів:

— Хай мама з цим розбирається! Чи ж мені є час? У мене і «Синтетична коломазь», і «Музпрокат»! Досить мені й так мороки!

Антонові Івановичу таки справді мороки було на роботі чимало. Особливо у вечірньо-нічні години.

Він ретельно сидів у своєму кабінеті до четвертої, до п'ятої, а іноді й до шостої години ранку, сидів, дивився на стелю і думав: «Чому й досі таким начальникам, як я, не дають «Побед»?» Іноді він дзвонив і запитував секретарку:

— Пошти нема?

— Кілька листів є, Антоне Івановичу!

— Давайте!

Секретарка подавала пошту, Антон Іванович читав листи, думаючи про «Победу». Листи були і по лінії «Коломазі», і по лінії «Музпрокату». І іноді якось воно так виходило, що на листі про видачу синтетичної коломазі з'являлася резолюція:

«Відпустити на 6 місяців фортепіано...»

А на прохання дати напрокат піаніно, він писав:

«Більше як дві тонни дати не можемо».

Та воно й не дивно: ділов, ділов!

Цілу ніч просидівши, і не таку резолюцію встругнути можна.

Сидів ночами Антон Іванович Рилло, бо сиділи ночами і в міністерстві (а раптом подзвонять?!), а раз сидів Антон Іванович ночами, то сиділи ночами і співробітни-

ки «Синтетичної коломазі», і співробітники «Музпрока-ту». (А раптом викличе?!)

На роботі Антону Івановичу хоч і сумно було, та не так, як співробітникам: окремий все-таки кабінет, можна й кросворда в «Огоньке» вгадувати, можна шахові задачі вирішувати...

А набридне це, можна нараду співробітників скликати.

* *
*

І от урядове розпорядження: працювати всім установам від дев'ятої до вісімнадцятої години з обов'язковою перервою на обід.

Тепер є час і газету, і книгу почитати, є час у театрі побувати, є коли бути з дітьми, з родиною!

Ах, як чудесно!

Зрадів і Антон Іванович Рилло: є вільний час...

Перший день праці по-новому обідав він удома, після вісімнадцятої години.

Наталочка запитала його:

— Татку, ти спати? А що вночі робитимеш? Тепер же тобі не треба на ніч на роботу?

— Так. Не треба... А й справді, що ж я вночі робитиму? Правильно, Талочко, ти говориш: тепер можна і вночі мені виспатись. Ну, давай, доню, поговоримо!

— Ой таточку, яка я рада! — підстрибнула Наталочка.— Давно, ой, як давно ми з тобою, таточку, не говорили!

— Все ніколи було, дочко. Все робота: і вдень робота, і вночі робота! Ну, як учишся, Тало? В який клас уже ти перейшла?

— Та схаменися, татку! Я вже на другім курсі університету! Хіба не пам'ятаєш: я ж тобі ще торік говорила, що десятирічку я закінчила з медаллю! Хіба забув?

— Так, так... Пригадую, пригадую... От тільки вже забулося, яка медаль... Так, так... Яюсь це все повз мене пройшло... Все діла, все діла... І вдень діла, і вночі діла... Так ти, значить, уже студентка? А скільки тобі років?

— Двадцять перший, тату!

— Дивись ти, як швидко час іде! І незчуєшся... Ну, а Жора як? Ще в дитячому садку?

— Ти жартуєш, тату! — засміялася Наталочка. — Жора залишився на другий рік у сьомому класі! І за поведінку у нього — четвірка... На Жору, тату, треба звернути увагу! Нехороший у нас Жора!

— Як на другий рік?! Як за поведінку — четвірка?! У сина Рилла четвірка за поведінку?! Син Рилла — і на другий рік?! Та я йому шкуру спущу! Поклич мені Жорку-мерзотника!

За кілька хвилин перед розлюченим батьком став Жора. Стрижений під «бокс», з цигаркою в роті, він нахабнувато дивився спідлоба.

— Ти Жора?! Ти — мій Жора?! — отетерів батько.

— А що, хіба не схожий? — прогугнявив Жора.

— Кинь цигарку, мерзотнику! Як ти з батьком розмовляєш? — затупотів ногами Антон Іванович. — Геть з моїх очей! Запорю!

— Три ха-ха! — зухвало посміхнувся Жора. — Ніж кричати та ногами тупотіти, папахен, краще на пиво б підкинув! А щодо «запорю», — кинь, старик, свої домострої! Час уже на сучасного батька повертати! Адью!

Антон Іванович кинувся до Жори, але назустріч йому випурхнула Пистина Федорівна:

— Отак ти використовуєш вільний час?! Дивись — на дитину звіром накинувся! Краще б уже спав та працював, як раніше! Як без тебе вдома тихо було... Виросла донька, росте синочок!

— А куди росте синочок, ти бачиш?

— Це моя справа, куди він росте!

Антон Іванович махнув рукою і ліг спати.

Снилися йому якісь кошмари: у Жори ніби в роті аж три цигарки, Жора показує йому язика і цілиться на нього з рогатки! А потім ніби підходить до нього, підморгує й говорить: «Що, папахен, по сто грамів не колдирнем?»

Антон Іванович прокинувся мокрий од холодного поту:

— Тьху! Який кошмар! Це не те, що кросворди відгадувати! Треба щось робити! Тало! — покликав він дочку. — Ти не знаєш, у нас нема якоїсь книжки про виховання дітей?

— Пошукаю, тату,— відгукнулась Наталочка.

Антон Іванович замислився.

З другої кімнати почулося бренькання піаніно, і Жора фальшивим голосом зтяг:

С этим что-то делать надо,
Надо что-то предпринять!

БІЛА ВОРОНА

— **О**ГО, та ви ще, Петро Петровичу, підтюпцем? — зупинив я на вулиці давнього свого приятеля, сивовусого й сивоголового агронома Петра Петровича.

— Другу молодість переживаю! — аж підстрибнув Петро Петрович.

Мене ніби аж на кольки взяло. Невже на старості літ Петрові Петровичу диявол у ребро вскочив?

— А хто ж вона? — обережненько запитую.

— Та, що й замолоду була! — регочеться Петро Петрович.

— Ну, а діти ж як?

— А що ж діти? Дмитро на останньому курсі сільськогосподарського інституту, а Надійка — філологічка. На другому курсі. Стипендії мають... Можуть і без батька вже прожити...

— Ну, а Марія Юхимівна ж як?

— І вона зо мною!

— Нічого не розумію!

— Та що ж тут незрозумілого? В МТС їду! В ту МТС, що починав у ній замолоду!

— Тьху, бий тебе сила божа! А я подумав, що ти з глузду з'їхав.

— В МТС, голубе, їду, в МТС! У ту саму МТС, з якої колись починав свою агрономічну роботу. Старшим агрономом!

— Канцелярію, значить, по боку?

— По боку! І знаєш, аж помолодшав! — весело сказав Петро Петрович. — Ну, бувай! Квитки уже в кишені. Приїзди! Не пошкодуєш! Така, брат, там краса, якби ти знав! Вірші на старості літ почнеш писати. Зразу так і поллеться:

Я помню чудное мгновенье,
Хрущі над вишнями гудуть...

Жваво підстрибуючи, Петро Петрович побіг далі.

Я дивився йому вслід і думав: «Щасливий! І чому я не агроном, і чому я не Паша Ангеліна! Поклав би я тоді на обидві лопатки самого Гіталова та ще й сказав би: «Просись, Олександрє Васильовичу, а то ще дам сто тисяч гектарів умовної оранки на п'ятнадцятисильний трактор!»

Отакий я механізатор-гіперболізатор!

Жарти жартами, а таки справді позаздрив я своєму другові Петру Петровичу, що повертається він до живої, благородної і вдячної роботи на колгоспних полях.

Центнерів йому, центнерів та ще й центнерів!

* *

І от нате вам!

Лежить у нашій редакції лист.

Такий лист, що читаєш його і не ймеш віри, що в наш час є людина, яка може такий лист написати.

А що в тому листі пишеться?

Скаржитесь в тому листі молода дівчина на те, що її колгосп одкликав з паперової фабрики на роботу в артілі.

Дівчина та — член колгоспу — з дозволу правління пропрацювала півтора року на паперовій фабриці, а тепер колгосп визнав за доцільне використати її на роботі в артілі і одкликав.

І скільки в тому листі обурення та гніву, що колгосп її, мовляв, дуже скривдив.

І це пишеться в той час, коли до колгоспів, МТС повертаються колишні трактористи, комбайнери, йдуть туди агрономи, інженери, техніки, токарі, слюсарі...

Нас не дивує те, що дівчина хоче працювати на фабриці, — кожний у нас може працювати там, де він хоче, нас в даному разі дивує тон, яким написано листа, і таке більш ніж дивовижне ставлення до села, до артілі, де оте дівча виросло і вчилося...

Мабуть, і деякі школи наші, і комсомольські організації ще погано виховують у молоді любов і пошану до найрізноманітніших трудових професій і в тому числі до сільськогосподарських. Тому і трапляються ще серед нашої молоді отакі от білі ворони.

СОМ

ВИ були коли-небудь на річці на Осколі, що тече Харківщиною нашою аж у річку Північний Донець? Не були? Побувайте! ...За славним містом Енськом Оскіл тече повз радгосп, і радгоспівський садок, як то кажуть, купається в річці.

Заплава річки Осколу, де він у цьому місці розбивається на кілька нешироких рукавів, заросла густими очеретами, кугою, верболозом і густою, зеленою, соковитою травою. Як увійдеш, картуза не видно! Шумить заплава в травні та в червні...

Поміж очеретами та верболозом сила-силенна невеличких озеречок, вкритих густою зеленою ряскою, лататтям з жовтогарячими квітками-горнятами на довжелезних зелених батогах!

А скільки там водяних лілей!

Озеречка ті з'єднуються одне з одним вузенькими ериками, такими вузькими, що ледь-ледь можна ними пропхнутися на невеличких човниках-довбанках з одного озеречка до іншого.

Дівчатка було як сядуть на човника та як поїдуть по тих озеречках та по заводах,— цілий човен водяних лілей понаривають і їдуть додому всі в білих вічках, і човник їхній уже не човник, а ніби величезна довгаста біла квітка річкою пливе...

Дівчатка їдуть та й співають і «Човника», і «Тихо, тихо», різних чудових пісень дівчатка співають.

«Тихесенький вечір на землю спадає», в садку заливаються солов'ї, до Осколу з пасовиська спускається колгоспна череда, а з річки лунає грайливе «Човник гойдається серед води» або зворушливо-ніжне «Тихо, тихо Дунай воду несе, а ще тихше дівка косу чеше»...

Чарівна річка Оскіл...

А скільки там диких качок!

Як, бува, пощастить вам у тих місцях побувати навесні чи влітку, сідайте ви на човна-довбанку і пливіть ериком тихо-тихо, щоб весельце ваше ані плеснуло, ані булькнуло...

І вдивляйтеся в очерет. Ви обов'язково побачите, як поміж густим очеретом мелькає голівка чирятка-мама, а навколо неї манісінькі чиряточка, мов мишенята, шмигають...

А далі — он пробирається качка-крижень з криженнями...

А болотяних курочок! Як на путній колгоспній птахофермі курчаток-леггорнят. Тільки дикі курочки не білі, як леггорни, а рудувато-чорнувато-крапчастенькі, на довгеньких ноженятах. І ноженятами тими вони бігають по зеленому лататті, як по паркету. Зелене латаття під ними навіть не вгинається,— такі вони легесенькі — болотяні курочки...

До плеса чи до озеречка ви підпливайте ще тихше,— щоб ані звуку, ані шурхоту! На озерце не впливайте, а зупиніться біля нього і дивіться. Обов'язково побачите або білолобу лиску з лисенятами, або виводки чирят, крижнів, широконосок...

Гуляють качатка, у теплій воді купаючись...

Раптом тривожний мамин голос, тихе — ках! — і каченятко нема! Їх як злизало. Вони або пірнули, або до куги, до очерету, до латаття попритулялися, поприкипали. І не дишуть! Небезпека минула, мамине заспокійливе — ках! — і знову весела гра — купання серед озеречка.

Чарівні місця на річці на Осколі...

* *
*

Тихо, тихо Оскіл воду несе...

Якраз проти радгоспу річище в Осколу широченьке, вода чиста-чиста. Трохи ліворуч — велика ковбаня, ціле просто урвище під зверху тихою водою.

— Там така глибочінь, що й дна не дістанеш! Там ніхто ніколи дна ще не дістав! Та куди там?! Там так глибоко, що наша дзвіниця пірне! Їй-бо, правда! Пірне з хрестом! Отака там глибочінь!

Це так нам дід Панько розповідав.

— Боже вас борони там купатися! Втягує, вглиб утягує! Закрутить тебе, завертить, бульк! — і нема чоловіка!

— А що ж воно, дідусю, закутить та завертить? Зверху ж ніби тихо.

— Та воно зверху вроді тихо, а під водою крутить. І крутить, і вертить! Та то ще нічого! Соми там живуть! Там такий один сом жив, що сохрани, господи, й помилуй! Ще за панів було: сидимо ми з паном отут на березі... Ні, не так: пан сидить отут на березі, а я стою біля пана. Вже сутеніло... Пливають гуси. Великий табун панських гусей пливе! Коли це гусак як закричить — ге-ге-ге-ге! — та по воді крилами ляп-ляп-ляп! Гуси з криком усі врозтіч! Гусак ще раз — ге! — та крилами — ляп! — і нема гусака! Пірнув під воду! А на тому місці, де гусак плив, щось як ляпне по воді ніби чорною лопатою! Лясь! Тільки хвилі водою пішли. Я тільки: «Свят, свят, свят! Чорт, пане, чорт!» А пан у крик: «Давай ружжо! Сом гусака ковтнув!» Де там давай, хіба туди ружжо дострелить, на отаку глибочінь?! Про-опав гусак! Отакі соми бувають!

— Невже-таки сом гусака ковтнув?

— Не вірите? А ви хіба книжки Сабанєєва не читали? Мені пан її читав.

— А хто такий Сабанєєв?

— А мисливець такий знаменитий колись був і рибалка, що книжки понаписував: і про рибальство, і про полювання, і про мисливських собак. Пан казав, що дуже хороші книжки понаписував Сабанєєв. Професор він був, чи що... Так у тих книжках написано, що колись було впіймано сома вагою на чотириста кілограмів! Он який сом! Двадцять п'ять пудів сом! Не сом, а корова! Так що ви гадаєте, що він гусака не проковтне? Та ви послушайте, що далі з тим сомом було. Да... Вирішили ми з паном, або, вірніше, пан зі мною, впіймати того клятого сома! От наказав пан ковалеві зробити величезного гака. Зробив коваль гака. Насталив його, загострив, приніс до пана. «Ну, Паньку,— пан мене питає,— а чим ми того гака наживляти будемо?» — «Не інакше,— кажу,— паночку, як гусаком. Сом,— кажу,— вже поласував гусячим м'ясом, і на гусака він піде обов'язково!» Наказав пан зарубати гусака чи гуску, я вже не докажу. Обскубли ту гуску, не розчиняли, а так цілою трохи на вогні підсмажили,— гуска сита була! — та й почепили на гака. Гака

того ми прив'язали на два зв'язані налігачі, прип'яли до осокура та пізно ввечері й закинули в Оскіл. Соми, як ви знаєте, полюють за здобиччю вночі. Вдень сом може вчепитися на гака тільки випадково. Закинули, значить, ми гуску в Оскіл і посідали на березі, над ковбанею. Сидимо, чекаємо. Ніч тепла, місячна. Тихо, тихо навкруги. Тільки чути за садком, як Христя, що панські корови пасла, голосно виводить:

Якби ж таки того пана чорти були узяли,
Ми з тобою, мій коханий, не такої б утяли!

Сидимо. Я вроді тої пісні не дочуваю, а пан так і зовсім не чує. Тільки й запитав: «Хто воно ото так виводить?» — «Не знаю,— кажу,— пане, то не з наших, то хтось із хутора на село через леваду йде». Сидимо, дрімаємо. Пан налігача в руці тримає. Коли це я-а-ак смиконе! А пан налігача не пускає. А воно пана тягне! Ну, тягне з берега у воду, в ковбаню, тягне — та й уже! Пан налігача держить, а я пана держу. «Пускайте,— кричу я панові,— налігача до осокура прив'язано! Не одірве! Пускайте!» А пан: «Е,— каже,— пускайте! Поводити його треба, щоб стомився!» Водимо ми, значить, та й водимо! А воно як мотоне, як мотоне, а тоді й попустить. Тихо вроді. А потім знов як мотоне, як мотоне! А потім знов попустить. А ми водимо! Водимо собі та й водимо!

— А далі що? — не витримав я.— Ну, водите, а далі?!

— А далі? А далі водимо собі та й водимо. А воно як мотоне, як мотоне, а тоді й попустить. Водили ми собі, водили...

— Та швидше вже, діду! Ну, водили... А витягли ви сома чи не витягли?

— Та витягли. Тільки ж довго, дуже довго водили... Водимо ото собі та й водимо...

— Ну, вже витягли, слава богу, діду! Ну, а далі?..

— Ох і сом же був! Завбільшки, як тобі сказати, ну, не менший, як звідси до отієї верби! Йй-бо, правда! Вчотирьох несли додому! Пудів на п'ять, як не більше! Розчинили. І що б же ви гадали, що там у того сома всередині було? У череві?

— Гусак?

— Якби ж гусак! Ми, як побачили, поперелякувалися!

— А що ж там таке страшне було?

— Було... Та ви послухайте. Пропав у пана мисливський собака, сетер-гордон Джой. Розшукував його пан по всіх усядах: і листи скрізь понаписував, і телеграми порозсилав,— нема Джоя... Заходжу якимось я ввечері до пана, а він ходить по кімнаті та аж голосить: «Нема мого дорогого Джоя! Не знайдеться мій дорогий Джой!»

— Як, — питаю я,— не знайдеться? Адже ж знайшовся! — кажу.

— Як ізнайшовся? — підскочив пан.— Де ж він?

— Та ви ж його, пане, самі з'їли! У сома всередині самі тільки підпалини та хвоста витягли!

Було тоді від пана нам, але було й панові гикоти та нудоти. А Джой, бачите, любив купатися в Осколі. Ото, як він купався, сом його й проковтнув.

— А ви, діду Паньку, часом не той... не бре-бре, що сом собаку проковтнув?

— Не віриш? А от у Сабанєєва в книзі написано, що в Уфимській губернії сом проковтнув ведмедя, який перепливав річку. А ведмідь — це тобі не собака. Отакі соми бувають! А ти не віриш...

— А не чули, щоб сом парового катера проковтнув?

— Такого не чув. Що не чув, то не чув! А чого ти смієшся? Ти думаєш, що катер для сома розміром завеликий? Є такі соми, що й катера б ковтнули, так бояться.

— А чого вони бояться?

— Торохтить дуже, як річкою пливе. А якби тихо плив, могло б і катеру те бути, що тому Джоєві! І незчувся б, коли у сома в череві опинився б! Соми — вони такі!

* *
*

Сом дуже сильна риба, могутня.

— Одного разу, — розповідав мені один дуже заядлий і дуже справедливий рибалка, — стою на човні з вудками на Дніпрі. Отам, трохи нижче од Плютів. Тягаю лящі, язї, краснопери. Добре тоді клювало... Коли гульк — серединою Дніпра мчить проти води човен. Швидко мчить, а мотора не чути. Що, гадаю собі, за фокус-мокус: і мотора на човні нема, і вітрил нема, і веслами ніхто не махає, а човен, немов той глісер, мчить. Коли це якраз на-

впроти моєї сижі човен як закрутиться на місці, як завертиться, а потім стриб уперед, а потім знову круть-верть на місці, і то ніби пірне, то вирине, то пірне, то вирине,— аж ось таки добре пірнув, і звідти, з човна, раптом одчайдушний крик: «Рятуйте! Рятуйте!» Тихо... І знову: «Рятуйте! Давай човна!» Я за весла та до човна. На човні переляканий дідок, однією рукою в човна вчепився, а друга рука чомусь аж у воду з човна звислася. «Що таке?» — питаю. «Сом! Рятуйте!» — «Де сом, який сом?» — «На гаку сом». — «Так одчіпляйте,— кричу,— а то втопить!» — «Зашморгнуло на руці, не відчеплю!» — «Рубайте шворку». — «Нема чим рубати. Підпливайте, може, вдвох щось зробимо». — «І давно він вас возить?» — «З-під Канева мчу!» Тільки-но я вхопився за дідового човна, а воно як потягло, як поперло, як поперло! Куди тому глісеру! Дотягло нас аж отуди до Вишеньок, а тут, хвалити бога, пішов сом понад берегом, і я встиг за куш на березі вхопитися... Смикало воно, смикало — не візьме. Я міцно за куш держуся, а воно, видно, втомилосся... Та де ж не втомитися — проти води стільки ото човна промчати... «Шворка ослабла, слава богу!» — каже дідок. «Тягніть!» — кажу. «Не підтягну». Аж ось і сам сом виринає і перевертається голічерева на воді. Вуса ворущаються, і бульби з рота бульботять. Так, ніби не скаже: «Ох і стомився ж я, товариші рибалки! Дайте відпочити, я вас до Києва доведу!» Витягли ми сома на берег. Я й кажу: «Не вір, бо звір. Бий веслом по голові!» Дід як гагакне сома веслом по голові і промовив: «Аміль!» Показує руку, а вона шворкою ніби аж перерізана у зап'ясті, пальці пухлі та сині-сині... Ну й сом, я вам скажу! Як човен завбільшки... «Та де,— питаю,— воно, оце страховисько, вас підхопило?» — «Трохи вище від Канева,— відповідає дідок.— Виїхав я на сома оцим човником, пливу собі, похрокую, самицю приманюю. Ну, як знаєте, під човном гак з наживою. Він як ухопить, як смиконе... Ну й пішло! А шворку я петлею за руку запетлював. Як смиконув він зразу, якби був я не вхопився за човен, лазили б ото по мені раки. Утримався все-таки. От халепа! Як же ми тепер додому дістанемося? Не близький світ!»

Сильна, як бачите, риба сом.

Сом — риба осіла. Живе сом в якійсь одній ковбані і майже ніколи її не кидає. Дорослий сом. Молоді соменки й соменята — ті меткіші, вони бродять по всій річці, на чужі «вулиці» запливають.

Чим живляться соми, що вони їдять? Соми їдять рибу, жаб, каченят, гусят...

Найкраще ловиться сом теплими літніми місяцями. вночі.

Ловлять сомів вудочками, бере він і на спінінг, а великий — на спеціальні великі гаки.

Чим наживляти гаки на сома? Черв'яками, живцями, жабами, можна чіпляти шматки м'яса і т. д.

На великих сомів на гака, як ви мали нагоду пересвідчитися з нашої розповіді, найкраще чіпляти гусака або гуску, собаку сетера-гордона або бурого чи гімалайського ведмедя. На білого ведмедя сом не бере, бо білий ведмідь — звір полярний, а сом любить теплі води й не дуже холодних звірів.

Як ловити сома?

Дуже просто: наживляйте гачка, сидіть і чекайте. Почне клювати — підсікайте. Підсікши — витягайте. Вп'ягли — зразу ж беріть ножа і розчиняйте сома, бо були випадки, коли в сома в череві знаходили різні цікаві речі: копчену ковбасу, вареного рака й пару цілісіньких шпротів. Отже, іноді сом вам принесе не тільки самого себе, як свіжу й дуже смачну рибу (якщо її засмажити), а ще й неабияку холодну закуску.

Интересна риба сом!

За царського режиму, як свідчать дореволюційні рибалки-письменники, сом важив до чотирьохсот кілограмів, ковтав собак і ведмедів. Можливо, що з розвитком рибальства сом важитиме тонну і ковтатиме симентальських бугаїв і невеличкі буксирні пароплави...

Все можливо, хоч ми особисто, рибалки-письменники, у це не дуже віримо. Радянському письменникові не до лиця, — м'яко кажучи, — перебільшувати.

А сома... сома мені самому доводилося бачити такого завбільшки, як комбайн! Тільки трохи довшого.

Це, дорогі наші читачі, серйозно і без жодного перебільшення.

І ВЕСЕЛО, І ДОТЕПНО ¹

ТАРАПУНЬКА та Штепсель вознеслися під хмари...

Ми гадаємо, що чудесним артистам Ю. Тимошенкові та Ю. Березіну не тісно і на землі, не сумно їм на землі живеться. Та чому їм, справді, і під хмарами не побувати?

Хай під хмарами лунає тарапуньчасто-штепсельний чи штепселево-тарапуньчастий веселий сміх!

Може, таки справді артистам-сатирикам з підхмарної височини видніше, що на землі коїться?

Хоч треба сказати, що Ю. Тимошенко та Ю. Березін і на землі прекрасно бачать. Очі в них добре видючі, язик у них гострий, і слово їхнє дошкульне.

А що таке побачили артисти, видряпавшись на телевізійну вежу?

Побачили вони чимало такого, на що слід було звернути увагу, проти чого треба було спрямувати сатиричне жало.

Будують наші архітектори такі квартири, куди аж ніяким родом не втаскаєш рояль?

Будують!

Бігають наші студенти-медики з аудиторії в аудиторію, бо ніяк не можуть добудувати їм у нас медінститут?

Бігають!

Утворюється у нас на чудесних дніпровських берегах стовпотворіння вавілонське при переїзді на київський пляж чи з пляжу додому? Та й на самому пляжі у нас утворюється такий гармидер, така буча, що людина не

---

¹ Короткометражний кольоровий фільм-фейлетон «Тарапунька і Штепсель під хмарами». Випуск Київської студії художніх фільмів, 1953 рік. Режисери — Є. Брюнчугін, Ю. Тимошенко та Ю. Березін. Оператори — Ю. Пищиків та С. Ревенко. Художник О. Бобровников.

зверху загоряє, а шкварчить усередині від того гармидеру?

Утворюється. .

А що робиться у нас у так звані «великі футбольні дні»?

Робиться те, що правдиво показали у своєму кінофейлетоні Тимошенко й Березін: в такі дні багатьох і відповідальних, і невідповідальних працівників можна знайти тільки на стадіоні.

Ми, мабуть, не помилимося, коли скажемо, що Тарапунька із Штепселем побачили з-за хмар і ще багато дечого цікавого, та... Ну, одне слово, почин дорожчий за гроші!

Важливо не тільки те, що вони побачили, а й те, як вони його побачили і як вони його показали нам.

А показали вони його нам весело!

Весело, гостро, дотепно і по-новому, так, як іще до них ніхто у кіно не показував.

Одна мудра людина сказала приблизно так: «Люблю всіляке мистецтво, крім нудного!»

Мистецтво Тарапуньки й Штепселя — не сумне, воно викликає вибух веселого сміху, через те ми його й любимо.

Але їхній сміх — не безпредметний, не сміх для сміху, він і розважає, і користь приносить.

І, напевно, після їхнього сміху ми швидше будуватимемо наші інститути, щоб студентство наше не захекувалося, бігаючи по аудиторіях; наші архітектори проектуватимуть такі квартири, що не треба буде перепилювати роялів, щоб вони в ті квартири не зачіпаючись улазили; наші відповідальні і невідповідальні працівники підписуватимуть довідки не на стадіонах, а в установах, додержуючи прийомних годин...

І невже ж таки не зачепить нікого із наших відповідальних за становище столичного футболу ота похоронно-футбольна процесія після програшу футбольного матчу? Коли наших майстрів футбольного м'яча не дуже підбадьорює бравурний футбольний марш, то, може, їх розгойдає похоронний марш Шопена, і вони краще битимуть по воротах?

Ми з радістю вітаємо талановитих артистів і кіномистецтво з народженням нового жанру — кінофейлетону.

Хай росте!..

ДУМАЛО

ОДИН голова колгоспу ходив собі та все думав, усе думав та ще думав.

— Про віщо ж так ото, Олександрє, думаєш? — допитувалася дружина.

— Еге! Так я тобі й сказав! Не перебаранчай! Думаю,— значить, треба думати!

У мене укрупнений колгосп — є про що думати!

І знову думав.

Дружина почала з другого боку заходити:

— Олександрє! В тебе діти малі!

— Ну то що, що малі?! Не видумали ще такого, щоб діти одразу дорослими народжувалися! Тобі так хотілося б: сьогодні доньку народила, а взавтра вже й весільної:

Викотили, викотили бочку,
Виманили, виманили дочку.

Так тобі б хотілося? Вигодувати та виховати спочатку треба, а тоді вже й про заміжжя думати...

— Так я про це ж і кажу! Я ж про дітей і турбуюсь, а ти все думаєш! — гнівалася дружина.— Дірку в лобі продумаєш, а тоді що? Кубанкою затулятимеш?

— Ет, одчепись ти від мене, а то...— гримав голова колгоспу.

І знову думав.

Колгоспники хвилювалися:

— Як там Олександр Данилович? — дружину запитували.

— Думає!

— Та про віщо ж він так круто та довго думає?

— Не каже!

— Що ти будеш робити! Тут добрива треба на поле вивозити, а він усе думає, приступу до його нема! Таке буде, як і торік! Не вивезли добрива на буряки, ну й викопали тих буряків, як на десятичні дробі, нуль цілих

трясцю десятих! Торік хоч не думав, а все обіцяв вивезти, все-таки якось легше було, а тепер думає... Хоч плач!

Нарешті одна ланкова, дуже бойова комсомолка, наважилася. Рішуче ввійшла до кабінету:

— Здорові були, Олександрє Даниловичу!

— Здрастуй!

— Думаєте?

— Думаю!

— А добрива на буряки коли вивозити?

— Отож я й думаю!

— Що ж ви думаєте?

— Думаю, як би воно так видумати, щоб ті добрива на полі опинилися?

— Та що ж тут довго думати? Та занарядити підводи, машини, навантажити добрива, та на поле, та дружно, та з піснями! От і все!

— Е! Чого б дурна й плакала?! Так кожен може добрива на поле вивезти! Це — стара техніка! Треба тепер... за нове братися... От я й думаю, що б його таке ну хоч би з гранульованими добривами зробити, як би їх так чи яровизувати, чи гібридизувати, щоб у них лапки повиростали і вони в один день — диб! диб-диб! — і на буряковище. Кожна гранулка на ріллю прибігла б, в борозну лягла, ніженьки підігала б, щоб не померзли, та й удобрювала б собі земельку. Оце — винахід! А ти мені — вантажити на підводи, на машини, вивозити... Фантазії у вас нема!

— Та в нас, Олександрє Даниловичу, не тільки фантазії нема, у нас і цукру нема! Не удобрили торік буряків, от і п'ємо чай з прицмаком!

— Тож-бо то і є! — ствердив Данилович.— А виростуть лапки в гранульованого добрива, і чай буде солодший! О!

Ланкова довго дивилася на Олександра Даниловича, а потім і запитала:

— Ну, а далі що?

— А далі от що! То ми все мали справу з макроелементами в добривах, а тепер учені винайшли мікроелементи, такі, як мідь, марганець, цинк, бор, кобальт і т. д. Їх для удобрення землі треба значно менше. Отоді заживемо! Треба, приміром, міді додати як добрива, набрав у кишеню мідних копійок, розкидав по копійці на ланку — і гуляй собі! А буряк росте! Чи бору треба піддати:

Остап Вишня та Федір Маківчук.

узяв у торбинку борної кислоти і розкидай по чайній ложці на чверть гектара! Отоді солодко житимемо!

Ланкова ще довше дивилася на Олександра Даниловича. Дивилася, дивилася та й каже:

— А може ж, воно не так буде з мікроелементами, як ви оце кажете?

Олександр Данилович розгнівався:

— Що ти мені торочиш? Що ти в цій справі розумієш? Я вже додумався! Ти гадаєш, що я ото ходжу та так собі думаю, без наслідків? Овва!

Почервоніла ланкова та й сказала з притиском:

— Коли вже вам, Олександр Даниловичу, так до вподоби думати, знаєте, про що я вам раджу думати?

— Ну?

— Думайте про те, як з мінеральними добривами, замість цукру, чай пити! І самі це випробуйте на практиці. У нас така думка, що на склянку чаю треба центнер суперфосфату. Бо ми бачимо, що з вашим думанням ми, як і торік, залишимося без цукру!

Вискочила ланкова з кабінету й дверима грюкнула.

Олександр Данилович довго дивився на двері і сказав:

— Іч яка!

Та й почав знову думати.

НЕ ГОРИТЬ

I

ЗАПИТАЛИ якось голову Малинської райради депутатів трудящих (це на Житомирщині):

- У вас пожежне депо є?
- Розвалилось!
- А як пожежа?
- Де?

- Та ще, хвалити бога, нема! А як загориться?
- Що загориться — депо? Так його ж нема!
- Та не депо загориться, а взагалі щось загориться?
- Об'єкт?
- Ну, хай буде об'єкт!
- А ми будуємо!
- Що будете?
- Пожежне депо! За 1953 рік ми вже «освоїли» аж п'ятнадцять процентів асигнованих на будівництво сум!
- А скільки часу ви те депо будуватимете?
- Ми не маємо права поспішати!
- Чому?
- Не можна нам поперед батька в пекло!
- Якого батька?
- А Житомира! Житомир — область, у нього теж пождепо розвалилось, а він «освоїв» щось двадцять дві тисячі карбованців! Коли ми вискочимо вперед, він розгнівається.
- А як загориться?
- Так не горить!
- А спалахне?
- Та не спалахує ж!

II

Між деякими областями проводиться своєрідне «змагання» — хто найгірше дбає про протипожежні засоби. Кошти, що їх держава асигнує на придбання проти-

пожежного майна, на будівництво водоймищ, пожежних сараїв, депо, вишок і т. д., лежать собі, і нікого ті кошти не турбують.

Хвастається Одеська область:

— Я тільки п'ять процентів зачепила з асигнованих коштів на протипожежні засоби!

Волинська область:

— І я тільки п'ять!

Київщина підсміюється:

— А я тільки один процент!

— А як пожежа?

— Де?

І т. д. і т. ін.

III

— Товаришу! Товаришу!

— Що таке?

— Підвезіть!

— Куди?

— На пожеар!

— А ви хто?

— Пожежник!

— А де ж ваші машини?

— Акумуляторів нема!

— А коні?

— Фуражу не виділяють!

— А чим пожежу гаситимете?

— Губами!

Отакі картинки спостерігаємо там, де районне керівництво «дуже дбає» про протипожежні засоби.

Одна мудра людина справедливо говорила:

— Краще придбати помпу до пожежі, ніж після пожежі!

ТОВАРИШІ-ДРУЗІ

ВОДНОМУ районі по різних колгоспах та голували собі три товариші-друзі. Один товариш на прізвище був Обіцяйло, другий товариш на прізвище був Заливайло, а третій товариш на прізвище був Окозамилувайло.

Головують вони собі та й головують, та й доголоувалися вони аж до того часу, коли кінчився старий, 1953 рік і надходив новий, 1954 рік. Минулій, 1953 рік товариші-друзі і розпочали, і закінчили так, щоб на досягнутому не зупинятися. Ну, значить, на досягнутому вони не зупинялися та й надоїли від кожної фуражної корови літрів по 293 молока на рік, від свиноматки одержали по 0,43 (нуль цілих сорок три сотих) ділових поросят, на кожну курку-несучку позичили кожний по півдесятка яєць, щоб насмажити яєчні на зустріч Нового року.

Вівці в них на зиму кудись усі «покотилися», так що вони хотіли були настригти вовни з чабанів, та чабани сказали:

— Стрижіть із гирлиги.

Стригти вовну з гирлиги товариші-друзі не наважилися, бо гирлига, як її стрижуть, по-перше, сильно дуже пручається, по-друге — вона кріпко замашна. Плану здачі вовни державі вони не виконали, хотіли були замінити на куделю, кинулися до куделі, а воно всі кужелі на поліці, всі дівчата на вулиці.

Товариші-друзі не дуже засмутилися і на засіданнях правлінь колгоспів ухвалили:

Витяг з протоколу

Слухали:	Ухвалили:
Про те, що всі кужелі на полиці, всі дівчата на вулиці.	Нехай миші кужіль трублять, нехай хлопці дівчат люблять.

Із кобил у них ожеребився тільки жеребець, привів зівздочолу гніденьку кобилку. Зівздочола кобилка, народившись, запитала:

- Де це я?
- У колгоспі «Диво».
- А за голову хто?
- Товариш Окозамилювайло!

Зівздочола кобилка тихенько загігикала, засовала лівою задньою ніжною й здохла. Зоотехнік сумно похитав головою та й каже:

— Шкода, що здохла! А була б еліта!

Окозамилювайло махнув рукою:

— А навіщо нам дві Улити? Такого первака, як гонить наша Улита, ніде все дно не знайдеш! Не сумуй!

Отак вони жили й працювали, товариші-друзі: Обіцяйло, Заливайло та Окозамилювайло.

* *
*

Новий, 1954 рік вони вирішили зустріти разом.

Як уже було сказано, на ячню було на кожну несучку позичено по півдесятка яєць, закололи 1,29 (0,43×3) ділових поросят, так що після цієї операції у них вийшло на сто га орної землі по чверть ратиці свинини, наварили холодцю з постанов про зариблення ставків. В Улити капав первак.

«А де ж хрону взяти?» — задумалися.

Думали-думали, а потім Обіцяйло та Окозамилювайло і кажуть Заливайлові:

— Запрягай-но, друже, жеребця та паняй до Федора Івановича Дубковецького! Як не запозичиш у нього до-свіду, то позич хоч хрону!

Так і зробили! Новорічний стіл вийшов на славу!

— Не завадило б запросити на зустріч Нового року і районне керівництво! — вирішили.

Подзвонили до району. Грізний голос із району відповів:

— Побожеволіли?! Ніяких особистих знайомств! Тільки за ділові якості вас підтримуємо! Не розумієте, чи що?!

Сиділи за столом Обіцяйло, Заливайло та Окозамилювайло в оточенні найближчих своїх помічників. Сиділи, будькалися, плямкали...

«Чим у новому році артільне господарство порадуємо?» — думали.

Та й надумали. Обіцяйло пообіцяв винайти автопруги для корів, щоб сама корова без сторонньої допомоги брала себе на попруги і взимку не падала.

Заливайло заливав про те, що він уже закінчив дослід з цукровими лопухами, що їх не треба ні сіяти, ні шарувати, ні проривати, вони самі собі ростуть, а ти тільки коси та на цукрозавод вози! Як казав Заливайло, він має вже проекта самохідних лопухів. Самі ростуть, самі й на цукрозавод своєю ходюю транспортуються! Тоді тільки стій та батіжком поцьвохуй!

Окозамилювайло придумав, що все робитиметься без мила, самим туманом. Дешевше і не так видно.

Всі кричали «ур-р-ра!», «слава!» та «будьмо!».

* *
*

Зустріли Новий рік...

Находили звітно-виборні збори. У районного керівництва запитували:

— Ну, як там ваші знамениті товариші-друзі Обіцяйло, Заливайло та Окозамилювайло?

— Нічого! Вони у нас думають! — відповідало районне керівництво.

— А ви що думаете?

— Та й ми думаємо, що б його для них придумати, як на вороних їх на виборах промчать...

...Колгоспники нетерпляче чекали на звітно-виборні збори!

ЧОРТІЙ - ЩО

У СПОЛУЧЕНИХ Штатах Америки коїться чортій-що!
І викликане це «чортій-що» не президентовою заявою про те, що робити надалі з атомною енергією, куди давати на схованку уран та інші речовини, що розщеплюються.

До того «чортій-що» не спричинилася й та обставина, що державний секретар Даллес гаркнув на французький уряд, а французький народ узяв і не злякався.

Даллес кричить на Ланьеля та на Бідо:

— Ратифікуйте договір про європейську армію, а то я вам, сукини ви міністри, як попускаю штани та як дам суверенітету, так ви відразу забудете своє французьке походження... Теж мені французи...

Так не ці, кажемо, події нарobili страшого тарараму в Сполучених Штатах Америки.

А які?

Сміт і Маккарті побачили на вулиці у Вашингтоні наш «Барвінок».

Той наш симпатичний журнал «Барвінок», що його ЦК ЛКСМУ видає для наших школярів молодших класів.

Як побачили Маккарті із Смітом наш журнал «Барвінок» на вулиці у Вашингтоні в одному газетному кіоску, їх спочатку затіпало, а потім зафебеєрило.

Вони до Гувера:

— Гвалт! Пробі! Пропали! «Барвінок»!

А Гувер не второпає:

— Гуду-юду,— питає,— «Барв'їнек»? О'кей і гудбай «Барв'їнек»? Що значить, що?

Маккарті аж пополотнів:

— От стара АРА, Гувер-фебеєр! Не знає, що таке «Барвінок». А ще начальник охоранки! Розтління малолітніх — от що таке «Барвінок»! Жодного в журналі пострілу! Жодного вбивства! Жодної ілюстрації, де б па-

паша давив мамашу, братик сестричці очі з лоба виколупував, а бабуся розпорола б дідусеві черево та печінку-селезінку в'язальними дротами тільки — штрик! штрик! штрик! Он який це, сер Гувер, журнал!

— А що ж там пишуть, у тому, як його, «Барв'їнеку»? — перелякався Гувер.

— Про нові атомні речовини, що розщеплюються.

— О май год! Які?

— Комуніст Воронько, партизан-ковпаківець, винайшов нові розщеплювальні речовини, що дають зразу і атомну енергію, і водень. Він безсоромно їх перераховує:

У стіжку сховався заець,
В нього хліба є окраець,
Картоплина, горобина,
Ще й зелена капустана.

Та не тільки вони, ті речовини, суть, а вже їх розщеплено. Розщепив їх відомий хімік Кроль. Послухайте:

Кроль закінчив капустину,
Горобину,
Картоплину,
Навалився на окраець...

— О май год! — заревів Гувер.— Конфіскувати! Негайно конфіскувати цей журнал «Барв'їнек»!

— Та це ще не все! — репетував Маккарті.— Виявляється, що комуністи вирядили на аероплані цілу атомну експедицію у складі відомих атомників: Знайка, Незнайка, Поспішайка, Якосьбудька, Пончика і експериментального песика Бульки. Доведено, що як песика годувати асошіейтедськими газетними «качками», то песик починає гавкати воднем і розщеплювати на атоми навіть звичайнісінькі штани.

— О май год! Конфіскувати!

Журнал «Барвінок» конфісковано.

А що ви гадаєте? Бойовий, войовничий і дуже для США небезпечний журнал. Пропагує, щоб дятли носили окуляри. Атомноводневик Михайло Стельмах так і пише:

По рецепту на базарі
Дятел вибрав окуляри...

У осінню хмуру пору
Хитрий жук зашивсь під кору.
Дятел глянув, сів на сук,

Носом тук —
І згинув жук.
От які то окуляри
Вибрав дятел на базарі!

А що ви гадаєте: сьогодні носом тук — згинув жук, а завтра носом тук, а з Даллеса геть дух! Конфіскувать!

І бігають тепер, і метушаться по Вашингтону, по Нью-Йорку, по всіх небрасках та оклахомах перелякані фебее-рівці, хапають дітей та ікс-променями їх просвічують, чи не читали, бува, вони «Барвінка».

...За одним рипом разом із «Барвінком» у США конфіковано твори Гоголя, Щедріна, алгебру Кисельова, журнал «Радянська жінка» і т. д. і т. ін.

Твори Гоголя конфіковано за те, що Микола Васильович писав про свиняче рило на Сорочинському ярмарку, а Щедрін пригвинтив одному правителеві замість голови органчика. Розуміється, у США сенатори подумали, що то про них писано. От і конфікували!

Отаке коїться тепер у США...

А так узагалі, як сказав президент, «Сполучені Штати аж ніяк не є нерозумним або невеликодушним партнером».

Факт!

ОТАК І ПИШУ

I

ЯК ви пишете?
З такими запитаннями частенько звертаються слухачі до всіх письменників мало не на всіх літературних вечорах, де письменники читають прилюдно свої власні твори.

Звертаються з такими запитаннями вони й до мене.

Як я пишу?

Колись, замолоду, на такі запитання відповідалося жартома так:

— А так пишу: беру папір, беру олівця, сідаю собі та й пишу собі...

Така відповідь, видимо, не зовсім задовольняє або, певніше, зовсім не задовольняє запитувачів, бо запитання не припиняються, а навпаки, їх, отаких запитів, дедалі більшає; отже, зацікавлені хочуть, мабуть, щоб я про свою роботу розповів докладніше.

Давайте спробуємо.

Тільки зарані давайте умовимося, що в моїй оцій розповіді чи бесіді не буде ніякісіньких рецептів про те, як писати фейлетони, гуморески чи взагалі художні твори, бо я дотримуюсь тієї думки, що навряд чи можна когось навчити писати ті чи інші художні твори, а от навчитися такі твори писати можна.

Я розкажу вам, коли і як я почав писати гуморески та фейлетони, і, коли вдасться,— розкажу і як я їх пишу.

II

Працювати в газетах я почав пізенько, тоді, як мені вже стукнуло тридцять з гаком літ.

Чому?

Я походжу із селян. Народився на Полтавщині. Батьки мої мали дуже багато дітей і дуже мало грошей. Було це ще за царського часу. Систематичної освіти батьки дати мені не мали змоги. Закінчив я сільську школу. А далі що? Про гімназію чи взагалі про якусь іншу середню освіту і мріяти годі. Що робити? Хазяйнувати вдома — ні на чім і ні над чим. А батьки, проте, силкувалися будь-що, а повиводити дітей «у люди». Десь батько дізнався, що він, як колишній солдат, мав право віддати сина на «казьонний кошт» у військово-фельдшерську школу, а таких шкіл на Україні тоді була тільки одна — в Києві.

Чому саме батьків привабила військово-фельдшерська школа, а, приміром, не земська фельдшерська, яка була ближче, в Полтаві?

У Полтаві треба було найняти для учня квартиру і т. д., а в Києві все це було «казьонне», хоч за навчання потім треба було відслужити фельдшером у війську.

Закінчив я військово-фельдшерську школу. Працював фельдшером і далі вже вчився самотужки, щоб скласти екстерном іспит за гімназію «на атестат зрілості»...

Для цього мені довелося затратити мало не десять років. Виходить, що середню освіту я дістав уже тоді, коли мені підкочувалося під тридцять літ.

Виступаючи перед нашою радянською молоддю, я завжди говорю, що як їй, мовляв, тепер «дуже трудно»: у неї тепер і семилітки, і десятилітки, і технікуми, і університети, і інститути, і заочні вищі учбові заклади, і академії... Не знаєш, за що вхопитися...

Тепер тобі стукнуло двадцять три,— ти вже або інженер, або лікар, або педагог, або біолог, або геолог, або, або, або та ще раз або...

А нам було «значно легше»: закінчив дві, три, а найбільше чотири зими освіти, хапайся за батіжок і — «цабе, рябе, тр-р-р-р!». І то не на свої воли, а на куркульські або на поміщицькі!

Книжки читати я любив змалку, все думалося та гадалося, що то за люди такі є на світі, що вміють вірша скласти чи книжку написати, але про те, щоб самому щось таке скласти, про це не мріялося...

Фельдшерувати мені пощастило з одним дуже освіченим лікарем, який кохався в літературі, сам писав, чу-

десно знав українську мову, був знайомий з Лесею Українкою.

Ну, по службі ото іноді напишеш якогось там чи акта, чи щось інше, даєш йому на підпис, він читає...

Якось він мене запитав:

— А ви ніколи не пробували в газети писати?

— Ні, ніколи.

— А ви спробуйте!

Я спробував. Написав невеличкого дописа (не пам'ятаю вже про що!), поніс до редакції, де мого дописа і викинули в кошик.

Залишив я думку про працю в газеті.

Українською мовою я говорив з дитинства. Вчився в російській школі, бо, як ви знаєте, за царя українських шкіл на Україні не було зовсім.

Як ми, українські селянські діти, говорили й писали, закінчивши дві-три зими сільської школи або пройшовши солдатську царську муштру?

Хтось колись про нашу говірку сказав дуже дотепно: «Ни по-русски, ни по-малорусски, а так — мало по-русски!»

Лікар, з яким я працював, розкрив передо мною красу української мови і багато мені допоміг в її вивченні.

Книжки, розуміється, я читав і російські, і українські. І багато читав.

1919 року були спроби виступів моїх у газетах, але постійна праця в газетах почалася 1921 року в Харкові, в редакції газети «Вісті ВУЦВК».

III

Мову українську, вже й літературну, я, як на той час, знав пристойно.

Прийшов я в Харкові до редакції газети «Вісті ВУЦВК» та й кажу:

— Чи нема у вас якоїсь роботи?

— А що ви вмієте?

— Знаю українську мову!

— О! Нам такі люди потрібні!

Треба вам знати, що тоді знавців української мови було обмаль. Декотрі з тих, що знали, перепетлюрилися, молодь іще не попідростала...

За найкращого знавця української мови в редакції «Вістей», крім редактора, вважалася зав. інформвідділом (така була посада) Оксана Х.

До неї було мене й направлено.

«Іспита» я склав блискуче і того ж дня ввечері вже працював як перекладач.

Почалася моя газетярська робота.

Було це, я ж кажу, 1921 року! У квітні.

А тепер уже 1954 рік!

А газетярська моя робота як почалася, так і досі не припиняється.

І, як по секрету вам сказати, і досі я вважаю себе «в общем и целом» за газетяра.

Працюю, значить, я собі в редакції та й працюю. Перекладаю собі та й перекладаю.

Вдачі я змалку був не сказати, щоб дуже сумної, а зовсім навпаки: по молодості сміялося весело та розложисто.

Одного разу, перекладаючи закордонні телеграми, натрапив я на якийсь курйозний факт із закордонного життя. Забув уже я, який саме. Телеграмку я переклав, а потім сам собі подумав, а чому мені не поглузувати з цього факту. Взяв я та й написав щось таке на кшталт фейлетону, чи усмішки, чи гуморески.

До речі, мені і тоді, і тепер не дуже до вподоби французьке слово «фейлетон». Пишу я це слово через те, що так заведено по газетах та по журналах, а я сам для своїх речей вигадав назву — «усмішки», і це слово я люблю куди більше, ніж слово «фейлетон»...

Хоч «фейлетон» уже й завоював у нас повне право на життя, та, на мою думку, слово «усмішка» нашіше від «фейлетону».

...Так написав ото, значить, я усмішку про закордонний факт, приклав до перекладу телеграми і поклав на стіл Оксані Х. Сиджу й поглядаю на Оксану. А працювали всі ми, і начальство (заввідділом), і підлеглі, в одній кімнаті. Прочитала Оксана переклад, читає усмішку. Починає реготатися. Схопилася і, регочучи, кудись побігла. Прибігає і показує мені редакторову резолюцію: «Надрукувати в завтрашньому номері газети...»

«Бий тебе нечиста сила!» — думаю собі. А сам, розуміється ж, радий! Ще б пак!

— А як підпишемо фейлетона? — питає Оксана.

Я беру в неї свій «твір» і підписую: «Оксана».

Таким робом, перший мій фейлетон (коли можна його так назвати), надрукований у «Вістях», з'явився за підписом «Оксана».

Чому?

З цього видно, що серйозної ваги цьому фактові я не надавав і бути фейлетоністом чи взагалі письменником не гадав.

Праця в газеті мені полюбилася, кидати її я не збирався, а думав: хіба мало є працівників у газеті,— і не письменників, і не фейлетоністів, а прекрасних журналістів, без яких газета не може існувати?

«Працюватиму,— думав я собі,— а там видно буде, на що воно закандзюбиться...»

Працював я, треба вам сказати, залюбки, працював із захватом.

Зранку в редакцію приходив, вискакував на годинку на обід і перед світом другого дня приходив додому.

Життя минало в редакції.

Був я і за перекладача, і за редактора мови, і за зав. відділами, і за секретаря редакції, і за редактора журналу «Червоний перець», і за редактора літдодачків.

Не одночасово, розуміється...

А то одночасово у «Вістях» я був за редактора мови й за фейлетоніста, а в «Селянській правді» за відповідального секретаря.

Попрацювалося,— нема де правди діти!

Разом із «Вістями» видавалася і газета «Селянська правда», яка перші часи шкутильгала, бо часто мінялися редактори.

Я в «Селянській правді» працював за секретаря.

Сидиш було в кімнаті, заходить товариш:

— Драстуйте! Я — ваш редактор!

— Дуже приємно!

Дивишся, за місяць-півтора вже це «дуже приємно» говориш іншому товаришеві.

Редакторами «Селянської правди» довший час були товариші, які, приїхавши до Харкова, чекали призначення на роботу.

— Попрацюйте в «Селянській правді», доки підберемо вам відповідну роботу!

Часто й густо редакторство в «Селянській правді» — то була робота за сумісництвом.

Газета виходила тричі на тиждень.

Отож і було, як правило:

— Ви робіть, а я забіжу перегляну!

— А передова?

— І передову напишіть!

— А про що?

— Пишіть про кооперацію!

— Та минулого разу писали про кооперацію!

— Нічого, нічого! Не пошкодить! Пишіть про кооперацію!

Обов'язково було редактор забіжить переглянути передову.

— Добре написано, дуже добре! Тільки кінця нема!

— Як нема?

— У кінці додайте: «А через те давайте хліб і коні для Червоної Армії!»

Писалася передова про міжнародне становище, про культосвітню на селі роботу, все дно кінець додавався обов'язково:

«А через те давайте хліб і коні для Червоної Армії».

— Та якось воно тут вроді...

— Нічого, нічого! Добра якась душа прочитає та, дивись, іще раз вивезе хліба на продпункт! Друковане слово, воно своє робить!

Був і такий редактор.

— Товаришу редактор! Коли буде передова?

— А газета хіба виходить? — запитує редактор.

— Не виходить, бо нема передової!

— А раз не виходить, так навіщо ж передова?

За дванадцять років безперервної технічної роботи в апараті редакційному було всього!

Проте з яким захопленням згадуються ці роки!

Стінних газет тоді в наших редакціях не було.

От я взяв та й написав усмішку «для внутрішнього вжитку» про справи редакційні. Про всілякі такі курйозні, більш-менш типові явища в редакційній нашій роботі, про чудернацькі вчинки різних редакційних співробітників-диваків (а де їх, скажіть, нема?!).

Сміху було, хоч лопатами вигортай!

Але це мене і згубило!

Уже редактори почали:

— Ви вмiєте, та не хочете!

— От на таку тему треба фейлетона! Розумієте, треба!

— Та не вийде в мене!

— А ви спробуйте! Про редакційні справи ж вийшло! Напишіть!

Почав писати.

Іноді виходило, іноді не виходило...

Згодом почало частіше «виходити», ніж «не виходити».

Почалося частіше братися за Гоголя, за Щедріна і за Чехова...

Читав, думав: «Чому смішно? Звідки сміх?»

Діставав словники, збірники приказок... і т. д. і т. ін.

І прислухався. Прислухався і в трамваях, і на базарах, і по ярмарках, і по поїздах,— чому сміються, чого так весело?.. І записував.

Чому я про все це пишу?

Ми ж з вами бесідуємо про те, як я починав свою роботу в українській сатирико-гумористичній літературі. Я не можу вам сказати, чи всі так починають і чи взагалі так слід починати.

Я не маю сумніву в тому, що тепер, коли ми маємо інститути літератури, інститути та факультети журналістики, нашій молоді буде значно легше починати, ніж було нам.

Те, до чого доводилося доходити навпомацки, не маючи й отакусінького під собою теоретичного ґрунту, те для наших молодих товаришів буде висвітлене у вишах.

Буде основа, на якій уже вишиватимуться візерунки.

А ми — самі снували, самі й вишивали.

IV

— Розмови розмовами, а як же все-таки пишуться фейлетони? Як?

А давайте я вас запитаю:

— Чому один письменник пише романи, другий — вірші, третій — драми, комедії і т. д. і т. ін.?

Є, розуміється, письменники, що можуть і те, й те, й те, а втім, один із жанрів у нього виходить краще, ніж інший.

Пише, приміром, чудесні ліричні пісні поет-сатирик наш Сергій Воскресенко, але в сатиричних своїх віршах він і сильніший, і плідніший.

Силу-силенну таких прикладів можна навести.

Я не кажу, що людина народжується з якимись там сатиричними чи гумористичними «гвинтиками» в голові, але кожна людина має до чогось певного більший потяг, більше покликання, ніж до іншого.

А коли в людини є потяг чи покликання, приміром, до сатири, до гумору, вона ними,— сатирою та гумором,— більше й цікавиться, більше вивчає класиків сатири та гумору, народну сатиру та гумор, стежить за новими явищами в сатиричній та гумористичній літературі, тим самим задовольняючи своє до них покликання, а разом з тим виховує, збагачує, розвиває власні зерна сатири та гумору. Кінець кінцем, сатира та гумор робляться справою її життя, її фахом, коли мова йде про літературу.

Розуміється, що все це розвивається не само по собі, а в загальному процесі розвитку нашої літератури і взагалі культурного нашого життя.

М. Є. Салтиков-Щедрін писав, як ви знаєте:

«Література знає такі людські дії, які мають у собі певну міру загадковості і щодо яких публіка ще не з'ясувала, порочні вони чи добродесні. Філософи пишуть з метою пояснити ці дії, цілі трактати; романісти беруть їх за основу багатотомних творів; сатирики роблять ту саму справу, закликаючи на допомогу зброю сміху. Ця зброя дуже сильна, бо ніщо так не збентежує порок, як свідомість того, що його вже викрито і що з приводу нього вже залунав сміх»¹.

— Ну, правильно,— ви своєї.— І потяг, і покликання до сатири та до гумору в нас є, і познайомилися ми з народною сатирою та з гумором, читали класиків, стежили за новими явищами в сатиричній та гумористичній літературі і навіть, бажаючи працювати в літературі, закликали для цього на допомогу зброю сміху! Все зробили! А все ж таки — як писати фейлетони? Як писати гуморески?

Я можу вам розповісти, як, як мені відомо, пишуть чи писали інші письменники, з трудом можу розказати на окремих роботах-прикладках, як я їх сам писав, але як взагалі писати, не знаю і порадити нічого не можу!

---

¹ Н. Щедрин (М. Е. Салтыков), О литературе, М., Гослитиздат, 1952, стор. 591. (Авт.).

Ви гадаєте, що я не цікавився колись, не допитувався, як писати? Допитувався! Але, на жаль, ніхто нічого певного мені не сказав.

— Як ви пишете? — питав я.

— А так: пишу, та й уже!

Один із відомих письменників-сатириконців (був до революції в Петербурзі журнал «Сатирикон») писав, кажуть, так: сідає за стіл, перед ним чотири смуги паперу, на кожній лежить авторучка, він на одну тему пише чотири варіації гуморески і кожну варіацію окремою рукою. Несе ці чотири варіації до редакції і читає редакторові. Редактор дуже часто запитував, кажуть, письменника:

— А п'ятої варіації у вас нема?

Я не думаю, щоб твір дуже вже залежав од авторучки та від паперу.

Колись до мене завітав був народний художник СРСР Анатолій Галактіонович Петрицький. Сиділи ми, гомоніли, курили. Анатолій Галактіонович одірвав од коробки з-під цигарок кришку, взяв напівспаленого сірничка, вмокнув сірничка в чорнило, сидить і дряпає, так собі — між іншим, сірничком по картону. А вийшов чудесний портрет.

Крім, отже, матеріалу, ще щось, очевидно, для художнього твору треба.

Якось улітку ми жили з одним нашим талановитим поетом в мальовничому селі на Полтавщині, над рікою над Сулою. Поет працював над перекладами з Пушкіна. А я милувався з нашого поета. Як поет працював? Він одразу, що називається, «з маху» з російської мови без єдиної помарочки «переписував» мовою українською цілі сторінки. Один варіант. Потім таким от способом — одразу другий варіант. Читається потім перший варіант, читається другий, з двох робиться один. Переклад готовий. Та який переклад! Можливо, що поет потім іще шліфував переклади, але того вже я не бачив, я розповідаю про те, чого був свідком сам.

Усі ж ви бачили рукописи великого Льва Толстого, читали про те, як він працював! Скільки він правив, скільки і ним самим, і для нього кожний твір було переписувано... А потім іще правка в коректурі, коректура коректури, коректура в гранках.

Від цього хіба твори Л. М. Толстого були менш

художніми? Навпаки! І хіба така кропітка над творами робота принижує велич Толстого?

Якось я запитав сина нашого українського видатного новеліста:

— Коли не секрет, розкажіть, прошу вас, як працював ваш батько?

— А чому,— відповідає син,— це секрет? Ніякий це не секрет! Щоранку з батькового кабінету вигортали купи подраного паперу.

Але ж дивувалися письменникові сучасники, дивуємося ми, цілий світ дивується, як можна одним словом передати психологічний стан людини, двома-трьома словами намалювати цілу картину, а на одній-двох сторінках дати соціальний стан цілого вимученого народу!

Кожний робить, в даному разі пише, як уміє!

V

Найважче і найнеприємніше писати про себе.

Я ще раз кажу, що не маю жодного наміру давати якісь певні рецепти, як писати, та їх, тих рецептів, і нема. Я спробую розповісти, приміром, чому і як я написав свою «Зенітку», бо із моїх творів її, мабуть, чи не найбільше знають.

«Зенітку» написано під час Великої Вітчизняної війни.

Мені хотілося в ті тяжкі, грізні часи написати щось дуже веселе, таке, щоб і моя робота спричинилася до того, щоб люди і на фронті, і в тилу таки по-справжньому засміялися, та не засміялися, а просто-таки зареготалися.

Одночасно щоб моя гумореска відіграла й певну, сказати би, мобілізаційну, підбадьорувальну роль.

Героями «Зенітки» я вибрав двох дідів: діда Свирида та його кума.

Чому я вибрав дідів?

Щоб показати, що з ворогом воював увесь наш народ, що мав силу держати в руках як не гвинтівку, то бодай вила. Я зробив старого діда партизаном (а хіба таких не було?), а в партизанах навіть кволі діди не сиділи без діла, а хоч обід хлопцям варили та коні пасли.

Чому я навів приклад війни діда Свирида з його бабою Лукеркою? Це — смішно, але в мене була ще й та думка, що, мовляв, не задавайтеся, фашисти, своєю

технікою, своєю військовою наукою, — хоч які ви дуже такі муштровані, дуже такі сильні, дуже такі на військовій справі практиковані, — наші діди битимуть вас, маючи в руках не вдосконалені зенітки, а звичайнісінькі вила-трійчата.

Дідів, що попадали з кислоти, я прозвав льотчиками.

Такі контрасти: зенітка й вила, ціла військова муштра з одного боку і баба Лукерка з другого, таран і спідниця і т. д. Та ще коли старі діди по-своєму живають у розмовах військових термінів (а хіба не поприщеплювалися такі терміни до нашої мови за час війни?!), — от і вийшло, кажуть, дуже смішно.

«Зенітку» свою я вигадав. Живого діда Свирида, того, що діє в «Зенітці», на світі не було. Але я певний, що подібні діди були, бо, якби їх не було, я б погрішив проти художньої правди і читач обов'язково десь, колись, — не тепер, так у четвер, — запротестував би... Читача не обдуриш! За десять років життя «Зенітки» я протесту жодного не чув.

Я розповів про те, чому я написав «Зенітку».

Як я її написав?

Це вже справа складніша. Із «Зеніткою» я «мучився» довгенько. Було багато сумнівів, чимало побоювань! А чи не образять наші солдати, наші офіцери, що я їхню титанічну, героїчну, смертельну на війні боротьбу порівнюю з «війною» діда Свирида та баби Лукерки? Хоч я мав на увазі фашистську армію, а раптом комусь спаде на думку, що я — аж подумати страшно! — недооцінюю труднощів боротьби.

Чи не образяться наші безстрашні соколи-льотчики, що найсмертельнішу в їхніх руках зброю — таран — я зводжу до тарана дідом бабиної спідниці?

Ще тільки готуючись писати, я радився з деякими товаришами та з першими моїми читачами: чи не може таке трапитися?..

А хто напевно міг сказати, трапиться чи не трапиться?

Вирішив писати!

Сам собі подумав: вся справа в тоні, в підході, в певних межах.

Узяв та й написав.

Технічно як я її написав, питаєте?

Я її не написав, а розказав. Було це в Рязанській області, де моя родина жила в евакуації. Я приїхав до неї.

В хаті було холодненько, був лютий. Уночі не спалося, а більше хукалося. Хукав я, хукав, ніякого тепла не нахукав. Хукнеш, а воно пара клубками вихукується. Розбудив я дружину:

— Ти не змерзла?

— Змерзла!

— Слухай, я тобі щось розкажу.

— Перед світом? Може, це тобі з холоду?

— Слухай, може, тепліше буде.

І почав: «Сидить дід Свирид на колодках, сидить і стружить верболозину...» І так до кінця.

Дружина почала сміятися. Потеплішало.

А вранці встав, нагрів біля чайника пальці, попрохав у хазяйчиної доньки-школярки чотири аркушики з учнівського зошита паперу «в кліточку», взяв олівця, бо чорнило замерзло, сів та й записав «Зенітку».

Так народилася «Зенітка»...

«Зенітка» — це гумореска, написана не на фактичному матеріалі, це, сказати б, чистісінький авторський витвір, домисел.

Давайте спробуємо поговорити про фейлетон, чи усмішку як про наслідок певного життєвого явища, факту. Єсть у мене усмішка (чи хай буде фейлетон), що зветься: «У ніч під Новий рік». Матеріалом для цієї усмішки прислужився той життєвий факт, що по багатьох наших колгоспах голови колгоспів, щоб повлаштувати на легеньку роботу своїх родичів, кумів, сватів і т. д., — призначають їх сторожами.

В одному колгоспі було виявлено по штату цілих вісімнадцять сторожів. Явище, розуміється, ненормальне, яке межує із злочином. Треба було висміяти це явище, звернути на нього громадську увагу, винести його на людське посміховисько і, таким чином, — припинити.

Як я підійшов до цього матеріалу, до цього факту?

Я собі уявив, що коли в колгоспі вісімнадцять сторожів і всі вони родичі чи приятелі, — ясно, що не всі вони діди, що це здорові, працездатні люди, які ховаються від роботи і мають за це ще й неабиякі трудовні.

Це була, так би мовити, вихідна точка, та грубка, від якої я почав «танцювати»...

Що може робити здорова, неспрацьована, молода людина вночі, коли вона сторож, а тому сторожеві тільки й діла, що в калатало калатати?

От я й почав їм роботу знаходити, на папері, звісно: вони в мене і в підкидного грають, і борються, і на фермі симентальського бугая піднімають. Дійшло до того, що комсомолка Оленка на правлінні почала вимагати, щоб сторожам футбольного м'яча купили — хай, мовляв, не гуляють, а тренуються та Кубок СРСР для колгоспу виграють.

А остаточно я скомпрометував сторожів тим, що одного з них в ніч під Новий рік щось украло.

Люди читали, сміялися, а дехто, напевно, й чухався.

А якби я взяв та й написав: «У таким-то колгоспі вісімнадцять сторожів. Розженить їх!»

Це була б не література. Справа літератури — своїми засобами звернути увагу на певне явище, висвітлити його, а для «вжиття заходів» у нас є інші відповідні установи.

Якось, будши в одному районі, я звернув увагу, що клуби по селах здебільша позамикувано. Вісять на клубних дверях величезні колодки-замки.

Я не допитувався, чому позамикали ті клуби, — для мене було ясно, що на культосвітню роботу в тому районі увага невелика.

Написав я фейлетона «Про замки та інші речі».

Району я не називав, не називав і певного клубу, але вийшло, що я «попав у точку»: чимало було листів-одгуків на цей фейлетон, де писалося: от, мовляв, добре, що написали про замки на клубах: у нас уже нема замка, клуб працює і т. д. і т. ін.

Чому я із «смішного» саме боку підходжу до життєвих явищ?

Бо я намагаюся бути сатириком, а сатирики, як говорив М. Є. Салтиков, «закликають на допомогу зброю сміху»...

Коли б я був романістом і цей факт мене б зацікавив, я б поклав його, може, за основу багатотомного роману.

Поет написав би, може, баладу, може, поему, може, пісню...

А моя зброя — сміх! Я глузую, кепкую, а частенько просто собі усміхаюсь.

М. В. Гоголь сказав: «Сміху боїться навіть той, хто вже нічого не боїться».

Де береться матеріал для сатирично-гумористичних творів?

Радянські письменники, сатирики та гумористи, здебільша гуртуються біля сатиричних та гумористичних журналів — «Перця», «Крокодила» та інших, що видаються по братніх радянських республіках. Працюють вони по редакціях газет та журналів. Редакційна пошта завжди дає такого матеріалу скільки завгодно.

Але, розуміється, найкраще бачити життя на власні очі, вивчати його, бути серед народу, ото ж найкориснішими завжди бувають поїздки в колгоспи, радгоспи, на фабрики, заводи, шахти і т. д. і т. ін. Сатирикам та гумористам це ще потрібніше, ніж комусь іншому.

Письменникова зброя — мова, слово. Веселу гумореску, фейлетона, гостру сатиру не можна написати спокійною, холодною, хай навіть і найлітературнішою мовою.

У сатирика та гумориста мова має бути жива, гостра, дотепна, наближена до мови, якою розмовляє народ.

Отож і доводиться прислухатися, записувати, знайомитися з фольклорними матеріалами і т. д. і т. ін.

Це для нас і необхідне, і обов'язкове, без цього веселої усмішки не напишеш.

Мені довелося повоюватися зброєю сміху з ворогами радянського народу, панськими лакузами, продажними українсько-німецькими націоналістами.

Вся ця наволоч після війни кублилася по всіляких схронах у західних областях Радянської України. Все це вихованці всіляких гестапо та інших гадючих гнізд із своєю розбійницькою специфікою, жаргоном, побутом, вчинками і т. д.

Розуміється, що, сидівши в Києві, не вивчивши цього всього матеріалу на місці, мені трудно було б щось про них уїдливе написати. Треба, значить, було їздити в західні області, знайомитися з обстановкою каїнової роботи ворогів, говорити з місцевими людьми, що докладніше знали роботу цих запродавців, доводилося говорити і з самими «героями» темної ночі та густої хащі.

Наслідком тільки цього й могла вийти моя книжечка «Самостійна дірка».

Не було б моїх «Ленінград і ленінградці», якби я не побував у Ленінграді, наслідком поїздки в Запоріжжя з'явилися мої «Запорожці»; всі мої «мисливські усмішки» — результат багатолітніх мандрівок з рушницею...

Треба вам сказати, що і в «мисливських усмішках» нічого вигаданого нема: це все власні спостереження, все це було побачено, почуто, пережито.

Розуміється, все оброблено з мого погляду.

В кабінеті наш брат багато не висидить.

VII

Ми, на превеликий жаль, дуже бідні ще на теоретичні роботи в галузі сатирико-гумористичної літератури. Та появиться ж колись і теорія.

Що ж ще вам сказати?

Знайте найголовніше: «Не святі горшки ліплять!»

Захочете навчитися писати фейлетони, навчитися, бо, ще раз підкреслюю, навчитися можна!

А нам, що вже чимало літ працюємо на ниві сатирично-гумористичної літератури, чекаючи молодої, гарячої, дотепної, веселої зміни, залишається тільки одне: учитися, учитися та ще раз учитися!

Чекаємо до наших лав: будемо вчитися разом!

СОРНЯК

I

КОЛИ в районному центрі розпитувалися, як ідуть справи в колгоспі «Промінь», районне керівництво кривилося і говорило:

— Не дуже! Ми за нього, за той колгосп «Промінь», ось-ось візьмемося!

Урожаї, справді, в колгоспі «Промінь» були, як казав гострий на язик дід Книш, не дуже середні.

— Он у «Зорі»,— казав дід Книш,— там урожаї таки справді середні, по три кілограми на трудодень, а в нас по сімсот-вісімсот грам! Голова колгоспу хоч і говорить, що наш «Промінь» колгосп середній, а я так думаю, що не дуже! Може, й середній, так дуже вже ззаду.

І тваринництво у «Промені», як на дідову Книшеву термінологію, теж було не дуже середнє: до тисячі літрів на фуражну корову за рік не витягали. І з кормами завжди було завізно, і приміщення для скоту «ребрами світились», та й порідність корів така була, що звалася безпорідністю.

Щоправда, півтора року тому колгосп придбав у сусідньому радгоспі восьмимісячного бугайця-симентала Сарданапала, який виріс у чудесного могутнього красуня бугая. Сарданапала було сопричислено до класу «еліта» і записано у відповідні племінні книги.

Смирний і лагідно-веселий Сарданапал радував хазяйське око всіх колгоспників із «Променя», але він ще не встиг облагородити колгоспну череду і стояв у корівнику, як прекрасний принц серед зачуханих золушок.

Справді світлим променем у «Промені» була доярка Харитина Тарасівна Тернова, чорноброва, волоока молодиця-удова, що жила з дванадцятилітньою донькою Галочкою, бо її чоловік загинув смертю хоробрих у Вітчизняній війні.

Харитина Тарасівна надоявала від закріплених за нею корів найбільше в колгоспі молока, її корови виділялися серед інших і вгодованістю, і чистотою, та не могла вона сама піднести тваринництво до такого рівня, щоб не сором, як вона казала, було людям ув очі дивитися.

Перепадало від Харитини Тарасівни за такий стан тваринництва і голові колгоспу, і заводу молочнотоварної ферми, і зоотехнікові,— та справа не дуже поступалася вперед.

Завідував молочнотоварною фермою Кузьма Кирилович Сорняк, така собі завалюха, хоч і з великим гонором, людинка, що потрапила на такий пост тільки через те, що доводилася голові правління племінником у других.

Кузьма Кирилович Сорняк попервах вирішив був позалицятися до Харитини Тарасівни, хоч мав жінку й трое дітей, але, скуштувавши разів зо три дійницею по попереку, активне заліцяння облишив.

Кузьма Кирилович любляв говорити по-вчешньому: і про період лактації, і про сухостійний період, і про кормові одиниці, і про те, що молоко в корови на язиці.

Харитина Тарасівна їдко на це відповідала, що, мовляв, наші корови здебільша перебувають не в періоді лактації, а в періоді сухостійному і що корови, замість кормів, їдять самі кормові одиниці-цурупалки і що така правда, молоко в корови на язиці, але дуже кепсько, що у «Промені» молоко на язиці не в корови, а в зава молочнотоварної ферми. Та й у правління теж!

У колгоспі «Промінь» кожного дивувало те, що, незважаючи на благодення корівників, в них, проте, були для корів автопоїлки, підвісна дорога для кормів і механізована вивозка з-під корів гною.

Кузьма Кирилович Сорняк вихвалявся:

— От я! Якби не я! У мене автопоїлки, у мене механізація! У мене!

Колгоспники посміхалися, а в Харитини Тарасівни очі палахкотіли гнівом.

Бригадир тракторної бригади, що обслуговувала «Промінь», мовчазний, з задумливими сірими очима Карпо Іванович Малюта, частенько навідувався до корівника, оглядав автопоїлки й механізацію і щоразу запитував

Харитину Тарасівну, вдивляючись в її очі сумовитим зачарованим поглядом:

— Ну, як, Харитино Тарасівно? Крутиться?

Харитина Тарасівна червоніла, очі в неї ласкавішали, і голос їй ніжнішав, коли вона відповідала Карпові Івановичу:

— Крутиться, Карпе Івановичу! Велике вам спасибі! Тягали б ми й досі воду відрами, солому та сіно вилами, а гній тачками, якби не ви!

Карпо Іванович посміхався, ще раз дивився Харитині Тарасівні в очі і йшов до своїх трактористів...

Йшов і думав: «Якби не ви, Карпе Івановичу»,— сказала Харитина Тарасівна».

Він ніби аж зупинявся при цій згадці і сам собі говорив у думці: «А якби не ви, Харитино Тарасівно!..»

На серці в нього теплішало, і йому, такому мовчазному, спокійному, дуже хотілося співати...

II

Харитина Тарасівна не давала молочнотоварній фермі остаточно розвалитися, а навпаки, її енергія не тільки рятувала ферму, ба навіть справи з тваринництвом ішли, хоч і дуже поволі, на краще.

Кузьма Сорняк нічого не робив, тільки вихвалявся:

— Якби не я!

Робити Сорнякові не хотілося. Почав він частенько до чарки прикладатися.

І раніше він од чарки не відмовлявся, але останнім часом темпи дуже збільшив, пив уже по відомому графіку— «від понеділка до понеділка» — і перебував весь час у стані щонайменше вищесереднього підпитку.

— Наш Кузьма батькович і сьогодні у періоді ковтації перебувають,— глузливо говорила дояркам Харитина Тарасівна.— Треба буде сказати жінці, хай би спробувала його запустити на сухостійний період. А то доп'ється...

Доярки сумно хитали головами, а наймолодша, реготушка Одарочка, захилинаючись, розповідала, як позавчора Кузьма Кирилович зайшов у закусочну і причепився до офіціантки:

— Де ваша механізація?! Що ти мені горілку в склян-

ці подаєш? Де ваші автопоїлки для горілки?! Де ваша підвісна дорога для закусі? Доки ми питимемо й закусоватимемо вручну?

Викликали дружину, вона йому давала «механізації» по дорозі, а вдома «автопоїлкою» набила губи так, що скидалися вони на сині вареники.

Але й після цього на сухостійний період Кузьма Сорняк не став, — пив і далі.

І таки допився.

Якось його п'яного як чіп лиха година занесла на ожеред соломи, звідки солону подавали підвісною дорогою до корівника. Дорога якраз працювала.

Не встигли робітники озирнутися, як його чортяка внесла в кошик, куди накладали солому.

«Поїхав» Кузьма Кирилович у кошику до корівника.

«Приїхав», зателесувався в кошику і випав у ясла до Сарданапала.

Сарданапал, тихий, спокійний бугай, перелякався. Він одпрянув од ясел, аж цеп затріщав, та грізно-перелякано:

— Ве-е-е!

Векнув.

Сорняк підвівся з ясел:

— Сарда-а-анапале! Це ж я, Кузьма Кирилович! Не впізнав? — І поліз до Сарданапала цілуватися.

Чи Сарданапал його справді не впізнав, чи роздратував бугая горілчаний дух, тільки бугай — в-в-ве-е-е! — ще раз люто векнув і стукнув Кузьму Кириловича лобом. Кузьма вгруз у ясла. А Сарданапал придавив його лобом до ясел і не пускає.

Упіймав, мовляв!

Чують доярки, що Сарданапал чогось люто реве, а хтось в його деннику кричить не «рятуйте», а тільки:

— Рят! Рят! Рят!

Прибігли, заспокоїли Сарданапала, витягли Кузьму Кириловича з ясел, поклали на вагонетку з гноєм і вивезли з корівника.

Коли Кузьму Кириловича відправили додому, реготушка Одарочка проголосила:

— Наш зав у періоді ковтації в'їхав у корівник на підвісній дорозі, а виїхав на механізованій вагонетці! Хай живе механізація!

Серйозної травми в Кузьми Кириловича не було: його Сарданапал тільки трохи пом'яв, більше було переляку.

Довелося Кузьмі Кириловичу запуститися на сухо-стійний період.

— Чи ж надовго? — посміхалася Харитина Тарасівна.

Та не повернувся вже Кузьма Кирилович Сорняк на пост зава молочнотоварної ферми: дізналися в районі про пригоди племінника у других голови колгоспу «Промінь» і наказали зняти його з поста.

На зава ферми призначили Харитину Тарасівну Тернову.

Одарочка реготалася:

— Якби не підвісна дорога та не Сарданапал, і досі б командував нами родич голови правління колгоспу! Хай живе механізація! Хай живе Сарданапал!

НЕЩАСНЕ КОХАННЯ

ІВАН Федорович Мороз і Віра Іванівна Сніжко разом закінчили сільськогосподарський інститут, і тепер Іван Федорович Мороз — агроном, а Віра Іванівна — зоотехнік.

Отут якраз добре було б написати, які у Віри Іванівни коси, які очі, яка в неї чудесна душа, а в Івана Федоровича — густе та красиве волосся, — воно кучерявиться! — і який він, Іван Федорович, стрункий, широкоплечий, та сильний, та мужній, і як вони вдвох співають, і як, одне слово, Ваня любить Віру, а Віра — Ваню, — таку можна було б симфонію написати, та не можна їх затримувати, їм треба до МТС їхати, бо колгоспи чекають на спеціалістів.

Хай про симфонію іншим разом, а тепер обмежимося тільки тим, що вони, одержавши дипломи, поїхали зразу до загсу, записалися, кріпко поцілувалися (вони, між іншим, і до цього цілувалися) і почали пакувати чемодани...

Спакувалися, ще раз поцілувалися й поїхали на вокзал.

На другий день опівдні вони вже були на станції, звідки до МТС — п'ятнадцять кілометрів.

На станції до них підійшов дідок у сіряку, з батіжком (не сіряк з батіжком, а дідок), та й запитав:

— Ви часом не до МТС? Драстуйте!

— Драстуйте, діду! — відповіли Іван Федорович і Віра Іванівна. — Так, ми до МТС!

— Так швидше сідайте, бо вона не стоїть!

— Хто не стоїть, діду?

— Кобила! Вона в нас норовиста.

Іван Федорович і Віра Іванівна швиденько підхопили чемодани і до воза.

Посідали на воза, дід цьвохнув батіжком:

— Но!

Поїхали.

— Так хто ж ви такі будете? — питає дід.

— Я — агроном, — одповів Іван Федорович.

— А я — зоотехнік, — додала Віра Іванівна.

— Так мені й казано! Поїдеш, казано, та забереш на станції спеціалістів: агронома й зоотехніка. Значить, угадав. Но, ти, мадама! — цьвохнув батіжком дід. — Да... Завертілось у нас тепер! Ох і закрутилось! У кожному колгоспі, казано, буде і агроном, і зоотехнік, і ветеринар... Культурно, казано, хазяйнуватимемо! По науці... Тільки ви вам скажу: не знаю, як вам, агрономові, в нас буде, а от вам — зоотехнікові — труднуvато в нас буде... Да...

— А чому труднуvато, діду? — спалахнула Віра Іванівна.

— А тому труднуvато, що ви вроді як жєнщина, а бугай у нас дуже строгий. Диявол, а не бугай!

Віра Іванівна голосно засміялася.

— А ви не смійтеся! Він, ірод, як зірвався ото в неділю з цепу, а я якраз ішов до Пилипа до Канупера, — кумом він мені доводиться, він у суботу кабана заколов, — так бугай, ірод, як вискочив із корівника, як зареве, а потім мене вздрів — і на мене. Біжить, хвіст бубликом, реве. Ну, думаю, ні печалі мені, ні воздыханія... Гульк, а біля Олениної хати драбина стоїть, — Олена в суботу бовдура мазала, — я по драбині на хату... Він прискочив та по драбині лобом — хрясь! А я вже за бовдура держусь... Перебив, ірод, драбину, стоїть біля хати, передніми ногами землю гребе й реве... Годин зо три чорногузом на хаті я сидів, а Ілько, що до бугаїв приставлений, кудись аж на той куток до дочки пішов... Отак і сидів я, за бовдура вчепившись, аж поки Ілько не прийшов та не загнав його, ірода, в корівник. Та ще доки без драбини з хати зліз, сміху було. А все через тих дітлахів. Позбігалися й командують: «Ви, діду, надміть штани та вроді як на парашуті...» Капосна дітвора, все вона тепер знає, де вам ті парашути, де вам ті ракети, де ті атоми... Нічого від них не заховаєш... Да... Прийшов до Пилипа до Канупера, до кума, а там кєндюха вже поїли, літру випили, кума спить, а кум сидить та «Ах, не вейтеся, черные кудри» співає... От вам і бугай! А ви смієтесь! Народ у нас, у колгоспі, хороший народ, з людьми ви зразу потоваришуєте, а от з бугаєм справа сурйозна...

— Нічого, діду, я й з бугаєм як-небудь договорюсь,— засміялася Віра Іванівна.

— Договоришся з ним, з дияволом, коли він реве, як... у нас колись дякон отак ревів. Як ревоне було апостола, так спідниці в молодиць лопотять, мов од вітру... Так дякон хоч ногами не гріб, а цей реве й ногами гребе... Чорт, прости господи! Одне слово, як той казав, животноводство! Но, ти, замечталась! — гукнув дід на кобилку.— А знаєте, як нашу кобилку звуть?

— Як, діду?

— Новела! Був тут у нас один іще: сказати, не зоотехнік, а вроді практикант, усе стишки писав... Новелою лошичку прозвав. А що воно таке, я вже вам і не докажу...

— Це з літератури, діду! — пояснив Іван Федорович.

— Могло бути! Сильно норовиста й дороги не держиться... Могло бути... Ну, от і наша МТС... Сказати, і доїхали...

Удалині розляглося широке подвір'я МТС.

* *
*

Директор МТС дуже привітно зустрів Івана Федоровича й Віру Іванівну:

— От і добре, що приїхали! Заповняйте анкети та й паняйте до колгоспу «Зоря». Там ви й працюватимете разом. Щоб не розлучати вас — молоде подружжя,— ми вас обох у «Зорю» й призначили.

Тут же він звернувся й до діда:

— А ви, діду, не тікайте! Повезете спеціалістів до себе в «Зорю». Вони у вас працюватимуть...

— Та мені вже про це казано! — відповів дід.

До «Зорі» від МТС — дванадцять кілометрів.

Голова колгоспу вже чекав на молодих спеціалістів, бо директор МТС подзвонив йому, що вони виїхали з МТС до колгоспу.

Колгосп теж дуже гостинно привітав Івана Федоровича й Віру Іванівну. Був уже приготовлений окремий для них будиночок з двох кімнат.

— Вітаю вас у вашій хаті,— сказав їм голова колгоспу.— Улаштовуйтесь... Будемо працювати. Час доб-

рий... Тільки от що, дорогі товариші. Ви ще до нас не приїхали, а вже є телефонограми — одна з МТС від головного зоотехніка, а друга з райради. Взавтра о десятій годині агрономові треба бути на нараді в райвиконкомі, а зоотехнікові — в МТС. Зранку й виїздіть.

— Та ми ж іще з хазяйством не познайомилися...

— Наказ, товариші, є наказ... Очевидно, там, у районі та в МТС, вам дадуть директиви, як вам слід тут у нас хазяйнувати...

Другого дня Іван Федорович раненько виїхав до району, а Віра Іванівна до МТС.

У районі відбувалася нарада колгоспних агрономів. На порядку денному було питання: «Підготовка до весняної посівної кампанії».

Перше слово голова дав агрономові колгоспу «Зоря» Іванові Федоровичу Морозу.

— Тільки ви, товаришу Мороз, доповідайте докладніше, передавайте досвід іншим!

Іван Федорович підвівся й сказав:

— Тільки-но вчора ввечері я прибув до колгоспу «Зоря», ще не встиг і по колгоспу пройтися,— оце весь мій досвід.

— Так... Ну, тоді послухайте інших, набирайтеся досвіду.

Чотири дні засідав Іван Федорович у районі.

А Віра Іванівна в цей час працювала в МТС.

— От добре, що приїхали, — зустрів її головний зоотехнік МТС.— Ну, як там у вас у «Зорі» з коровами? Чи забезпечені ви плідниками-бугаями?

— Я тільки вчора приїхала до колгоспу, ще не встигла ознайомитись з господарством, але чула, що в колгоспі є якийсь дуже строгий бугай. Дід їздовий розповідав... Оце й усе, що я знаю про плідників у «Зорі»,— відповіла Віра Іванівна.

— Ну, гаразд! Директив тут та циркулярів різних зібралася ціла гора. Сідайте та під копірку переписуйте, треба по колгоспах порозсилати...

П'ять день Віра Іванівна переписувала в МТС папери.

Коли вона поверталася додому, по дорозі зустрілася з Іваном Федоровичем, якого викликав в МТС головний агроном.

Зустрілися в дорозі, привіталися.

— Ти додому? — запитав Іван Федорович.

— Додому! — відповіла Віра Іванівна. — А ти?
— А я з дому! До МТС — викликає чогось головний агроном!

— Надовго?

— Не знаю!

— Ну, не затримуйся! Повертайся швидше! А як там у нас — на новому місці? — поцікавилася Віра Іванівна.

— Ну, що я тобі можу сказати? Учора пізно ввечері я повернувся з району, а сьогодні вранці оце вже їду в МТС... Спалося нічого.

Коли Іван Федорович повернувся за кілька день із МТС, він не застав Віри Іванівни вдома, в колгоспі «Зоря», — її викликали на нараду в район.

А як поверталася Віра Іванівна з району, вона по дорозі зустріла Івана Федоровича: він їхав у район на чергову нараду...

А як повернувся Іван Федорович у «Зорю», Віра Іванівна виїхала до МТС: знову всі колгоспні зоотехніки переписували чергову зливу директив та циркулярів...

Приїхала Віра Іванівна в «Зорю», а Іван Федорович виїхав до МТС, — по дорозі вони розминулися.

Увечері Віра Іванівна прийшла до правління й подзвонила по телефону, викликала Івана Федоровича.

— Я слухаю! — підійшов до телефону Іван Федорович.

— Це я говорю — Віра!

— Що трапилось, Вірочко?

— Ваню! Ти мене любиш? Скажи хоч по телефону, бо, очевидно, зустрітися нам не пощастить... Любиш, Ваню?

— Люблю, Вірусю, дуже люблю! Ще, мабуть, на тиждень директив переписувати! Йй-богу, люблю!

Віра Іванівна прийшла смутна додому, сіла на ганку та й заспівала:

Така її доля... О боже мій милий,
За що ти караєш її, молоду?

. . . . .

— Чого такої сумної? — зупинився біля воріт дід їздовий. — Доброго вам вечора! Голова прохав переказати, що вас узавтра до району викликають! Я вас Новелою й одвезу... Сумуете? А ви не журіться. Було й зі мною таке замолоду. Побралися ми, а я в гупі кинувся... То на ху-

тір, то на той куток... Дивилася моя Оришка, дивилася, та за макогона: «Та й доки ж ото я на самоті зорюватиму?» Бить, сказать, не біла, а разів тричі межі плечі добре штурхонула... Така потім любов пішла...

— Тоді, діду, циркулярів не було!

— Це правда — не було! Що не було, то не було! Циркулярами не замахувалась! Макогоном було, а циркулярами — ні! Що ні, то ні!

На ранок Віра Іванівна виїхала Новелою до району... А ввечері приїхав Іван Федорович. Сів на ганку та й заспівав:

Ой я нещасний,
Що ж маю діяти?
Полюбив дівчину...

Чи зйдуться колись разом наші молодятка — Іван Федорович та Віра Іванівна?

Поживемо, побачимо...

ЧУДЕСНІ ПТАШКИ

ПЕТРИК жив із своїми батьками на околиці великого міста. Петриків батько працював ковалем на машинобудівельному заводі, а жили вони всі — Петрик, тато, мама і сестричка Леся — в чотириповерховому кам'яному домі.

Петрику вже йшов восьмий рік, і він ходив у перший клас, а сестричці Лесі минуло тільки п'ять років.

Перед будинком, де жили Петрик і Леся, ріс великий каштан. Щовесни каштан розцвітав ніжно-рожевими квітами, і тоді він був схожий на ялинку, яку Петрик і Леся бачили на Новий рік.

Коли навесні розцвітав каштан, Петриків батько говорив:

— Бачили? Вже загорівся наш каштан рожевими свічками. От краса!

Якраз навпроти їхнього будинку стояла стара хатиночка. У тій хатиночці жила старенька бабуся. Нікого з рідних у бабусі не було, а жила вона з того, що одержувала від держави пенсію.

Була в старенької бабусі кізочка Лялька та чорнений песик Якваско.

Кізочку стара бабуся, тільки з'являлася весняна травичка, виводила пасти, а Якваско лежав серед двору, стеріг хату...

Коли бабуся виходила з своєї хатинки козу пасти, дітки завжди привітно віталися з нею:

— Доброго ранку, бабусю!

— Здрастуйте, мої голуб'ятка! — відповідала бабуся.

Біля бабусиної хатки був невеличкий город, де росли картопля, цибуля, морква, петрушка, з десяток соняшників, а серед городини цвіли голубі кручені паничі та червоногарячі айстри. І ще росли там дві яблуні, одна антонівка, а друга путівка... Яблуні ті щовесни рясно цвіли

ніжним білим цвітом, та яблук на них родило дуже мало, бо листя об'їдала гуси́нь, а як і достигне якийсь там десяток,— всі вони були червиві...

Чому?

Та тому, що різні шкідники — плодожерка та золотогузка — звивали собі на яблунях кубельця з яечками. Навесні з цих яечок виплоджувалася ненажерлива гуси́нь, що поїдала яблука. А старенька бабуся не мала сил пообирати кубельця.

Якось Петрик приніс у хату кілька дощочок та почав ці дощочки стругати.

— Та й що ото ти майструєш? — запитав татко.

— Я, татку, хочу зробити шпаківню! Повісимо шпаківню на каштані, прилетять навесні птахи, оселяться у нас і виведуть діточок... А як шпак, тату, співає, якби ти знав!

Татко посміхнувся.

— Я, Петрику, знаю, як співають шпаки! Вони не лише хороше співають. Шпаки садки наші, наші ліси й поля від шкідників бережуть, від гусені, від сарани, совки... Хочеш, я допоможу тобі шпаківню змайструвати?

Шпаківню було зроблено й повішено на каштані. А на тому каштані, у стовбурі, височенько над землею було невеличке дупло.

Виявила це Леся.

Якось вона дивилася у вікно і побачила, що із каштана вискочила якась невеличка пташка.

— Петрику! Петрику! — закричала Леся.— Дивись, пташка з каштана вистрибнула!

Прибіг Петрик.

— Де?

— Он, бачиш, якась дірочка в каштані! Он там, під нижньою гілкою! Звідти й вистрибнула пташка.

Петрик почав спостерігати.

Справді, через деякий час на гілочку сіла пташка, підстрибнула й пурхнула в дірочку.

— Синичка! — вигукнув Петрик.— Це вона собі кубельце мостить. Треба стерегти, щоб часом собака її не налякала! Тепер у нас на каштані будуть і шпаки, і синички! От здорово!

І таки справді, у дуплі на каштані звили собі гніздечко пара синичок.

Настала весна. Прилетіли шпаки й оселилися у Петриковій шпаківні.

Зацвіли садки...

Дуже рясно цвіли яблуні біля бабусиної хатинки...

Якось бабуся вивела свою кізочку пастися, побачила Петрика та й каже:

— Ти не знаєш, хлопчику, де взялися пташки, шпаки і синички,— вони геть-чисто всі кубельця гусені на моїх яблуньках поклювали.

— То наші шпаки і наші синички, вони на наших каштані живуть.

Восени на бабусиних яблунях рясно-рясно вродило яблук — і антонівки, і путівки.

— А йди-но сюди, славний хлопчику! — покликала якось Петрика бабуся.

— Що, бабуся, скажете?

Бабуся винесла Петрикові цілу тарілку прекрасних великих яблук, і серед них — жодного червивого.

— Це тобі й твоїй сестричці за те, що пташок принадили... Вони мої яблуні від шкідників урятували!

— Дякую, бабуся! — поклонився Петрик.

А як розповів про це Петрик учительці в школі, вона йому сказала:

— Це ти дуже добре зробив, що принадив пташок... Ти знаєш, що одна синичка за добу з'їдає стільки комах, скільки сама важить! А своїх діток вона годує на добу більше як триста тридцять разів, шпак — більше як двісті разів. Вчені спостерегли, що шпак за сімнадцять годин прилітав до гнізда з кормом для дітей сто дев'яносто вісім разів, а велика синиця триста тридцять два рази за вісімнадцять з половиною годин!

От скільки шкідників нищать ці чудесні пташки!

НАША МОСКВА

ЕНЦИКЛОПЕДІЇ пишеться:

«Клімат Москви помірно-континентальний. Середня температура плюс 4°...»

Як для кого?

Для нас, українців,— і це підтверджується за останній час багатьма прикладами,— клімат Москви теплий, лагідний, а температура в Москві для українців не плюс чотири градуси, а чи не в десять разів більша.

Під час Декади української літератури й мистецтва в Москві 1951 року температура так розпікалася, що декотрі не витримували.

1812 року, коли навіть Москва палала від наполеонівських сірничків, наполеонівському військові було не дуже тепло, було йому, навпаки, дуже холодно, і багато наполеонівських і маршалів, і генералів не могли одігрітися навіть від гарячого дихання народних месників.

І навпаки, гітлерівським посіпакам, коли вони були сунулися до Москви 1941 року, неважаючи на холодну осінь,— було їм дуже гаряче, не жарко, а шпарко...

Та це й зрозуміло: температура, вона змінюється в залежності від усяких там атмосферних і інших явищ... Одне слово — синоптика...

...Автор цих рядків виріс на Україні, між соняшниками з одного боку і картоплею з другого, ріс він у той час, коли Україна була ще Росією, а Росія була царською, і потрапив він уперше в Москву тоді, коли Росія була РРФСР, а Україна — УРСР.

Було це року 1923-го.

Що найбільше вразило автора цих рядків, коли він уперше ступив на московську землю, вдихнув уперше московського повітря в свої полтавські груди?

Ну, розуміється, простори могутнього города, вир московського життя, старовинний Кремль — все це так...

А що все-таки найбільше здивувало й підкорило, просто-таки зачарувало його?

Мова! Московська говірка!

Вигодуваний полтавськими галушками, пампушками, варениками, товчениками та січениками, автор учився в російській, звісно, сільській школі, бо українських шкіл за царату не було, але мова російська дуже тоді була йому трудна й незрозуміла, як і тому Васильченковому школяреві оті гемонські «перепеленята, бодай би вони були йому повиздыхали»...

Російська мова для нього була тільки в книзі, та ще нею говорили солдати, що поверталися додому з війська, але з тої мови дуже кепкували дівчата, коли такий от кавалер починав на колодках закидати «по-руському»:

— Девушки, я вас, канешно, не знаю!

Ніколи, отже, авторові не доводилося чути справжньої російської мови в буденному житті, так би мовити, в обіході. Він читав книжки, слухав лекції, прекрасною літературною російською мовою виголошені, але ніколи йому не випадало почути звичайної розмови хорошою, справжньою російською мовою. Та ще московською!

І от автор на Ленінських, тоді ще Воробійових горах.

Автор туди поїхав просто подивитися на Москву згори.

Тоді, наскільки пригадується, ще не було там висотного будинку Московського університету ім. М. В. Ломоносова, а були там такі собі простенькі одноповерхові будиночки з палісадниками, з квітами, з геранню на вікнах і з лавочками біля воріт.

Автор сів на одній із таких лавочок, а біля воріт бавилася ціла зграйка маленьких московитів, дошкільнят.

Було тепло, світило сонце над Москвою, над городом, сонце нап'яло легенький, прозорий серпанок, і звідтам, із Москви, докочувався безнастанний гук, як то буває у бджоляному вулику, як прикласти до нього вухо.

Дітки бігали, гралися в «класи», перестрибували через стрибалочки, порпалися в пісочку, ліпили з пісочку «пасочки», хати, фортеці...

І говорили, говорили, говорили, цвірінькаючи, мов ті гороб'ятка.

Автор прислухався і... отетерів.

Дітки говорять по-російськи! Та як! Чисто-чисто! Та з

такою вимовою! Мов пісеньки якоїсь швидкомовної співають!

А треба вам знати, що авторові досі доводилося бачити й чути дітей, які говорили тільки по-українському, а як і вважалося, що діти говорять російською мовою, то такою, де одне слово російське, три слова українських, два шулявських, а одне напівросійське-напівкуренівське...

А тут чиста-чистісінька російська — та ще й московська! — мова!

Автор так і прикипів до лавочки, прислухаючись.

Потім він устряв в ігру, у розмову з дітьми, йому так хотілося наслухатися.

Іноді, почувши із дитячих уст якесь слово, автор довго думав, що ж воно таке значить! Зразу не второпаєш...

От вискочила з двору білявенька кирпатенька дівчинка з криком:

— Ічкі! Ічкі! Ічкі!

Що ж воно таке, сам собі думає автор, за «їчкі»?

А в дівчинки в руках різнокольорові дерев'яні яечка, що вона їх винесла з хати.

Виявляється, отже:

— Яїчкі! Яїчкі! Яїчкі!

А дівчатко так швидко-швидко-швидко:

— Ічкі! Ічкі! Ічкі!

Автор сидів довго, все слухав, усе милувався з маленьких москвитів, думаючи: «Дивись! Отакі маленькі, а як по-російськи говорять! А тут уже дожив до далеко післяпрізовного віку, а й досі ніяк себе не нахилиш, щоб сказати, чисто по-російськи вимовляючи, приміром: «Я же вам г(к) аварил!»

Хоч убийся, а в тебе виходить: «Я ж вам г(х) оворив!»

І в Москві тобі відразу співбесідник говорить:

— Ви з Києва!

— А хіба в мене на лобі написано?

— На язиці! Каліграфічно виведено!

А в Москві, бачите, навіть маленькі дітки чудесно, — та як красиво! — по-російськи говорять!

* *

*

Матушка Москва.

Так, матушка... Для багатьох народів усіма сторонами Москва матушка.

Навіть для Києва вона матушка, хоч Київ і сам, як відомо, мати городів руських.

Єдиний у світі, всіма сприйнятий випадок, коли мужчина, в даному разі Київ, вважається за матір.

І нікого це не дивує. Так-бо воно є! Історії не зміниш!

Ми, українці, любимо Москву, і любов наша дедалі гарячішає, бо ми переконалися, що з Москвою разом ми ніколи не будемо тією чайкою, «що вивела чаєняток та при битій дорозі...».

Але ми пересвідчилися, що Москва любить нас, українців.

Під час Декади української літератури й мистецтва в Москві наші жінки, оглядаючи визначні московські пам'ятки, не минули, розуміється, й ГУМу, і, нема де правди діти, ГУМ їм таки дуже припав до серця...

Москвички теж полюбляють ГУМ, і в деяких особливо інтересних місцях утворюються там навіть черги, щоб познайомитися з тим чи іншим гумівським експонатом.

Москвички, як ми пересвідчилися, дуже ретельно оберегають законність черги.

Наші жінки, стаючи в чергу, щоб і собі познайомитися з дуже популярним експонатом, говорили по-українському.

І можете уявити їхнє здивування: москвички, що стояли перед ними, повернулися до них, запитуючи:

— Українці?

— Так, українці!

Москвички миттю поступалися:

— Просимо вас! Ви спереду, ми за вами!

І опинилися наші жінки прямо перед експонатами першими!

А коли вони повернулися до готелю, вимахуючи перед здивованими чоловіками гумівськими експонатами, чоловіки просто не повірили:

— Невже? Як?

Жінки, захилинаючись, одна поперед одною розповідали про таку люб'язність і любов до них чарівних москвичок.

— Так! Це таки справжня любов! Із самопожертвами! — погодилися чоловіки.

Москвичі люблять українську мову.

Коли автор цих рядків разом із поетом Платоном Вороньком виступав з читанням своїх творів в одному з московських парків культури й відпочинку, вони запитали слухачів, чи зрозуміло їм, чи не треба перекласти на російську мову?

— Що ви?! Що ви?! — залунало звідусіль. — Ми прекрасно розуміємо вашу чудесну мову!

Колись ми, українці, побоювалися так званої русифікації на Україні.

Тепер ми повинні констатувати, що русифікація нам і за вухом не свербить, а от українізація в Москві дедалі на очах поширюється.

Судіть самі.

Московські «девушки», та не тільки московські, а всі російські «девушки» вже, мабуть, приблизно процентів на сімдесят п'ять прибрали назви «дівчат».

Ім'я Остап було тільки в Гоголя в «Тарасі Бульбі» та в Остапа Бендера, а тепер дуже часто воно почало появлятися і в прозових, і в драматичних творах російських белетристів та драматургів.

Російське ім'я «Николай» дедалі замінюється на українського «Миколу», поки що залишився «Николай Матвеевич Грибачев», та й той під загрозою. «Ксенія» переходить на «Оксану», «Петр» на «Петро», «Павел» на «Павло», а чудесно-ніжну:

Во поле березонька стояла,
Во поле кудрявая стояла...—

дедалі владно й немилосердно витісняє розлога, як український степ

Розпря-а-а-а-гайте, хло-о-опці, коні...

...Шкода руської культури! Старовинна все-таки, хороша, глибока культура великого нашого брата! Хай живе!

Нашій Москві, нашій матушці Москві, низький, сердечний уклін од 300-літнього щирого друга й брата!

ДІЛА ЙДУТЬ

ПРОЧИТАВШИ про те, що треба менше проводити часу в канцеляріях та кабінетах, більше працювати з людьми, всебічно зміцнювати первинні партійні організації колгоспів, МТС і радгоспів, допомагати їм вирішувати практичні справи і провадити політичну роботу в масах, секретар райкому по зоні МТС Іван Васильович замислився...

«Менше, значить, сидіти по канцеляріях та по кабінетах...» — думав він.

Думав, думав і рішуче промовив:

— Правильно!

Іван Васильович у той же день швиденько залишив свій кабінет у райкомі партії і всі папери, всі документи, що стосувалися його МТС, переніс до себе на квартиру.

«Це не канцелярія?» — сам собі подумав Іван Васильович.

«Ні!»

«І не кабінет?»

«І не кабінет!»

Виходить, директиву виконано, проводитимемо час і не в канцелярії, і не в кабінеті!

На другий день на квартиру Івана Васильовича з його кабінету було перенесено телефона.

«Ну, от і добре!» — сам собі подумав Іван Васильович.

* *
*

Перший день минув у клопотах по обладнанню робочого місця секретаря по зоні МТС Івана Васильовича.

— А коли ти зватра на роботу? — запитала дружина

Івана Васильовича.— Щоб я встигла тобі сніданок вчасно приготувати.

— Як і завжди — о дев'ятій годині вранці. Тільки ти не дуже поспішай, моя дорога, я тепер можу снідати й пізніше, так би мовити, без одриву від виробництва.

— Це ж як?

— А так: я керуватиму з дому. Це тепер і єсть мое робоче місце!

— Яка краса! — аж підскочила дружина.— Тепер, поки я з Пашею на базар,— ти ж і з Ігорком зможеш побавитися!

— Ну, розуміється, зможу! Ідуть зранку куди там вам треба, чи на базар, чи по магазинах, чи там по кравчихнях, а я вже, як секретар райкому по зоні МТС, по хазяйству буду!

— От здорово! — ще раз підскочила дружина.— Як прекрасно придумано — і круте піднесення сільського господарства, і зміцнення сім'ї! Одночасно! Так ми, Ванечко, так, значить, розподілимо тепер обов'язки: зранку ми з Пашею на базар, а ти бавишся з Ігорком. Ігорка об одинадцятій ти кладеш спати, а сам у цей час виведеш погуляти Бобика, тільки ж дивись, щоб він за сусідськими індіками не ганяв, індиків він дуже не любить і позавчора старому індикові хвоста вирвав,— сусідка нахвалася до суду поскаржитись! Приведеш Бобика, нагодуеш Мурку! Отам на полиці трохи молочка для неї залишено. Та дивись, щоб вона не шкодила, бо вона в нас ангорська!

— Добре, зроблю!

— Паша сьогодні заспала й курей не перегляділа, котра з яйцем. От що, Ванечко, як нагодуєш Мурку, візьми отам у комірчині трохи проса, вийди, одчини сарай і покликай отак: «Тютечки, тютю-тютю!» — і посип проса, тільки не біля сарая, а в сараї, всередині, як тільки кури туди забіжать, ти сарай причини і лови тоді і гляди, чи з яйцем...

— Хіба ж я впіймаю? Вони ж, кури, літають! Де там я за ними гасатиму?

— А чого тобі гасати? Кури в нас не наполохані, сумирні кури, ти тільки отак руку простягни та: «сіла! сіла! сіла!» — прокажи! Вона й сяде! А ти тоді бери і, як ви, вчені, кажете,— констатуй, чи на сьогоднішній день вона позитивна (з яйцем!), чи, навпаки, негативна (без

яйця!). Тих, котрі позитивні, з сарая не випускай, а негативних — одчини двері і отак на них: «А киша!» Оце й усе! Пойнятно?

— Та пойнятно воно, пойнятно, та якось...

— Що «якось»? Треба звикати! Щоб керувати, треба самому знати! Так, значить, не забудь: Ігорьок, Бобик, Мурка, кури... Ну, ми побігли!

* *
*

Іван Васильович побавився з Ігорком, поклав його спати і тільки-но зібрався виконувати наступну справу порядку денного — виводити Бобика,— раптом задзвонив телефон.

— Алло! Я слухаю! «Зоря»? Хто говорить? Секретар парторганізації? Гній вивезли? Куди вивезли? Ага! А навіщо? Ага... Так-так! Загальні збори перед сівбою? Ага... Ну, проведіть! Мені приїхати? Я — зайнятий! Накреслюю план... Ви в мене не самі! По всій МТС! І от що: в цей час не дзвоніть! Дзвоніть од третьої до четвертої. Від четвертої до п'ятої я по колгоспах директиви дзвонитиму! Від другої до третьої — перерва. Так-так! Перерва! Після шостої? Що ви, не знаєте, що робота тільки до шостої? Ну, ото ж! Як там люди? З людьми треба працювати! Все!

Поговоривши по телефону, Іван Васильович вивів Бобика, нагодував Мурку, переглядів курей...

— Ну все, здається,— зітхнув Іван Васильович.— А сільське господарство не жарту! Дивись, аж упрів ніби трохи,— посміхнувся він.— Що-то значить незвичка! Тренінгу нема! Нічого — звикнемо! Ну що ж, полежати, перепочити трохи...

Іван Васильович ліг на канапу та й задрімав.

...А так взагалі по МТС діла йшли. Не сказати, щоб дуже круто, проте йшли. Орали, сіяли, культивували, полоти, обробляли... Дзвонили телефони. Сходило сонце, і заходило сонце...

БІЛЯ РІЧКИ

МЕКЛА собі річка, річка невеличка, а хоч і невеличка була та річка, та, проте,— глибоченька.
Над річкою село, а в селі жив білявенький Микола із своєю мамою, і хата їхня стояла над річкою,— Миколина бабуня, як іще жива була, казала було:

— Наш огород у річці полощеться.

Справді, город їхній спускався аж до самісінької річки, понад річкою щороку садовили капусту, і як треба було Миколці збігати до кооперації чи по гас, чи по сірнички, мати казала Миколці:

— Ти, Миколко, біжи капустами — так ближче!

А ще ближче було до кооперації, як перепливати річку, а потім пробігти навпростець лугом, там перебрести через річку, бо там був брід,— там річку і перебродили, і возами переїздили.

Миколці було там води попід руки, не більше, іноді хіба, як трохи вбик ступнеш, ну тоді булькнеш з головою.

— Я, мамо, не капустами побіжу, а перепливу, а потім лугом, а там перебреду, так ближче,— каже було матері Миколка.

— А я тобі кажу — біжи капустами, бо ще втопишся,— сердиться мати.

— Щоб я та втопився?! Я плавати вмю!

— А як ти з бляшанкою та з сірниками пливтимеш? Ось не вигадуй мені, біжи, кажу, капустами!

— Вертатимусь з сірниками капустами, а туди перепливу! — сперечався Миколка.

Мати знала, що Миколка плавати вмів, річку перепливе вільно...

— Та біжи вже,— махала мати рукою,— хіба тебе переспориш?

Миколка підстрибцем у берег, труси на голову, як картуз, бляшанку чіпляв на шию,— в річку, ляп-ляп — і на тім березі.

А з крамнички вже вертався або вулицею, або капу-стами, пливти не можна, сірники замочиш:

Річки Миколка не боявся аж ніяк: улітку цілими днями купався, печерував раки з хлопцями, а взимку, як річка замерзне, скільки було для Миколки та його товаришів радощів, скільки веселощів: і на ковзанах по льоду бігати, і на сковзалках: як розженешся з берега, так аж до того берега перелітаєш — і на двох ногах, і на одній, і навприсідки.

А як парубки з дівчатами крутілку було зроблять!

Серед річки в кригу вбивається кілок, на кілок надрягається старе колесо, між спицями встромляються довгі дрючки, а до них на кінцях прив'язуються санчата.

Хлопці кілками крутять колесо, а санчата по колу вихором літають.

Держись тільки!

Сприснули руки, не вдержався — грудкою вилітаєш із санчат і летиш перекидом по кризі та об берег тільки — грюк!

І нічого, не болить! Тільки ж весело як!

А то ще пізньої осені, коли тільки-но річка починає кригою братися, лід іще тоненький, і як на нього ступнеш, він тільки — рип! — і виляски з того рипу так по всій річці і покотяться.

Тоді бійся далі на лід ступати — так і шугнеш під лід з головою!

От як лід дужче вже замерзне і хоч рипить-тріщить, так не провалюється, а тільки вгинається, крижана перина на річці робиться, тоді можна, розігнавшись, по тій перині посковзнутися. І страшно, і радісно: ти летиш, а крига перед тобою хвилями.

Тільки так, щоб мати не бачила, бо за такі крижані перини перепадало від матері віником, а то ще було мати й у хаті замкнуть, доки з роботи прийдуть.

— Я тобі дам крижаної перини! Шугнеш під лід, де я тебе тоді шукатиму?! Сиди вдома!

Тоді дуже сумно в хаті сидіти і плакати хочеться...

Хоч і сумно в хаті замкнутому сидіти, хоч і невдоволений Миколка із своєї матері, та, проте, краще все-таки матері слухатися.

Одного разу треба було Миколці збігати до кооперації по сірники.

Діло було пізньої осені, річка замерзала і вже вдялася тоненькою кригою.

— Біжи ж вулицею, не здумай через річку пересковзуватися,— наказувала Миколці мати.— Крига ще тонка, не витримає, провалишся.

— Та...— такнув у відповідь Миколка.

Вибіг Миколка з хати, озирнувся, чи не дивиться мати,— та не на вулицю вибіг, а подався у берег.

Річка вже стала. Лід на ній молоденький та блискучий-блискучий.

«Перескочу! Пересковзнусь!» — подумав Миколка, розігнався і на лід.

Лід затріщав, угнувся, і на всі боки пішли виляски й тріщини.

І до середини ще не досковзнувся Микола, раптом — трісь! — лід уламався, і Миколка пірнув з головою у крижану воду.

Він виринув, не розгубився та, замість того щоб плисти назад до свого берега, вирішив вилізти на кригу, щоб перебігти на той бік.

Що візьметься за лід рукою,— він — трісь! — і вламався. Трісь! — і вламався.

Сусіда, дядько Мусій, якраз витягав на берег човна на зиму.

Він побачив, як Микола провалився, й крикнув:

— Пливи назад! Сюди ближче!

А Миколка своє: пнеться туди, до того берега, і пірнає.

Бачить дядько Мусій, що хлопець із сил уже вибивається, вхопив багра, підбіг, багор був довгенький, і дядько Мусій зачепив гаком Миколу за штанчата й витяг на берег.

— Ну чого тебе туди понесло? Не бачиш хіба, що лід іще тонкий? Біжи швидше додому та на піч, а то застудишся!

Було Миколі від матері. Було й на печі, було й тоді, як і з печі вже зліз.

Хоч і горілкою мати витерли, і чаєм з липовим цвітом напоїли, та, проте, довелося і віника скуштувати, і в кутку постояти.

А найболючіше було те, що, мабуть, із тиждень замикали мати Миколу в хаті, як ішли на роботу.

Чи боявся після того випадку Микола річки?

Не дуже! Щоправда, з крижаними перинами він був обережніший, а як добре вже замерзала річка, увесь час він на річці — і на сковзалках, і на ковзанах, і на крутілках.

А влітку — і раки печерував, як і завжди, і вже плавав, плавав, без кінця купався та плавав.

А як було хтось нагадає:

— Ану розкажи, Миколо, як ти під кригою восени плавав?

— Ну, то й що? — сердився Микола.— Ну й вплив! Не втопився ж!

— Та то ж не ти сам вплив,— сміялися хлопці,— то тебе дядьків Мусіїв гак за штани «вплив»!

Микола махав рукою:

— Побачимо, як з вами таке трапиться!

Коли Микола підріс і ходив уже до школи, він так плавав, що ніхто з товаришів його випередити не міг, і ніхто довше, як він, не міг пробути під водою.

Як призвали Миколу до Радянської Армії, призначили його до Чорноморського військового флоту.

Там він пройшов школу плавби, і тепер Микола майстер спорту і чемпіон Радянського Союзу з плавби.

Тепер він тільки весело посміхається, як приїздить додому, а йому дядько Мусій гака показує:

— Оце, Миколо, тої гак, що допоміг тобі чемпіоном бути!

Коли розпитують Миколу, де він так добре навчився плавати, він замислюється і мрійно говорить:

— Добре жити над річкою!

— А як річки нема, тоді як?

— Ставки треба копати,— говорить Микола.— Нема такого колгоспу, де б не можна запрудити чи викопати ставок. А в ставку так само можна навчитись плавати, як і в річці... Та ще до того й коропи розплоджувати... Он що треба робити!

НЕ В МАШИНІ СПРАВА

1

Ну й підкидає! От гуцикає! Навіть цигарки в губи не встромиш! Тр-р-р! Спини коні, я закурю! Ну й дороги! От повибивало! Ну що ти зробиш? Тр-р-р! Та спини, а то я не закурю! Тр-р-р! Узяв тебе за кучера, а ти на вибоях коні не вмієш зупинити! Який же ти в чорта кучер?! Ну коли вже я тебе навчу?! Бачиш — яма,— спиняй! Спиняй, бо язика прикусю! От несознательний народ!

Отак їхав своїми шляхами і так нервувався й непокоївся голова колгоспу на Сумщині Довбиш.

— І як отакими дорогами їздити? — бідкався Довбиш.

— А ви б, товаришу голова, з весни б їх заволочили та катками б пригладили, от воно б і не гуцикалося, і язиків би не одкусувало.

— Патякаєш?! Мені он культивація, мені он меліорація, мені он... той, як пак його... а ти про дороги... Несознательний ти...

— Та їздити ж не можна!

— Придумаємо!

Не довго думав Довбиш, щоб йому було зручніше їздити, щоб його на дорогах не дуже гуцикало,— він узяв та й купив собі за колгоспні гроші «Победу», витративши на це двадцять одну тисячу колгоспних грошей.

Про це він думав не довго.

А от подумати про те, як господарювати, щоб люди в колгоспі не по вісімсот грамів хліба на трудовень одержували і не по карбованцю на трудовень, про це Довбиш не подумав.

Тисяча п'ятсот гектарів, що має колгосп, не дуже потребує «Победи», можна й бідаркою їх об'їхати, та й пішечком обійти можна.

Та куди там?

Тільки «Победою»!

Воно, розуміється, на «Победі» спокійніше,— мотор рокоче, не чути, як реве голодна, не забезпечена на зиму, худоба, не чути, як зітхають не забезпечені своїми заробітками колгоспники...

Голова «Победою» літає.

А куди він долетить?

2

Григорій Іванович, голова колгоспу на Полтавщині,— він не зразу на автомашину сів.

Він — людина обережна, він — поволеньки.

Спочатку їздив звичайним возом... Муляє... Ну, коли муляє, то воно муляє, нічого не зробиш.

Купив Григорій Іванович лінійку на ресорах. Заплатив колгоспних грошей тисячу вісімсот сімдесят карбованців. Нічого, не так уже муляє. Та тільки ж збруя не виїзна, не цяцькована. Хіба ж пани в такій збруї їздили?

Придбав Григорій Іванович цяцьковану збрую. Та яку?! Найциганіший циган у таких наритниках не їздив: так і вилискує, так і вилискує. І бряжчить, аж видзвонює...

І на це диво викинув дві тисячі колгоспних грошей.

Літав, бряжчав, аж курява курилася.

І от раптом — муляє!..

І де муляє?

На серці!

Здавалося б, що сидиш на лінійці чи на фаєтоні не серцем, а муляє — на серці! Серце болить: інші на машинах, а він кіньми.

А потім — візьміть до уваги! — як їдеш: курява, курява, курява! Ну, де ти від тої куряви захираєшся? Просто біда!

Терпів, терпів бідолашний Григорій Іванович та й купив собі «Москвича». За колгоспні гроші, розуміється.

І гордо тепер їздить Григорій Іванович по своїх колгоспних володіннях.

Тепер уже йому з машини не так видно, що в його нема в першій і в другій бригаді зерносховища, що примі-

шення для тварин потребують капітального ремонту, і не так чути, що корови в його ревуть, що коні іржуть, що голодні свині хрюкають...

З «Москвича» він не помітить, що колгосп не забезпечений возами, що свиноферма не має водопостачання, що колгосп не розрахувався з колгоспниками за минулі роки, не видав ні копійки авансом за 1954 рік.

І йому на душі спокійніше.

Та не витримали колгоспники, зібралися й ухвалили продати машину.

І продали.

Не допоможуть ні «Победа», ні «Москвич», коли господарювати, «як мокре горить».

А як господарство кріпке, як колгосп процвітатиме, як колгоспники житимуть добре, вони самі своєму голові не «Москвича», а «Победу» куплять.

Їзди собі на здоров'я! Заробив!

ЯК ЖЕ ВАМ НЕ СОРОМ?

1

ШО іноді на селі може трапитися, як у тому селі цілих п'ять років клуб будують?

Будують, будують, будують і ніяк не збудують.

Так от послушайте, що трапилося в такому селі.

А село це знаходиться у Джулинському районі на Вінниччині.

Куди молоді подітися, коли на селі нема клубу, а церква, є, а біля церкви — цвинтар, деревця, травичка?

Не в котловані і не на цеглі ж біля клубу молодь сидітиме, співатиме, розважатиметься, а там, де затишно, де дерева, де зелена травиця.

Так було й у тому селі, про яке оце мова мовиться.

Збиралися хлопці й дівчатка на цвинтарі коло церкви.

Ну, розуміється, не без того, щоб іноді не заспівали:

А до мене Яків приходив,
Коробочку раків приносив...

А в церкві якраз правиться і дяк не про раків виводить, а про те, що «увесь живот наш Христу богу предадим»...

Ну, й обов'язково зразу вам вискочить на паперть якась така, хоч і не зовсім уже свята, а тільки ще преподобна бабуся з сичанням:

— Якої завели?! Стравніючі! Біля церкви? Нема того, щоб про херувимів-серафимів, а про раків?

І пішла-пішла-пішла...

І про бога, і про боженят, і про гріхопадіння...

Та ви й не молитесь, та ви й не хреститесь, та ви й не говієте...

І тут же вам про тортури і про пекельні муки у пеклі для невірних.

І в смолі кипітимете, і розпечені пательні язиками лизатимете, і муки ваші будуть страшні й вічні...

А от, мовляв, як до церкви ходитимете, та сповідатиметеся, та запричащатиметеся, тоді вас на тім світі чекатиме рай небесний. Всі дівчатка ходитимуть у білих крепжоржетових платтях та в капронових панчішках із чорною п'яткою, пахтітимуть духами «Сирень», а вечорами ангели-архангели на срібних трубах «польки-польки та й кадрелі» гратимуть, а дівчатка з хлопцями щовечора танцюватимуть. І безплатно. А хлопці всі в хромових чоботях, халявки одвернуті, штани в напуск, а на всіх кишенях і скрізь-скрізь-скрізь замість гудзиків «мольнії, мольнії»... І всі на танці на нових гоночних велосипедах приїздитимуть... І хлопці, й дівчата...

Так хіба ж утримаєшся?

От і почали дехто з молоді про рай та про пекло замислюватися, до церкви почали вчашати, говіти, вінчатися і т. д. і т. п.

А один із комсомольців вирішив не тільки сам собі добути «душі спасіння», а інших спасати: вирішив піти у священники.

Прийшов до райкому комсомолу та й каже:

— Виключіть мене з комсомолу!

Секретар райкому не встиг навіть запитати його про причину такого прохання, а він:

— Я вступив ув Одеську духовну семінарію!

Було це два роки тому, а тепер той колишній комсомолец у себе ж на селі проходить «практику», кадилом вимахує.

А один пастух, так той і без духовної освіти чудес натворив.

Біля села є там невелика балка. Пастух там пас худобу. Пас, пас та й заснув. Виспався, прокинувся, пригнав додому худобу та й почав розповідати:

— Заснув я, як худобу пас отам у балці. І от приходять уві сні до мене з неба сам Сус Христос та й каже: «Бач, вода у балці є, а хреста й досі не поставили!»

За кілька часу у тій балці виріс цілий ліс із хрестів, несли «православні» й становили.

Потім дізналися «віруючі», що то навчив пастуха місцевий священник про такий сон розповідати.

Кому-кому, а батьощі було взимку тепло, чимало дров у балку понаносили «віруючі».

Отакі чудеса на світі бувають.

Це ж іще тільки п'ять років будується клуб.

А як він будуватиметься ще двадцять і колгоспники не матимуть змоги ні лекції проти релігійного дурману послухати, ні кіно подивитися, ні весело й культурно провести в клубі свій одпочинок, організувати виставу, хоролий гурток і т. д.— ще не такі чудеса будуть...

Так можна й до шаманства дійти: надіти на себе козинячу чи цапину голову, вхопити в руки бубну й завертітись-завихритись у дико-божевільному танці, аж поки піна з рота клаптями не закапає.

Знічев'я та з суму чого не натвориш?

2

Або ще такі факти.

У селі Осадківці, Куп'янського району на Харківщині, у клубі сокотять курочки з півниками. У клубі тім було розмішено три тисячі курчат. Курчатка, спасибі їм, уже повиростали, вже несуться, півники кукурікають.

Культурні кури получилися,— у клубі ж повиростали!

Може, дивись, хтось за старою звичкою їм і лекцію яку прочитає чи про атомну енергію, чи про походження світу...

У колгоспі ім. Калініна, Корнинського району на Житомирщині, завклубом, він же й секретар сільської комсомольської організації, т. Джунь на різдвяні свята замкнув клуб і записав у щоденнику, який ведеться в клубі: «Клуб замкнуто з наказу голови сільської Ради по причині релігійного празника».

У селі Сушанка, того ж таки Корнинського району, на Маковія посеред села біля сільської Ради і правління колгоспу було поставлено «маковія», і біля нього цілий день гуляли, танцювали, співали. Хто керував цим «святом»? Ну, ясно хто: церковники.

На хуторі Довгі Поля, Чаповецького району на Житомирщині, у клубі складено хміль.

Скажіть, будь ласка, що має робити молодь, коли в клубі або кури, або хміль, або, як це часто-густо буває, в клуб зсипають зерно, картоплю і т. ін.?

Молодь собі шукає розваги поза клубом. А там на неї чигають і церковники, і баптисти, і євангелісти, і штундисти, і всякі такі інші «істи».

Вони їх залучають до чистеньких хат, де пахне чебрецем та ладаном, говорять їм солоденько-сентиментальні речі про душі спасіння, співають душевщипливих пісень про те, як

Птиця воздух наполняла,
Безпрестанно все літала
І крилами трепетала...

Ну, й ловляться дівчатка й хлопці на ці солодко-елейні гачки.

Запаморочені незрозумілими речами та текстами із святого письма, молоді дівчатка й хлопці погоджуються з усім.

Тоді надягають на них білі довгі сорочки, ведуть у супроводі печально-слізливих пісень до річки чи до ставка і там їх погружають у воду. Хрестять.

І булькає у воді така собі дівця, що для неї на саму білу сорочку треба цілий сувій полотна, булькає, як маленька.

А буває, що й така «дамочка» у ставку пірнає, що вода через греблю перехлюпується.

Вилізе, чмихне — і готова кандидатка на богородицю.

А потім уже сама хисткі серця ловить.

І вони ловляться.

А куди підеш, коли в клубі хміль? Хіба що прийдеш га заспіваєш:

Де ти, хмелю, зиму зимував,
Що й не розвивався?

На жаль, хміль не вміє правильно відповісти, щоб присоромити всіх тих, хто за клубну роботу відповідає:

Ночував я в клубі,
У клубі, на сцені.

А наприкінці щоб узяв та й вивів:

Як же ва-а-ам не сором?

Р - Р - Р - А - З!

У СЕЛІ Пирогові є колгосп.

Старі люди у тому колгоспі вже не пригадують, коли саме там розпочали були будувати свинарника.

— Було це,— кажуть старі люди,— як пам'ять не дасть збрехати, ще тоді, як народилася Оряся, моя онука, а то, може, й раніше. Оряся, моя онука, ось і семилітку вже закінчила, збирається заміж іти, а свинарник... Та хай краще дід Павло розкажуть, вони старшенькі, їм видніше, бо вони ближче до свинарника живуть... Розкажіть, діду Павле, коли в нас заходилися того свинарника будувати...

Дід Павло замислюється, пихкає люлькою, пригадує...

— Свинарника коли почали будувати? Та не так і давно! За революції вже... Так, так, за революції... Уже, як ото колгоспи пішли, так почалися серед колгоспників розмови, що, мовляв, непогано було б свинарника для колгоспних свиней збудувати... Хто тоді в нас за голову колгоспу був, я вже не пригадую... Пригадую тільки, що на загальних зборах той голова вдарив по столу кулаком і промовив гостро: «Та я вам того свинарника — раз-раз! — і свинарник!» Після того голови ще були голови, і всі вони на зборах говорили ще гостріше: «Та я вам того свинарника!! Та про що там говорити?!»

— Ну, а далі ж, діду Павле, як було діло?

— Та як? Так і було. Настав уже 1952 рік, за голову колгоспу тоді в нас був Олекса Григорович. Дуже сурйозний голова був! Як ударив кулаком по столу та як крикнув: «Та я, товариші колгоспники, вам того свинарника — та в одну мить! Р-р-раз — і свинарник!»

— Ну, і що, діду?

— Ну, настав, значить, 1953 рік. За голову колгоспу тоді в нас був Іван Дмитрович. Ох і сурйозна ж людина Іван Дмитрович! Як ударив він кулаком по столу та як

крикнув: «Свинарник?! Та мені трудніше, може, півтора грамів ковтнути, ніж той свинарник побудувати! Та я як візьмусь, як візьмусь...»

— Ну й як: узявся чи не взявся?

— Та він був і взявся, уже навіть біля свинарника був походив трохи, та, бачите, настав уже 1954 рік, і за голову в нас у колгоспі обрано було Івана Євдокимовича...

— Ну, а Іван Євдокимович як?

— Іван Євдокимович дуже сурйозний голова! Він як ударив кулаком по столу та як заgrimить: «Свинарник? Та той мені свинарник, може, як насіння! Р-р-раз!»

— І що ж — вийшло? Є свинарник?

— Нема!

— А чому нема?

— Та, бачите, воно кожний голова, що ото бив по столу кулаком та кричав — «р-р-раз!» — кожний би міг побудувати, так треба ж для будови цегли, треба лісу...

— А хіба цегли нема?

— Та й цегельня поруч, тут-таки в Пирогові, і наряди на цеглу єсть, і ділянку лісову для будівництва відведено, так треба ж, щоб хтось ту цеглу привіз, щоб хтось заготовив! Язиком ррразкати кожний може, а треба не язиком ррразкати, а діло треба робити!

— Так буде свинарник чи не буде?

— Поживемо — побачимо! Може ж таки, знайдеться голова, що не ррразкатиме, а робитиме!

— Ну, а свині ж як?

— Свині? Свині не рразкають, а мерзнуть. Мерзнуть та хрюкають! Сердито хрюкають.

МЕТКОВАНИЙ ГОЛОВА КОЛГОСПУ

(Новорічна фантазія профілактична)

1

ВОДНОМУ колгоспі править дуже меткований голова правління. Господарює той голова, сказати, не дуже добре, а на всілякі вигадки та витівки він дуже великий майстер.

Коли тому голові говорять:

— Товаришу голово! А вам не сором, що в сусідній артілі урожай зернових в середньому по двадцять центнерів з гектара, а у нас і на десять не витягнемо?

Голова на це весело відповідав:

— Викрутимося!

— А чого ми, товаришу голово,— говорили йому тваринники,— силосу для скоту не заготовляємо? Он у сусідів уже раннього силосу двісті тонн заготовили, а ми ще й не бралися!

І на це голова весело одказував:

— Викрутимося!

І що ви гадаєте, таки викручувався голова: і врожай у нього в середньому у сводках був більше, як по чотирнадцять центнерів, і силосу в нього, знову ж таки у сводках, було заготовлено сотні тонн.

Як викрутився?

Дуже просто.

Озима пшениця в нього вродила центнерів по п'ятнадцять, а овес — по чотири центнери. Що він зробив? Він дав розпорядження видавати овес коням. На папері, розуміється... А в сводці показував, що зібрано вівса по чотирнадцять центнерів з гектара. От і вийшов у нього пересічний урожай зернових (без кукурудзи) більш ніж по чотирнадцять центнерів з гектара.

А нашому голові що: аби цифра була справна!

— Чому нема вівса в засіках? — запитували голову.

— Коні поїли! — відповідав голова.

Кількадесят гектарів кукурудзи колгосп викосив на зелені корма.

А в сводках?

А в сводках він узяв та й показав, що всю ту зелену масу він засилосував.

І цифра заготовленого силосу вийшла дуже справна.

— Чому нема силосу в траншеях? — запитували голову.

— Корови поїли! — відповідав голова.

Колгоспні корови дали молока по тисяча двісті літрів на фуражну корову.

По сводках було показано, що з кожної фуражної корови надано по дві тисячі літрів.

— А чому ж так мало молока державі продано? — запитували голову.

— Телята випили! — відповідав голова.

Коли в районі поставала справа про нашого метикованого голову, в райкомі говорили:

— Не подобається нам цей голова!

Представники райвиконкому заперечували:

— А чому не подобається? У нього не гірш, як і в інших! А головне, він у нас метикований! Викрутиться!

І голова викручувався.

2

Над колгоспом, де головує наш метикований голова, шефствує колектив лісгоспу.

Дружний колектив лісгоспу на чолі з своїм молодим енергійним директором до своїх шефських обов'язків ставиться дуже сумлінно і багато допомагає підшефному колгоспові і матеріалами, і робочою силою.

За допомогою шефів колгосп побудував непогані корівники, свинарник, пташину ферму.

Шеф допоміг колгосп електрифікувати й радіофікувати.

А коли в колгоспі чи сімба, чи жнива, чи молотьба, — голова колгоспу завжди дзвонив до шефів:

— Дорогі шефи! Біда! Допоможіть! Зашиваємось!

І вже на другий день летить у колгосп машина з робітниками лісгоспу рятувати своїх підшефних.

І якось так завжди виходить, що шефи працюють, ну, ламають, приміром, на полі кукурудзу чи копають картоплю — нема біля них колгоспників.

— А де ж ваші люди? — запитують шефи.

Голова колгоспу, приємно посміхаючись, відповідає:

— Наші люди на іншій роботі! В тім-то й допомога ваша, дорогі наші шефи, що ви своєю роботою дали нам змогу перекинути наших людей на інший вузький учасок роботи! Ви картоплю копаете, а в цей час наші люди готують насіння для озимої сівби. Ми з озимою сівбою за-пізналися і кинули тепер туди всю робочу силу! Велике вам, дорогі шефи, спасибі за вашу допомогу, без вас ми ніяк би з роботою не справились.

Шефи раді, що їхня робота таки справді корисна, що вони шефствують не на папері, а таки так, як і треба, по-справжньому, по-діловому.

Хіба ж їм спаде на думку, що голова з бригадиром уже давно порозумілися, що, мовляв, як приїдуть шефи, свої люди хай на своїх присадибних ділянках пораються, в кого ще на власних огородах роботу не закінчено, а хто з огородами вже впорався,— хай у город поїдуть, побазарюють,— побайдикують хай, одне слово.

— А чого нам?! Шефи пороблять! Шефи в нас — золотий народ! — вихвалявся голова.

І про свого голову колгоспники завжди доброї думки:

— От у нас голова, так голова! Колгосп, щоправда, хоч і не дуже у нас передовий, та, проте, жити можна! Хоч трудовень у нас, сказати, і не дуже вже такий рясний та важкий, так ми ж і не дуже й наполягаємо на колгоспну роботу,— завжди є час у себе на вгороді і посадити, і прополоти, і прибрати, і на базарі в городі продати... Живемо, одне слово, непогано!

3

Колгосп має неабиякі грошові прибутки.

Звідки?

З базару!

Щодо базарних справ наш метикований голова великий-таки комбінатор.

Про таких колись старі люди говорили: «О! Це такий, що й рідного батька продасть!»

Ми говоримо не про нормальні торговельні операції,

в яких кожний колгосп, виконавши державні поставки, вільний робити, як він вважає для себе за краще,— ні, ми говоримо про комерційні всілякі комбінації нашого голови, від яких (комбінацій) тхне неприкритою спекуляцією.

Він має агентуру по базарах, має своїх «кореспондентів», і, дістаючи інформації про становище на певному базарі, він «ловить момент».

Він не від того, щоб продати перед весняною сівбою насіння ярових культур, аби тільки добре заробити.

— А чим сіятимете? — запитують голову.

— Викрутимось!

І він викручується.

Він має багато скрізь друзів-приятелів: у того позичить, у того прикупить,— дивись, і викрутився — посіяв.

Як посіяв, яким насінням?!

А ви його запитайте! Дістанете відповідь:

— Як яким насінням? Кондиційним!! Аякже ж!!!

Він навіть образиться на вас, що ви могли подумати, що він посіяв абияким насінням!

Комерційні операції дають колгоспові чималі грошові прибутки.

Він ще й вихваляється!

Він може присоромити чесного голову передового колгоспу, що той видав грошей на трудодень менше, ніж він, голова колгоспу непередового, а такого собі, ну, середнього...

— Як же це ви так, товаришу! Передовий колгосп, і так мало грошей на трудодень! У нас — більше! А нам кажуть, щоб ми на вас рівнялись!

4

Перед Новим роком голова ходив заклопотаний: де зустрічати Новий рік?

Вирішив зустрічати вдома і запросити на зустріч шефів.

А тут якраз прийшов зав тваринницькими фермами:

— Пора силос одкривати! Нема чим годувати корови!

— Мороки з тим силосом: то його заготовляй, тепер його одкривай! Ну, заготовити, спасибі їм, шефи нам допомогли! Ага! Ось що! Взавтра шефи прийдуть Новий рік зустрічати, ми їх і попросимо силосну траншею від-

крити! Урочисто! Ви, мовляв, заготовляли, ви й відкриєте!
Ще й промову виголосимо про значення шефської роботи! О!

Зав тваринницькими фермами дивився на голову з захопленням:

— От голова! От голова! Якби мені замість моєї голови та отака голова! Метикована!

5

Чи було це все насправді?

Не було!

А для чого це все пишеться?

А для того, щоб цього не було! У наступнім році!

З Новим вас роком, товариші!

ПАРАЛЕЛЕПЕД

ОЛЕГ Трійченко, учень 6-го класу, чорнявий, хвацький хлопчина, що кутив уже не тільки «Труд», а навіть «Катюшу», а іноді й «Казбека», зустрівся з приятелем своїм, учнем 6-го класу, тільки з другої школи, Ігорем П'ятьорським.

Ігор П'ятьорський запитав Олега Трійченка:

— Ну, як діла з іспитами? Ось-ось уже!

— На большой! — відповів Олег.

— Готовий?

— Як з пушки! Ти знаєш — уже два тижні я ворожу, чи попадеться мені з геометрії перший білет, кручу палець круг пальця і щоразу пальцем у палець попадаю. І вже встиг піддивитися, як білети лежатимуть! Де перші номери, а де останні... Перший номер — і «п'ять». А в тебе як? — запитав Олег у Ігоря.

— Працюю. Хоч у мене з геометрії «п'ять», проте все повторюю, щоб як слід бути готовим.

— Пхе! Повторюю... А я так мало не щодня в Пущі-Водиці. Ох і красота!

— Та я знаю, що красота, та хай уже після іспитів.

— Чудно! Іспити в нас «на ять» будуть.

Аж ось і іспит з геометрії.

Олег Трійченко ще раз покрутив пальцем круг пальця, розвів широко руками, хоробро ті руки звів знову — палець об палець тільки — стук.

— Єсть! Складу! — аж підскочив Олег.

Упевнено підійшов він до столу, хоробро взяв білет, глянув — і зблід... Щось у його всередині похололо і посунулось аж туди-туди, а там тільки: тень-тень-тень — затенькало.

— Двадцять три!

«Що ж воно там таке?» — затрусився Олег. Глянув у білет: паралелепіед.

«Що воно таке?» — думає з жахом Олег.

— Ну, Трійченко, який у тебе білет? — запитує Олена Василівна, вчителька геометрії.

А тут круг стола члени комісії, і всі вони на Олега дивляться, чекають.

— Двадцять третій, Олено Василівно.

— Що там у двадцять третім?

— Ралелопопід.

— Як-як? Що ти сказав?

— Паралелеопі-пі...

— Ну-ну?..

— Пі... пі... пі...

Уже й члени комісії почали усміхатися, а Олена Василівна вся почервоніла, а Олег стоїть та все:

— Пі... пі... пі...

Розгнівалася Олена Василівна, похитала головою:

— Не «пікай» ти краще, мов те курча! Іди собі, не страмись сам і не страми мене. Восени складатимеш, а літо попрацюй як слід.

Повернувся од столу Олег, глянув на товаришів, а вони губи кусають, щоб уголос не розреготатися.

Проходить на своє місце, а вже хтось збоку:

— Пі-пі-пі.

З того часу Олег так і звався в школі: Паралелепіпед.

А Ігор П'ятьорський склав іспит на «п'ять».

Після іспитів Олег геометрію вчив, а Ігор у Пущі-Водиці в ставку купався та рибу вудив.

ПЕТРИК, РЕЗЕДА ТА БАРИНЯ

ПЕТРИК жив з татком та з мамою в панській економії.

Петриків татко був ув економії за корівника, а мама за доярку.

Була в Петрика старшенька сестричка Палазя, їй минув хоча десятий рік, а вона вже ходила в економію на поденщину — влітку садила та полола панські огороди, за що їй пан платив по злоту¹ за день, а працювала Палазя з досвіту аж до смерку.

Взимку Палазя пряла на пана — по гривенику в день. Та Петрик дуже любив Палазю, бо меншенького вона його гляділа і дуже хороші пасочки з піску йому робила.

А як підросла Палазя — пішла на поденщину, не було коли їй із Петриком бавитися.

Батько й мати день у день в роботі та в клопотах, Палазя на поденщині, і Петрик ріс сам і доріс аж до того часу, коли йому вже стукнуло сім років, пішов восьмий.

З телятками Петрик бавився, піде до теляток у пастівник, підійде до котрогось із них, чуває йому лоба, шию, черевце... А як телятко, задравши хвоста, піде вистрибом по пастівнику, Петрик і собі за ним, наввипередки — хто кого. Телятка любили Петрика, не полохалися його, а, навпаки, тільки-но Петрик у пастівник — телятка всі до нього, щоб чував...

Татко та й мама побачать було Петрика між телятами та й кажуть:

— Дивись, щоб бариня тебе серед телят не застукала, а то гриматиме.

— А я втечу! — одказував Петрик.

— Тяжко від панів утекти! — зітхав батько.

Не було з ким Петрикові в економії бавитися, бо, крім Петрикового батька, що великим майстром за коро-

¹ З лот — 15 копійок. (Авт.).

вами доглядати був, пан не дозволяв нікому з наймитів жити в економії з родиною.

Із дітей були тільки паненята, а до паненят Петрикові було зась — і пан, і особливо бариня не дозволяли своїм дітям гуляти з Петриком, а Петрика до панських горниць і до ганку не підпускали.

Бариня говорила паненятам:

— Він — мужик! Він — вам не рівня!

А як Петрик було скаже батькові: «І чого ото мені в панський садок не можна? І до паничів не підпускають? Чого? Хіба я який?» — батько посміхався:

— Ти, Петрику, отакий, а вони, паничі, отакі! І що ти в них путнього знайшов? Щоб ото тебе там штурляли? Краше з телятками грайся, телятка веселіші...

Грався Петрик з телятками, та дуже вже йому хотілося в панському садку погуляти.

А садок, ой же ж і садок у пана був! Великий-великий, увесь височенними липами обсаджений. Петрик гадав, що за день навряд чи той садок обійти можна, — такий він був великий... Та й справді, хіба близенький світ, аж од самісінького бугра та аж униз отуди, аж до ставка садок перетинала довжелезна яворова алея, доріжки піском посипані... По один бік алеї — яблуні, по другий — груші, трохи ніби нагору, ліворуч — вишник, ближче до ставка — сливник... А за ставком — ягідники: там і порічки, і чорна смородина, і малина, і агрус, і полуниці... Праворуч понад садом текла невеличка річечка, а понад річкою панські городи... Там Палазя цілими днями свою молоденьку спину гнула.

А в ставку риби тої, риби! І коропи, і карасі, і лини...

Та не дозволяв пан нікому навіть з маленькою вудочкою над ставом посидіти...

Купатися навіть нікому в тому ставку не дозволялося.

Ото хіба в річці там, де вона з саду на леваду вибігає, — там можна було літньої пори у річечці похлюпатися, води там було дуже мілко, по коліна та й уже... Ні тобі поплавати, ні тобі як слід у воді поборюкатися...

Сердитий пан був, а бариня ще сердитіша...

Як прийде було в корівник, все на батька Петрикового та на матір гримає: і те їй не так, і те не так...

Влітку бариня ходила з червоною парасолькою — од сонця. І як тільки було входить у корівник, зразу до Петрикового батька:

— Михайле! Резеда прив'язана?

— Прив'язана, пані!

— Не одірветься?

— Не одірветься, пані: кріпко прив'язана.

Резеда — так звали одну корову. Дуже вона чогось барині не любила. Особливо коли на барині було щось червоне. Як побачить було Резеда бариню без червоного, зразу сердито реве й гребе землю передньою ногою, а як на барині щось червоне, рветься, аж ясла тріщать, щоб бариню на роги вхопити.

Бариня Резеди дуже боялася.

* *
*

Одного разу, ясного літнього дня, Петрик пішов на панські городи до Палазі. Він знав, що через садову хвіртку, біля колодязя, його туди не впустять,— там завжди сидів старий дід, сторож, який слідував за тими, хто пішов на вгороди. Всіх робітників городніх дід знав і чужих нікого не впускав.

Петрик перехитрив діда: він пішов понад річечкою, і там, де огорожа спускалася до річки, він перейшов на вгород по воді. Пригнувся і бережком понад капустами прибіг до Палазі.

— Звідки ти тут узявся? — перелякалася Палазя.— Тікай звідси, бо, як побачить бариня, перепаде і тобі, й мені.

— Нікого вдома нема, я засумував, от і прибіг! Не боюся я барині! — відповів Петрик.

— Іди, іди додому! Мама прийдуть, тебе нема, хвилюватимуться, шукатимуть... Біжи додому!

А Петрикові дуже кортіло по садку побігати, на ставок подивитися... Удаючи, ніби він пішов додому, Петрик понад річкою побіг, низенько прихилиючись, до ставка.

Добіг він до ставка, звернув ліворуч і вискочив на доріжку. Тільки-но він хотів у малинник шугнути, щоб малинником до купальні продертися, аж ось:

— Ти куди?! Ти куди, я тебе питаю?

— Я до Палазі! Та от заблукав...

— До якої Палазі? Ти до малини, а не до Палазі,— хапаючи Петрика за руку, заверещав Едик, паничик, пан-

ський синок, за Петрика старший: йому вже було десять років.

— Не бачив я вашої малини?! — рвонувся од Едика Петрик.— Пустіть!

— Ось я тебе пушу! До мами! Вона тобі дасть малини! — тягне Едик Петрика за руку. А другою рукою ще й за вухо його вхопив.

— Пустіть! — крикнув Петрик.— А то...

— Що «а то»? До мами, я тобі кажу, а то за вухо поволочу!

Петрик рвонувся,— не пускає панич.

Тоді Петрик кинувся вперед, підставив паничеві ногу і вдарив його головою в груди.

Панич так і покотився в малинник! Та як закричить, та як зареве! На весь садок!

Петрик ускочив у малину, малинником до річки, понад річкою і додому, в корівник.

На паничів крик і плач прибїг пан, прибїгла бариня, позбїгалися геть-чисто всі пани та паненята.

Ревів панич тонко, верещала бариня люто, і розмахував кулаками і підскакував пан високо.

Ой, буде Петрикові! Ой, буде!

* * *

*

Надвечір пригнав Петриків батько панську череду додому, Петрикова мати мила дійниці, готувалася доїти корови.

Але ось летить до корівника розгнівана бариня.

— Де ваш шибеник?! Я йому...— аж засапалася бариня, що навіть не в силах була вимовити що саме «я йому...».

Та Петрикові батьки вже знали, що трапилося в садку, і чекали, чим усе скінчиться...

А Петрик заховався. Він знав, що бариня прибїжить, що лаятиме батька, нахвалятиметься на матір, а його, як він не сховається,— люто покарає.

Лементувала бариня, лютувала, ногами тупотїла, аж корови ремигати перестали.

Усхунувши трохи, бариня сердито запитала (про це вона навіть у гніві не забула):

— Резеда прив'язана?

— Так! — похмуρο відповів батько.

У цей час як зареве Резеда, як крутонеться в своєму стійлі і до барині. Бариня в крик та тікати. Спотикнулася, впала. Петриків батько схопив Резеду за роги і затримав, не дав їй підняти бариню на роги.

— Прив'язана? — кинула лютий погляд на Петрикового батька.

— Сам прив'язував,— сказав батько.— Вона в серці налігача перервала.

Побігла люта бариня додому.

А батько таки справді прив'язав Резеду, а то Петрик навмисне заховався в яслах і одв'язав Резеду. Сидів собі в яслах та посміхався: от я тобі, мовляв, покажу шибеника!..

Давно це було, ще перед революцією.

Зустрів я Петрика в 1929 році... Чорновусий, високий і ставний, він організовував на місці колишньої панської економії колгосп.

Отоді він мені й розповів, як Резеда барині не любила.

— Нема вже Резеди,— додав Петро Іванович.— А онучка її є, теж Резеда, тільки не панська, а колгоспна.

— А бариню любить?

— Не перевіряв! Нема на кому перевірити: барині тепер нема! Колгоспників любить — корова лагідна!

ПОМИРИЛИСЯ

і

ВОДНОМУ районному центрі був ремонтно-механічний завод.

Завод не можна сказати, щоб дуже великий і зовсім не всесоюзного і навіть не республіканського значення, проте він вважався хорошим підприємством, плани виконував.

Шефствував завод над колгоспом «Вільний труд».

Правда, за шефську роботу завод узявся, можна сказати, не дуже жваво: саме взявся, а не вхопився.

В райкомі, показуючи центральні й обласні газети, говорили директоріві:

— Читали? От що можуть шефи зробити! Тут тобі і теплиці, і парникові рами! Та й цеглою допомагають і залізом... Труби у вас на заводі валяються, а ви б із тих труб водопровід на фермах зробили!

— Що ви наш завод до столичних рівняєте? — відбивався директор. — Хіба ж ми зможемо теплицю? Куди нам? Та й план у нас! Та й з робсилою сутужно! Ні, ні, — не потягнемо ми шефства... Ні...

— Так ви що — проти шефства?

— Та ні, ми — за! Ми — розуміємо...

— Так от, коли розумієте, то й беріться за «Вільний труд»: колгосп відсталий, ніяк ми його на ноги не поставимо!

— Та що ви «Вільний труд»?! Ще якби «Зоря»...

— «Зоря» й без вас «Зоря»... Вона й сама добре світить...

Одно слово, завод узявся за шефство над «Вільним трудом», хоч гострий на язик зав ковальським цехом, коли його запитали, куди він зібрався, відповів:

— У «Повільний труд» поїду...

Головний бухгалтер заводу заспокоював директора з приводу шефства:

— А ви не турбуйтеся! Вони самі від нашого шефства відмовляться!

— Як? — здивувався директор.

— Та як-небудь! — посміхнувся головбух.— Ніде ж не сказано, що шеф має безплатно давати матеріал чи щось робити для підшефного колгоспу... От ми й виставимо такі ціни, яких жоден шеф не виставляв.

— Дивіться...

II

Колгосп «Вільний труд» і всіма своїми ділами, і всіма своїми думками таки справді більше скидався на «Повільний труд».

Описувати його ми не будемо.

На жаль, в багатьох районах є такі «Повільні труди», в кожному з них головує голова, кожного такого голову мало не щотижня викликають до району.

— Доки ти весь район назад тягтимеш?

— А хіба тільки я сам?

— Так ти ж ну найзадніший! Зрозумій, нарешті!

— А хіба я не розумію?

— Так мало ж розуміти! Мало! Ти збери актив, а потім загальні збори! Розтлумач, зачепи за живе, за душу, за струну! Та здвинь, та зруш! Пора ж уже взятися!

— Та я хіба що? Хіба я проти того, щоб узятися? Я — за! — сонно дивився на секретаря голова.

— Візьмешся?

— Візьмусь!

— Ну, паняй додому! Та дивись мені, це востаннє тебе попереджаю! Йй-же богу, з місця цього мені не встати, не подивимось, що це ти! Ні твоя Людмила, ні моя Віра не допоможуть! Аж загурчиш! Доки я в сірка за тебе очі позичатиму?! Кажи — доки?!

Такий голова, вийшовши з райкому, йде до чайної, де на запитання буфетниці не говорить, а показує.

— Пойнятно! А закусить? — питає буфетниця.

— Пиво є?

Випивши й закусивши, голова кидає:

— Ну, бувай! Дід Петро, іздовий мій, підходив?

— Бувайте здорові! Підходив!

...Дід Петро, виїхавши з району на поле, повертається до голови:

— Знов, мабуть: за живе, за душу, за струну?

Голова мовчить.

Дід Петро цьвохає батіжком:

— Трудні діла!

Голова мовчить. Дідові нудно, йому говорити хочеться, а голова мовчить... Дід Петро починає співати:

А йон ни-ги-шасной
І-ги-щить бурі,
Як будто в бурі есть покой...

— Та не гуди ти! Тут і без тебе...— сонно кидає голова.

— А я б на вашім місці,— храбрився дід,— узяв би та й зробив!

— Що б ти зробив? — цікавиться голова.

— Що в нас у селі, струни нема?! Гітара ж у Петьки Гички була! Ну, гітару він забрав, а струна ж якась, може, й завалаялася?! Знайти струну, коли вже так у районі хочуть, та й зачепити там чи за душу, чи за живе,— радить дід.

— Кого?! Бугая?! — сердиться голова.

— За віщо ж бугая? Бугай не винен! — цьвохає батіжком дід.

— Трудні діла...

III

Шефствує, значить, завод над колгоспом «Вільний труд», а шефство те якесь повільне, та й ставлення до шефства з боку керівників колгоспу таке саме.

Почали будувати і водопровід, і підвісну дорогу на фермі, але все жужмом лежало серед двору, бо засперечалися, кому те все приганяти, на місце ставити...

Завод наполягав, що він свій шефський обов'язок виконав, усе поробив, а ставити, монтувати і т. ін. — то, мовляв, справа МТС.

Тим часом рахунки за зроблене завод колгоспові надіслав.

В колгоспі як глянули — гвалт!

— Та за такі гроші,— кричав колгоспний коваль Михайло Рибка,— я б оцю всю причандалію своїми руками викував.

— А де б ти матеріалу взяв?

— За такі гроші?! Та за такі гроші я б і труби, і всі оті коліщата-моліщата познаходив! Та хіба ж отакі іржаві та невірні? Та вони б у мене аж сміялися та вилискували б. Ні, справжні шефи так не роблять...

Кинулися до шефів:

— Нічого не можемо зробити,— говорить головбух.— Такі розцінки.— І почав показувати їм всілякі папки з перепайками.

— Та де ж ми гроші такі візьмемо? — бідкаються підшефні.

— А наше яке діло? — посміхається головбух.— Та ще не забувайте, що завтра ми вам два кормозапарники привеземо!

— Та ми з вами зроду-звіку не розрахуємося! — мало не плачуть підшефні.

— А ми з вас продуктами! — підказує головбух.

Приїхавши додому, підшефні довго радилися, а потім і вирішили:

— Нічого! Ми з ними на картоплі порухуємося!

IV

Урожай у колгоспі «Вільний труд» виріс повільненький.

Правда, з картоплею поталанило. Картопля вродила підходященька.

А треба вам знати, що картоплею була засаджена чимала площа.

Ще коли садовили картоплю, зітхали:

— А як уродить? Хто ж її тоді копатиме?

Як настав час копати картоплю, вдалися до шефів:

— Допоможіть!

Знаємо ми, що не тільки шефи, про яких оце мова мовиться, а і взагалі чималенько і заводського, і міського люду під час збирання врожаю виїздить у колгоспи допомагати впоратися з урожаєм. Працюють дружно, спільно.

Взаємодопомога — це наше, радянське. Це — наш радянський побут.

Стосунки підшефного колгоспу «Вільний труд» із своїми шефами не були, як ми бачимо, нормальними.

Приїхав завод у колгосп копати картоплю.

Голова показав їм «робоче місце».

— Копайте! Роботи вистачить! Боже допоможи!

— А де ж ваші колгоспники? — запитують шефи.

— Ще трохи молотити залишилося! Ось-ось вийдуть! — відповів голова та й поїхав додому.

— Копають? — запитують у голови деякі колгоспники.

— Копають!

— Ну, хай копають! А ми — на базар!

Отак і пішло: шефи картоплю копають, а підшефні базарюють та підсміюються...

Зовсім розбився глечик між шефами і підшефними...

v

Надходив Новий рік. Ремонтно-механічний завод виконав річний план і готувався відзначити успіх.

І от напередодні Нового року під'їздять до заводу троє парокінних саней.

— Що таке? Звідки? — дивуються заводські.

— З колгоспу «Вільний труд».

— Що сталося? — аж ніби перелякалися шефи.

— Просимо дорогих шефів до нас на зустріч Нового року!

— ???

— І не відмовляйтеся, і руками не махайте, бо без вас ми додому не поїдемо! Дуже просимо! Всім колгоспом!

Поїхали шефи. Ідуть і побоюються, чи не «підкіп» який. Чого це так підшефні подобришали?

Приїхали.

Ні, все гаразд! Усі радо зустрічають, вітають, запрошують один поперед одного.

Керівництво колгоспу влаштувало зустріч Нового року з шефами в приміщенні правління.

Було й тостів, було й до тостів.

Шефи дивувалися: звідки стільки можна було набрати

того, без чого тости не тости? Та якого! Аж горить! І на запах ніби резеда!

Допитувалися:

— Де? Звідки? Ну, скажіть!

Підвівся голова і, низенько уклонившись шефам, ледве промовив:

— Спасибі вам за вашу допомогу! Якби не ви, ніколи б у нас не було такої бучної зустрічі Нового року!

— Чому нам? — дивувався головбух.

— Пр-р-о-дим... дим... дим...— почав голова.

— Який дим?

— Та не дим... а... дем... онстрація... Діда Петра сюди!

— А, продемонструвати?! Єсть!

Дід Петро, хитаючись, запросив шефів до ферми... Відчинив двері у присінок, де запарювали січку...

Перед очима шефів блищав надраений кормозапарник, в якому щось потихеньку гуло, булькало, а із скляної трубки (із скляної!) капало в підставлену сулію...

— Горить! — похитнувся дід Петро.— Та то нічого, що горить, у багатьох горить! Масштаби які! Масштаби!

А коли розходилися по хатах, знову побачили діда Петра: він, схилившись на ворота, виводив:

А йон ни-ги-шасной
І-ги-щить бурі,
Як будто в бурі є-гесть
по-го-го-кой!

П і с л я с л о в о .

— Чи було таке справді? — питаєте.

— Не було! Це я вигадав!

— А навіщо?

— Щоб такого не було.

ГІПЕРБОЛІЗАТОРИ

Отуже я вам і не докажу, де це саме трапилося, чи на Волині, чи біля Волині, чи на захід од Волині... Так все-таки, здається, на Волині. Підіймали там в одному районі сільське господарство.

Підіймали круто. Комплексно підіймали.

Що таке комплексно?

Ну, це, розумієте, значить, підіймали так, щоб воно все так ото й пішло-пішло-пішло вгору, всеньке, усіма своїми галузями...

Не так ото, як говориться: «Сам у нору, тпруті вгору», а щоб усе вгору, щоб нічого в нору.

А як конкретно, то це, значить, приміром, не так, що зерно — вгору, а городництво — в нору... Молочарство — вгору, а свинарство — в нору... Кури з яйцями, а бджоли без меду і т. д. і т. ін.

Щоб скрізь був достаток і, не червоніючи, можна було заспівати: «Щоб через вінця лилося...»

У переважної більшості колгоспів у тому районі господарство таки кращало, міцнішало, твердо ставало на ноги, радуючи і колгоспників, і керівництво.

А є і такі, що... Та краще послухайте.

Підіймають вони те сільське господарство та й підіймають дружно, вигукуючи: «Раз, два — взяли!», «Раз, два — взяли!» Піт із них капле, але вони не здаються, і обличчя в них, сказати, не дуже сумні.

Ну, гадають, досягли вже досягнутого.

— Стій, хлопці! Перекурка з дримотою!

Перекурили.

Той із них, котрий за старшого, й питає:

— Досягнуте схоплено! Зупинимось?

— Де ви, товаришу, бачили, щоб ми на досягнутому та зупинялися? Та ніколи в світі!

Пішли далі...

В залежності від обставин, вони і рухали вперед, і підвищували, і забезпечували, і освоювали, і спиралися на досягнення, і запроваджували досвід.

Невважаючи на винятково несприятливі умови погоди, а саме: навесні — сонце й холодок, улітку — спека, восени — падало з дерев листя та мжичило, а взимку — йшов сніг, а то ще бува, що й злива полле, громом торохне, блискавка блисне, морозом придавить,— особливо на водохреще,— неважаючи на все це, вони мобілізували всі внутрішні ресурси і, викриваючи всі хиби й недоліки, попрацювали як слід, добре, сказати, попрацювали...

Ну, здається, вони передосягли передосягнене.

Сиділи, перекурювали. Без дрімоти.

Настрій у всіх піднесений, прекрасний, в грудях щось розпирало, глибоко дихалось, і хотілося співати.

Поспівавши, хотіли йти додому, але радість не пускала, хотілося гратися, борюкатися, перекидатися.

Хтось і запропонував:

— Давайте, хлопці, пограємося! Таку роботу рухнули вперед! Йй-бо, не гріх! На радощах чого не заманеться?! Та й усі ж ми свої...

— Давайте! — всі погодилися.

А один, которий найхитріший, прикинувши, як «круто вони піднесли хазяйство», запропонував:

— Колись, за молодих часів, ми гралися в таку ось гру: «Хто краще збреше?» Для розвитку фантазії! Інтересно було! Чого тільки було не понавигадуюмо! Давайте пограємося, може, вибредемося.

Всі погодилися:

— Тільки ж не за так, не задарма щоб, а хто програє, той купує... та небагато... ми ж не на банкет тут зібралися... ну, по півлітра, не більше...

— Що, що? Що ти сказав?!

— Та ні, товариші, не думайте, що отого... За кого ви мене вважаєте?! По півлітра... Та... дивись, із голови вилетіло.

— Не часто, мабуть, уживаєш?

— Та ні... Ага... По півлітра... кефіру! О!

— Кефіру? Кефіру можна!

— Так... Ну, хто перший? Починай ти, директоре!

— А чому я?

— Ти ж МТС! А механізація перед веде! Бреши!

— Як мені, то й мені. Так от, товариші! Відремонтував я достроково всі трактори, всі комбайни, весь інвентар... Та це ще не все! Запчастини всі в мене є! І це не все! Механізував усі ферми, покопав ставки...

— Ой годі! Ой помремо!

— Та дайте ж договорити!

— Годі! Ясно! Говори, Іване Івановичу, ти!

— У мене пересічний надій на фуражну корову 11 849 літрів...

— З бугаями чи без бугаїв? Го-го-го! Ха-ха-ха!

Скільки того реготу було після кожного виступу! Захлиналися, хапалися за груди й за черева, аж сльози градом по обличчях котилися,— так реготалися.

Розповідь Петра Петровича про те, що він увесь гній вивіз на поле, так розсмішила, що мало не полускалися всі з реготу, бо всі знали, що він, щоб на гнойовищі в нього не було гною, наказав увесь гній повкидати назад до корів у станки та в загони...

А Сидір Сидорович підвівся та тільки всього й промовив:

— А в мене на фуражну корову надоено по двісті п'ятнадцять літрів на рік!

— І все?

— Все!

— Так це ж правда!

— Ні, брехня! Та ще й яка брехня! Грандіозна!

— Яка ж це брехня?

— А от угадайте!

Ніхто не вгадав...

— От яка це брехня! — переможно подивився на всіх Сидір Сидорович.— Я вам сказав, що в мене фуражні корови! А які вони фуражні, коли в мене для них ані сінинки, ані зернинки, ані бурячинки, ані силосинки, сама соломинка, та й та не січена.

— Ну-ну?! А як же вони на світі живуть?

— Я й сам дивуюся! Кріпка тваринка! Призвичаїлася, втяглася і живе. Та ще й доїться!

...Першу премію за понадгіперболізовану брехню голосуванням присуджено було Сидорові Сидоровичу.

— Ну, з нас тобі, Сидоре Сидоровичу, по півлітра кефіру. Візьми грошима! — кинули йому по полтиннику друзі.— Пий на здоров'я! Перегіперболізував нас усіх!

— А ви ж куди?

— Куди? Додому!

Директор МТС моргнув Іванові Івановичу:

— Заскочиш до мене! Холодець у мене! З хроном!
Без кефіру! Тільки не барись!

Іван Іванович зайшов на холодець до директора МТС.
Сиділи, закусявали.

Закусявали, будькалися та ще й підсміювалися: он,
мовляв, які ми! Як уміємо замилювати очі!

І здавалося, що червонів за них холодець та сердиті-
шав хрін, думаючи: «А коли вас, брехунів, візьмуть за
хвіст та на сонце?»

...Ми за думку холодцю з хроном!

КВАДРАТНО - ГНІЗДОВА КОВБАСА

ГОЛОВА колгоспу «Добра путь» Іван Федорович Почухайся їхав з області додому. Їхав він власною «Победою», а була вже глибока осінь, дорога така, що ні возом, ні саньми, по дорозі спустив скат, бензину було обмаль, шофер був сердитий, усе мовчав, а як і заговорить, то все про одне й те ж:

— Хіба такими дорогами на «Победах» їздити? І хто вам таке присовітував? Ну, й їхали б кіньми!

— Кіньми? Сто двадцять кілометрів кіньми?! І коли б я доїхав?

— А тепер, як застрянемо, коли доїдете? — сердито кидає шофер.

Голова мовчав.

Мовчав і шофер, сердито солучи.

Та ще до того й їсти обом дуже хотілося, бо поспішали зарані виїхати, не пообідали, харчів не захопили, довгенько вовтузилися із скатом, доїхати додому завидна годі було й думати, — вирішили допхатися до найближчого колгоспу й там заночувати.

Смерком уже приїхали в село Вербову Балку в колгосп «Перемога» — брудні, голодні й люті.

Заночували в «Перемозі».

Хоч район був і чужий, та голову «Перемоги» Іван Федорович знав.

Голова «Перемоги» Сидір Сидорович Наливайко, літній уже чоловічина, веселий і гострий на язик, запросив Івана Федоровича ночувати до себе. Шофера влаштували в кімнаті для приїжджих.

— Ну, як їхалося? — запитав Сидір Сидорович у Івана Федоровича, коли вони прийшли додому.

— Не їхалося, а пхалося! І ворогові такої їзди не побажаю!

— А чого ж ви так ото легковажно у таку дорогу вирушаєте?

— Як це легковажно? — здивувався Іван Федорович.

— Коли вже ризикуєте такими дорогами у такий час їхати «Победою», треба ж причіп чіпляти! — ехидно посміхаючись, мовив Наливайко.

— Який причіп?

— Ну, будку якусь там чи платформу, а в будку або на платформу пару воликів!.. Спокійно б і їхали! Застрали в ярку чи в колії,— волики з будки, підпрягли, витяглися, знову воликів у будку і поїхали далі.. Рационалізація автотранспорту! — реготався Сидір Федорович.

— Вам усе смішки! — сердився Почухайся.— А я трохи не луснув із злості! Ще тут у вас нічого, проїхати можна, а отам, у Ковалівці, хоч божу мати співай! По вітрове скло!

— У нас нічого, кажете? Бо ми все ж таки хоч трохи, а дбаємо про шляхи на території нашої артілі: і грудки розбиваємо, і ярки засипаємо, і місточки в нас справні. Та не всі це роблять, от і самі мучаться, і проїжджі «добрим словом» хазяїв поминають!

— Та то так! — погодився Іван Федорович.

— Ну, гаразд! Як допхалися, а таки допхалися! Доля ваша, видать, не вмирала! Будемо вечеряти! Став, стара,— звернувся Наливайко до дружини,— чого там такого для дорогого гостя наготовила!

— Спеціально,— обізвалася дружина,— не готувалася, та, проте, призволяйтеся, що бог послав!

— Бог, той може! — засміявся Наливайко.— Чим бог цієї осені тобі трудодень отоварив?

— Спробуйте ковбаси! Хто їв, прихвалював!

— Перебудувався, виходить, бог! Раніше манну небесну посилав, а тепер, бач, ковбасу! Призволяйтесь, Іване Федоровичу!

На сковороді пирскала, підскакувала та лопотіла, плаваючи в розтопленому смальці, ковбаса.

В Івана Федоровича Почухайся аж слина потекла.

— Ну, дорогий гостю, воно тепер хоч і не слід налягати на чарку, та воно ж з дороги — це вам раз, а вдруге — по одній не закусяють! Бувайте здорові! Спасибі, що заїхали! Закусуйте!

Закусуючи, Іван Федорович поцікавився:

— Ви що, жартуєте чи таки насправді даєте колгоспникам на трудовень ковбасу?

— А які ж тут жарти? Даємо!

— І побагато?

— Ну, скільки хто заробив! Цього року вийшло по двісті п'ятдесят грамів на трудовень! Рахуйте: тисяча трудовнів — от вам двадцять п'ять тисяч грамів ковбаси! Півтора пуда з гаком! Хочеш — смаж, хочеш — так їж!

— Народ, розуміється, задоволений, радий?

— Та, сказати, щоб дуже, так не дуже!

— Як так не дуже?

— Почали ремствувати: «Все, кажуть, ковбаса та й ковбаса! Он у Дубковецького та в Посмітного вже давно на сальтисон перейшли, а в нас ковбаса та й ковбаса!»

— Ну, а ви що?

— Що ж ми? Древні римляни правильно колись казали: «Голос народу — голос божий!» Вироблятимемо сальтисон!

— Ви все, мабуть, жартуєте, Сидоре Сидоровичу?

А що це вам на сковорідці, жарт чи ковбаса?

— Та ковбаса! Тільки я ніяк не збагну, де ви стільки ковбаси берете? Як ви її стільки виготовляєте?

— Як і всі дбайливі господарі: квадратно-гніздовим способом!

— Як-як?

— А от як. Маркируємо поле на квадрати. У кожному ямку на перехресті квадратів кладемо, — на папірці, розуміється, — фарш із часничком, потім через усе поле простягаємо під шнур кишку для ковбаси, а картоплесаджалку наш механік — він у нас просто чудотворець! — так пристосував, що вона ковбасу начинить, у кільце скрутить, зав'яже з двох кінців, покладе і далі... За робочий день наша машина начинює фарш з двох одгодованих кабанів...

— А скільки ж ото треба народу, — замахав руками Почухайся, — щоб порозносити на квадрати отой фарш на ковбаси?

— А зайці навіщо?! — не моргнувши оком, кинув Наливайко.

— Які зайці? — витріщив очі Почухайся.

— Звичайні зайці, тільки дресировані! Зайцеві чіпляється на шию ранець із порціямч фаршу, він бігає й

розкладає по квадратах. Один заєць за робочий день зафаршировує два гектари.

— Так ви що — спеціально для цього держите зайців?

— Аякже! У нас ціла заяча ферма! Заєферма! Вони дуже легко дресируються! А плодяться вони, як ви знаєте, тричі на рік.

— Так для того тільки їх і розводите?

— Не тільки для того! Зайці великі прибутки дають!

— Як?

— Хіба ви не знаєте, що, коли зайця годувати курячим вітаміном (вітамін К!), він чорнобуркою обростає?

— З хвостом?

— Та ще з яким! Труба — не хвіст! Півтори тисячі шкурка!

— Не чув!

— Та ви, я бачу, ні чорта не читаете! — накинувся на Почухайся Наливайко.

— А коли ж читати?! Вгору глянути нема коли!

— А кукурудзу ви сієте?

— Та трохи є!

— Трохи, кажете? Ну, коли кукурудзи трохи, то не бачити вам ковбаси. Ні квадратно-гніздової, ні простої! Не нюхати вам і сала! Не пити вам і молока!

— Як це так?

— Скільки пишуть, говорять, кричать про те, щоб сіяли кукурудзу, а ви все: «Та трохи є!..» Бо нічого не читаете, нічим не цікавитесь! Звідки ж вам знати, що чотири центнери кукурудзяного зерна, згодованого свиням, дають центнер сала та м'яса! Центнер зеленої кукурудзяної маси, згодованої коровам, дає кілограм масла! У нас на Україні кукурудза дуже легко може дати п'ятдесят центнерів зерна з гектара, а зеленої маси — вісімсот центнерів! Візьміть олівця, сядьте й підрахуйте, — і все вам буде ясно, звідки ковбаса, звідки сальтисон і т. ін.

— Та воно так! Та...

— Що «та»?

— А кишки де брати на ковбаси?

— Тю на вас! І цього ви не чули! Тепер же кишки на ковбаси роблять із капрона! Тоненького, як павутинка! Капронові тепер кишки, з чорним гузирем! Таку ковбасу як підсмажеш, вона пролісками пахне!

— Йй-бо, не чув!

— Не чув! Не чув! Нічого ти не чув! Лягай спати!

Наливайко загасив електрику, ліг, уткнув голову в подушку, і його ніби аж підкидало на ліжку.

— Що з вами? — занепокоївся Почухайся.— Ви що: плачете чи смієтесь, Сидоре Сидоровичу?

— І плачу й сміюсь! Це в мене буває, як я на ніч капронової квадратно-гніздової ковбаси переберу! Воно пройде! Спи!

І повернувся Наливайко до Почухайся не анфасом, а анпореком!

СУСІДИ ЛИХІІ, ВОРОГИ ТЯЖКІІ

1

НА дверях, на парадних дверях, которі ведуть із сходів у комунальну квартиру, на окремих табличках понаписувано:

1. т. Передерієві — стукати 1 раз, тільки кріпко.
2. т. Недодерієві — стукати 2 рази, не дуже кріпко.
3. т. Перехилиплящі — стукати 2 рази: один раз — кріпко, другий — потихеньку.
4. т. Ластівочці (балерині) — стукати 3 рази ніжно.
5. т. Горобцеві — стукати 4 рази. Стукайте дуже, бо не почую.
6. т. Поведіоко — стукати 5 раз.
7. т. Довбні — стукати 6 раз.
8. т. Канделябровій — стукати 7 раз. Тільки точно.

Як бачите, в комунальній квартирі було вісім квартирантів. На всіх були одні вхідні двері, одна кухня, у кухні — сім газових плит, бо т. Канделяброва заявила:

— Я взагалі не годуюсь, і мені ваш газ не газ, а нерви!

Була одна ванна і таке інше теж одно.

У прихожій було п'ять окремих електричних щотчиків.

Чому?

Тому, що т. Передерій заявив, що світло йому шкодить, од світла набігають на очі сльози, і йому світло не потрібне.

Ластівочка пояснила, що вона приходить із театру дуже пізно, вже розвидняється, і зразу лягає спати.

— Навіщо ж мені світло? — сказала вона.

Канделяброва заявила рішуче й грізно:

— Свічу очима!

— Як це? — запитали сусіди.

— А так: свічу, і вже! Мені видно!

— А лампочка у вас навіщо?

— Лампочка? — перепитала Канделяброва. Трохи подумавши, мов вистрілила: — Від такої чую! — та й грюкнула дверима.

Пробачте, забув сказати: на дверях у цю комунальну квартиру було повирізувано ножем різні написи. Серед них:

Проти прізвища Ластівочки викарбувано: «Стуку-туку-стукушечки!»

Проти прізвища Горобця написано: «Глухий цвірінь!»

Проти Довбні запитання: «А чим стукати, Довбнею?»

А біля Канделябрової красувалося: «Я б тебе, гада, стукнув!»

Були ще різні на дверях написи, але всі вони були загального і не зовсім літературного змісту, тільки праворуч чорнильним олівцем дуже товсто хтось вивів:

«Хто кого? Чи Недодерій Передерія недодере, чи Передерій Недодерія передере? Дуже інтересуюсь!»

Під дверима була куча сміття, бо кожний із жильців говорив:

— Я ж учора прибирала! Чому все я та й я?!

2

Мені треба було завітати в особистій справі до товариша Довбні.

Я й постукала роздільно шість разів: стук, стук, стук, стук, стук, стук!

Чекаю.

Чую: раптом рипнуло в квартирі двоє дверей і почувся сердитий жіночий голос:

— Стукнуло сім разів! Куди ви претесь?

— Стукнуло шість, а не сім разів! Куди ви претесь, а не я!

— А я кажу сім!

— А я кажу шість!

— Сім!

— Шість!

Суворий чоловічий голос погрозово промовив:

— Я тебе як стукну оце, так буде-таки сім! Але ти вже більше і сама не стукатимеш, і на стук не виходитимеш!

На відповідь жіночий гістеричний зойк:

— Сім! Сім! Сім! Сімсот тобі болячок у печінку! Сім!

Тоді вже я ризикнула й закричала з-за дверей:

— Шість! Я стукнула шість разів! До товариша Довбні!

— Ага! — агакнув чоловічий голос.

— Не агакай мені межі очі, не агакай! Ходять до тебе такі ж паразити, як і ти! Стукають, не розбереш, чи сім, чи шість! Геббельс!

— Хто Геббельс?! Я — Геббельс?! Та я тебе, су...

Але я так затарахотіла в двері, що крик ушух, грюкнули двері в квартирі так, що забряжчали шибки, а передо мною, відчинивши наслідні двері, стояв Довбня.

— Драстуйте!

— А, це ви? Заходьте, прошу вас, — запросив мене Довбня. — Давненько щось вас не було!

— Виїздила з Києва... Що це тут у вас за баталія така? — запитала я.

— Та знаєте, іноді виникає з сусідкою дискусія, скільки разів стукнуло, чи сім, чи шість. До неї стукати сім разів, а до мене — шість. А стуки іноді зливаються, бо сусідка глуха на праве вухо, а я на ліве... От і дискутуємо.

— І часто це у вас трапляється? — поцікавилась я.

— Не дуже! Вісім-десять раз на день, коли не рахувати боїв місцевого значення, з іншими сусідами...

— Сердита, видимо, у вас сусідка?

— Та як вам сказати? Характер правильний — гібрид кобри з ящіркою! Енергійна дамочка: позавчора дев'ятий її чоловік у вікно вистрибнув!

— Ну, а як далі гадаєте?

— Як? Я знаю, як? Тримаюсь, щоб сьомий або восьмий раз не стукнуть. Не в двері, розуміється...

— Ні, це ви облиште! Через таку особу йти в далекі табори! Що ви?

— А ви гадаєте, там буде гірше? Там люди працюють, їм нема коли з сусідами скандалити!

— А ваша сусідка що робить?

— Спец по швейних машинках! Вона стільки тих швейних машинок за ці роки придбала, що можна заставити ними швейний комбінат «од Кавказу до Алтаю, од Амуру до Дніпра»... Ну, і все таке інше, которе дефіцитне... Живе, як Клеопатра, тільки що останній Антоній у вікно стрибнув... Та вона не журиться: ще якийся місцевий або Кай Юлій Цезар, або Жора Плоньвглаза з'явиться...

— Так, так! — татакнула я.
...Раптом знову стук у наслідні двері. Стук, стук, стук, стук, стук! П'ять разів.
Люто рипнули двері, і Клеопатрин голос різонував:
— Сім?
Із других дверей інший голос промовив:
— П'ять!
Клеопатра висловила резолюцію:
— Стукають! У голові б їм стукало!
Я сиділа й думала: ні, комунальні квартири треба будувати так, щоб для кожного жильця був окремий вхід.

3

Я завітала до Довбні так приблизно годині о дванадцятій удень.

Поки ми розмовляли, в комунальній квартирі на єдиній, хоч і просторій, кухні почалося готування обідів. Почувся легенький запах газу, бряжчали тарілки, каструлі, стукали ножі...

Рипнули чийсь двері, і почулося:

— Сусідко, у вас молоко збігло!

— Як збігло, коли я вогонь прикрутила, аби тільки блимав! Не могло збігти!

— Але ж збігло!

— Це ти, паразитко, навмисне вогонь одкрутила!

— Тю на вас! Що ви верзете?

— Не тюкай на мене, не тюкай! На батька на свого тюкай!

— Та при чім тут батько?

— А при тім, що твій Петько в коридорі мочиться! А ще інтелігентка! Діти в коридорі мочаться, а вона книжки передплачує! За дітьми дивитися треба, а не за книжками!

— Я б прохала вас, Катерино Михайлівно, не вчити мене виховувати дітей, бо ще «вопрос», хто мочиться!

— Хто мочиться?! Я — мочусь?!

— Я не сказала, що іменно ви мочитесь, я тільки говорю, що єсть люди, которі мочаться!..

— Подумаєш, у неї муж головний бюстгалтер, так я вже мочусь!

— Прошу вас мене в кухонні справи не мішати, я бухгалтер — це факт, і головний — це два, але це ще не

значить, що жінка всякого шофера може говорити, що моя мочиться...

— ...А-а-а! Так я жінка всякого шофера?! Та я з тебе дебет-кредит ізроблю!

— Граждани! Та будьте ж сознательні! Граждани!

— Хай вона буде сознательна! Як у мене чоловік шофер, так я повинна бути сознательна, а як у неї — бюстгалтер, так вона — ні!

...Я сиділа й думала: в комунальній квартирі треба будувати для кожного жильця окрему кухню...

4

Сидимо, говоримо...

Аж ось крик:

— Хто це води у ванну напустив?

— Я напустила! Купатись буду!

— Ви напустили?

— Я напустила!

— Вона води напустила! Бачили?!

— Я напустила!

— Хіба ви не знали, що сьогодні купаюсь я?

— Чому ви?

— А чому ви?

— Ні, ви скажіть, чому ви, а не я?!

— Купатимусь я!

— Ви?

— Я!

— Ну, так купайся ж, купайся, купайся!

— Граждани! Рятуйте! Топлять!

А я собі думала: в комунальній квартирі для кожного жильця повинна бути окрема ванна!

— Ірроди! Хто в мій борщ мишеня вкинув?!

— Божже мій! Хто у раковині мое кошеня втопив?!

Я не витримала, вискочила з комунальної квартири й подалася додому...

Ішла й думала: окремі двері, окремі кухні, окремі ванни... Окреме і таке інше...

Господи! Як це трудно все попереробляти!

Може, легше попереробляти характери наших жильців?

Як ви гадаєте? Давайте спробуємо!

ЗАГИБЕЛЬ КАР'ЄРИ

О Т уже я вам не скажу, де саме трапилася ця страшна подія: чи на Кіровоградщині, чи на Вінниччині...

Дехто доводить, що це було на Київщині, дехто — що на Черкащині, а один газетний кореспондент упевнено заявив:

— Та що ви говорите? Я добре знаю, що це було на Херсонщині, я ще сам хотів писати про це...

Та це не так уже й важливо, де саме це трапилось,— погано те, що така незвичайна подія могла трапитися.

Яка пригода?

Довгоносик поїв чотири чи п'ять кар'єр.

Пє к а р'є р і в (кар'єр) — відкритих розробок корисних копалин, а к а р'є р (кар'єра) — успішного поступу вперед у галузі, в даному разі, службової діяльності.

І так лиха личина ті кар'єри понищила, що навіть ріжок та ніжок від них не залишилось, а zostалися від двох тільки чепчики, від одної — голубий бант, від якоїсь — пудренця та губна помада...

Одне слово, пожер довгоносик ті кар'єри до цурки!

Кар'єра — це робота людини, її громадське сумління. Ця робота, це сумління перевіряється зараз,— коли мова йде про людей сільськогосподарської, агрономічної праці,— участю в боротьбі за урожай.

Кар'єри, про які ми розповідаємо, такого іспиту не витримали.

Посіявши цукрові буряки й кукурудзу, шефи тих кар'єр полягали трохи перепочити, а кар'єри свої погуляти відпустили.

— Підіть,— кажуть,— пройдіться трохи, провітріться, на ставку покупайтесь!..

От лежать собі кар'єри під вербою над ставком, у самих купальних костюмах...

Уже вони покупалися, поплавали, водичкою похлюпалися, лежать, на сонці вигріваються, сохнуть...

А довгоносик, знищивши в одному колгоспі буряки, перелазив до другого колгоспу та й побачив біля ставка кар'єри...

За дорогу зголоднілий, взагалі ненажерливий, лютим тигром накинувся він на кар'єри...

Та кар'єра, що лежала перша від шляху, тільки й скрикнула:

— Мамочко! Мамунечко! — впала непритомна.

Летять з неї резинки, гудзики, банти, теліпаються бретельки,— і тільки шелест іде.

Одну кар'єру доїдають, а іншу за руки та за ноги держать.

Тільки одна й вирвалася, залишивши в щелепах у довгоносика модельні босоніжки.

Ця кар'єра вміла плавати, кинулася в ставок, пірнула і стилем батерфляй махнула на той бік...

— Оточити ставок! — скомандував найстарший із довгоносиків.— Вилізе з води, ніде не дінеться...

Ми не будемо описувати тяжких страждань останньої кар'єри в ставку: вона і мерзла — ніжна шкіра її скидалася не на гусячу, а на гусакову,— вона захлиналася, посиніла і цокотіла зубами, як цокотить друкарка-стенографістка під час розшифровки й передруку промови відомого ентомолога на конференції по боротьбі з шкідниками сільськогосподарських рослин.

За час перебування у воді вона пригадала все життя і своє, і своїх подруг.

Вона згадала, як народилася. Ніжна-ніжна, як пролісок, з якимись ще не зовсім ясними мріями, бажаннями... Потім почала рости, рельєфнішати, набирати певних форм. Прояснилися в неї вже й шляхи зростання. Зародившись у молодого колгоспного агронома, вона останнім часом перебувала вже в особі головного агронома відомої МТС... Ввижалася постать начальника обласного сільськогосподарського управління...

А далі, далі...

Моторошно було думати... Кабінет міністерства... Аж скрикнула: «Ох, не ррраздражайте грудь мою больную...»

Моторошно, але як солодко-приємно мріяти!

Вона обурювалася з того, що її шеф махнув рукою на боротьбу з довгоносиком, пустив справу на самоплив...

І от наслідки!

Загинули буряки, загинули її подруги, чия доля така подібна до її власної...

І от тепер вона теж мусить загинути...

Порятунку нема, довгоносик стіною оточив ставок, чекаючи, коли вона вийде з води.

— Так не буде ж по-твоєму, довгоносе! — скрикнула кар'єра.

Пірнула і не виринула... Втопилася...

Витягли тіло кар'єрине із ставка тільки через три дні.

Поховали утоплену кар'єру разом з останками її вірних подруг: з двома чепчиками, голубим бантом, пудриницею та губною помадою.

Похорон був дуже скромний. Музики не було.

Тільки пригравав на гребінці завхуд місцевого клубу, бо голова колгоспу ще перед весняною посівною заявив:

— Як почую під час весняної сівби баян, я з тебе самого гармонію зроблю. Ще й клапани поставлю! Так і знай!

Одну-однісіньку промову виголосила кар'єра головно агронома з сусідньої МТС. Та це була не промова, а похоронне голосіння:

— Ой подружечки любенькі! Та ви ж мої дорогенькі! Та ви ж мої дорогенькі, та ви ж мої ще й миленькі! Та на кого ж ви мене, сирітку, зоставляєте?! Та на кого ж ви мене та ще й покидаєте?! Та чого ж я вам та не присо-вітувала, як сама робила... Та ховалися б ви, як і я, від того довгоносика по ловчих ямках та по напрямних канавах. Та перескакували б ви так, як я, з ручного обприскувача та на кінний, а з кінного та на тракторний! Та все б, подружечки мої, з гексахлора-а-аном! Та оточили б ви себе школярами й школярками з пляшками та з банками... Та збирали б того довгоносика по карбованцю за кілограм! А потім по курниках виїзних би переховувалися... І були б ви тепер живенькі та ще й здоровенькі! Прощавайте, мої рідненькі, прощавайте, мої дорогенькі! Земля вам пу...

Не змогла, бідолашна, вимовити всього слова «пу-хом»,— розридалася.

Так і пішли загиблі кар'єри в могилу з чудернацьким побажанням:

— Земля вам пу...!

Нічого не зробиш: пу так і пу,— так і буде!

Позалишалися їхні шефи сиротами.
Є, проте, надія, що скоро їм дадуть по строгачу,—
все-таки в парі якось веселіше.

* *
*

Закінчуючи це печальне оповідання, автор його не може з глибоким сумом не промовити:

Нема сумнішого нічого в світі,
Як довгоносик поїсть цукрові буряки!

Хоч немає рими, та зате є правда!

ВЕТЕРАН ЦИРКОВОГО МИСТЕЦТВА

СБОГОДНІ Київський державний цирк відзначає шістдесятиріччя з дня народження і сорок п'ять років роботи на цирковій арені видатного циркового артиста, дресировщика хижих звірів, народного артиста РРФСР Бориса Опанасовича Едера.

Б. О. Едер п'ятнадцятирічним юнаком почав працювати в цирку. Був він і гімнастом, і акробатом, і еквілібристом, і літуном, створивши дуже цікаві радянські циркові атракціони «Ейфелеву башту», «Еквілібристи на шарах» і ряд інших спортивних номерів.

З 1932 року Б. О. Едер переходить на жанр дресировщика хижих звірів і в цьому жанрі добивається видатних успіхів.

Едер — зачинатель радянської дресури хижаків, розробленої ним на основі павловського вчення про умовні рефлекси.

Як колись — та за кордоном ще й тепер! — дресировали хижаків?

Били смертним боєм! Били бичами, залізними палками, кололи залізним тризубом, пекли бідолашного звіра розпеченим залізом.

Кінець кінцем звір підкорявся людині!

Ще б пак?! Коли тебе жигануть розпеченим залізом, тарарахнуть по голові залізною ломакою, — мимоволі артистом будеш. І через обруч стрибатимеш, і під купол цирку полізеш.

Недаром говориться: «Як зайця бити, так і заєць сірнички запалюватиме!» Луплять-луплять нещасну тигрицю, що з неї м'ясо шматтям, а потім: «Співай!»

І співає. Так виє жалісно та печально на мотив: «Не брани мене, родная», що в слухачів сльози горохом.

Б. О. Едер відкинув жорстокості, біль, муки. Все це

він замінив ласкою, любов'ю, смаковими всілякими захочуваннями.

Приблизно так:

— Алі,— звертається Борис Опанасович до лева.— Давай попрацюємо! Pokатайся на оцьому шарі. Не хочеш? А оцього хочеш?— і показує левові шматочок м'яса.— Смачно, Алі, їй-бо, смачно!

Серйозний цар звірячий дивиться, думає, думає, а потім і вирішує: «А що мені, важко на той шар вилізти?! Подумаєш, робота?! А за це м'яса дадуть».

І вилазить Алі на шар, і катається.

Привезли оце недавно в цирк допіру спійману в уссурійській тайзі молоду тигрицю Найду. Ох і страховище! Вона не виносила присутності людини біля клітки. Вона дико ревла, люто клацала зубами і сказано кидалася на клітку.

За два тижні ви б уже не впізнали Найди. Сидить біля клітки молода дресировщиця Маргарита Назарова, учениця Б. О. Едера, і ласкаво «розмовляє» з Найдою. Найда лежить на спині, вуркоче, мов кіт, а Маргарита Петрівна гладить її, правда, палкою, по шиї, по голові, по череву... Найда вже знає свою виховательку і не кидається на неї тигром.

М. П. Назарова виступає в цирку з групою дресированих тигрів, яких Б. О. Едер навчає і передає учениці.

Ці тигри брали участь разом з Едером і Назаровою в кінофільмах «Небезпечні стежки» і «Приборкувачка тигрів».

Уперше Б. О. Едер брав участь в кінофільмі «Цирк» з групою левів.

Б. О. Едер дресировав левів, бурих і білих ведмедів, а тепер працює з тиграми.

І скільки для цього потрібно витримки, сміливості, знання звірів і терпіння, терпіння, терпіння...

Що дали? Кровожерніших звірів уже нема... Хіба що Маккарті? Та й на Маккарті способи знайдуться!

Іноді, нема де правди діти, умовні рефлексії у звірів притихають, і беруть у них гору тайгові чи джунглеві «рефлексії»; в таких випадках було непереливки й Б. О. Едерові,— він знає, що таке і зуби, і кігті лютого хижака. Та сміливість і майстерність перемагають!

Багато зробив для розвитку радянського цирку Борис Опанасович Едер.

Уряд високо оцінив його роботу, нагородивши його орденом Леніна і званням народного артиста республіки.

Б. О. Едер ще в повному розквіті сил і таланту.

Він ще багато і сам зробить, і інших навчить...

Доброго йому здоров'я!

ДЗВОНАРІ

I

Р-Р-Р!.. (Пауза). Др-р-р-р! (Пауза)... Др-р-р-р!

Це дзвонить телефон.

— О господи! Знову! — це або говорить сама до себе, або думає заклопотана людина і бере телефонну трубку: — Ну?!

Потім заклопотана людина стріпує головою і поспішає сказати у ту саму трубку:

— Пробачте, не «ну?!», а я вас слухаю!

Хтось про щось говорить телефоном заклопотаній людині. Заклопотана людина слухає. Послухавши, сердито кидає:

— Ну?!

Заклопотана людина ще кілька часу слухає, потім нервово кладе трубку на телефон.

— Показилися! — бурмоче заклопотана людина.

...Др-р-р!

— Ну?! — взявши трубку, запитує знову та сама людина.— Пробачте, я вас слухаю!

...— Ні, не перебили! Я сам перебив!

...Др-р-р! Др-р-р! Др-р-р!

II

Відповідальна людина, що працює в одній керівній установі, приходиться щодня на роботу, як їй і належить, ся, о дев'ятій годині вранці.

Людина ця виконує відповідальну роботу, розробляє й вирішує справи, над якими слід подумати, слід про ці справи прочитати чимало матеріалів, продивитися книжки, прикинути, порівняти, зважити, а потім уже вирішити.

Це людина розумової праці...

Ну, от, значить, рівно о дев'ятій годині ранку людина сіла за стіл...

Раптом:

— Др-р-р-р! — телефон.

Відповівши на перший дзвоник, людина розгортає справи, читає.

— Др-р-р-р!

— Я вас слухаю!

Після п'ятнадцятого «др-р-р!» людина, беручи телефонну трубку, вже говорить не «я вас слухаю», а «ну?!», потім, схаменувшись, поправляє: «Пробачте, не «ну?!», а я вас слухаю!»

Після сімдесят п'ятого «др-р-р!» людина довго-довго дивиться на телефон, потім, ніби щось пригадавши, говорить «ага!», бере телефонну трубку і каже:

— Ви мене слухаєте?

Після сто одинадцятого «др-р-р» відповідальна людина хватає в руки не трубку, а телефонний апарат, прикладає його до вуха й дивується:

— Дивись, поважчала як трубка! І незручно її якось до вуха прикладати!

Потім думає, думає, думає і раптом несамовито кричить:

— Галло! Та галло ж твоїй матері!

І падає в крісло.

Потім підводиться з крісла, підходить до вікна, надворі весна, на зелено-кучерявій під вікном липі стрибають, весело цвірінкаючи, горобці.

Людина дивиться на горобців і ніяк не може пригадати, що воно таке, які то такі веселі пташки стрибають...

Потім таки пригадує, що то горобці, ніяковіє з того, як вона могла забути горобців, це її сердить, і вона сердито говорить:

— Телефона б вам на липу повісити! Ви б так не стрибали, не цвірінкали!

III

А які такі справи, які питання розв'язувала відповідальна людина, не випускаючи з рук телефонної трубки цілісний білий робочий день?

Перші дзвоник, з дев'ятої приблизно до десятої години ранку, сильно дуже інтересувалися, як себе почу-

ває відповідальна людина, як їй спалося, що їй снилося і т. ін.

Ранкові дзвонарі намагалися всілякими такими «наводящими» фразами довести людині, що вони вже на роботі, що, мовляв, аж ніяк вони на роботу не запізнюються, а приходять вчасно, а деякі кидали, так, між іншим, що для них прийти на роботу за п'ятнадцять-двадцять хвилин до початку робочого дня — це не тільки звичка, а доконечність, яка їм дає не радість, а просто-таки дисциплінарний восторг!

— Я й дітей так виховую! — запевнив відповідальну людину один із ранкових дзвонарів і при цьому схвилювано запитував:— А ваші дітки як? Подейкують, що скарлатина ходить! Берегти треба! Я своїх у дитячий садок ані-ні! Діти — вони діти! А ми батьки, так ми повинні бути таки батьками!

Кинувши ще кілька таких афоризмів, дзвонар вивершав розмову:

— На все! Подзвонюйте!

...Частенько просять розв'язати такі складні й принципові питання:

— У нас поруч дикторської кімнати живе родина з дітьми. Діти шумлять, заважають дикторам. Чи можна ту родину переселити до іншої кімнати?

— А вільна кімната є?

— Є! Звільнилася оце!

— Так навіщо ж ви запитуєте?

— Та знаєте, воно, як то кажуть... Хе-хе-хе! На рибалці не були?

— А я рибалкою не захоплююсь!

— І я не захоплююсь! А дехто вудить! Хе-хе-хе! На все!

...— Турбує вас кандидат філологічних наук Іван Іванович Крапказкомою!

— Уже захистили? Вітаю!

— Захистив, захистив! Тяжкувато було! Підняв же тему! Белінський за таку не брався!

— А цікаво, яку саме тему ви підняли?

— «Вплив дубових полиць на палітурки «Кобзаря» Т. Г. Шевченка видання 1871 року».

— Інтересна тема! Так що вас турбує?

— Як ви гадаєте, чи не краще нам слово «війо» писати не просто «війо», а після літери «ви» ставити апостола?
— Якого апостола?
— Та оту кому, що хвостом угору!
— Ага! Це не в моїй компетенції... Апостоли — це тема богословська!
— Пробачте!

. . . . .
— Привіт! Привіт!
— Хто це?
— Не впізнав? А на війні, пам'ятаєш, ти на Ельбі, а я на Дунаї!
— Пам'ятаю! Є така Ельба, і Дунай є! Так що вас цікавить?
— В інструкції сказано, що культивувати міжряддя кукурудзи слід вздовж і впоперек. А колгосп «Зоря» спочатку прокультивував упоперек, а потім того вздовж? Чи ставити на бюро, чи ні?
— Став! Став! Став на бюро! — закричала відповідальна людина.— А потім і сам на бюро ставай! Все!

IV

Телефон, кажуть, винайшов німецький учитель Пилип Рейс, а вдосконалив американець Белл.

Вони — не винуваті.

Якби вони знали, що появляться отакі «дзвонарі», вони б утримались.

«У КУРСІ ДЕЛА...»

(Пам'яті Юрія Васильовича Шумського)

I

БУЛО це, мабуть, року 1923-го. А може — 1924-го. Зайшов до мене в Харкові в редакцію «Селянської правди» співробітник, як він себе назвав, Херсонського Українбанку.

— Драстуйте,— каже.

— Драстуйте,— кажу.

— Зайшов,— каже херсонець,— я до вас просто, щоб з вами познайомитися.

— Ну що ж,— кажу,— давайте познайомимося,— не така вже це важка справа.

Познайомилися. Сидимо, розмовляємо.

Новий знайомий розповідає мені про Херсон, а я слухаю та угукаю собі, щоб не мовчати, а розмову сяк-так підтримувати. Говорили, говорили, і раптом херсонець мене запитує:

— А чого ви до нас, до Херсона, ніколи не приїдете?

— Та нема,— кажу,— справ у Херсоні в мені ніяких, і родичів у Херсоні я не маю, а в редакції я працюю не роз'їзним кореспондентом, отже, нема причини, щоб до вас у Херсон поїхати.

— А ви,— наполягає херсонець,— знайдіть причину та й приїдьте! Послухаєте, як співробітник нашого банку ваші твори читає! Не пожалієте!

— Який співробітник?

— Шумський! Юрій Васильович Шумський! Він так вас читає на наших вечорах самодіяльності, що ми помираємо зо сміху!

Отак я вперше почув про Юрія Васильовича Шумського.

До Херсона мені тоді поїхати не довелося.

II

1925 року в Одесі заснувався Державний драматичний театр імені Жовтневої революції.

Ю. В. Шумський почав працювати актором в Одеському театрі.

Відтоді частенько вже ім'я Шумського почало з'являтися і в пресі, і в розмовах про роботу Одеського театру.

Шумський... Ужвій... Нятко... Осмяловська...

Кріпке ядро молодих українських акторів очолювало колектив молодого Одеського театру.

Уже тоді одесити, приїздивши до Харкова, тодішньої столиці Радянської України, пікірувалися з харків'янами:

— Хіба у вас «Полум'ярі»?! Побачили б ви у нас, в Одесі, «Полум'ярів»!

— І це називається «Республіка на колесах»?! Коли це «Республіка на колесах», то в Одесі не одна, а три «Республіки на колесах»!

Тоді і в Харкові, і в Одесі йшли п'єси «Полум'ярі» Луначарського і «Республіка на колесах» Мамонтова.

Йшли ці п'єси непогано і в Харкові, і харків'яни не здавалися, гаряче доводили, що в Харкові п'єси йдуть краще.

Тоді одесити йшли з козирного туза:

— А «Собор Паризької богоматері» ви бачили? Шумського — Клода ви бачили?! А Осмяловську — Есмеральду?!

Не знаю, чи бачив тоді хтось із харків'ян «Собор Паризької богоматері» в постановці Одеського театру Революції, чи не бачив, — ця п'єса в Харкові не йшла, — і харків'яни змовкали.

Розповіді про виконання Юрієм Шумським ролі архидиякона Клода переростали в легенду.

Так із сина малописьменного чорнороба і неписьменної батрачки виріс першорядний блискучий артист, згодом народний артист Радянського Союзу Юрій Васильович Шумський.

III

Тільки 1927 року мені пощастило вперше побачити і почути Юрія Васильовича Шумського.

Я не пригадую, в якій саме ролі я вперше його побачив, вразило мене насамперед те, що на сцені ходила

людина, яка не грала, а жила отак, як це в житті буває. І говорила так, як у житті говорять, і руками так розмахувала, і ногами так ступала...

Дивно якось було те, що от чималенько іноді буває людей на сцені, а дивитися хотілося тільки на Шумського, слухати хотілося тільки Шумського.

Виходив Шумський із сцени, було шкода, що він пішов, з'являвся він на сцені знову — було радісно.

Причаровував Шумський глядача вже самою своєю появою на сцені.

Великого сценічного, по-російськи казавши, «обаяння» був актор.

Дивишся і дивуєшся: і не найбільший він од усіх, і не найтовщий, і голосом нормальним говорить, а дивишся — на нього, і слухаєш — його, Шумського.

Отакій був іще світлої пам'яті Панас Карпович Сакаганський.

Панас Карпович у «По ревізії» грав п'яничку — свідка Гараська. Така собі нікчемна ніби ролька, верзе щось п'яним-п'янюща людинка на сцені нечленороздільне, а очей од неї відірвати не можеш. А бачив я Панаса Карповича у «По ревізії» в такому ансамблі, що кожний із учасників міг прикувати погляд і затамувати подих тисячі глядачів.

Отоді ж таки, 1927 року, я й познайомився з Юрієм Васильовичем в Одесі.

І тоді ж таки я запитав його:

— Так оце ви той самий Шумський, що з Херсона?

— Отой, — каже, — самий!

— Ну, тоді, — кажу, — все зрозуміло.

— А що саме, — питає Юрій Васильович, — зрозуміло?

— А те, — кажу, — зрозуміло, що попервах буває незрозумілим.

— А що саме?

— А те, — кажу, — саме, що не завжди слід не вірити людям, ніби співробітники Українбанку можуть чарувати людей майстерним читанням творів. Особливо коли ці співробітники такі, як Шумський.

Я розповів Юрію Васильовичу про те, коли і при яких обставинах я про нього почув, і додав:

— Отепер я шкодую, що не поїхав до Херсона і не почув, як читає мої твори співробітник Українбанку.

Юрій Васильович засміявся:

— Це діло можна поправити. Шумський і тепер читає ваші твори. І він таки їх вам прочитає. Одного тільки не буде: тепер їх читатиме не співробітник Українбанку, а артист Державного українського драматичного театру.

Читав мої твори Юрій Васильович, спасибі йому, так, що після його читання хотілося ще писати.

А от разом виступати з Шумським зовсім не хотілося, бо читати свої речі самому чи до Шумського, чи після Шумського просто було і боязко, і соромно...

Читаєш і думаєш: «Такого чорт батька зна чого по-написував! Язик за зуби зачіпається!»

А як читає Шумський, слухаєш і носа вгору: «Дивись! Ні... Нічого... Слухати можна!»

Великим майстром художнього слова був Юрій Васильович Шумський.

Особливого якогось, притаманного тільки Шумському, забарвлення набирали в його виконанні твори Шевченка, Коцюбинського, Тичини, Рильського, Сосюри, Малишка, Воронька та інших наших письменників і поетів.

Як піхто, умів він читати сатиричні та гумористичні речі.

Читав Шумський дуже просто, без притисків, без натисків, а от в отій саме «простоті» була і глибина, і широчінь, і опуклість, і найтонші барви виголошуваного ним слова.

Читав Юрій Васильович по-різному: і в образах дійових осіб оповідання, чи вірша, чи байки, і у виявленні свого ставлення до виголошеної ним події або ситуації.

Коли він читав, приміром, «Зенітку», ви бачили перед собою діда Свирида, хоч ніякого гриму на Шумському не було: і голос в артиста був старечий, дідівський, хитрувато-лагідний голос мудрого діда, і постать у його була дідівська, а як декламував він Тичинине «Я стверджуюсь, я утверждаюсь», голос Шумського гримів силою, металом, артист на очах виростав, більшав, ширшав:

«Бо я — народ!»

Чудесно читав Шумський!

А чому чудесно? А тому, що художньо!

І любили ж Шумського і глядачі, і слухачі!

Я не знаю «аматорського» періоду акторської роботи Ю. В. Шумського в Херсоні, хоч і тоді він уже, як бачи-

те, захоплював слухачів читанням творів, а Одесу Юрій Васильович завоював одразу.

Шумський знайомив мене 1927 року з Одесою. Де тільки ми з ним не ходили! І в порту, і на Молдаванці, і на Пересипу, і були в якихось катакомбах, купували свіжу скумбрію на базарі, і скрізь-скрізь-скрізь, де появлявся Шумський, скрізь і всюди лунало:

— А, Юрій Васильович!

— Привіт товаришеві Шумському!

А то просто:

— Юра! Юрко! Юрочко!

На базарі, на вулицях чулося:

— Шумський пройшов! Наш Шумський іде!

Це був 1927 рік. Шумський працював в Одесі всього тільки другий рік, і таке визнання, така любов!

А Одеса за свій вік чимало кого бачила й чула у своїх театрах!

Потім Шумського полюбив Харків, потім — Київ, потім — Україна і, нарешті, весь Радянський Союз!

IV

Я не збираюся писати біографії Юрія Васильовича Шумського, не входить у моє завдання розбирати його творчий шлях та роботу над сценічним образом...

Мені хочеться теплим словом згадати чудесного артиста, душевну людину, вірного товариша і прекрасно-душевного, веселого, дотепного співробітника, людину-друга, з якою доводилося частенько зустрічатися, бо життєві шляхи наші, спасибі долі, так чи інакше перепліталися в роботі і в часи відпочинку — чи то на полюванні, чи на рибальстві...

Шумського як артиста й майстра художнього слова знали і любили багато людей: може, сотні тисяч, може, мільйони...

Бачили його на театральних виставах, дивилися на нього в кіно й по телевізору, слухали в численних радіопередачах.

Од нього пішли геть-чисто по всьому Радянському Союзу Галушине «у курсі дела» й Романюкове «категоричеським путем».

Його бачили Городничим і Жадовим, Богданом Хмельницьким і Платоном Кречетом, маршалом Васи-

левським і генералом Ватутіним, Борисом Годуновим і Єгором Буличовим, професором Буйком і професором Світловидовим («Дніпрові зорі» Я. Баша), Кармелюком і Швандею, Галушкою і Романюком...

Я не знаю, скільки ролей за своє життя грав Ю. В. Шумський, але лічаться вони, розуміється, сотнями.

В цих ролях, в цих образах бачила його сила-силенна люდე́й...

Але був ще й інший Юрій Васильович Шумський.

Шумський без гриму і без вірша чи оповідання на устах, Шумський в колі друзів у шатрі на березі Дніпра, або схилившись з вудочкою над Дніпром чи над ставком, або з рушницею в лісі чи під величезним ожередом со-ломи серед степу...

Побачили б ви тоді його променисті великі сірі очі з весело-лукавими чоловічками, його чарівну посмішку, почувли б його теплий, ласкавий, оксамитовий голос.

Там би, на природі,— а природу Шумський любив ніжною любов'ю! — ви дізналися, що отак само, як він у Галушці, так самісінько говорив «у курсі дела» такий чи такий селянин, і з якого той селянин села, і з якого він району, і з якої області.

Він б там почули, що «категоричеським путем», отак точнісінько, як Романюк у «Калиновім Гаю», промовляв голова комнезаму (ім'ярек) Херсонської губернії. І про село б ви знали, де він головував, і скільки в того голови було дітей, і коли саме він наказував: «Категоричеським путем! І точка!»

Юрій Васильович читав на концертах уривок із «Fata morgana» Коцюбинського. І він би вам розказав, де, в якій саме пивній він пив пиво з Андрієм Воликом.

Ви б падали зо сміху, коли Юрій Васильович, повертаючись з вами з полювання, сказав, що в оцій пивній йому пива не дадуть, устав з машини і на ваших очах зробився раптом п'яніший від чопа.

І коли він зайшов у пивну і «потребував» пива, переляканий продавець (не знаючи, розуміється, хто перед ним) не тільки не дав йому пива, а почав виштовхувати з пивної.

Ми помиралі зо сміху.

Так, що називається, моментом він умів перевтілюватися.

Останні роки Юрій Васильович хворів на серце.

Але й хворий він завжди просив нас:

— Як їхатимете на полювання, візьміть і мене: я хоч постою в лісі.

І він з нами іноді виїздив.

Одного разу приїхали ми на поле, повиходили з машини і пішли риллею витоптувати зайців.

Юрій Васильович пройшов метрів двісті, став і промовив сумно:

— Ні, не багати вже мені за зайцями!

Повернули ми з ним до ожереду соломи (зайці, між нами кажучи, і від мене вже значно бистріші) та й посідали під соломою.

Молодші товариші порозбрідалися по риллі.

До нас понаходили шофери, поприбивалося кілька місцевих мисливців. Юрій Васильович розповідав нам різні «сторії» із свого многотрудного життя...

Мисливці й про полювання позабували...

Скільки він бачив у своєму житті! Скільки пережив!

І все бачене він вбирив, як губка.

І все те бачене в народі він, як художник, перетворюючи, віддавав народові в неповторних художніх сценічних образах.

А щодо художнього перетворення він таки справді був «у курсі дела»...

Істинно народний художник, народний артист!

«Категоричеським путем» — народний!

НЕ ЗАБУВАЙМО

I

ВОДНОМУ колгоспі бригадирова жінка щовесни на вгороді в себе садила кукурудзу.

І дуже пильно її доглядала,— бувало, і прорве, і прополе, і землю підпушить, і попасинкує — і така родить щороку кукурудза, що коли було бригадир прийде додому після трудів праведних (ну, й роботи! ну, й роботи!) дуже втомленим, таким, що в нього не тільки ноги, а й язик заплітається, і жінка бралася або за рогача, або за качалку,— так бригадир ховався в кукурудзі.

Увійде було він у кукурудзу, і картуза на голові не видно, така була кукурудза висока, та лапата, та густа.

Жінка було стоїть біля кукурудзи, качалкою розмахує та кричить тільки:

— Ось потолочи тільки, іроде, мені пшінку, потолочи, я тебе, бабський празнику, потолочу!

Отака щороку виростала на бригадировім присадибнім городі кукурудза.

Небагато її й садили,— всього там кілька соток,— а було й дітям частенько повнісінькі баняки молодих качанів варили (хай дітки поласують!), було й на мамалигу, і на кукурудзяну крупу для каші, і на дерть...

І корівчина взимку не голодувала, і двох кабанів, таких, «як світ», щороку відгодовували.

І як визріє було восени кукурудза, пообламують качани, бригадир ніколи не забував нагадати жінці:

— Ти ж мені, дивись, не накидай насипом вогкої кукурудзи в кіш, розклади на ганку, на блясі, хай підсохне, провітриться, а тоді вже в кіш.

— Та що ти мене вчиш? Без тебе знаю!

— А на насіння повідбирай найкращі качани, хвостів не обривай, пов'яжи в пучечки та повісь на жердині під

стріхою, хай на вітрі підсушуються, а на зиму на горищі порозвішуємо... Насіння — це все!

— Бабі своїй розкажи! — гнівалася бригадирова жінка.— Дивись, який хазяїн знайшовся! Професор! А хто щороку так робить, ти чи я? Взяв би та й зробив, а то тільки язиком плескати вмієш!

— У мене й без твоєї кукурудзи ділов хапає! Мені он за всю бригаду відповідай, а ти хочеш, щоб я ще й удома сам усе робив? А ти навіщо? Бариня яка!

Гиркалися вони, гиркалися, це так, а проте по хазяйству завжди було все справно і кукурудза на насіння зберігалася до весни качан у качан, зернина в зернину, без єдиної плямочки, суха, дзвінка, добірна...

Ну, й сходила як слід! Не було того, щоб посаджене зерно навесні не зіійшло!

II

Бригада цієї весни посіяла квадратно-гніздовим способом сто двадцять гектарів кукурудзи.

Посіяли, чекають, як зійде.

На схожість перевірити чи забули, чи не встигли, чи просто:

— А чого там її перевіряти? Зійде й так!

А воно «так» і не зіійшло. То там витягнулося, то там... не кукурудзяне поле, а чорно-ряба корова: геть-чисто чорні плями.

І почалося:

— Підсівай! Підсаджуй!

— Я ж казав, що в торфогнойових горщечках для підсадки слід було посадити кукурудзу!

— Казав, та не зав'язав!

Бригадир руками розмахував:

— Не простежили з осені, які качани на насіння залишили!

— А хто повинен був простежити?

— А хіба я?

— А хіба я?

— А чому саме я?

— А чому саме я? Хіба мені найбільше треба?

І пішло, і пішло, і пішло...

Якби з тієї балаканини сходила кукурудза—ой, яка б вона була висока та качаниста!

Заметушилися:

— Паняй, позич насіння у «Зорі»!

— Питав, у «Зорі» нема!

— Паняй у «Перемогу»!

— Іздив, уже нема!

Доки шукали насіння, минув час, підсадили пізно...

Ну, а наслідки?

Що ж, чухали потилиці! До того чухали, що рівчаки на потилицях попрочухували.

І все один до одного:

— Я ж казав!

— Я так і знав!

— А чому не ти, а я?

— ...?!

III

Бачите, як воно виходить: як удома, так не забуваємо:

— А чи в пучки пов'язала?

— А чи на жердині розвішала?

А чи не вогкою в кіш поскладала?

А як у бригаді, так:

— Я ж казав!

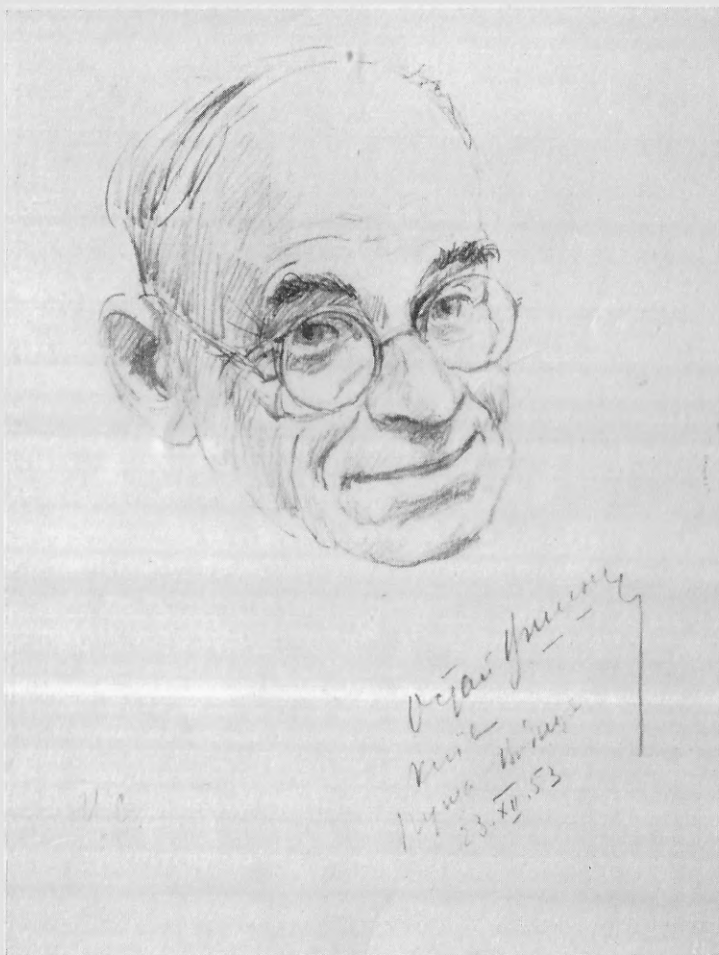
— Чому я? Хіба мені найбільше треба?

Як вчасно не приготуємо сапеток для зберігання кукурудзи, одним словом, якщо кукурудзу не просушити і зберігати вологою, то вона втратить схожість, зіпсується...

Заздалегідь треба про все це думати...

І про сапетки для зберігання, і про сушарки, і про силосні траншеї, і про все...

Щоб потім рівчаків на потилицях не вичухувати!

Остап Вишня. 1953 р.

ОХОРОНЯЙМО ПРИРОДУ

I

ДЕДАЛІ більшає й дужчає голос народу нашого радянського за охорону нашої природи від знищення, від розору, від плюндрування, від забруднювання...

Грізний і владний голос народу радянського і просить, і вимагає, і попереджає:

— Не нищьте дерева! Не обламуйте вітів на деревах!
— Не винищуйте недозволеними способами птахів і звірів!

— Не браконьерствуйте!

— Не винищуйте рибу! Не глушіть рибу!

— Не забруднюйте річок стічними водами з фабрик та заводів!

— Не засмічуйте садів і парків!

— Не витопчуйте, не витолочуйте трави!

— Охороняйте природу!

І от, неважаючи на просьби, на попередження, на закоші вчипки й заборони, трапляються, і, на жаль, частенько трапляються, люди, до яких всі такі вимоги й прохання мов горохом об стінку!

І до чого тільки не додумуються такі люди.

Деякі керівники-хіміки, наприклад, доводять, що вода в річці чи в ставку псується від листя, що падає в неї з прибережних дерев, що така вода шкідливо впливає на паровозні чи інші якісь котли. І що роблять? Вирубують «вікові гіганти», дерева, що ростуть на берегах річок, ставків. І ніхто не вхопить їх за руки, не крикне:

— Що ви робите? Чи ви подумали про те, що, винищивши дерево, ви губите річку, вона висохне і зовсім не даватиме води і для паровиків, і взагалі для людей! Невже не можна винайти інший спосіб знешкодити ту кринську воду? Та локомотиви ось-ось атомною енергією рухатимуться, а такі от «специ» ладні всі дерева й квіти винищити, щоб їм зайвий раз не довелося почистити казана в паровику!

А скільки зіпсовано річок стічними брудними заводськими та фабричними водами!

Лунають заклики про те, що треба закликати до порядку всіх, хто завдає лиха нашій прекрасній природі!
Давно пора!

II

Є ще інша категорія людей. Назвати їх ворогами природи не можна, але вони якось по-своєму розцінюють, ну, хоча б, приміром, красу в природі...

Ми не зачіпатимемо хворих людей, що говорять про себе:

— Я — нервиной!

Або:

— Я — нервиная!

Така людина може жбурнути в солов'я калосею:

— Розтьохкався мені тут! Тьохкае, ніби тебе за ішіас смикає!

Таких людей можна зрозуміти! Що з ними поробиш: вони нервинії...

А от як зрозуміти цілком здорову людину, що, дивлячись на розквітлий кущ бузку, уквітчаний розкішними махровими пахучо-п'янючими квітами-гронами, скривившись, мимрить:

— Понасаджували! Хіба не можна замість бузку терном засадити: і на пироги було б, і на тернівку!

У Харкові біля пам'ятника Т. Г. Шевченка є чудесний розаріум. Які ж там троянди викохали харків'яни! Така краса, такий аромат, що дивишся, нюхаєш і думаєш, що в Харкові не Лопань, а мінімум — Десна тече. Той розаріум свідчить про те, що харків'яни красу люблять і що взагалі без троянд Харків би здавався старішим літ на кільканадцять.

А от і серед харків'ян є монстри.

Гуляючи в розаріумі, почувли ми:

— Квіти! І такий клапоть землі! От якби картопля!

І що ви гадаєте: земля не розверзлася й не поглинула отакого картоплемрійника!

Ми вирішили, що то ізрік не харків'янин. То якийсь приїжджий із тих, що, одружившись, на другий день узяв ножиці й порізав усі ленти в своїй дружини на січку.

Є ще, на жаль, і такі.

Бувають і такі монстри.

Державний млин. На тому млині плодиться й живе чимало голубів.

Жили симпатичні птахи, живилися розсипаним зерном, а то, дивись, якийсь любитель од щедрот своїх кине їм жменю-другу одвійок, і живуть собі пташки, літають, воркують, очі радують.

І принесло на той млин нового головбуха.

Що принесло?

Таких людей приносять не відділи кадрів, а здебільша нечиста сила.

Головбух перестріляв з рушниці голубів, та ще хитро перестріляв, захищаючи, мовляв, од шулік та від рябців.

Ви гадаєте, що головбух узагалі проти птахів?

Нічого подібного!

Замість голубів він курей завів на держмлині. Побудував курника і підготовує власних курей державним зерном!

Що йому до того, що голуб — емблема миру, що голубів наш народ любить, як символ чистоти, вірності, краси?

Таким людям, як той казав, хоч пір'я та вовна, абн кишка повна.

Голуби, як ми знаємо, окраса багатьох великих радянських і європейських городів і взагалі населених пунктів.

Київ колись теж мав чимало цих чудесних пташок.

Війна знищила голубів, але тепер кияни дбають про те, щоб їх розплодити в своєму місті. Та не тільки кияни!

А от декому голуби не до вподоби!

Їм рідніші кури, але не звичайні кури, а ті кури, що вигодовуються державним зерном.

На державному млині є, розуміється, комсомольці, є, очевидно, й стінна газета. От узяли б і намалювали демонстрацію робітників за мир. Усі йдуть з голубами в руках, а головбух їхній — з куркою! Та ще й з смаженою!

Хай би помилувався!

Ми — за голубів! Ми — і за курей!

Ми — за охорону і за розквіт чудесної нашої природи!

ЛІТНЬОГО ПОГОЖОГО ДНЯ

КИЇВ — прекрасне місто.

Наші друзі «северяне», приїхавши до Києва, дивуються:

— Ну як можна,— говорять вони,— виїздити із Києва на якісь там курорти? Живете в Києві і клопочетесь про путівку до Одеси, до Криму, на Кавказ?! Ну, ми розуміємо, коли треба якогось специфічного лікування,— тоді так, тоді — санаторій, грязі, гірське повітря і т. д. А відпочивати... Де ще краще можна відпочити, як не в Києві?!

Сади, парки! Пуща-Водиця! Святошино! Голосієво! Примиська зелена смуга! А Дніпро? А Десна? Чого вам іще треба? Вода, повітря, сонце!

І таки справді, багато киян нікуди з рідного міста не виїздять і прекрасно відпочивають улітку в Києві та в його мальовничих околицях.

...Рано-вранці та ранесенько, ще сонце не встигло позолотити своїми першими променями дніпрові береги, цілі флотилії човнів — і моторних, і на веслах — одпливають і вгору, і вниз по Дніпру в затишні затоки й бухточки...

Виїздять кияни і рибалити, і просто так: дихати п'яним повітрям, купатися, сил набиратися...

Улюблене місце київських рибалок — Десна-красуня.

...Крім Дніпра, крім Десни, навколо Києва є і ставки, де теж можна і покупатися, і відпочити... Ставок — річ мирна, чиста, спокійна, бери собі стільця, підкочуй холоші, сиди собі й лови собі рибку, велику й маленьку, не боячись, що тебе змиє буряним дев'ятим валом.

...Ось і серпень... Початок полювання на птицю... Перед вами — перший трофей! Ви тільки подивіться, який колосальний крижень! А насправді він більший разів у сто! І з першого пострілу — бах, і єсть! «Щоб я та промазав?!» І крижень не бутафорський, а справжній, з пі-

р'ям, з м'ясом і з усіма потрохами. Бах — і єсть! Трапляється іноді, що й київський мисливець убиває дику качку! Не часто, але трапляється!

* *
*

...Рибалки. Аматори, але справжні рибалки. То нічого, що сьогоднішня «тоня» дала не дуже показні наслідки, — уявіть собі: була отакенна риба (очевидно, сом! і не один!), але прорвала волок! Дуже здорова риба! Не сумують рибалки, бо ж з дрібної риби юшка смачніша, ніж з великої — це раз. А друге — на дніпрових берегах дуже часто і з великим успіхом звичайна курка заміняє не якихось там йоршів, а навіть стерлядь. Ще київські монахи знали чудодійну молитву: «Оберни, господи, порося в карася!» Отже, нема нічого дивного, що нащадки дніпровського Перуна обертають курку в йорша, у в'язя, у носаря і навіть у сома!

...І щогодини більше й більше всілякого гатунку човнів з веселими киянами відпливають од київських берегів і з піснями, з музикою гоїдаються на дніпрових хвилях. Якби можна було підрахувати, скільки разів у вихідний день співається киянами на човнах «Реве та стогне Дніпр широкий» або «Ой Днепро, Днепро, ты широк, могуч!».

...Рибальство на Дніпрі... Яких тільки способів не вживають кияни, щоб упіймати «отакенну» шуку, чи в'язя, чи судака, сома, плотву... Вудки і поплавкові, і донки, і ходовки... Спінінг... Доріжки... Жерлиця... Кружала... Волок... Бредень... Мережа... Невід... Але мало... Допитливий людський розум шукає, вишукує, винаходить і знаходить. Київський завод радіоапаратури виготовував спеціальну рушницю для крупної риби. Рушниця така «стріляє» гарпуном з допомогою гумових тяжів і «прострелює» водяний шар завтовшки в тридцять-сорок метрів.

Вигадано спеціальні ласті й рукавиці, що допомагають мисливцеві-рибалці плавати під водою. Єсть маска і балон для кисню. Нема тільки біля Києва у Дніпрі акул, нема білуг і сажневих осетрів... Може ж, коли-небудь з'являться? А поки що можна стріляти верховодок, йоршів, носарів... Хоч, кажуть, у дрібну рибу трудно влучи-

ти... А то нічого. Поки з'являться акули, можна просто пірнути під воду і заховатися там од пекучого сонця або інтригувати яку-небудь Оксанку з аквамариновими очима.

Пірнути непомітно біля латаття, виткнути голову та:
— Ку-ку!

І всім весело!

Ми особисто особливо райдужних перспектив для такої рушниці в Києві не пророкуємо — нема-бо, як уже говорилося, підходящої риби.

А от в Антарктиці на китів! Там вона піде! Тільки треба ласти на хутрі шити. Тоді пірнай і стріляй! Так би мовити, кожний сам собі китобійна флотилія «Слава»!

...На Дніпрі, звичайно, не тільки відпочинок... Річковики працюють, спортсмени тренуються в плавбі, в греблі...

...Ясно, що не всі кияни моряки. Єсть і сухопутні кияни, Найулюбленішою розвагою сухопутних киян є гра в шахи. Поскільки наші культосвітники й спортсмени і досі не спромоглися організувати літніх шахових клубів по наших садах і парках, кияни-шахісти не розгубились і «самодіяльно» збираються в Золоторотському скверіку, де точаться запеклі шахові бої з ранку й до вечора. Золоторотський шаховий клуб справлятиме скоро вже свій надцятилітній ювілей. Він виховав «на зло» спортивним товариствам і культосвітнім керівникам силу-силенну Ботвинників і Смилових з геллеренятами. Слава золоторотським шахістам, що «их моют дожди, засыпают их пыль», але вони не здаються! Грім — ба-бах! Блискавка — блись! — а вони спокійно: «Шах королю!»

...Хороше на Дніпрі літом! Хороше і дорослим, і дітям! Особливо коли дітей багато! Скільки галасу, сміху, веселощів!

...Хлюп-хлюп! Та весело! Та радісно! Та здорово!

Де б і собі примоститися?

Розсуньтеся, громадяни, прошу я вас! Дайте полежати, одсапнути після цього нарису...

ПЕРШИЙ ДИКТАНТ

I

АВНО-ДАВНО це було.

Було це за тих часів, про які старі наші люди, жартувавши, казали: «Було це за царя Опенька, як була земля тоненька!»

А тоді таки справді був цар, хоч і звався він не Опеньком, а Миколою, і були на нашій землі пани поміщики та капіталісти.

А жили ми на хуторі, і від хутора до села було тоді верстов зо три, а тепер, значить, кілометрів три з гаком.

На хуторі було з десяток хатів, а навкруги — ліс, де росли високі ялинки, розложисті клени і могутні у тричотири обхвати дуби...

А ліщини тої, ліщини! Як пішла густими зеленими кущами ліщина понад хутором по узліссю, то аж до охтирського шляху прослалася, а потім повернула на Рубани, з Рубанів на Шаповалівку, і аж до самісінького Рибальського хутора все ліщина та й ліщина...

А як уродить було горіхів! Щодня ми тих горіхів повнісінькі пазухи було приносили, а мати їх посушать, і взимку такі були ласощі в неділю: і соняхи, і гарбузці, і горіхи...

Лускаємо було, лускаємо ті соняхи з гарбузцями та з горіхами, аж язики подубіють, мати дивляться та тільки покрикують:

— Заїди, заїди повитирайте!

Того часу було нас у батька з матір'ю п'ятірко: найстаршенька сестриця Парася, а під нею був я, а після мене знайшовся в капусті братик Івасик, а після Івасика лелека приніс сестричку Пистинку — потім іще, не пам'ятаю вже де, знайшлися дві сеструні.

Це нас було на той час, що про нього оце розповідаємо.

А пізніше приносили нам братиків і сестричок і лелеки, і в капусті їх знаходили, і з колодязя витягали.

Дванадцятко всього в батька з матір'ю було нас братиків та сестричок.

Найменшеньку сестричку Орисю баба Секлета на вгороді під калиновим кущем ізнайшла.

Ох і плаксива була сестричка Орися, і перед тим, як заголосити, скривиться було, скривиться, ніби калинову ягоду розкусила.

Мати, гойдаючи її, все було приказувала:

— Недарма тебе, таку плаксиву, баба Секлета під калиновим кущем ізнайшла! Усе тобі кисло!

А тепер сестричка Орися — лікар, завідує в районі родильним домом, діточок вона лікує, щоб здорові були і не скиглили.

II

На хуторі школи не було, не було на хуторі й церкви з церковноприходським «вчилищем», і зростали хуторяни здебільше неписьменними, бо навіть і до вбогого дяково-го «письменства» годі було прилучитися, — дяка на хуторі не було.

А як нашим батькам кортіло, — до болю! — щоб ми, їхні діти, вивчилися читати й писати, бо як залетить у хутір якийсь лист із далекої солдатчини, то й того не було кому вчитати, — загорталося того листа в біленьку хустинку і чимчикувалося з ним аж до села, до вчительки, або дяка, чи до «сидельця» в марнопольці:

— Прочитайте, прошу я вас! Я вам ось і крашанок принесла!

Учителька в селі була дуже старенька й кволенька, — їй з листами соромилися надокучати, отже, вчитували листи дяк із «сидельцем» — і складали до своїх комірчин хуторські крашанки.

Вчити дітей! То нічого, що школа далеко, що дітям і в осінні дощі, і в зимові хуртовини доводилося ходити десятки кілометрів туди й сюди! Пішки — це півлиха, найбільше лихо, не переборне для більшості батьків, — чоботи!

— От уже на ту зиму Парасі й до школи час, а де ж тих чобіт узяти?

Парасі чоботи таки справили. Померла навесні бабуся, з їхніх старих шкарбанів перетягли на Парасю. Хоч і непоказні, а проте чобітки, а як дьогтем вишмарували, ще й блистять.

Почала Парася до школи ходити, а вечорами стоїть було біля каганця та все: «а-а-а», «би-би-би»...

І ми, меншенькі, обсядемо її та й собі за нею: «а-а-а», «би-би-би»... Аж доки було мати:

— Ану, грамотії, спати!

Наступної зими і мені теж випадало йти до школи.

— А чоботи?! Де ж тих чобіт насправлятися?! — бідкалися мати, бо батька ми вдома бачили коли-не-коли, — він наймитував у панській економії, був біля панських коней за конюха.

Якось у неділю прийшов з економії додому батько, довго вони з матір'ю міркували, де взяти для мене чоботи до школи ходити. Так-таки вони чобіт для мене і не вигадали, а вирішили, що ми з Парасею ходитимемо до школи по черзі — один день вона, а один день я.

Почав, отже, ходити і я до школи.

Вчила нас доброї душі старенька вчителька Марія Андріївна, маленька, роками вже згорблена бабуся, що весь час закутувалася в теплу хустку і все — кахи! кахи! Усе кахикала.

А добра, добра була, ласкава та лагідна.

Як закрутить було взимку хуртовина, ніколи вона нас, хутірських школярів, не пустить було додому на хутір, залишить у школі на ніч, дасть кулешику чи яечні насмажить, чайком напоїть, та ще й з цукерками, біля груби на підлозі рядно простеле, а на рядно кожушину, подушку покладе, подивиться, як пороззуваємося і чи не мокрі в нас ноженята, — як вогкі, накаже насухо повитирати, онучі на лежанці порозгортати, чобітки під грубку постановити, тоді чимось теплим повкриває нас:

— Спіть, дітки!

А сама сидить біля столу та все читає, все читає та кахикає...

А вранці побудить нас і поснідати дасть.

І коли вона, старенька, спала, хто зна!

Любили ми стареньку нашу вчительку Марію Андріївну — дуже! І любили, і слухали її, бо мати було і Парасі, й мені завжди наказували:

— Слухайтесь Марії Андріївни і не дратуйте її! Такій учительці, як наша, низенько вклонятися треба!

Ой, як давно це було, а й досі в нас старі люди згадують чудесної душі людину, народну вчительку Марію Андріївну, і її могила влітку завжди квітами уквітчана: колишні учні її пам'ятають про неї.

Училися ми...

III

Вже третю зиму ходив я до школи. Парася походила до школи тільки дві зими і на тому закінчила свою освіту, бо в нас іще добавилося троє братиків і сестричок, і матері самій годі було з такою оравою впоратися.

Чобітьми ми чергувалися вже з братиком Івасиком. І от одного дня після різдвяних канікул увиходить до класу Марія Андріївна та і звертається до нас, що ходили до школи третю зиму, були, значить, уже в третій групі:

— От що, діти! Почнемо ми з вами тепер щотижня диктовку писати. Я проказуватиму, диктуватиму, а ви пильненько вслухайтесь і пишійте у своїх зошитах те, що я вам диктуватиму! Вийміть зошити!

— І в книжечку не дивитися? — залунало з усіх парт.

— Не дивитися! На те й диктант! От і дізнаємося, як ви вивчилися писати! Ви ж із книжок списували? Пригадуйте, як у книзі слова напечатані, бо траплятиметься багацько таких слів, що ви їх із книг списували... Не спішіть, думайте... Ну, починаю... Майте на увазі, що навесні будуть для вас випускні іспити (як ми називали — «здаменти»), а на іспитах обов'язково буде диктовка, диктант.

Почала Марія Андріївна диктувати.

Всього першого диктанта я вже не пригадую, але пам'ятаю одну його фразу дуже добре.

Диктувалося російською мовою, бо шкіл на рідній українській мові за царя на Україні не було.

Ось проказала Марія Андріївна:

— «По полю ехала с господами коляска, запряженная четвериком великолепных лошадей. За коляской бежала и лаяла собачка испанской породы».

Прочитала Марія Андріївна це саме і вдруге... Ми зашелестіли зошитами, зашаруділи перами.

На другий день Марія Андріївна принесла перевірені наші зошити з диктантом.

Почала вона говорити про те, що написали ми перший диктант не дуже, сказати, удало, помилок багатенько, а коли згадала про ту коляску з господами та з собачкою «испанской» породи, не витримала, зайшлася веселим сміхом, сміх перейшов у кашель, з очей полилися сльози, і вона вже просто впала в крісло, витирала сльози, реготалася й кашляла...

— Ну що ви понаписували?! О господи! І де ви таке чули?

Ми понаїжачувалися...

— Вас шістнадцять учнів, і п'ятнадцять із вас понаписувало: «...За коляскою бежала и лаялася собачка из панской породы»... Де ви чули, що є на світі собаки панської чи не панської породи і щоб вони лаялися? Порода «испанская», єсть таке государство — Іспанія, а собаки не лаються, а «лають», по-нашому «гавкають». Зрозумів? — запитала вона мене.

— Та не дуже, Маріє Андріївно! Я собі думав, пани їдуть, то й собака в них панської породи, батько часто говорять, що їх пан та бариня лають, я й думав, що коли пани лаються, то й собаки їхні не краші за них і теж лаються...

— А воно, бач, і не так! — засміялася Марія Андріївна.— Та в тебе ще й без того багато помилок. Поставила я тобі двійку! Підтягтись треба! Сідай!

Я сів і ледве не заплакав:

— Здохла б вона йому, та собачка, разом із панами!..

ДЛЯ ДІТЕЙ

КОЛИ мені іноді доводиться братися писати щось для дітей, завжди пригадується таке. Моему синові було щось чотири роки. Дитинча узяло з етажерки книжку, прибігло до мене й просить:

— Почитай, татку!

Я взяв книжку, дивлюсь: «М. В. Гоголь. Миргород. Повість про те, як посварився Іван Іванович з Іваном Никифоровичем».

Почав читати.

Хлоп'я уважно слухало, все ніби йому було зрозуміло. Прочитав я кінець другої глави, оте місце: «Ось вам за те, Іване Никифоровичу,— одказав Іван Іванович, скрутивши йому дулю та грюкнувши за собою дверима...»

І зразу мій слухач:

— Дулю? Що таке дуля? Як її крутять?

Дуль в нашій родині не сукалося, хлопець не знав, що воно таке за «фрукт» — дуля, ну й зацікавився.

Педагог з мене був не дуже великий, я розгубився, не знав, що мені робити, хлоп'я напосідало, і я йому розказав, що воно таке дуля, і показав, як їх крутять.

Баба в хлопця була строгувата, держала його в руках. Це хлоп'яті не дуже було до вподоби, і того ж вечора за чаєм, коли бабуся щось йому не дозволила, онук скрутив їй найсправжнісіньку дулю.

Мало дитя халепу. Та не так дитя, як я, бо я ж розповів, як це трапилося, і взяв провину на себе.

М. В. Гоголь, розуміється, ні в чім не винуватий, бо він писав не для дітей, а для батьків.

Винуватий був у всьому я, бо, пояснюючи, не зумів викликати в дитини огиди до дулі і до тих, що їх крутять, а, навпаки, своїми розмовами зробив ще одного прихильника дулесукання.

Коли я берусь писати щось для дітей, я ніколи не забуваю цього випадку.

Для дітей я, за порадою О. М. Горького, намагаюся писати ще серйозніше, ніж для дорослих.

Чи виходить воно в мене? Не мені про це судити.

Скажу тільки, що дуже хочеться писати для дітей, і, признаюсь, що, пишучи для них, я весь час чогось боюсь.

1951 року у видавництві «Молодь» вийшла моя книжка для юнацтва «Молоді будьмо». Тепер оце виходить для молодших читачів «Великі ростіть».

І дуже мені кортить написати книжечку для школярів молодших класів.

Одно оповіданнячко «Перший диктант» я написав. Намітилося ще кілька, на мій погляд, дуже цікавих тем. Думаю я над ними і перо в чорнильницю вмочаю, а потім покладу перо та ще думаю... Чорнило тим часом висихає, перо не пише...

А хочеться...

МОЛОКОЛОГИ...

1

ШО таке молоколог, интересуєтесь?
Як що?
Зоолог, як ви знаєте,— людина, що, розуміється на зоології.
Біолог — на біології.
Молоколог — людина, що дуже сильно интересується молоком.

В одному районі корови не дуже щедрі на молоко: по нуль цілих півгличика десятих на фуражну корову.

Дійшло в деяких колгоспах до того, що доярка фуражну корову за дійку — смик! — а корова — му-у!

Старі колгоспники, которі вже бувалі, та й чесні зоотехніки кажуть:

— Фуражна корова голодна, вона молока не дасть! Навіть півгличика десятих не дасть!

Секретар нагримав на зоотехніків:

— Із ситої корови й моя бабуся молока надоювала! Так то ж коли було! За царя Панька! А тепер ми вже до автоматики дійшли, до телемеханіки, а ви все старої співаєте! Доїть корови день і ніч, а щоб мені молоко було!

Спробували.

Почепили на Маньку перпетуум-мобільні автодоїльники. Так би мовити, на віки вічні...

Стоять, чекають...

Стоїть і Манька... Стоїть, реве...

Молока — нема.

Уночі, коли біля Маньки залишилася вартова доярка, старенька Марфа Карпівна, а на фермі — сторож дід Карпо Петрович, дивилися вони на Маньку, дивилися, а потім дід і каже:

— Шкода корови! Поглянь, Марфо, тут за порядком, а я збігаю додому, є в мене оберемок сіна, принесу, може, щось капне.

Приніс Карпо Петрович оберемок сіна.

— Ставай, Марфо, з сіном спереду, а я з вилами ззаду. Подивимося, чи не буде наслідків.

Наслідки з'явилися одразу спереду і ззаду.

Замовкла Манька, хапаючи сіно, стало дужче чути, як гуде в вакуумі, а молока не було.

Карпо Петрович глибокодумно заявив:

— Так воно одразу не закапає! З рота до хвоста ближче, ніж до дійки, та й путь пряміша, а до дійки попоцвіркаєш по тих залозах. Не буде, Марфо, діла!

— Та хай коровка хоч попоїсть, спасибі тобі, Карпе!

Одно слово, теоретична настанова секретаря практикою не підтвердилася.

2

— Ну як? — грізно запитав секретар.

— Нема молока! Корови треба годувати!

— Ат! — махнув рукою секретар, а проте вирішив з'їздити на Всесоюзну сільськогосподарську виставку подивитися, як воно з цією справою у передовиків.

Поїхали.

Для набуття досвіду в сільському господарстві із району до Москви на Виставку поїхали секретар райкому, голова райради і — що особливо цінно для розвитку сільського господарства! — заврайторгом, завскладом чайної, голова райспоживспілки і керівник контори «Заготживсировина».

«Заготживсировину» захоплено було з собою найголовніше для того, щоб повчитися, як зберігати шкури в масовому масштабі.

Їздилося весело.

Повертаючись додому, районні керівники наказували завторгові й завчайної та голові райспоживспілки:

— Ви, хлопці, дивіться! Як не буде в нашій чайній таких ескалопів, як у «Метрополі», душа з вас вон! Ви гадаєте, що ми вас так собі прогулятися до Москви возили?!

3

Приїхавши додому, районні керівники скликали зоотехніків:

— Дояться корови? — запитали.

— Дояться! — відповіли зоотехніки.

— Часто?

— Як треба телята годувати!

А директор МТС авторитетно зауважив:

— Навіщо ті телята годувати? Молоко тільки роз-
тринькуємо! Тепер же, кажуть, корови без телят дояться!

...А в районі ревли корови і гребли передніми ногами
бугаї. Свистів вітер, колючий, пронизливий, мокрий...
І не тільки в степу, а в декого з керівників під картузами.

ДОБРОЇ ПУТІ

О Т іще й Микола Білкун є! А ви кажете... Воно таки справді ще нас малувато, та, проте ж, ростемо! Числом збільшуємося, властивостями дужчаємо, поліпшуємося (та й довге яке слово!). Коротше кажучи, кращаємо, і не однакові ми, а, так би мовити, асорті! Різного тобто характеру.

Хто такі суть — ми?

Ми — це письменники гумористи та сатирики.

Ну, розуміється, ми ще далеко не Гоголі і не Щедрини, та, дивись, поволеньки-поволеньки, та й загоголиться і защедріниться...

Колись і М. В. Гоголя, і М. Є. Щедрина не було, а потім і появились...

Та і в нас буде...

Хотілося, щоб швидше, — та для Гоголя й для Щедрина можна й почекати.

Одне слово, у бібліотеці «Перця» вийшла книжечка Миколи Білкуна «Старий друг».

Це перша книжечка Білкунова, а зветься вона «Старий друг» по першому у книжечці оповіданню.

Отже, і письменник молодий, і книжечка молода, та, проте, таку книжечку можна назвати другом. Не старим, а новим, а таки другом, бо книжечка весела, толкова і — ми не боїмося цього слова! — талановита.

Хто такий Микола Білкун?

Микола Білкун — студент Вінницького медінституту.

І це добре, що він студент, і не страшно, що медінституту, бо, як ми знаємо, був колись студент-медик Антоша Чехонте, який потім зробився гордістю не тільки великої російської літератури, а літератури світової... Водночас А. П. Чехов був прекрасним лікарем...

Отже, і ми, старші Білкунові колеги, категорично вимагаємо від Миколи Білкуна бути талановитим лікарем.

Перший прийду до Білкуна і скажу:
— Став діагноза! Який у мене в серці шум, систолічний чи на аорті?

І як не вгадає... забракую оповідання в «Перці»!

* *
*

Десяток оповідань у книжечці М. Білкуна «Старий друг».

Про що пише молодий автор?

«Старий друг». Зустрічаються давні друзі. Після привітань і т. ін. один із них раптом:

— Від тебе, Федю, в мене секретів нема: Розумієш, Федю, розлучаюсь я з Галиною...

Виявляється, що нова любов — молода, з тридцять другого року.

І почалося:

— Так-так. Молода-а-а, двадцять три роки. У тридцять другому ми з тобою інститут закінчили.

І, наводячи різні життєві приклади, старий друг доводить свого друга до розпаду:

«— Хай би, — сопе дружок, — він мене краще ляяв, умовляв не розлучатися з Галиною, а то ні, крає серце по кусочку і сіллю присипає...»

Оповідання «Голова за ґратами» і «Слухали — ухвалили» про невдах колгоспних керівників.

«Мусій Петрович», «Докопався», «Ревізори» — бичують підлабузників, наклепників, брехунів, нехлюїв.

«Стультус» — висміює молодого дурня, що з великого розуму розписав себе татуїрвоюю.

«Вогні під зорями» — дотепна пародія на наших горе-драматургів.

Всі Білкунові оповідання сюжетні, написані хорошою мовою і по-справжньому смішні.

Білкун добре знає дитячу психологію, — чудесні в нього речі про дітей («Страшна помста», «Дорогі гості»).

Білкун — спостережливий письменник, він уміє дивитися навкруги себе і вміє побачити смішні явища.

* *
*

Дуже приємно і дуже радісно відзначити, що «нашого полку прибуло».

Ну, що ж? Доброго вам путі, дорогий товаришу Миколо!

Вище голову! — це для того, щоб ширший виднокруг був — життя спостерігати.

І... нижче носа! — це для того, щоб ніс не задирався. Коли ніс угору — він, гемонський, обрій застує...

ПРО БАЙКАРЯ ПАВЛА КЛЮЧИНУ

ПАВЛО Ключина (Ключник) — учитель з Сумщини. І вже двадцять п'ять років.

Це вже добре, що він учитель, а він до того ще й байки почав писати.

І не те добре, що Павло Ключина почав писати байки, а добре те, що він понаписував хороші байки, талановиті.

Ми не знаємо, чи давно Павло Ключина почав байкарювати, ми лише знаємо те, що вже років, мабуть, із вісім, як його байки друкуються в «Перці».

А оце недавнечко «Перець» узяв та й видав у своїй бібліотеці збірочку байок Павла Ключини, яка (збірочка) так і зветься: «Павло Ключина. Байки».

...Байка... Що воно таке за штука байка і чому «сіє» важливе?

Не будемо ми нічого про байку вигадувати свого, а нагадаємо, що про неї говорять досвідчені у цій справі люди.

Славнозвісний наш байкар Леонід Глібов про байку говорить так:

Здається — байка просто бреше,
А справді — ясну правду чеше.

В. Г. Белінський, геніальний російський критик, дуже серйозно ставився до байки як до літературного жанру і називав байку «прекрасним родом поезії»:

«Байка, як і сатира, була і завжди буде прекрасним родом поезії, доки будуть з'являтися на цьому поприщі люди з талантом і розумом».

У чому, за Белінським, суть байки? Що слід знати байкарям (та й не тільки байкарям)?

«Сучасну нам дійсність, — говорить В. Г. Белінський, — неможливо малювати в душі і формі шекспірівської драми. Те ж саме можна сказати

і про байку. Езоп не годиться для нашого часу. Вигадати сюжет для байки дуже легко («ничого не стоить»), та й вигадувати не треба: беріть готове і вмійте *розповісти і застосувати* (курсив В. Г. Белінського. — О. В.). Розповідь і мета — ось у чім суть байки; сатира та іронія — ось її головні властивості».

Одного часу було загуло про те, що байка як літературний жанр уже віджила, що для нашого, мовляв, часу, байка непотрібна і т. д. і т. ін.

Нам здається, що гудіння це виникло тому, що не з'являлися, мабуть, «на цьому поприщі люди з талантом і розумом».

Появилися люди «з талантом і розумом», які вміють розповідати, вміють застосовувати, і в радянській літературі заблищав «прекрасний рід поезії — байка».

Чи відповідає вищезазначеним вимогам, як байкар, Павло Ключина?

Давайте поміркуємо...

Чи вміє наш молодий байкар вибрати інтересний сюжет для своїх байок, чи є в нього уміння цікаво розповісти в своїх байках про певні політичні та громадські явища в нашому житті і чи досягає він своїми байками корисної мети?

У збірочці, що її оце ми з вами розглядаємо, надруковано тридцять байок Павла Ключини.

Що це за байки? З ким або з чим воюється байкар, за що він бореться?

Тематикою своєю збірку можна поділити на три розділи: а) недруги зовнішні, б) внутрішній накіп і в) бур'ян на літературно-мистецькій ниві.

Підступні наміри всіляких імперіалістичних лакуз і акул, наклепницька брехня чужоземних ворогів дотепно й нищівно висміюються в байках першого розділу. Сюди належать байки «Пень та Дерево», «Свиня у морі», «Місяць та Злодій», «Вовки» й інші.

Непереможність Радянської країни, сила нашої правди показується в цих байках.

Ми скажемо заморським брехунам:

— Ніщо не допоможе вам.

Брехню з брехнею можна зшити,

Та нашу правду не закрити.—

говориться в байці «Місяць та Злодій».

Байки другого розділу бичують порушників радянських законів, різних хапуг, підлабузників, окомозамилювачів, ледарів, чваньків і т. д.

До них належать «Соняшник», «Ювілей», «Осел та Лисиця», «Лобода» і т. д.

Не милує автор безпринципності, хвастоштів, приятелізму і т. ін., що подекуди ще засмічують наше літературно-мистецьке життя.

До таких належать «Жаба на п'єдесталі», «Сорока-критик», «Жайворонок і Тетерук» і т. ін.

Виходить, отже, що Павло Ключина сюжети вибирати вміє.

А як він розповідає? Цікаво чи ні? Уміє він розповідати чи не вміє?

Уміє!

Може, повірите на слово, чи треба доводити?

От Хомп невірні!

Ключина розповідає свої байки простою, народною, сучасною мовою. Нема в нього ніяких мовних фіглів-міглів, штучних дотепів. Мова в його байках гостра, дотепна, колюча. Така, якою саме й слід писати байки. І до того ще й сатирична, бо для байок сатира обов'язкова. «Сатира — поезія байки», — говорить В. Г. Белінський.

Що б, приміром, сказали читачі, якби байкар узяв та й написав байку отакою сучасною мовою:

На даному відрізкові часу
Спожив наш кореш Кіт
Не сто якихось грам,
А цілу ковбасу...

Таку мову незабаром «зживуть» (теж сучасне українське слово!) навіть із циркулярів, і залишиться вона тільки у декого з членів-кореспондентів, а байки повинні писатися такою мовою, як у Павла Ключини.

Наприклад:

Індик зробив перестановку кадрів:
Він Селезня направив до курчат,
А Півня — до качат.

(«Індик-адміністратор»).

Зразу вам і сатира, і хороша мова.

Або:

— А де ти там засів?
Іди розкажуй про вовків.
Я гусака прогнала.

(«Хлопчик та Гусак»)

Ще приклад:

Маленький Горобець зайняв гніздо орлине.
(Орел кудись переселився з гір).
І загордився Горобець з тих пір,
Немов Орел, він поглядав з вершини.

(«Орел»)

Горобець в орлиному гнізді... Сатира!

Деякі байкарі, на здоров'я їм, дуже люблять поговориги. І байки у них як байки, і моралі в байках як моралі, та іноді забагато і в байках, і в моралях слів...

Ключина, спасибі йому, не з таких. У нього коротесеньке: «Сказав, мов п'ятака дав».

Дивіться, які в його байках моралі:

Похожі дуже справи вовчі
На справи паліїв війни.

(«Вовки»)

Додати слід: таке і з тим буває,
Хто ворогу допомагає
Ростити пазури.

(«Шуліка й Півень»)

Коли зустрінете зазнайку,
Згадайте цю коротку байку.

(«Соняшник»)

Живеться, справді, добре Мишам,
Де Лев такі накази пише.

(«Випадок у діброві»)

Що ж, хитро зроблено. Буває й так.

(«Байка про Тхора і критику»)

Бачите: два-три рядочки (а то й один!) — і мораль.

Виходить, отже, що розповідати Павло Ключина вміє.

Про мету Ключининих байок ми вже зазначали, говоривши про те, з ким воюється байкар і за що він бореться.

...От і маємо ми з вами в радянській українській літературі ще одного талановитого байкаря!

Велика це, товариші, радість!

*

*

Щоб не забути. Це спеціально для того, щоб рецензія наша була класичною, тобто мала й отой розділ, що починається: «Але попри всілякі досягнення, є ще й недоліки».

Є в Ключини байка «Осел-дипломат». Не осяча це «спеціальність» — дипломатія.

І потім у байці «Козел-футболіст» є такі рядки:

Він Зайцю ногу перебив,
Рогамі бік обдер Лисиці,
Двом Баранам набив лоби
І зіпсував хутр́о Куниці.

Не хутр́о (наголос на *о*), а ху́тро (наголос на *у*).
Але попри всілякі і т. д. і т. ін.

«ТА БУЛИ В КУМА БДЖОЛИ»

ПРИЙШОВ одного разу пасічник до голови колгоспу та й каже:
— Товаришу голово! Якось воно мені вроді ніяково біля одного вулика пасічникувати! Один тільки вулик у нас після зими й залишився!

— А таки залишився, кажеш? — сердито перепитав голова.

— Та один тільки й зостався! — сумно підтвердив пасічник.

— Із отих кусючих? — буркнув голова.

— Та де там їм уже кусатися? Ледве гудуть! — махнув рукою пасічник.— Може б, чи купити де бджілок?! Для них же в нас розкіш яка: навкруги ліс, лук тих, скільки око гляне, та й гречки ж цього року посіяли сорок п'ять гектарів! На самій тільки гречці дев'яносто вуликів можна випасти! А в нас один улик! Сусіди сміються! Ви б таки приїхали та подивилися: я й місце добре для пасіки приготував вуликів на півтора: і ліс, і луки, і до гречки недалечко!

— Добре, приїду! — кивнув голова.

* *
*

Хоч і не дуже хотілося, а таки приїхав голова на пасіку.

— Покажуй, де вони, оті твої бджоли? — запитав він у пасічника.

Під молодію черешнею сумував один-однісінький даданівський вулик.

— Оце бачите? Оце й уся наша пасіка! Страм людям показувати!

Чи то воно духом од голови колгоспу якимось таким дуже інтересним після сніданку одгонило, чи то, може, з іншої якоїсь причини, а тільки ж бджоли дуже близько біля головиної голови почали літати і якоесь сердитіше дзижчати.

— Дз-з-з!

Голова нервово махнув рукою:

— Іч яка скажена комаха!

— Дз-з-з! Дз-з-з!

Пасічник у крик:

— Не махайте! Ось не мажайте на пасіці руками! Я вас прошу, не мажайте! Спокійненько стійте!

— Дз-з-з!

— Я не руками, я портфелем! Та киш ти, будь ти...

А старі пасічники вже давно помітили, що бджоли дуже портфелів не люблять! Та ще, не дай бог, як тим портфелем замахати в пасіці!

Ех, як узялися ж бджілки за голову, так той тільки ойкати почав.

— Ой! Ой-ой-ой! — та все махає портфелем.

— Киньте портфеля! — крикнув пасічник.

Голова кинув портфеля, нап'яв на голову піджака й уткнувся головою в бузину.

Стоїть голова, уткнувшись в бузину головою, та вихає попереком, як молодий стригун. Вихає та кричить:

— Давай машину! Машину давай!

Під'їхала «Побєда», ускочив голова в машину й помчав додому.

Дома прикладав до носа, до очей, до потилиці холодну глину. І все лаявся.

* * *

*

Увечері відбувалася в районі нарада голів колгоспів у справах поширення бджільництва.

Покусаний бджолами голова виступив з промовою, що бджільництво в його колгоспі нерентабельне.

Не всі з ним погоджувалися, але районне керівництво, дивлячись на пухлого голову, не дуже наполягало на бджільництві, а провело нараду, так би мовити, про людське око.

Одне слово, справу з бджільництвом у районі було пу-
щено на самоплив.

А в сусідньому районі на колгоспних пасіках було
більш як дві тисячі вуликів, і кожний вулик дав у серед-
ньому по вісімнадцять кілограмів меду.

Кілограм меду коштує...

Та підраховуйте вже самі або хай вам підрахують
колгоспні бухгалтери: ох і солодкі ж числа получаются!

Такі-то діла!

* *
*

Нам «сорока на хвості принесла», що в колгоспі ім.
Шевченка, в с. Лебедівці, Вищедубечанського району,
Київської області, минулого року було три бджолосім'ї,
та їх не зберегли, і після зимівлі залишилася одна бджо-
лосім'я і біля неї пасічник. У колгоспі прекрасні умови
для розвитку бджільництва: ліс, багато луків, самої
гречки сорок п'ять гектарів. На самій тільки гречці мож-
на випасти дев'яносто вуликів бджіл. А бджоли — не
тільки мед, а й додаткові центнери гречки. Але голова
колгоспу ні кує ні меле...

У Вищедубечанському районі пасік по колгоспах усьо-
го тільки 250 вуликів, а гречки в районі цього року було
посяно 874 гектари.

Такі-то діла!

Чи кусали вищедубечанців бджоли, чи не кусали, нам
невідомо, — ми писали про інший район.

ОЙ ТИ, ЗИМУШКА, ЗИМА...

1

ПРАПРАДІД мій чумакував: у Крим по сіль їздив. Як і належить чумакові — волами. То про мого прапрадіда пісні співаються:

Занедужав чумаченько,
Упав та й лежить,
Ніхто його не питає,
Гей, гей, що в його болить...

Так мій отой самий прапрадід, ще до того, як він занедужав, та розповідав своїй сестрі в других, а та ще переказувала ятрівці моєї баби, а ятрівка — бабі, а баба моїй тітці, а тітка вже мені отаку «сторію», причому баба божилася й заприсягалася, що це все чистісінька правда.

Коли аллах сотворив світ і закінчив свою роботу, на землі настала весна і на всіх деревах у земному раю почали розпукуватися бруньки.

І потяглося до бруньок геть-чисто все живе і на землі суще: той те хапає, той інше. Одне слово, ніякого порядку. Аллах бачить, що треба навести лад, покликав він усіх до себе й звелів кожному вибрати одне яке-небудь дерево або квітку, щоб потім тільки з того й користуватися. Мої предки отоді вибрали вишню...

Прийшов і чорт.

— Ну, що ж ти, чорте, вибрав? — питає аллах.

Чорт відповідає:

— Кизил.

— Гаразд. Бери собі кизил, — посміхнувся аллах.

Зрадів чорт. Усіх, мовляв, обдурив: кизил першим од всіх дерев зацвітає, значить, і дозріє раніш од всіх. А перша ягода — дорога ягода: повезе свій кизил на базар, добре продасть, дорожче від усіх.

Настало літо. Почали дозрівати плоди: черешні, вишні, абрикоси, персики, яблука, а кизил усе зелений. Твердий і зелений.

Не зріє кизил. Згодом червоний зробився, але, як і раніше, — твердий і кислий.

— Ну, як твій кизил? — глузують люди.

— Гидота, а не ягода. Не повезу на базар! Збирайте самі!

І от пізно восени, коли по садах позбирали всі плоди, пішли люди в ліс і побачили почорнілу ягоду, але дуже солодку і смачну. Позбирали й ласують, глузуючи:

— Прогавив!

Чорт дуже розлютувався і помстився на людях.

Другої осені він зробив так, що кизилу вродило вдвоє, а може, і втриє більше, ніж минулої, і сонцеві, щоб він дозрів, довелося послати на землю значно більше тепла.

Зраділи люди, що такий великий врожай кизилу, не зрозуміли каверзи. А сонце виснажилося за літо, і настала на землі така зима, що повимерзали в людей садки.

Від того часу така ознака: коли врожай на кизил — буде холодна зима.

2

Праправнуки мого прапрадіда тепер їздять у Крим не волами.

Вони їздять туди «Победами», прекрасними автобусами по асфальтовій трасі, в цільнометалічних вагонах залізницею або летять срібнокрилими самольотами...

Їздять вони в Крим не по сіль, а відпочивати у чудесних санаторіях та будинках відпочинку, набиратися сил під цілющим промінням життєдайного кримського сонця на березі ласкавого синього моря...

Та й Крим тепер не той, який був за тих часів, коли долею людською керував аллах з чортами. І люди вже не ті, і порядки не ті. Кращі, одним словом, порядки введено. Незрівнянно кращі. На розширення садів та виноградників лінію взято. На картоплю і овочі. На кукурудзу. На розвиток громадського поголів'я худоби. Багато голів колгоспів працюють з перспективою, уперед тобто дивляться. Корми, наприклад, уже не на один рік, а на цілих два роки заготовляють. Кращі колгоспи з польовими роботами до свят ще справились, до весни готуватися почали.

Однак переказують нам, що ніби ще й тепер трапляються серед голів кримських колгоспів люди, які ще й досі не втратили віри у велику силу кримського чорта.

Такому голові кажуть:

— Товаришу! Зима от-от-от... А у вас ще на полі кукурудза, а у вас ще приміщення для худоби не відремонтовані, не утеплені, корми не підвезені, про силос ви не подбали... Як же ви зимуватимете?

А такий голова відповідає:

— Зима тепла буде. Хіба не помітили, що цього року кизилу зовсім не вродило? Перезимуємо!

А того й не знає, що трапилося з одним таким забобонним головою.

Голова цей, побачивши, що врожай на кизил нікчемний, вирішив, що зима буде «сирітська», і до зими як слід не підготувався.

Перезимуємо, мовляв.

Одного разу зайшов голова у закусочну, щоб на дозвіллі помріяти про перспективи розвитку господарства свого колгоспу,— а такі голови, як ми знаємо, дуже полюбляють мріяти здебільше в закусочній. Ну, зайшов, значить, він у закусочну, попрохав пива,— от уже вам не докажу, чи просто пива, чи вже те пиво було як причіп,— випив кухоль, випив два, і замріявся, й задрімав, поклавши на стіл голову. Ну, після трудів... Задрімав, і привиділося йому, що вся колгоспна худоба дивиться на нього й реве... І так сумно, так печально реве... Реве кріпко, але на середніх нотах. А потім бугай,— не знаю вже чого, чи щось згадав, чи чогось злякався,— як ревоне, мов з гармати стрельнув. Голова як підскоче... Підскачів і не може голови від стола підвести: волосся до столу примерзло, хотів одмочити пивом,— пиво в кухлі замерзло. Насилу офіціантка відхукала.

Довелося бігти в перукарню голову поголити,— так закуйовдилося волосся.

А які були кучері!

І досі, як згадає, тремтить увесь, сам себе картає:

— І надала мені сатана повірити у той гемонський урожай кизилу.

Бо справа не закінчилася потерєю кучерів: невдовзі були звітно-виборні збори в колгоспі, і його на голову вже не обрали.

Таке на світі буває...

До зими слід готуватися вчасно.

ВАСИЛЬ ЯРЕМЕНКО

(До шістдесятиліття з дня народження)

1

КОЛИ хлопчаком Васько Яременко пас Пузиреву (а може, не Пузиреву, а Калитчину) телицю за три карбованці на літо, він тоді ще не був народним артистом СРСР, він навіть і не мріяв ним бути.

Наскрізна його дія (за системою К. С. Станіславського) полягала тоді в тому, щоб та телиця, подрочившись, у шкоду не вскочила, бо як — бодай би вона йому була здохла! — вскоче, а панський нагледач, не дай бог, як побачить та телицю займе, — тітка Пузириха то нічого, що битимуть, а ще й з отих трьох карбованців, з отого «жалування», ще й карбованця вивернуть.

Вони, тітка Пузириха, дуже сердиті, вони і лаються, й б'ються, а як ткнуть миску кандьору на вечерю та кусень хліба, обов'язково прокажуть:

— І куди воно, отаке мале, їсть? Як за себе, дивись, кидає!

А як у Васька на оченята набіжать сльози, Пузириха зразу:

— Дивись, які, в трясці, тонкосльозі?! Сьорбай!

За тих часів Васько Яременко лицедійствував не дуже часто: хіба коли Пузириху перекривить та покаже товаришам-пастушкам, як дядько Пузир черево чухають та богу моляться...

Воно потім, значно пізніше, пригодилося на театрі, бо ніхто з артистів так не показував, як куркуль Чирва богу на сцені молиться, як робив це один із провідних артистів театру ім. Заньковоцької В. С. Яременко.

Пас куркульську телицю Васько Яременко в селі Рогинцях, Роменського повіту на Полтавщині, де 1895 року він і народився в сім'ї селянина-бідаря.

Вправи з телицями, а інколи й з бичками тривали, аж доки Васькові стукнуло п'ятнадцять років.

Потім того вже пас кубанські корови в станиці Брюховецькій на Кубані.

На Кубані Васько береться й за книжку і складає іспити за шість класів середньої школи.

Перша імперіалістична війна. Солдат. Фронт. 1918 року демобілізувався, повернувся в Рогинці на Роменщину. Аматорський гурток. Про молодого аматора вже чути у Ромнах, де в українській трупі грає славетна українська артистка Ганна Петрівна Затиркевич-Карпинська.

Того ж таки 1918 року запрошують Яременка у Ромни, де він знайомиться з Ганною Петрівною.

Молодий, ставний Василь Яременко грає любовників.

Та хіба ж коли-небудь хто-небудь так грав Назара Стодолю, як у ті часи його грав Василь Яременко?!

Та ніколи в світі.

Та він було як стане, як тріпоне чубом (тоді було чим тріпонуті!) та на сотника Хому як гляне,— так ув очах огонь, полум'я, блискавка, повні очі і гніву й презирства:

...*(До Хоми)*. Нехай тебе бог поб'є, хррристопродавець!!

А тоді до Галі... І вже очі повні невимовного кохання, пекучого страждання, гарячого благання:

...*(До Галі)*. Галю! Серце мое! Промов мені хоч одне слово! Ти не знала за кого? Скажи — не знала?

Так серед глядачів тільки — ш-ш-ш-ш-ш!

А як в «Ой не ходи, Грицю»!

Грицько *(схопившись)*. Не можу! Марусе! Що ти наробила? Я любив тебе... ми б щасливі були, а тепер — смерть! *(Падає й умирає)*...

Умер! І нічирк! І не дихає! Тоді ніжно-ніжно починає в оркестрі перша скрипка. Марусин голос у невимовній тузі тихо починає, колисаючи Гриця:

У неділю рано матуся тужила:

«Ой нашо ж ти, доню, Гриця отруїла?»

«Ой мамо, мамо, жаль ваги не має,

Та нехай же Гриць той нас двох не кохає...»

Серед глядачів така тиша, така тиша... І раптом шморгання носами і прикладання хусточок до очей. Глядач плаче...

— Ага! За живе вхопило! — хочеться підскочити й кинути в розчулену залу.

Яке щастя радісні муки творчості!

Ну, вже ж ота Ганна Петрівна Затиркевич-Карпинська! І навіщо б ото я так:

— І чого ти, хлопче, їх на один копил шиєш?! І Назара, й Гриця?

Ну, як з ушата на тебе холодною водою!

А як заграв Хлопова в «Ревізорі», Ганна Петрівна похвалила:

— З тебе, бачу, хлопче, такі люди будуть! Працюй!

Велика українська артистка Г. П. Затиркевич-Карпинська вгадала: «з хлопця люди вийшли».

2

З 1922 року починається многотрудна, многоплідна й безперервна аж до цього часу робота в Українськiм державнiм драматичнiм театрi iм. М. К. Заньковецької.

З самiсного дня заснування театру.

В. С. Яременко — один з основоположників заньківчан.

Скільки попоїджено й попоходжено, скільки переграно ролей (і яких!) за мало не сорокалітню роботу в театрі.

Городничий, Голота, Пархоменко, Шельменко, Гонта, Богдан, Стрижень, Михайло Гурман, Камо, Самресь, Петрушенко, Халява, Тарас Бульба, Овлур, ще, ще й ще! Хіба всіх ізгадаєш?

А робота в кінофільмах?!

І ніколи нічим не скомпрометовано порад славетних учителів своїх!

А які були вчителі!

Г. П. Затиркевич-Карпинська, М. К. Заньковецька, П. К. Саксаганський, М. К. Садовський!

І ніколи, за мало не сорок років, ні разу не спізнювалося не те що на виставу, а й на репетицію!

Завжди — вчасно, завжди — приклад!

І хоч які б бурі, хоч які б шторми та грози не налітали на театр, — Романицький, Яременко, Дударев, Любарт, біля них молодші, — розбиваються об це кріпке ядро бурі, шторми, грози, і театр ім. Заньковецької пливе

по мистецькому морю певний, спокійний, серйозний, завжди на доброму мистецькому рівні, оточений любов'ю й повагою радянського глядача.

Звання: і заслуженого, і народного республіки, і народного Радянського Союзу.

Все у свій час. За видатні заслуги в галузі театраль-ного мистецтва.

І завжди відповідальна партійна й громадська робота.

Ну, розуміється, чуб уже не русявий, голова вже біла, та ще як гукне прив'язаний до стовпа Тарас Бульба у Львові: «Хлопці!» — то чути Тарасів голос не тільки у Львові, аж на Дніпрі понад Хортицею луна йде!

Є ще порох у порохівницях!

Тьху, тьху! Щоб не наврочити!

...Довгого віку та журавлиного крику вам, дорогий Василю Сергійовичу!

МОЇ «ДРУЗІ», БУДЬ ВОНИ ТРИЖДІ ПРОКЛЯТІ

Бюрократи	Замасковані парази-
Вельможі	ти
Перестраховщики	Одверті мерзотники
Окозамилювачі	Сутяги й склочники
Хапуги	Халтурщики
Зажимщики критики	Пошляки
Підлабузники	Хами
Хабарники	Здирщики
Спекулянти	Ханжі
Круглодобові патя-	Браконьєри
калі	Груб'яни
Дрімучі дурні	Задаваки
Чваньки	Аліментщики-літуни
та інші сукини сини й прохвости	

ПРО ЩО Я, НЕЩАСНИЙ, МУШУ ДУМАТИ Й ПИСАТИ:

Про хуліганство, грубість і невихованість
Про виховання лоботрясів і шалопаїв
Про легковажне ставлення до кохання, до шлюбу,
до сім'ї.
Про широкі натури за державний кошт
Про начотчиків і талмудистів у науці
Про консерваторів у сільському господарстві й про-
мисловості
Про винищувачів природи
Про всяке, одне слово, дермо!
Господи, боже мій! Помози мені!

ПРИВІТ! ПРИВІТ!

ПОЛЬОВИЙ стан тракторної бригади однієї МТС розташувався під невеличким переліском, де стояв сякий-такий вагон, по правді сказати, обшарпаний вагон, з вузькими у вагоні лавами, на яких валялися довгасті тонкуваті перепічки.

Про ті перепічки голова правління колгоспу, пишаючись, самозадоволено говорив:

— Колгосп не поскупився і придбав для трактористів матраци! О! А ви говорите!! У нас механізатори, як пігде, заосмотрені! О!

Ви цікавитесь, в якім це колгоспі і в якій МТС?

Подумайте самі! А найкраще поїдьте в польовий стан тракторної бригади та й подивіться: може, якраз саме це у вашому колгоспі і у вашій МТС.

Зима, кажете, тепер? Польових станів нема вже на полі?

Так тоді подивіться, де ті перепічки на зиму поскладено, от і пересвідчитесь, чи це у вас, чи не у вас!

У тому вагоні стояв похмурий і завжди мовчазний радіоприймач — хоч і стирчала над вагоном антена, бо батареї біля того радіоприймача давно вже повисихали, сіра мишка там кубелечко намостила, і в нічній тиші часто-густо чулися звідти мишачі позивні — пі-пі! пі-пі!

Голова правління колгоспу, пишаючись, самозадоволено говорив:

— У нас польовий стан тракторної бригади радіофікований! А ви говорите! Щоб я та поскупився для культурного обслуговування наших механізаторів?! О! У них є й шахи, у них є й доміно! Вони в мене культурно відпочивають! О! І газети! І журнали! О!

Шахову дошку шашелі поточили, шахові фігури миші погризли, а з доміно залишився самий «генерал» (дубль шість).

Газети надходять на польовий стан.

От і вчора, і третього дня, і на тому тижні:

— А де наші газети, товариші?

— А я плиту чим розпалюватиму? — кричить Одарка-кухарка.— Дрова вогкі, не горять, без обіду будете?

Механізатори культурний свій відпочинок щодня проводять так:

— Карті місце!

— Ти куди шістку кидаєш?! Сімка ж іде!

Одарка-кухарка щодня кепкує:

— Дайте я з ваших карт юшки наварю: до того вони засмальцьовані.

Механізатори описуваної тракторної бригади працюють сумлінно, і врожаї в колгоспі непогані.

— Та поговори ти з головою, доки ми будемо отак тут поневірятися?! — бралися за бригадира трактористи й комбайнери.

— Та в мене від балачок уже язик опух! — одмахувався бригадир.— Хіба ви не знаєте голови нашої артілі?!

А голова артілі тим часом скрізь вихвалявся:

— От у мене механізатори! Вони в мене живуть, як... Та куди там мені так жити!

Бригадир тракторної бригади і трактористи з комбайнерами думали:

«Ну, приїде хтось чи з райкому, чи з обкому, ми вже йому все розкажемо, ми йому все покажемо, щоб вони знали, як дбає про механізаторів наш самовпевнений голова».

* *
*

От одного разу завітав до польового стану тракторної бригади секретар по зоні МТС.

— От добре, що приїхали! — кинулися до його механізатори.— От добре!

— Ну, як поживаєте? — запитав їх, сидячи в машині, секретар по зоні МТС.

— А от зайдіть подивіться!

— Працюєте ви, товариші, непогано! Молодці!

— Та зайдіть же до нас!

— Спішу на засідання в райком! Іншим разом якось! Привіт! Привіт!

Та й поїхав.

* *
*

От другого разу завітав до польового стану тракторної бригади секретар райкому партії.

— Здорові були, товариші механізатори! — привітно вигукнув з машини секретар.— Як ся маєте?

— От добре, товаришу секретар, що приїхали! Живемо ми, по правді сказати, не дуже! Та зайдіть самі, подивіться!

— А працюєте ви непогано, товариші! Молодці!

— Та працюємо! А могли б і краще працювати, так умови в нас, товаришу...

— А які такі умови? Голова мені доповідав, що всім забезпечені!

— Та ви зайдіть подивіться самі...

— Правильно, товариші, слід-таки мені з вами поговорити, так, розумієте, бюро через півгодини! Іншим разом обов'язково поговоримо! А темпів не здавайте! Ні! Ні! Рівняйтесь на кращих! Ангеліну випередити слід! Гіталова! О! Ну, привіт, привіт!

Та й поїхав!

* *
*

От третього разу їхав повз польовий стан тракторної бригади начальник обласного управління сільського господарства.

— Здорові були, товариші механізатори! — привітався з машини начальник.

— Здрастуйте, товаришу начальник!

— Якої МТС будете?

— Еньської.

— Яка бригада?

— Надцята!

— Хто бригадиром?

— Непитайло!

— А, чув-чув! Непогано, товариші, працюєте! Молодці!

— Та воно так, товаришу начальник, та ми могли б і краще працювати, якби умови в нас...

— А які такі умови? Секретар райкому говорив мені, що ваш колгосп усім вас, товариші, забезпечує!

— Та ви зайдіть подивіться самі...

— Та слід би було, товариші, та на сьогодні якраз я скликав головних агрономів МТС області. Поспішаю, щоб не запізнитись! Незручно, знаєте! Темпів, товариші, не здавайте! Мені дуже приємно буде вручити вам перехідний червоний прапор обкому і обласної Ради як найкращій тракторній бригаді в області. Натискуйте, дорогі товариші! Привіт! Привіт!

Та й поїхав.

* *
*

Довелося оце й мені перед Новим роком проїздити повз Енську МТС. Зустрів мене бригадир тракторної бригади товариш Непитайло.

— Ну, як живете? — питаю.

— Та нічого, — відповідає т. Непитайло. — А можна б жити далеко краще, якби наші керівники більше нам, механізаторам, уваги приділяли! Та ви зайдіть, ми вам розкажемо, а ви їх у «Перці»! От матеріальчик! Зайдіть, поговоримо!

— Та воно б і слід справді зайти, так сьогодні ж переддень Нового року, онуки чекають Новий рік зустрічати, не можу, ніяк не можу! Хай іншим разом! А трактори ви ремонтуєте як слід! І темпів не збавляйте! Привіт! Привіт!

Та й поїхав.

Лист до редакції

В «Известиях» було надруковано фейлетона про те, що я ніби не заїхав до тракторної бригади Енської МТС, незважаючи на запрошення бригадира познайомитися з їхнім життям і допомогти ліквідувати неполадки в їхньому побуті. Факти підтвердились. Оголошую собі сувору догану за останнім попередженням. На випадок повторення такого, буде вжито якнайрішучіших заходів аж до привселюдного занурення власної совісті у макітру з тертим червоним перцем.

О. В.

НОВІ ЧАСИ — НОВІ ПІСНІ

П'ЯТЬ років тому я мав нагоду розповісти про трагічну новорічну пригоду в одному колгоспі, який мав по штату вісімнадцять сторожів і в якому тоді в ніч під Новий рік щось украло сторожа.

Та трагічна пригода, очевидно, дуже сильно вразила керівника одного колгоспу Дніпропетровської області: і для того, щоб у них сторожів не крали, вони мають у колгоспі не вісімнадцять, а 86 (вісімдесят шість!) сторожів.

Що робили сторожі, щоб не сумувати, поки їх було всього тільки вісімнадцять чоловіка?

Вони грали в підкидного, боролися навхрест і підсилки, піднімали на тваринницькій фермі бугая.

Подейкували, щоб придбати їм футбольного м'яча,— хай би, мовляв, потренувалися та Кубок СРСР для колгоспу виграла!

Взагалі розважались, як могли, бо самі ж подумайте — сумно байдики бити цілісіньку ніч, та ще взимку, коли ночі довгі, довгі та нудні, як нудна буває доповідь про культосвітню на селі роботу.

А тут вже маєте не вісімнадцять, а вісімдесят шість сторожів!

Масштаб який!

Так тут такого можна наробити, що не життя буде, а малина!

Насамперед слід набрати певних організаційних форм. Організувати із сторожів самостійний колектив. Колектив сторожів. Колстор.

Обрати правління колстору.

Господарських справ колстор, розуміється, не має ніяких — його артіль годує, зодягає і обуває,— отже, йому слід поширити художню самодіяльність, організував-

ши відповідні гуртки: драматичний, хоровий і фізкультурний.

І «пайшла рвать»...

І яка буде сенсація, коли на республіканському огляді художньої самодіяльності конференсьє оголошує:

— Виступає самодіяльний хоровий гурток сторожів артілі з Дніпропетровщини. «Кучерява Катерина». Слова й музика народні! Соло — один із сторожів-корифеїв Гордій Панасович Триндикало!

Треба вам знати, що ні в Статуті сільськогосподарської артілі, ні у всіляких інстанціях і розпорядженнях немає такого артикулу, щоб забороняти жінкам бути в колгоспі за сторожа.

Отже, ми певні, що в колективі сторожів є й жінки.

Який, значить, хореографічний гурток можна організувати в колективі сторожів!

І от вам на республіканському огляді художньої самодіяльності:

— Виступає хореографічний гурток колективу сторожів артілі з Дніпропетровщини! Сен-Санс, «Умираючий лебідь». Виконує сторожиха Сторожка Наталочка-Весняночка!

Потім того «Метелиця». Виконує весь гурток. І т. д. і т. ін.

А футбольна команда із сторожів колгоспу!

Сенсація! Кубок СРСР виграла футбольна команда колективу сторожів колгоспу з Дніпропетровщини!

А буде ще й так:

— Чемпіон світу у важкій вазі по штанзі Сидір Петрович Гирия із колективу сторожів колгоспу з Дніпропетровщини.

Само собою розуміється, що приклад колгоспу підхватять всі колгоспи Радянської України, отже, в Міністерстві сільського господарства потрібна буде посада заступника міністра по колгоспних сторожах.

І як апофеоз: щороку по закінченні господарського року в столиці Радянської України — Києві — всеукраїнський зліт колгоспних сторожів-передовиків!

* *

*

Вітаючи колектив сторожів артілі з Дніпропетровщини з Новим роком, бажаємо йому доброго здоров'я і всіляких успіхів у ділах рук і ніг його в наступному новому, 1956 році.

Особливо пильно, дорогі товариші сторожі, бережіть голову артілі, щоб, не дай господь, щось його у вас не вкрато!

Тоді благо вам буде і довголітні будете на землі!

Амінь!

ГАННА ПЕТРІВНА ЗАТИРКЕВИЧ - КАРПИНСЬКА

(Сто літ з дня народження)

ТИСЯЧА дев'ятсоті роки...
Перше десятиліття двадцятого століття...
Спогади... Он воно як!
А колись,— я вам говорю це цілком серйозно,— і ми були молоді!
І було це саме тоді, як минало перше десятиліття двадцятого століття.

Я придивляюсь пильніше тепер до нашої радянської молоді та й іноді думаю собі:

— Що наша молодь робить, як їй їсти хочеться?

— Як що? — говорять мені.— Візьме та й попоїсть!
І все!

— А ми, як були молоді, що робили, як нам їсти хотілося? — сам себе запитую.

І відповідаю:

— Ішли до театру!

— Голодні?

— Голодні!

— Ну, це вже ви, пробачте... — говорять мені.

А я їм на це кажу:

— Повірте мені, що у нас, у мене і в моїх тодішніх товаришів, частенько траплялося так, що нам увечері не було чого їсти. І от коли нам потрапляло до рук двадцять копійок, одразу дилема: чи ковбаси купити, чи квиток у театр Садовського? Перевагу завжди мав театр. У театрі завжди голод ущухав, так зате після театру, ідучи Хрещатиком, дивився на лихачі під сіткою і думав: «Із'їв би?» — «Із'їв!» — «З сіткою?» — «Так би з сіткою й ковтнув!»

Що ж ми робили, прийшовши голодні додому?

Нас п'ятеро двадцятилітніх жило в одній великій кімнаті, і ми, прийшовши додому з театру, декламували вірші, грали сцени, а то й цілі п'єси ті, що того вечора

бачили в театрі. Коли ми приходили з цирку, ми до ранку боролися (у цирку, значить, був чемпіон французької боротьби).

Так і жили. А головне, вижили!

Боролися ми не дуже класно, а репертуар театрів Садовського і Саксаганського ми знали, мабуть, чи не напам'ять увесь! І чоловічі й жіночі ролі. Ми бували і в російському театрі, але не так часто, бо там квитки були дорожчі. Ми навіть квіти артистам носили: Заньковецькій, Затиркевич-Карпинській, Борисоглебській, Діброві, Литвиненко-Вольгемут, Юрєневій, Пасхаловій, Яновій, Полевицькій, Токаревій...

Прибіжиш до куліс, ткнеш букета і тікаєш.

Де ми квіти брали?

Ви хочете точну адресу? Будь ласка: у квітникарстві Мейєра! Як? Своїм онукам я тепер не рекомендую так діставати квіти!

Але все це було від чистого юнацького серця!

Ми собі одбивали долоні, зривали волоси, стоячи біля рампи. І, заплющивши очі, надривалися:

— За-а-анько-о-овецька!

— Затирке-е-евич-Ка-а-р-пинська!

— Са-а-довський! Са-а-ксаганський! Мар'я-а-а-ненко-о-о!

Ми любили всіх артистів, але серед них були найбільші наші улюбленці. І коли хтось, не дай бог, не так щось скаже про твого кумира,— ми билися! По-справжньому!

Ми колись з вірним другом три дні билися, доводячи, хто краще грає Мартина Борулю — Садовський чи Саксаганський!

Отакенні синяки позакривали нам очі, у мене з носа цибеніла кров, дружок сидів на мені верхи й давив мене за горло, а я хрипів:

— Саксаганський! Саксаганський! Саксаганський!

— Садовський! — хряснув мене кулаком по тім'ю приятель, і я знепритомнів.

Але коли я отямився, першим моїм словом було:

— Саксаганський! Дайте води!

...Ми любили театр по-справжньому! Ми любили, ні, ми боготворили його акторів!

У ті часи я вперше побачив на сцені літнього театру Купецького зібрання в Києві Ганну Петрівну Затиркевич-Карпинську.

Грала тоді в тому театрі українська трупа Панаса Карповича Саксаганського.

Ішло «По ревізії» Кропивницького.

Описати, як грала Г. П. Затиркевич-Карпинська роль Риндички, не можна. Не можна, мабуть, знайти такі слова, щоб визначити ними ті найтонші фарби,— та де фарби? — невеличкі риси, рухи, натяки й напівнатяки, тони й напівтони, барви і барвенята, якими пронизувала, якими мережила й вишивала Затиркевичка (так ми її, люблячи, прозивали) роль баби Риндички.

Вона, кажуть, для Риндички не гримувалася, вона тільки одягала сіру свитину, очіпка, пов'язувала хусткою підборіддя, зав'язувала ту хустку великим хвостатим вузлом на голові й примружувала ліве око. І все!

Боже мій! Як Затиркевичка — Риндичка наливала з пляшки горілку в чарку! Вона брала чарку й держала її у простягнутій лівій руці. Пляшку держала у правій руці, і, схиливши трохи набік голову (ліве око сліпе), вона вдивлялась,— ні, не вдивлялась, а прицілювалася! — в чарку і, потихеньку підносячи пляшку до чарки, наливала. Не наливала, а накапувала, тремтячи, щоб, не дай бог, не пролити ані краплиночки.

— Призволяйтеся!

Глядач буквально вибухав оплесками і криком, коли Затиркевичка — Риндичка вступала до співу в пісні «Во саду лі, в огороді...». Починав писар, підхоплювала Пріська-московка, гудів старшина, завивав, виводячи, Гарасько:

Во саду лі, в огороді
Пташечки поють...

І от коли повторювалася друга фраза «Пташечки поють», Затиркевичка повним голосом не вступала, а врізалася в хор на словах «Ой там наші родителі, ой там наші приятелі горілочку п'ють».

Різе, одностонне бабське «меццо» своїм металом і розрізало, і якимось перекривало пісню... Пісня кінчалася, а Затиркевиччине меццо ще лунало в театрі, носилося за

лаштунками, виривалося в садок і гуляло деякий час між деревами...

Яка шкода, що тоді не було змоги зафільмувати гру Ганни Петрівни чи хоч записати на плівку!

Та хіба тільки її самої?!

Неперевершена була Г. П. Затиркевич-Карпинська в ролях бабів та молодичь.

Секлета в «За двома зайцями», Лимериха, Ганна в «Безталанній», Одарка в «Сватанні на Гончарівці», Гапка в «Зайдиголові» та ін.— це були коронні ролі великої артистки.

Хто б міг подумати, що з тендітної поміщицької паночки, вихованки Київського інституту благородних дівиць, виросте така незрівнянна Риндичка?

Ганна Петрівна народилася в січні 1856 року в родині поміщика з Полтавщини Петра Ковтуненка. Батьки й на гадці не мали, що їхня «благородна» донька зганьбить себе званням артистки, та ще й українського театру.

Але любов до театру, любов до народу перемогла.

Не злякав молоді жінки ні розрив з батьками, ні сварки з чоловіком.

Перевіривши себе в аматорській виставі в Ромнах в ролі Одарки у «Сватанні на Гончарівці», яке відбулося 9 грудня 1882 року, де Ганна Петрівна мала величезний успіх, вона 20 травня 1883 року дебютувала в Полтаві в трупі М. Л. Кропивницького у водевілі М. Старицького «Як ковбаса та чарка...» під прибраним ім'ям Прилуцької.

Зимовий сезон 1883 року Ганна Петрівна грає в Одесі як професіоналка-артистка, відразу завоювавши симпатії глядача.

Трохи не повні сорок літ свого життя й праці віддала Ганна Петрівна українському театрові.

Померла вона 12 вересня 1921 року в Ромнах на 66-му році свого чудесного життя, незадовго перед тим, ніби жартуючи, сказавши:

— Тут, у Ромнах, я почала своє театральне життя, тут я й помру!

Український народ, відзначаючи сто літ з дня народження великої артистки Ганни Петрівни Затиркевич-Карпинської, низько схиляє голову перед її могилою, перед її світлою пам'яттю!

ПАНСЬКА ЯЛИНКА

1

ОЙ, тої зими йшов такий лапатий-лапатий та густий сніг і так того снігу було багато, що довелося прокладати лопатами стежки і до комори, і до свининця, і до клуні...

Як вискочимо ми було із сіней на стежку снігову,— а ми тоді ще й до школи не ходили, малі були,— та й бігаємо тими стежками, ніби між білими сніговими мурами,— аж мало не по вуха нам,— так багато нападало снігу.

Біжимо, біжимо, а тоді в сніг — беркиць! — і пірнаємо з головами.

Весело!

І мати з батьком не сумні, не похмурі, бо баба наша говорили:

— То добре, як снігу багато! То — на врожай!

Ми, діти, і на санчатах із гори спускалися, і прив'язували до правого чобота дерев'яну колодочку, і гасали по шляху, підстрибуючи, мов на справжньому ковзані, ліпили снігову бабу, билися сніжками.

А як парубчаки було нас, дітей, на крутілці покрутять! Ой, скільки того галасу та сміху!

А ви знаєте, що таке крутілка?

Крутілка — дуже цікава штука. Як замерзне річка чи ставок, що вже по льоду можна сміливо ходити, тоді в кригу забивають кілка, на кілок одягають колесо з воза, до колеса прив'язують довжелезного дрюка з прип'ятими на кінці санчатами. Межи спицями в колесі встромлюються палки, тими палками крутять колесо, прив'язані до дрюка санчата літають круг кола по льоду вихором. Так ото старші хлопці як понасадовлять нас, малих, на санчата, як почнуть крутити, та розкрутять було так, що

годі на санках усидіти,— і ми грудками було вилітаємо з санок і по льоду летимо, та в сніг!

Снігова зима — велика була для дітей радість...

2

Жили ми у панській економії на хуторі, бо батько працював у поміщика.

От одного разу перед різдвяними святами батько прийшов додому та й каже:

— Пан наказав у суботу привезти дітей до нього на ялинку!

Мати занепокоїлася:

— Отакого ще панові заманулося! Навіщо їм та ялинка? Та й малі вони ще по панах їздити!

Батько, поміркувавши, відповів:

— Та воно так! Та що зробиш: пан розгнівається, як не зробимо!

Мати своєї:

— До пана десять верстов! Зима, холодно! Як вони туди поїдуть? Поморозимо дітей!

— Та якось довеземо! На санки халабуду, намости-мо більше сіна, повкутуємо дітей у кожухи та й поїдемо!

Ми, діти, слухавши розмову батька й матері, і не днхали та все думали: «Що ж ото воно за ялинка?»

Ніякої ніколи ялинки у нас удома не було. Різдвяних свят ми теж чекали, але не для ялинки,— ми ходили до дядька й до дядини колядувати та щедрувати, носили бабусі вечерю. За це нам давано цукерок та по «золотій» копійці — для цього дядько та бабуся приберігали нові-новісінькі копійки, «золоті», як ми їх узивали.

А найбільша для нас радість була перед святами, коли в дядька кабана кололи.

Заколовши кабана, дядько його смалив, потім обгортав соломою, а ми всі разом із дядьком і з дядиною «душили» кабана — повилазимо на кабана і гуцикаємося на ньому. Щоб сало м'якеньке було!

За це нам дядько давав по шматочку смаленого кабанячого хвоста й вуха.

Така була радість, що й не говоріть!

І раптом вам — ялинка! Та ще в пана!

У суботу ще зранку ми почали збиратися.

Мати всіх нас повмивала з милом. На хлопцях новенькі сорочечки й штанчата, на Парасі — червоне у смужечку платтячко, та ще й разок доброго намиста із срібним посередині коповиком на шию Парасі наділа.

А які сани батько приладнав, не сани, а гринджоли! На них він поклав кучу — оту штукенцію, що горшки з макітрами в ній гончарі по ярмарках возять або половину з поля транспортують, повну кучу наклав сіна, нап'яв зверху халабуду, — такий вийшов, як по-нинішньому — лімузин, що куди вам! В оглоблі застріг Жолудя, — здоровенний бурий кінь такий був у маєтку, а на пристяжку — білокопиту Кислицю. А за Кислицею біг стригун Вітер.

Повкутували нас у кожуха та в свитки, і поїхали ми.

Повіз нас батько, а мати з меншими залишилися вдома, бо малих іще не можна було «у світ» вивозити — братик іще тільки на ноги спинався, а сестричку тільки місьць тому як баба під калиною знайшла.

Приїхали ми до панського палацу без ніяких пригод — тільки в одному ярку сани-куча забігли, дуже на бік нахилилися, хотіли перекинутися, та батько встиг вискочити й плечем підважити сани, — ми тільки лобами стукнулися.

Приїхали зарані. Пан наказав прибути на 7-му годину вечора, — так ми ще у батькового кума, в дядька Мехтодія, панського кучера, до початку пересиділи, від сіна побтрушувалися.

От і вечір. Пішли ми у панські горниці.

Ідемо, тремтимо, бо пан сердитий був і ми його боялися. Поприходили в горниці. Там посеред великої кімнати стоїть велика ялинка, на ній багато свічечок горить, круг неї паненята з паннами стрибають. Стара пані на роялі грає.

Старий пан сидить у кріслі і «стріляє» хлопавками.

Вистрелить та до нас:

— Страшно чи ні? — питає.

А ми купкою тулимося біля дверей, не спускаючи очей з ялинки.

Ось пан як закричить:

— Андрію! Люльку!

Біжить Андрійко, «козачок», несе панові люльку з дов-
железним цибухом, дає її панові, а сам стає навколішки,
щоб запалити люльку.

Андрійко чи підсковзнувся, чи що там таке трапило-
ся, тільки він якось упав і вибив панові з рук люльку.
Пан його як штурхоне.

А наша Парася як закричить — злякалася!

Старий пан заткнув уха, ми кинулися до Парасі, я
зачепив гілку на ялинці, впала з ялинки свічка на якусь
панянку. Та в крик! Всі забігали, заметушилися! Я ки-
нувся гасити свічку та збив з ніг панянку. Але нічого
такого страшного не скоїлося, тільки метушня. Панянка
підвелася, скривила губи й кудись подалася.

Батько нас усіх «вигорнув» з кімнати в коридор, та й
пішли ми до кучера, а на другий день вранці поїхали
додому.

Батькові пан виговоряв тоді, що ми, діти, дуже в
нього дикі!

Більше нас пан на ялинку ніколи не кликав.

Тепер, коли панів нема, ніхто не взиває наших дітей
дикими, а ялінка для радянських дітей щороку горить
огнями по всій нашій Батьківщині, починаючи з древно-
го московського Кремля.

ЩУКА

РОЗМОВА буде про справи дуже серйозні, через те давайте відразу договоримося про термінологію. Значить, так:
Щука — це щука-риба роду жіночого.
Щупак — це щука-риба роду чоловічого.

Щученята, щупаченята, щупачки, щупелята — це таке собі, дріб'язок.

Суперечка буяла страшна, аж трохи не до бійки: хто більшу впіймав щуку.

Гордій Іванович, знаменитий спінінгіст, що обшмагав своїм спінінгом Десну, Дніпро і всі їхні озера від Чернігова до Дніпропетровська, захлинаючись, розповідав, що десь біля Бужина він витяг на спінінг щуку вагою двадцять один кілограм триста десять грамів, що вся вона була в мулі, як у клоччі, і що, розчинивши, він викинув у неї з середини двокілограмового судака, а зуби в щуки були у сантиметр завдовжки, і що він із зуба зробив собі шило і тим шилом він і досі протикає підметки!

Дід Круча слухав Гордія Івановича, презирливо пихкаючи люлькою, і коли Гордій Іванович, кінчаючи розповідь, зітхнув: «Отака була щука!» — дід Круча рвучко пихнув люлькою, витяг люльку з рота, сплюнув і промовив:
— Щупеля!

Гордій Іванович підскачов, хотів щось крикнути, але в його вийшло тільки: «Т-т-т-т!..»

Він закашлявся, сів, ударив об землю рукою, захлинувся, довго відсапувався, вхопив баклажку, ковтнув води, ще хотів щось сказати, та дід Круча його перебив.

— Ти пісню знаєш? — сердито запитав дід Круча.

— Яку пісню?

— Що отаман Іван Сірко співав?

— А мало хіба Іван Сірко пісень співав?

— Та я про щуку питаю! Пісню про щуку! Оту:

Та шука-риба в морі
Гуляє по волі.
А мені, молодому,
Нема щастя-долі.

Чув таку пісню? — присікався дід Круча.

— Ну, чув!

— Так її отаман Іван Сірко співав! Давні діла! Так оту шуку, що її Сірко бачив, я впіймав! Три пуди з фунтом. А ти мені — двадцять одно кіло. Щупаченя твоя шука проти моєї! О!

— Та відкіля ви, діду, знаєте, що то та сама шука?

— Та ти не перебаранчай! Ти слухай!

Ми сиділи на березі Підстепного лиману під розлогою вербою, і така та верба стара-стара, що аж репнула вона від старості і на три стовбури поділилася, стовбури ті в різні боки порозкарячувалися і утворили вже не дупло у вербі, а якийсь міжстовбур'я, де не те сісти, а й лягти можна. Дід Круча запевняє, що тій вербі «ліг із тища, а може й менше».

— Сірко Іван, діду, під цією вербою часом не вечеряв?

— Сірко! Що Сірко?! Сірко — це було позавчора, а ти скажи, чи не сидів під цією вербою князь Святослав, як плив Дніпром-Славутою печенігам бубну вибивати! Ти про це подумай, а не про Сірка про Івана! О!

— Та ви, діду, і такого можете наговорити, що під цією вербою великий князь київський Олег цілувався з візантійською князівною Ганною, після того як ото він «княжну поя, отиде в волості своя».

— А чому ні? — визвірився дід Круча.— Чому, я питаю, не поцілуватися під такою вербою?! Та під отаким небесним шатром, зорями вигаптуваним, та ще й під тихий плюскіт джерела дзеркального?! А ти б хіба не поцілувався?!

А воно й справді: глибоке-глибоке, темно-сине, аж чорне, небо над нами, а зірок тих, зірок, та такі ті зорі чисті, такі осяйні, ніби хтось їх спеціально на цю ніч понадраював тертою з сирівцем цеглою...

Від Підстепного лиману до самісінької розкаряченої верби-велетня прослалася протока з прозорої води, до цієї протоки пригорнувся безкрайній херсонський степ, приліг і цілі століття з тої протоки, гарячий, воду дудить і ніяк напитися не може... А вода там свіжа-свіжа

та прозора, бо з-під верби і далі поза вербою у ту протоку б'є джерельна вода, віками б'є вода із багатьох джерел, узимку навіть не замерзаючи... А на тому боці протоки верболіз із очеретом над водою нахилилися.

У протоці риба грає: окуні та щуки. А малечі тої, малька,— табуни хмарами гуляють.

Протока ця за розчахнутою вербою повертає вліво і поміж вербовими берегами йде ліворуч у Фролів лиман, а праворуч — у Казначейський.

Чому Фролів, чому Казначейський? Чому такі назви дивовижні?

Тут монастир був... І всі ті неосяжні угіддя, луки, лимани, озера — все це було монастирське, і був чернець Фрол — то його ім'ям лиман прозвано, а монастирський казначей залишив назву для другого лиману.

А в лиманах — риба й раки: карасі, як ваганки, а лини, як підсвинки, окуні, як постолли, а щуки, як човни-довбанки.

Часто-густо чути тут над протокою відчайдушний хлоп'ячий крик:

— Диви-диви-диви! Он! Он-он-он, поплив! Окунь! Хай мене бог уб'є, як постіл!

Єриками лимани сполучаються з річкою Конкою, що від Дніпра тече поруч річки Кринки під селом Кринками аж туди, до села Козачих Лагерів, а там уже знову з'єднується з Дніпром...

За селом за Кринками з Конки праворуч витікає невеличка, густо-прегусто вербами закучерявлена річечка Басанка, яка шанобливо пригортається до могутнього Дніпра, а з Басанки невеличкий ерик іде у Дідів лиман, а круг Дідового лиману порозлягалися лимани Мала Злодіївка, Велика Злодіївка, Круглик, Шия...

— Посеред Дідового лиману був колись невеличкий острівець, густощим-прегустощим очеретом зарослий. А на тому острівку та росло три кущі калини. Давно це було. Ще до цариці Катерини. Жив у ті часи десь аж під Херсоном дід Ступа. Жив він з бабою Килиною, а дітей їм господь не дав. Баба Килина була дуже люта, така люта та клята, що впіймала колись у себе в обійсті татарина і повернула йому голову очима назад: щоб уперед басурмен ніколи більше не дивився!

Дід Ступа саме ятери на озері трусив. Потрусивши ятери, дід прийшов додому, побачив того татарина, що

взад дивився, перехрестився, проказав, тремтячи: «І мені таке буде!» — та городами, городами, городами — на луки та до Дніпра... Та як пішов понад Дніпром проти води, та й дійшов аж до теперішнього Дідового лиману. Дивиться — острівець. Він переплив річку Басанку, де бродом, де плавом — на острівець. Викопав між трьома калиновими кущами землянку та й оселився на тому острівку. Утік, виходить, од баби.

Так ви гадаєте, не знайшла його баба? Знайшла!

Перебралася баба Килина на острівець заганяти діда додому.

— Доки ти мене мучитимеш? — кинувся до баби дід.

Баба Килина діда по тім'ю ціпком! Дід — у непритомі!

Баба на його — цеберку води! Дід схопився і тікати!

А в голові ще в діда як слід не вияснилося, — він у воду. А там — ковбана! Потонув дід — тільки бульбашки на тім місці пішли.

З того часу її прозивають цей лиман Дідовим лиманом.

Давно це було. Вже й острівця того нема — у воду осів, а ще й досі на тім місці, де пірнув дід Ступа, як придивитися, так і досі там бульбашки з дна підносяться...

— Ну, а з бабою Килиною що?

— А що з такими бабами, як баба Килина, буває? У відьми пошилася! Довгенко на мітлі отам побіля Херсона кружляла, корови висмоктувала, а потім до Києва на Лису гору подалася. За головну відьму, кажуть, на Лисій горі правила. Ото, як було справляється на Лисій горі відьомський шабаш, так часто-густо чувся найдужчий голос, — різко отак заспіва, заспіва, заспіва, а потім і виведе, ніби бугай з поросям, — то баба Килина! А ото років із десять тому приїздив до нас із Херсона лектор, так казав, що відьом уже й на Лисій горі знищено, вже тепер там самі забобони залишилися! А що воно за штука оті забобони, я вам уже й не скажу! Казав тут один біля церкви, як я ото у великий піст говорив, що то ніби антирелігійна пропаганда! Могло бути!

Це так про Дідів лиман дід Кирюха з Маячки розповідає.

— Та що ви його слухаєте? — пихкає люлькою дід Круча. — Верзе чортій-що! І хто б ото йому повірив, що баба діда втопила?! Та не народилася ще і ніколи в світі

не народиться та баба, щоб мене втопила! Моя покійниця теж колись була за качалку вхопилася! Так я їй показав качалки! Якби була чобіт не заховала та на піч мене не загнала,— я б її був порішив! І не кавкнула б! А так своєю смертю померла! Бачили ми таких бабів!

— А де ж, діду, та Сіркова Іванова шука на три пуди з фунтом? — запитав у діда Кручі Гордій Іванович.

Дід Круча подивився на небо, позіхнув, перехрестивши рота.

— Побілішав, дивіться он, уже Чумацький Шлях! І Волосожар геть он аж куди відкотився! Давайте подрімаємо! Ось-ось уже й на світ благословлятиметься! Лягайте! Взавтра хай про щуку розкажу.

* *
*

...Дід Круча набив люльку, притоптав тютюн у люльці нігтем великого пальця, зашморгнув кисета, заховав кисета в кишеню, узяв з багаття жаринку, поклав у люльку, розпалив люльку, пихнув разів із п'ять, вийняв люльку з рота, сплюнув і почав:

— Було це... Та ще мій дід покійний, царство їм небесне, живі були. Щоб не збрехати, було це якраз отоді, як вийшло замирення з Гапонією (Японію дід Круча уперто називав Гапонією, а японців — гапонцями). Почали в нас тоді, пам'ятаю, панські якономії палити. То там у степу пан горить, то там... Та й у нас була панська якономія... Я родом не тутешній, а звідти, аж із-за Чаплинки, туди ближче до Таврії... Мені вже тоді на призов повернуло... От дід і кажуть:

— Що ж воно таке оце на світі робиться?! Скрізь пани горять, а наш же як: у бога теля з'їв, чи як?

Подивилися дід на мене, а я на діда, а потім дід і кажуть бабі:

— Ти, Федосько, хліба нам у торбину поклади, хлібин зо дві, та цибулин з десяток, солі, підемо ми з Ваньком (мене Іваном кличуть) сіткою перепели ловити.

— А навіщо ж вам аж дві хлібини? — запитує баба.

— Та ми не швидко повернемося! Наловимо перепелів та, може, аж до Олешок на базар понесемо, в Олешках, кажуть, німці за перепели добрі гроші дають!

Дід говорять, а самі й не посміхнуться, а я зразу здогадався, що не перепелами тут тхне.

Одне слово, щоб довго не говорити, згоріла тої ночі у нашого папа якономія, а ми з дідом опинилися аж ув Основі, працювали на виноградниках, а потім у ці місця прибилися та тут уже й отаборилися.

Батьки мої з братами та з сестрами на Далекий Схід подалися, десь аж на Амурі опинилися, а я з дідом залишився. Коли все трохи вщухло, переїхала до нас і баба, та й жили вже ми тутечки, тут я й одружився, тут спочатку бабу ми поховали, а потім і діда...

Замовк дід і замислився, замислився...

Покотилася з неба зоря, заревів бугай у Казначейському лимані, вдарила під кугою щука.

— Ач, б'є! Ач, як б'є! — мотнув бородою дід.

— А коли ж уже про щуку, діду? Про Сіркову?—Гордій Іванович до діда.

— А ти не перебаранчай! — сердито огризнувся дід.— Ти слухай.

Тихо-тихо стало навкруги. Така настала тиша, що не чути було навіть плюскоту джерельного струмка, не шаруділи очерета, не викидалася риба! І ми ніби не дихали.

Раптом крик: «Ко-ко-ко! Кгр-гр-гр-гр!!!» — залопотіли крила, сонний півень зірвався з верби й упав на Гордія Івановича.

— Бий тебе сила божа! — підскочив Гордій Іванович.— Звідки він тут?

— Здох би він йому! — вилаявся дід Круча.— То сторожові кури на вербі ночують. Сторож тут рибальську снасть стереже! Бригада тут рибальська колгоспна рибалить!

— Дивись, налякав як, гемонський півень!

І знову — тиша, тихо, тихо...

...— Так ото, значить, і попливли ми на човні з дідом,— почав дід Круча,— у річку в Басанку. У Дідовому лимані в нас ятери стояли. Так ми було потрусимо ятери, а тоді й балуємося на щук у Басанці, на живця... А ковбані там глибочезні є! Там така є ковбаня,— сажнів, мабуть, із п'ять завглибшки. Закинули, значить, ми на живця. Живець чималенький, гачок — теж такий, що й бугая вдержить, а леска — у двадцять п'ять волосин. Тоді ще капронів ми не знали, а самі леску плели з кінського хвоста. В степових коней, що в табунах довго ходили,

добряча волосінь була, — міцна, замашна і в воді непо-
мітна. Щук ми ловили на живця багато. Так що не було
нічого дивовижного, що раптом поплавав пірнув. Підсік я.
А дід — поруч. Підсік, значить, смикнув — і згадав чорта:
за корч зачепилося! Дід не любив на воді чорта згаду-
вати, лайнув мене за те, що його я згадав, та й питає:
«Чом не тягнеш?» — «Чепа, — кажу, — корч!» Та як смик-
ну! А воно мене як смикне — так я стовбура в воду! Ви-
ринув та до діда: «Рят...» А воно мене як смикне — я зно-
ву пірнув! Дід штани з себе та у воду — мене рятувати.
Виринув я з води, дід мене за руку, а сам за вербу дер-
житья, — верба на березі аж до води віти похилила. І от
вам отака чортівня: я вудку держу, дід одною рукою
мене держить, а другою за вербу держитья! А воно во-
дить, а воно водить! Як поведе, як поведе.

— Та що ж водить? — не витримав Гордій Іванович.

— Та ти слухай, — одмахнувся дід. — Що водить?
А я знаю, що там на гачку сидить: може, шука, може,
сом, може, ще якась лиха личина! Водить, смикає, та так
смикає, що рука тріщить. Дід кричить: «Тягни! Підтя-
гуй!» А я не можу, не підтягну! З півгодини отак воно
нас водило! Аж ось ніби піддалось! Іде! Я його все хочу
із води виважити, щоб повітря вхопило! Коли ось вити-
кається з води щось таке вроді мура коров'яча морда,
тільки безрога! Виткнулося воно, нас як побачило, та як
шугоне назад, трохитрохи я вудки не випустив. І знову
почалося: водить та й водить... Не знаю, що вже тому ді-
дові спринчилося, — чи змерз, чи щось інше, та тільки він
у крик: «Пустю! Пустю, їй-бо, пустю! Не можу!» — «Дер-
жітья, — кричу, — може ж, воно ухоторитья!!» — «Та
пускай, — дід кричить, — бо воно нас обох потопить!»
І таке — хто й зна, що й робити?! Та ось із-за рогу Мики-
та Пувичка човном виткнувся. Підпливає: «Що таке?» —
«Рятуй, Микито!» — ми з дідом до його. А воно якраз
знову вгору йде, морду витикає. «Бий, Микито, веслом!
Бий!» Микита як уріже його веслом межі очі, — вивер-
нулося воно на воді. Дивимося — шука! Ну, як теля зав-
більшки. Вигорнули ми його на берег, одтягли подалі від
води... Ох і страховидло! Три пуди й фунт! Голова, ну, не
менша, як у корови, тільки безрога! Ночви ікри ми з неї
випустили... Он яка шука!

— А звідки видно, що вона Сіркова? — запитав Гор-
дій Іванович.

— Звідки? А в неї отам над очима ніби на лобі впоперек вроді як літера «си». Сірко, значить... Мічена.

— Щось ви, діду Кручо, такого тут набуровили... «Си»... Літера... Сірко шуку в морі бачив, а це он аж де, в Басанці... Чого ту шуку приперло з моря аж у Басанку? Та й коли той Сірко був, а коли ви з дідом шуку витягли?! Казку десь чули, діду?

— А ти хіба не читав, у книгах було написано, що в Москві оце не так давно впіймали шуку, а на ній кільце, а на кільці написано, що, мовляв, сію шуку пущено за царювання Бориса Годунова! Он аж коли! Триста літ щуці! А Сірко — це не так уже й давно, — і двохсот літ нема! А ти не віриш?!

«Великі, — сам собі я подумав, — шуки бувають на світі! Три пуди й фунт! Історичні шуки!»

* *
*

При нас дід Круча великої шуки ні разу не впіймав.

Побило всі того літа щучачі рекорди одно симпатичне подружжя спортсменів, немолодих уже людей, Валентини Василівни та Гаврила Івановича. Скільки ж вони щук поперетягали! Та яких! Щоправда, на три пуди з фунтом не було, а так до десятка кілограмів бували.

І знаєте на що?

На доріжку! На блешню!

Гаврило Іванович сідав на весла, а Валентина Василівна з доріжкою.

Виїздили вони двічі на день: уранці й увечері. Як виїдуть — обов'язково мінімум з півдесятка щук і є! А було, що й до двох десятків! По кілограму і більше! Що дивно: коли веслує Валентина Василівна, а веде доріжку Гаврило Іванович — дуже рідко бралася щука! А як тільки доріжка у Валентини Василівни — тягне одну за одною! Особлива якась симпатія у щук до Валентини Василівни. Чи то, може, самі шупаки бралися?!

Ох і щук же на річці на Конці! А на Басанці! А на Дніпрі!

Так от, значить, знайте: шуку найдобутливіше ловити на живця!

Але добре і на доріжку, і на спінінг, і на кружала, і на жерлицю!

А то ще є один дуже оригінальний спосіб ловити щуки.

Ви пливете понад берегом човном і пильно вдивляєтеся у кугу, в осоку, під очерет, що випинаються аж із самісінької води.

Раптом бачите: стоїть під берегом величезна щука, мордою до очерету; видно, що вона якось важко дихає, а з рота в неї щось стирчить. Під'їздите потихеньку,— щука не тікає. Ви її підсакою — р-р-раз! — і в човен.

І бачите, щука вхопила великого судака і ніяк проковтнути не може! І викинути з рота не може, бо плавники в судака настовбурчились і не пускають!

От у вас одразу і щука є, і судак!

Одне слово, ловіть щуку яким завгодно способом, який вам найбільше до душі припадає, на здоров'я вам!

Чи ловив я великі щуки-монстри?

Не ловив! Не ловив ні на спінінг, ні на доріжку, ні на живця, ні на жерлицю!

А так — щученята, щупаченята, щупачки, щупеля,— такі траплялись! Брехати не буду!

ВДЯЧНИЙ ШПАК

1

МАР'ЯНЦІ вже восьмий рік. Вона ходить у школу, в перший клас. Учиться Мар'яночка на «відмінно», в неї самі п'ятірки, дома вона старанно вчить уроки, і вже тоді, як усі уроки вивчить, бавиться з своєю лялькою Тетянкою.

Лялька Тетянка теж відмінниця, слухається своєї мами Мар'янки, їсть на ніч манну кашу і вчасно лягає спати.

Мар'янка дуже любить свою ляльку Тетянку, вона скучає за нею в школі і одного разу навіть наважилася попрохати свою вчительку Надію Володимирівну, щоб вона дозволила брати Тетянку до школи.

— Дозвольте, Надіє Володимирівно, хоч раз у тиждень, щоб Тетянка моя зо мною до школи приходила,— прохала Мар'янка вчительку.

— Не можна, Мар'яночко, вона тобі заважатиме! — відмовила вчителька.

— Вона дуже сумує вдома сама! — прохала Мар'янка.

— Нічого, хай посумує — радісніше тебе зустрічати-ме, як ти додому приходиш! — посміхнулася Надія Володимирівна.

Одного дня в школі Надія Володимирівна розповідала учням про те, яку користь приносять людям птахи, скільки вони винищують різних черв'яків та комах, які дуже шкодять і деревам у садках та в лісах, і різним рослинам на полях та на лугах.

— Ви знаєте, дітки,— розповідала вчителька,— що робить така невеличка пташка, як шпак? Рожевий шпак, наприклад, за одну добу згодує своїм пташеняткам трохи не цілий фунт, триста шістьдесят грамів, такого страшного шкідника, як сарана.

Надія Володимирівна розповіла дітям, що коли 1925 року на ланах біля Києва з'явився страшний шкідник прус, налетіли тисячні зграї наших шпаків і знищили пруса.

У ті роки в одному радгоспі на Полтавщині на плантацію цукрових буряків напав дуже зажерливий шкідник озима совка, або, як його ще називають, під'їдень,— здавалося, не було ніякого порятунку, пропадуть буряки. Та ось одного ранку налетіла велика зграя чубатих красунів чибісів — і давай розправлятися з шкідником... Чибіси з тиждень паслися на плантації, доки геть-чисто всенького під'їдня не знищили.

Синички, щиглики та інші наші співочі птахи рятують од черви наші садки.

У тім садку, де живе багато пташок, завжди рясно яблук, груш, слив, і ніколи вони не бувають червиві.

— От через те кожної весни,— говорила Надія Володимирівна,— ми влаштовуємо цілою школою День птахів. В цей день по садках, по лісах та по парках ми всією школою розвішуємо на деревах шпаківні, щоб там гніздилися перелітні птахи і виводили пташеняток. Цього року й ви братимете участь у Дні птахів. Попросіть своїх батьків, щоб вони вам допомогли зробити шпаківні. Вони знають, як це робити...

Багато розповідала Надія Володимирівна про пташок, про те, як народ їх любить.

Про пташок народ поскладав багато байок, оповідань, пісень, приказок, загадок...

— Ану відгадайте! — загадала вчителька. — «На дереві хатка стоїть, а хазяїн на ганочку сидить». Що це таке? Не знаєте? Та це ж і буде шпаківня,— засміялася Надія Володимирівна.

— Ану ще одгадайте: «У воді купався, а сухим зостався!» Хто це такий?

— Качур! — одповіла Мар'яночка.

— Правильно! Молодець, Мар'яночко! — похвалила вчителька. — Качур. Селезень. Правильно буде і гусак... Одне слово, водоплавна птиця... А які ви пісні про пташок знаєте? — запитала вчителька.

— Перепілочка. «Десь була, десь була перепілочка!» — вигукнула Зося.

— Соловей! — крикнув Петрик.

— Жайворонок! — піднесла руку Рая.

— От бачите, скільки хороших пісень складено про наших хороших друзів, про пташок.

Закінчуючи урок, Надія Володимирівна ще раз нагадала, щоб діти попросили батьків поробити шпаківні для птиць.

2

Мар'яночка прийшла із школи додому, пообідала, поробила уроки, а тут і татко прийшов з роботи.

— Татку, ану відгадай: «У воді купався, а сухим зостався!» Що таке? — підбігла Мар'яночка до татка.

— Гусак! — одповів татко.

— А... «На дереві хатка стоїть, а хазяїн на ганку сидить». Що?

— Шпаківня!

— Е-е-е! — защебетала Мар'яночка.— Я так не граюсь, ти це раніше знав!

— А тепер ти відгадай! — почав татко.— «Шпори носить, а верхи не їздить!» Хто такий?

Мар'яночка задумалася.

— Ну, у якої птиці є шпори? Хіба не знаєш? — допитався татко.

— У півника! — підскочила Мар'яночка.

— А верхи півник їздить?

— Ні! Знаю! Знаю! Одгадала: півник!

— Правильно! — ствердив тато.

Мар'яночка попрохала татка, щоб він зробив шпаківню.

Татко погодився.

3

Настав День птиці.

Мар'яноччин татко зробив чудесну шпаківню і дав її Мар'яночі.

Мар'яночка уважно оглянула шпаківню.

— Таточку, ти ж не все зробив! — звернулася вона до татка.

— Як не все? Все! — відповів татко.— І ганочок є, де пташки сідатимуть, як до гнізда прилітатимуть! І дах є, щоб дощ не мочив! Все, все є, Мар'яночко!

— А на чому ж маленькі шпаченята спатимуть? — запитала Мар'яночка.

— Як на чому? — дивувався татко.— Намостять їм мама й татко гніздечко з травички та з пуху, там вони й спатимуть.

— Е, я так не хочу, татусю! Я хочу, щоб вони на ліжку спали! Ти зроби маленьке ліжко, а я пошию подушечки, та й поставимо у шпаківню. От їм буде м'якенько спати! Я й ковдру маленьку пошию! Зроби, татусю! Я дуже тебе прошу!

Татко подивився на Мар'яночку, на її благальні оченятка і подумав: «Маленька ще наша Мар'яночка, хоч і школярка! Що з нею поробиш?»

— Зроблю, Мар'яночко! Добре!

Зробив татко маленьке ліжко, Мар'яночка пошила подушечки і поклала все це в шпаківню.

Так з ліжком та з подушечками і повісили шпаківню на дереві у міському парку.

Коли першого травня Мар'яночка з татком і з мамою гуляли в парку, вони підійшли до того дерева, де висіла їхня шпаківня. Із неї вилетів чорний шпак. Він сів на гілку біля шпаківні і весело защебетав.

— Не злякалися ліжка й подушечок!— здивувався татко.

А Мар'яночка подумала, що то шпак її дякує за ліжко та за подушечки. Вона уклонилася шпакові й цілком серйозно промовила:

— Немає за що!

А ЧИ...

ГОЛОВА колгоспу пізньої осені зустрів колгоспного агронома та й каже:
— Драстуйте, Андрію Даниловичу!
— Драстуйте, Іване Михайловичу! — одповідає агроном.

— А чи не поїхати б нам оце на поле та подивитися, де ми будемо наступної весни кукурудзу сіяти? — ніби спитав і ніби сказав голова колгоспу.

— А чому не поїхати? — відповів агроном. — Треба було б поїхати, та ще, мабуть, устигнемо!

— Ну, встигнемо, то й встигнемо! — погодився голова колгоспу. — Час у нас іще є! Бувайте здорові, Андрію Даниловичу!

— Ходить здорові, Іване Михайловичу! Час у нас іще таки справді є!

Так і не поїхали голова колгоспу з агрономом на поле подивитися, де вони наступної весни мають сіяти кукурудзу.

Потім іще якось зустрілися голова колгоспу з колгоспним агрономом.

— Драстуйте, Андрію Даниловичу! — поздоровкався голова.

— Драстуйте, Іване Михайловичу» — відповів агроном.

— Як по-вашому, Андрію Даниловичу, — запитав голова, — а чи не слід нам узятися за снігозатримання на діляниці, де ми маємо наступної весни сіяти кукурудзу?

Колгоспний агроном авторитетно заявив:

— Снігозатримання, Іване Михайловичу, як показали досліди на Святийбожесвятийкріпківській сільськогосподарській дослідній станції, збільшує врожай кукурудзи

в зерні щонайменше центнерів на п'ять на кожному гектарі, отже, нам обов'язково слід узятися за снігозатримання.

— А як краще, Андрію Даниловичу, затримувати сніг на полях: щитами чи кулісами? А може, снігорозпашниками?

— Найкраще, Іване Михайловичу, розуміється, щитами! А можна й кулісами! Та непогано й снігорозпашниками! — авторитетно відповів колгоспний агроном.

— Так коли ж ми дамо команду розставляти щити на полі? — запитав голова колгоспу.

— А хіба вже сніг іде? — здивувався агроном.

— Ні, ще снігу немає, — відказав голова.

— Так навіщо ж щити, як нема снігу? — здивувався агроном.

— А як піде сніг? — запитав голова.

— Тоді й щити поставимо! — сказав агроном. — Чого нам спішити?

— А чи не подбати нам, Андрію Даниловичу, про те, щоб угноїти та удобрити наше поле, де ми наступної весни будемо сіяти кукурудзу? — запитав голова колгоспу у колгоспного агронома.

— Угноєння поля, — авторитетно заявив колгоспний агроном, — та удобрення його мінеральними добривами, як показав досвід, різко збільшує, та не тільки збільшує, а, власне кажучи, вирішує справу врожаю кукурудзи! Це доведено і дослідами, і колгоспною практикою.

— Так, а чи не пора вже нам вивозити гній на поле? — запитав голова.

— А чого нам поспішати? — здивувався колгоспний агроном. — Час іще в нас єсть! Ще встигнемо!

— Ну, встигнемо, то й устигнемо! — погодився голова.

Коли голова колгоспу було зійдеться в правлінні колгоспу з колгоспним агрономом та почнуть говорити про те, яку користь дає для колгоспу кукурудза, так слухав би та й не переслухав.

— Кукурудза, — починав агроном, — це дуже корисна рослина. Вона і для тварин, і для свиней, і для птиці! Вона і на зелені корма, і на силос, і на зерно! Вона і до молочно-воскової стиглості, і в молочно-восковій стиглості, і після молочно-воскової стиглості... А як її сіяти

квадратно-гніздовим способом, та до того ще й гібридним насінням, та до того ще штучне запилення,— так і господи ти боже наш! Молока того, молока! А сала того, сала! А птиці! А в Америці! А в штаті Айова! А в Небрасці! А в Міннесоті! А в Техасі!

Голова очі заплющить та слухає, слухає, слухає...

Слухає і в голові прикидає: на гектарі п'ятдесят центнерів у зерні, шістсот центнерів у зеленій масі!

Це вам:

Молока на фуражну корову — по три тисячі літрів! Мінімум!

М'яса й сала в живій вазі на сто гектарів с.-г. угідь — сорок центнерів! Мінімум!

Свинини в живій вазі на сто гектарів ріллі — двадцять п'ять центнерів! Мінімум!

Яець на курку-несучку — триста шістдесят п'ять штук! Яка шкода, що рік має всього тільки триста шістдесят п'ять днів, а не чотириста! Було б по чотириста яець на курку-несучку.

Агроном співає, а голова слухає та мріє, аж поки ланкова Ганна Пшенична не прийде та не скаже:

— А чи не пора, товариші, вже щити на полі становити та гній вивозити? А то буде нам, як і минулого року, що сором було людям ув очі глянути! Знову ж кукурудзу по озимині будемо сіяти!

— Встигнемо! Самі знаємо, що й до чого!

* *
*

Сидів оце писав, писав та й замислився.

Коли ось сорока в одчинену квартиру.

— Чого тобі, скрекотухо? — питаю.

А вона мені і наскрекотіла, як минулого року вродила кукурудза у двох сусідніх колгоспах Гребінківського району на Київщині.

У колгоспі с. Лосятин урожай був у зерні 38,8 центнерів з гектара, а в качанах 51,9 центнерів.

У колгоспі с. Вінницькі Стави зібрали кукурудзи в зерні 11,2 центнерів, а в качанах 16,6 центнерів з гектара.

Чому?

Лосятинці сіяли по бурячищі, землю як слід угноїли

й удобрили, в зріджених місцях кукурудзу підсівали, як слід обробили.

Вінницькосташищани говорили, мріяли і все один одного запитували:

- А чи не час?
- А чи не пора?
- А чи...

СЕРГІЙ ЄСЕНІН

(Вечір артиста Бориса Чернова)

ВЕЛИКА концертна зала, повнісінька слухачів. І тихо в залі, тихо... Ні скрипу крісла, ні пририманого навіть кашлю... Тільки коли-неколи підноситься у глядача біла носова хустка до очей... Тихо...

Слухають вірші Сергія Єсеніна...

Читає артист російського драматичного театру ім. Лесі Українки Борис Чернов.

Одягнений у фрак і циліндр, у білих рукавичках, артист так нагадав мені постать поета, коли він, повернувшись з-за кордону 1923 року, виступив в оточенні групи поетів-імажиністів (Рюрик Івнев, Шершеневич та інші), які тоді влаштували Сергієві Єсеніну урочисту «королівську» зустріч у Москві в залі Політехнічного музею. Відчувалося, що вся ця імажиністська урочистість, інсценізоване «королівство» драгували поета: сумовиті були поетові чудесні великі очі і нерадісне прекрасне його обличчя, снопом кучерявого золотого волосся увінчане. З великою ширістю хриплуватим, тихим голосом читав Сергій Єсенін свої душевні ліричні вірші.

Літературний монтаж із творів Сергія Єсеніна, який (монтаж) виконує артист Борис Чернов, зроблений, на наш погляд, дуже вдало. Додержуючись хронологічного порядку творів, переплетених з біографічними відомостями про поета та з літературними спогадами і висловлюваннями про нього (М. Горького та інших), Борис Чернов (він і автор монтажу) включив до монтажу есенінську лірику, і переважно про любов до батьківщини. Це — правильно. Ніщо так не характерне для Сергія Єсеніна, як глибока любов до рідного краю. Всі оті «кабацькі» та «хуліганські» вірші — всі вони наслідок «мятущейся» поетової душі, і не вони характеризують його творчість.

От у чім Сергій Єсенін:

Я буду воспевать
Всем существом в поэте
Шестую часть земли
С названьем кратким Русь.

Щоб висловити свою безмежну й ніжну любов до батьківщини, поет знайшов чудесні, самому тільки йому притаманні слова, сповнені якнайглибшого почуття і найтоншого, неповторного аромату. Єсенінські слова!

Щоб так читати твори поета, як це робить Борис Чернов, мало їх розуміти, їх треба по-справжньому глибоко любити і відчувати!

Борис Чернов розуміє, відчуває, любить, глибоко любить твори Сергія Єсеніна і вміє донести всю їхню красу і ніжність до слухача. Він серцем читає Єсеніна.

Народ любить вірші Сергія Єсеніна!

Полюбить він і того, хто зуміє донести до нього всю красу есенінських віршів.

Прекрасний вечір!

«ОД БУЗИНИ ДО КОЛОДЯЗЯ»

1

ЖА межі розлого-кучерявої Полтавщини з замріяною Слобожанщиною, над старовинним шляхом, в неглибокій улоговині між двома пагорбками притулився невеличкий хуторець. Хаток так на тридцятєро. Хатки там були убогі, обшарпані, з невеличкими подвір'ями, а за хатками ні тобі огороду, ні тобі саду-винограду. Так ото, як улітку, то стирчать біля хатини з півдесятка соняшників, та ще попідвіконню — один-два рожеві кущі, а там, де треба було бути садочкові, — там бовваніла або вишня, або дика грушка, або кислиця...

Не дуже ревли в тому хуторі корови, не іржали коні, та й свиней небагато калюжилося по ковбанях на неширокій хутірській вуличці, не куріла там вечорами, ідучи з паші, овеча отара, — а так мекне десь під повіткою одна-однісінька овечка, та й по тому.

Не густо було там і курей...

Убогенькі хазяї жили на тому хуторі, і як він, той хутір, називався у волосних реєстрах, не знати, а так серед околишнього люду мав він не дуже, сказати, пишну назву: Злидні.

«Де живете?» — «На Злиднях!»

«Куди йдете?» — «На Злидні».

Понад самим шляхом біля того хутора верба росла, стара-стара верба, розлога та кучерява, до стовбура тієї верби, під невеличким залізним дашком, було прибито ікону Охтирської божої матері, біля верби вкопано в землю невеличку лаву. І завжди влітку на тій лаві під вербою сидів товстий патлатий монах у рясі, підперезаний чорним лакованим череском. На голові в монаха стирчала гостроверха скуфейка, а в руці він держав якийсь такий святий пристрій: паличка, на лаличці із засмальцьованої парчі калитка, а біля калитки невеличкий дзвоник.

І чи йде, чи їде хто тим шляхом повз вербу, монах підводився з лави і простягав руку з тим пристроєм:

— Дзелень-дзелень-дзелень! Пожертуйте, православнії, на ліпоту храму божого монастирського!

І православнії іноді жертвували. Кидали в засмальцьовану парчеву калитку горьовані шаги, копійки та сьомаки, осіняючи себе широким хрестом з низьким поклоном Охтирській божій матері.

Товстий патлатий монах кивав головою й гугнявим тенорком виголошував:

— Да спасеть вас пресвята богородиця!

А потім приспівував:

— То-о-обі, го-о-спо-о-о-ди!

Недалеко, верстов за десять від того хутірця, на мальовничій горі, над чудесною річкою був монастир чоловічий. Ото від того монастиря під вербою біля хутора і сидів монах.

2

Дивним було, що в невеличкому тому хуторі було дуже багато дітей.

Як їхав хтось через хутір, щоб навпростець швидше вискочити на шлях,— дивувався, що на вулиці проти кожного двору у куряві бавилися цілі купи дітей, або голих, або в довгих аж по п'яти сорочечках. Бавилися вони в бакшу, з глини ліпили церкву, пасочки — це меншенькі, а більшенькі грали в цурки, в покотьола, у піжмурки, у наввипередки...

І де ті діти бралися?

Чоловіків ні на вулиці, ні по дворах не видно було, самі жінки та ще, може, інколи жовто-сивий дід, дивись, на призьбі проти сонця лисину грів,— а дітей тих, дітей, як макового цвіту.

Чоловіки на заробітках десь, бо землі тої в кожного аж по курячому упругу. Ну, а воно ж недалеко монастир, та й ченці в самому хуторі кубелечко звили,— було кому господеві милосердному молитися,— господь і посилав дітей.

І яких тільки їх улітку на вулиці не кублилося: і білявих, і чорнявих, і русявих, і в ластовинні, і з «вогником» на підборідді, і з заїдами, і чубатих, і шербатих...

А як бузина було вистигне — тоді всі чорно-сині! Від волосся до п'ят,— і спереду, і ззаду! — чорно-сині. Особливо біля пупа й на мордашках!

Та бистрі які!

Як їде хтось через хутір,— усі скопом за возом біжать. Старшенькі, ті, випереджаючи коні, в крик:

— Дядьку! Дайте закурить!

А меншенькі:

— Киньте, дядьку, копійку!

Від сердитих подорожніх старшим батога за «покурить» перепадало, а меншеньким, як хтось їде з города, дивись, бублика й кине... Тоді — бій! З того бублика тільки крихти летять!

А як пан було проскакує фаетоном через хутір, тоді обов'язково всі хором:

— Пани заспані! Пани заспані!

Тільки всі вони, з того хутора діти, ніяк не могли вимовити «пи» в слові «заспані», а завжди, та ще й з притиском, вимовляли — «ри».

Не любили панів на тому хуторі. Та де, положим, їх любили? Але у Злиднях та нелюбов лилася через вінця.

3

В одній хатинці на тому хуторі якраз того року, як ударила Жовтнева революція, народилася дівчинка Мотря, а через рік знайшовся в Мотриної мами її братик Кузьма.

Сестричка з братником росли на хуторі так, як і всі діти там виростали, та тільки тепер уже, як ударила Жовтнева революція, було їм легше: уже вони і в школу пішли, грамотними поробилися, і в комсомол попишались, та тільки Мотря, ще їй і сімнадцята весна не минула, заміж вийшла за сусіднього парубка і залишилася на хуторі,— добрими вони з чоловіком колгоспниками поробилися,— а Кузьму комсомол послав учитися, він закінчив робфак, потім інститут і виріс науковим робітником, доктором наук і професором...

Батьки їхні повмирали, а брат із сестрою жили дружно, і Кузьма хоч був і професором, і доктором, та сестри своєї не цурався, улітку до неї приїздив, жив ціле літо з дружиною, хоч це й не дуже подобалося його дружині, що

виросла в місті, села не знала і недолюблювала, бо сильно їй допікав отой санвузол, що за погрібником.

Та Кузьма на те не вважав і завжди, як муж учений, обгрунтовував свою незгоду з дружиною реплікою покійної бабусі:

— Нічого. Все в морі буде!

У Мотрі був син-одинак Андрій, який народився перед Великою Вітчизняною війною.

Андріїв батько, а Мотрин чоловік, у Велику Вітчизняну війну поліг смертю хоробрих на полі бою десь за Харковом.

Залишилася Мотря з Андрієм.

І хоч панів уже тепер не було, хоч уже Злидні звалися не Злиднями, а хутором Вільним, і школа вже на хуторі є, і дитячі ясла, і дитячий садок,— а проте й тепер улітку чимало дітей порпалося у піску на вулиці: меншенькі грали у бакшу та ліпили уже не пасочки й церкву, а виліплювали із глини клуб або театр, а старшенькі ганяли футбольного з ганчірок м'яча, брали одне одного на бокса, ставили рекорди, хто скоріше пробіжить «від поштової скриньки до дідового Маркового свининця» або гралися у війну.

А як бігти далі, так то вже буде: «від Омелькової бузини до бригадирового колодязя».

А бузина й після революції, гемонська, не почервоніла, а така ж у ягодах темно-синя, як і за поміщиків була, і такі ж чорно-сині від неї і тепер пупи та мордашки в дітей.

Кублився в піску на вулиці й Андрійко: і в бакшу бавився, і ліпив із глини школу, грався у війну, бився на бокса і бігав від поштової скриньки до свининця і від бузини до колодязя...

Та от що: не було ще з Андрієвих одноліток такого, хто збив би його на бокса або випередив, як бігли на скільки завгодно метрів.

Андрійко був бистрий хлопчак, кріпкий, чорнявий, з великими карими очима.

В школі Андрійко не був одмінником, не пас він і задніх, але кращого фізкультурника за його в школі того часу не було.

Дядько Кузьма, професор і доктор наук, після війни працював у Києві.

До сестри своєї Мотрі, Андрійкової матері, після загибелі її чоловіка він ставився ще тепліше і щоліта обов'язково приїздив до неї на хутір не так одпочивати, як розважити сестру свою рідну.

Дядько Кузьма мав завидне здоров'я, курортів не потребував та й не любив, а для Мотрі та для Андрійка дядькові одвідини були справжнім святом. Дружина його теж примирилася з хутором і вже не скигвила за курортом, хоч Кузьма їй їхати на курорти не забороняв:

— Ідь, коли хочеш, у Сочі! А я до Мотрі на хутір!

Дружина дивилася в дзеркало на себе, потім дивилася на Кузьму і щоразу говорила:

— Поїду я з тобою до Мотрі! Ти, мабуть, без мене не зможеш!

— От і гаразд! Поїдемо до Мотрі, бо воно й справді, може, я без тебе не зможу! — говорив Кузьма і навіть не посміхався.

Дітей у Кузьми не було, а дітей він любив дуже. Приїзд його на хутір не тільки Андрійко, а вся хутірська дітвора зустрічала з великою радістю. Геть-чисто вся дитяча хутірська громада в день його приїзду виходила далеко на шлях і чекала дядька Кузьму.

Професор приїздив «Победою», яку вів сам. Наближення машини зустрічалось відчайдушним криком «ур-р-ра!».

Кузьма зупиняв машину, виходив на шлях, вітався з дітворою й обдаровував кожного гостинцем. Меншеньких забирав, скільки могло влізти, в машину, Андрійка саджав поруч себе, і під крики: «Затукайте, дядьку!» — рушали до хутора.

— Таж за-а-а-тутукайте, дядьку! Затукайте! — кричала дітвора.

— Тутукай уже ти, Андрійку! — дозволяв професор.

Під дитячі крики й безнастанне «тутукання» клаксона машина в'їздила у хутір.

Всі хуторяни теж приходили до Мотриноного подвір'я зустрічати свого вченого земляка, бо всі його любили й поважали. Кузьма був простий, сердечний чоловіча,

носа не копилив, а був таким, як і належить бути розумній, справжній людині.

Відпочивав на хуторі професор оригінально: він увесь час бавився з дітьми.

Чого тільки він не вигадував для дітей. Він поорганізовував з них різні спортивні «команди»: і футбольну, і волейбольну, і легкоатлетичну. Був у нього і хор із дітей, і танцюристи, і декламатори. Він ходив з дітьми по лісах, по луках, по ланах і все їм розповідав, що сам знав, і про ліс, і про поле, і про річку, і про луг... Він знав безліч казок і розповідав їх дітям... Він розказував дітям і про історію рідного хутора, області, краю, і про все-все...

І коли б кому сказати, що своїм фахом Кузьма був професором політехнічного інституту, де читав лекції про доменні печі,— ніхто б не повірив.

Трапляється таке на світі білому: закінчить людина педінститут, виходить спеціалістом дошкільного виховання, виховує дітей, а як побачить дитину, так його вивертає всього зсередини, і в руках у нього ніби не дитяча іграшка, а гострий кинджал.

А тут вам спеціаліст-доменщик — і дитячі казки, пісні, танці, забавки, і безмежна, ніжна любов до дітей... Буває...

Кожного ранку, як тільки професор виходив з хати, на воротах, під ворітьми, на тину й під тином його вже чекала дітвора.

— Доброго ранку! — кричали вони хором.

— Здорові були, орлята! — відповідав Кузьма.

У професора був старий, тихий характером собака, покруч пуделя з сетером. Звали його Карай. Дітвора дуже любила гратися з собакою, але до того йому набридла, що він тікав од дітей і ховався або в хаті, або залазив далеко під ганок.

Тоді починалося:

— Дядьку! Нацькуйте Карая! Ну, нацькуйте, хіба вам жалько?!

Професор спочатку одмахувався від дітвори, а потім таки здавався і кликав пса:

— Ану, Карай, візьми їх! — командував Кузьма.

Пес слухав хазяїна. Він нехотя гавкав і кидався на дітей. Дітвора з криком урозтіч.

Професор «цькував»:

— Візьми їх, Карай, візьми!

Қарай доганяв котрогось у довгій сорочечці, хапав зубами за сорочку і тяг до хати.

Дітвора верталася визволяти товариша від Қарая, і починалася «мала купа»: собака тяг до себе, діти з криком до себе... Галасу, реготу повнісінький двір.

Кінчалося це все тим, що в зубах у Қарая лишався поділ од сорочки, і професор потім брав у сестри шматок полотна, односив матері потерпілого і попереджав тим самим чергову екзакуцію деркачем:

— Де я на вас тих сорочок нашіюся, кажи, га?!

Але улюбленішої гри для дітей не було, і щоранку лунало біля Мотриних воріт благальне:

— Нацькуйте, дядечку! Хіба вам жалько?!

5

Дядько Кузьма захоплювався спортом. Він свого часу був неабияким центром нападу в інститутській студентській футбольній команді, любив він і легку атлетику: добре бігав, стрибав і в стрибках угору, бувши на п'ятому курсі інституту, мав перший розряд.

Він придивлявся до свого небожа Андрійка і бачив, що, коли хлопцеві допомогти, коли його направити на правильну путь, з нього «можуть бути люди».

Справді-таки, Андрійка ніхто із ровесників не міг випередити.

Чи біжать хлопчаки від «поштової скриньки до свинця», чи «від бузини до колодязя», Андрійка ніхто випередить не може, завжди він прибігав першим.

Професор узявся за хлопця.

Бузина, колодязь і свининець з поштовою скринькою були ліквідовані, а натомість дядько Кузьма наміряв правильно сто- і двохсотметровки, одібрав прудкіших хлопців і почав систематично їх тренувати.

Ну, розуміється, що ті метрівки брали не тільки одібрані Кузьмою хлопчаки, а брала їх уся дитяча хутірська громада. Брала з галасом, улюлюканням, лементом, а проте брала.

Найретьельніше бігали дітки, коли в цих «змаганнях» брав участь і Қарай. Матері тоді й обідати не могли загнати бігунів.

Пропрацювавши з хлоп'ятами літо, професор одвідав директора семилітки, поговорив з ним про здібних шко-

лярів-фізкультурників і порадив не припиняти тренування з ними й узимку.

— Здібні, дуже здібні хлопчачки! — говорив Кузьма директорові школи. — Особливо Андрійко! Гріх не розвинути в них цих здібностей! Можуть вирости добрими легкоатлетами-бігунами. А з Андрійка може чемпіон вирости!

Директор обіцяв поговорити із шкільним фізоргом і простежити за роботою із здібними школярами.

Тренувалися хлопці під наглядом Кузьми ціле літо.

...Минало літо, виїздив до Києва професор з дружиною, а другого дня вже діти починали вираховувати, чи швидко вже настане нове літо, коли дядько Кузьма знов приїде на хутір.

6

Якось восени під час спортивних змагань на столичному стадіоні після забігу на сто метрів залунали гучні оплески: студент фізкультурного інституту Андрій N поставив новий республіканський рекорд і виконав норму майстра спорту.

Багато хто знав, що студент Андрій N — племінник професора; знали, що професор дуже стежив за його розвитком, і всі вітали професора з такими блискучими успіхами його небожа.

Професор усміхався:

— Не мене ви, товариші, вітайте! Не в мені сила! Послить привітальну телеграму на хутір Вільний дідозому Марковому свининцю, Омелькової бузині та бригадировому колодязеві. Від них усе почалося!

Від Омелькової бузини до бригадирового колодязя!

НЕ ДИХНЕ, ЯК НЕ ЗБРЕХНЕ

1

КОЛИ в колгоспі одержали відомості про те, що до них їде відповідальний робітник з області, керівництво колгоспу не дуже схвилювалося.

Головував у тому колгоспі метикований голова, який одразу упевнено і категорично заявив:

— Викрутимось! Ви тільки,— звернувся голова до членів правління,— не рвітья поперед батька! На всі запитання відповідатиму я сам!

— Інтересно знати, чого він їде? — бідкався завгосп.

— Чого? Чого? Що ти не знаєш, чого до нас з області чи з центру їздять?! Перед весною — чи готові ми до весняної сівби? Влітку — їх збиральна непокоїть! Восени — корма для худоби! Знаємо чого!

— А як культосвітньою роботою поцікавиться? — перелякано запитав секретар парторганізації.

— Та де ти бачив, щоб культосвітньою роботою цікавилися?! — заспокоїв його голова правління.

— А пам'ятаєте, три роки тому начальник обласного управління сільського господарства клубом поцікавився, а в нас якраз у клубі телята були ізольовані?! Такого рейваха наробив...

— Так його тоді хотіли головним агрономом нашої МТС призначити, він примірявся, чи підходящий клуб під його квартиру.

— Та воно береженого й бог береже!

— Це — правильно! От що! Ти на всяк випадок заховайся: ми скажемо, що виїхав у сусідній колгосп договір на соцзмагання перевіряти!

— Ну, та чого ж таки він їде? — не вгавав завгосп.

— Чого їде? Чого їде? Чого треба, того й їде! Не скигли! По місця! І — мовчок! Викрутимось! — скомандував голова.

Представник із області насамперед поцікавився насінними фондами.

— Скільки,— запитав він,— кукурудзи ви сіяли минулого року?

— Триста! — буркнув голова.

— Скільки, скільки?! — перепитав представник.

— Двісті! — випалив голова.

— Так чи триста, чи двісті? — не відставав представник.

— Двісті тридцять! — не моргнувши оком, рубонув голова.

— Та що таке? — почав уже сердитися представник.— Що, ви не знаєте, скільки ви сіяли минулого року кукурудзи?!

— Як не знаємо?! Та в нас усе по плану розписано! І по сівозмінах! Ми взяли зобов'язання план виконати й перевиконати! Бригада викликала на соцзмагання бригаду, ланка — ланку. Були ланки, що давали по двісті процентів з ентузіазмом! План ми перевиконали з честю! Запланували посіяти триста гектарів в ущільнені строки на високому агротехнічному рівні! Посіяли двісті тридцять квадратно-гніздовим способом, різниця тридцять гектарів, але на досягнутому не зупиняємось! — тараторив голова.

— Стривай! Стривай! Значить, ви торік посіяли кукурудзи...— почав був представник із області.

Голова його перебив:

— Кукурудза — це сало, м'ясо, молоко! Молочно-воської стиглості!

— Ну, й трудно з вами! — кинув представник.

— Але ми перед труднощами не пасуємо! — перебив його голова.— Ми добре знаємо, що тільки комплекс передових агротехнічних заходів, передовий досвід з останніми досягненнями агрономічної науки дадуть нам як на сто гектарів орної землі, так і на сто гектарів усіх угідь! Зяб!

Представник махнув рукою.

— Де ваше насіння? — запитав він.

— Насіння? Яке насіння? — наїжачився голова.

— Ну, хоча б кукурудзяне! — сказав представник.

— Кукурудзяне? Насіння — основа всякого врожаю, — почав голова. — Насіння слід зберігати у відповідних умовах, перед сівбою протруювати, заздалегідь перевірявши його на схожість! Кукурудзу найкраще сіяти гібридним насінням! Гібридне насіння — це гібридне насіння, а не гібридне насіння, так воно таки негібридне насіння... — забивав баки голова.

— У вас яке насіння? — запитав представник.

— У нас? — перепитав голова.

— Ну да, у вас! — підтвердив представник.

— У нас? У нас... Кукурудзяне в нас насіння!

— Гібридне чи не гібридне? — поцікавився представник.

— У нас? — перепитав голова.

— Ну да, у вас! — підтвердив представник.

— Гібридне насіння дає прекрасні врожаї! Посіяне квадратно-гніздовим способом, з подальшим розпушуванням уздовж і впоперек, так воно... — катав голова.

— А можна подивитись? — перебив представник.

— Що? — перепитав голова.

— Насіння! — відповів представник.

— А ви яким насінням цікавитесь? — запитав голова.

— Кукурудзяним! — одповів представник.

— Гібридним чи не гібридним? — запитав голова.

— Яке есть! — одповів представник.

— Нема... — сказав і зразу осікся голова.

— Як нема? Ви ж казали... — здивувався представник.

— Я кажу, що тут нема! Близько нема! Воно в нас зберігається у четвертій бригаді, а бригада далеко, кілометрів... — заспішив голова.

— Нічого, поїдемо! — підвівся представник.

— Не поїдемо! — замотав головою голова. — Місток там через річечку розібрали. Лагодимо якраз! Не пройде машина!

— То запряжіть коні! — наказав представник.

— Не ковані! А воно, бачите, ожеледиця! Қоб не розчахнулися. Коні гарячі! Кукурудзяні коні! Молочно-воскової стиглості...

Довго дивився представник на метикованого голову колгоспу, а потім ще довше записував щось собі у блокнот...

Але найбільше і мороки, і страху зазнав голова, коли справа торкнулася відгодівлі свиней на м'ясо.

— Як у вас із поголів'ям свиней? — запитав представник.

Голова колгоспу почав весело і без зупинки:

— План поголів'я свиней у нас виконано й перевиконано. Свиноматок ми маємо сімдесят, кнурів — п'ять, усі свині миргородської породи і дають тільки ділові поросята...

— Скільки? — перебив представник.

— Чого? — перепитав голова.

— Поросят! — пояснив представник.

— Якими ви цікавитесь: свинками чи кабанчиками? — запитав голова.

— Діловими! — пояснив представник.

— Поросята в нас миргородської породи, рябенькі! Свинки рябенькі і кабанчики рябенькі! Свинка йде на свиноматку, а кабанчик, як не виложити, так він йде на кнура... Кнури в нас ділові, дуже ділові...

— А про разові свиноматки чули? — перебив представник. — Скільки в цьому році матимете разових свиноматок?

— Разових? — отетерів голова.

— Ну да, разових! — підтвердив представник.

Голова такого не чув, розгубився, і в нього мимоволі вирвалося:

— Ех, раз! Ще раз! Ще много, много раз!

— Ні, це не те! — посміхнувся представник. — Разові свиноматки — це коли молодих маток спаровують один раз, одержують приплід, а потім їх ставлять на відгодівлю. Цим самим ви, витрачаючись значно менше, ніж на постійних свиноматок, збільшуєте вихід отих самих ділових поросят. Чули про таке?

— Чув, чув, розуміється! — бовкнув голова, хоч він і поняття про разові свиноматки не мав. — Але ми вважаємо, що все-таки многоверстатні свиноматки вигідніші...

— Які, які свиноматки? Многоверстатні? Що це за штука, такого не чув! — засміявся представник.

Але голова, побачивши, що засипався вже по самісінькі вуха, замовк...

Голова наш, як бачите, не викрутився.

Але багато ще викручуються! Викручуються вони там, де контролери або самі не дуже дужі у сільському господарстві, або не докопуються при перевірці до корінців діла, і метиковані брехуни забивають їм баки.

HISTORIA MENNINGITICA

О ТАК собі живеш, живеш і не знаєш, де ти в житті знайдеш, а де потеряєш...

Живемо ми собі отут на Радянській Україні, народжуємося, ростемо, вчимося, працюємо, всеньким народом творимо історію своєї Батьківщини, вчені-історики досліджують ту історію, пишуть її, наші нащадки вивчають її і т. д. і т. ін.

І от ми собі думаємо, що ми знаємо свою історію, а виходить, що воно зовсім не так, що наша історія не справжня історія, що її, нашу історію, далеко краще знають десь аж у Колумбії...

Де та Колумбія?

Кажуть, що не близько десь. Ото як кінчається Закарпатська Україна, так іще далі... За горами, за Карпатами, кажуть, пішли вже чужі землі, закордонні різні держави, так іще треба іти чи їхати через ті чужі землі, а потім дійти до протоки з дуже трудною назвою чи Гилрабтар, чи Гирбалтар, так треба попливти тією протокою, випливти у море-окиян, що зветься так само, як і пакт,— Атлантичний вроді окиян, і тим окияном, окияном, окияном аж до тої землі, де стоїть статуя сліпої свободи, а за тією сліпою свободою стоїть Білий дім... Далі вуличкою, поза Білим домом, повернути ліворуч — і вийдеш ніби в степ, і вже тоді все степом, усе степом, усе степом дійти до річки, що має вроді нашу назву Мусійсілав. На цій річці гукайте парома: «Подай перевозу!» Перепливли річку Мусійсілав, беріть цабе, тільки не круто цабе, а коли-не-коли цобкайте, дійдете до могили, з могили вже, кажуть, видать і Колумбію,— ще, може, гін із дев'ять за тою могилою вона, та Колумбія, і є.

А якщо там її нема, то, значить, треба її шукати в іншому місці, але у тих-таки краях. Та там можна розпитати.

Так у Колумбії є університет, а в університеті працює професор, на ім'я Кларенс, а на прізвище Меннінг, так оцей саме професор Кларенс Меннінг найкраще знає історію України.

Він і книжку про Україну написав. І зветься та книжка «Україна ХХ століття».

От ми з вами живемо на Україні, будували ми з вами свого часу Дніпрельстан, потім його гітлерівці зруйнували, після війни ми Дніпрельстан усеньким народом Радянського Союзу відбудували, а, бачите, й не знали, що вся електроенергія спеціальними проводами йде на Москву.

Ми, українці, навіть і не помітили, коли росіяни ті проводи протягли. Уночі, мабуть. Ну, ото ж ми, як завжди, по трудах повечеряємо та й спать. А росіяни в цей час — за лопати, та за стовпи, та за дріт, ми вранці прокидаємося — і не туди, що вже кілометрів із сотню електропроводу з Дніпрельстану на Москву проведено. Та хитро як! Ми собі гадаємо, що то звичайнісінький собі телефон чи телеграф, а воно, бач, електроенергію забрано!

Дивуетесь, звідки у колумбійського професора така обізнаність про події на Радянській Україні?

Від його прізвища!

Його предки і він сам геть-чисто хворіють на менінгіт,— з того ото вони Меннінгами й зветься.

А відомо, що може нагородити людина, коли вона перехворіє на менінгіт!

От вам і наслідки!

Нема чого дивуватися, — ми ще з вами і не таке почувемо.

Ми, проте, дуже вдячні професорові Меннінгу за таку увагу до нашої історії.

На його честь наші жінки прозвали наймодніші свої капелюшки — меннінгітками!

Ура! Ура! Ура!

МРАКОБІССЯ

ВСЕСВІТНЯ Рада Миру, як відомо, ухвалила святкувати в цілому світі сто років з дня народження великого сина українського народу, поета-каменяра Івана Франка.

Цілий культурний світ, усеньке прогресивне людство віддаватиме шану пам'яті одного з найвидатніших письменників і громадських діячів нашого народу, що все своє життя, свій поетичний геній, всю снагу свого титанічного розуму і гарячого серця віддав для щастя трудящого людства...

То ж з його палких уст почула зневірена трудяща, пригноблена людина полум'яний клич:

Люди! Діти!
До мене! Я люблю вас, всіх люблю!
І все зробию, що будете хотіти!
Чи крові треба — кров за вас проллю,
Чи діл — я сильний, — віковічні скали
Розтрощу, на землю повалю!..

Великий Каменяр великими ділами всього свого життя довів, що він справді сильний, — за це йому вселюдська пошана й подяка...

Батьківщина великого Каменяра — Радянська Україна — протягом цілого ювілейного року святкуватиме знаменну дату.

Само собою розуміється, що святкуватимуть цей величний ювілей і земляки великого поета, з різних причин поза Україною суцільно...

Святкуватимуть у Канаді, в Сполучених Штатах Америки, в далекій Австралії, в Аргентині, в Бразилії — скрізь і повсюди, куди позакидала краян поетових примхлива доля.

У найдальших, найглухіших кутках земної кулі, де не зовсім завмерло, де хоч мов у сні чути бриніння отого

слова, що його «на сторожі коло них» другий національний геній поставив,— по всіх кутках і куточках до прикрашених вишиваними рушниками образів Франкових будуть звернені повні пошани вдячні земляцькі очі...

Скрізь... Скрізь...

...І, нате вам,— раптом чуємо:

— А от і не скрізь! А от ми й не святкуватимемо!

— Хто це — «ми»? Хто це говорить? — дивуємося ми з вами.

— Ми — високопреосвященний Кир Константин Богачевський. От хто такі — ми!

Виявляється, що десь у Сполучених Штатах Америки плаває католицький місячник «Ковчег».

Плаває той «Ковчег» в Америці українською мовою під дієцезальним проводом і під верховним покровительством їх екселенції високопреосвященного Кира Константина Богачевського...

Так у тому «Ковчезі» їх екселенція високопреосвященний Кир Константин Богачевський наплавала «спомини» про «Останні дні життєвої подорожі Івана Франка».

До тих «споминів» редакція «Ковчєга» додала свій вступ, спрямований проти святкування столітнього ювілею Івана Франка, бо, мовляв, Франко мав «панросійську орієнтацію, опісля під впливом Драгоманова проводив соціалістичну діяльність, редагував польський радикальний щоденник «Кур'єр львовський», мав конфлікт з громадянством за його негативний погляд на релігію...».

Особливо «Ковчєг» підкреслює Франкове «атеїстичне та матеріалістично-соціалістичне наставлення до релігії».

«Не дивно,— пише «Ковчєг»,— що комуністи уважають І. Франка за свого «предтечу»... Його кличі не визволили народ з неволі, а радше ослабили національний організм в боротьбі з комунізмом...»

— Ви хочете,— обурюються всі чисті й нечисті з «Ковчєга»,— щоб ми його ювілей святкували?! Та нізащо в світі!

А ми, радянські люди, і все прогресивне людство разом із нами якраз за це: за Франків інтернаціоналізм, за велику його працю на ниві освітній і просвітній, за боротьбу з релігійними забобонами та попівським клерикалізмом, за труди його велетенські в боротьбі за світле майбутнє всього людства — за це все ми й шануємо вели-

кого Івана Франка, за це ми й святкуємо його славний ювілей — сто років з дня народження!

...А що за «спогади» про Івана Франка «накирила» у «Ковчезі» їх екселенція високопреосвященний Кир Кон-стантин Богачевський?

Ясно, що у «високопреосвященного» і спогади мають бути «священні»... Звуться вони, як уже вище сказано, «Останні дні життєвої подорожі Івана Франка».

Іх екселенція згадує, як він та інші греко-католицькі попи-парохи не хотіли хоронити великого поета. Він пише:

«За кілька днів Франко помер. Зараз виринуло питання похорону. Покійний мешкав у дільниці «Софіївка», яка лежала на терені Успенської парохії. О. Давидович не хотів брати відповідальність і просив о. офіціала (Андрія Білецького) про рішення в справі похорону. В міжчасі відвідали о. офіціала о. крилошанин Туркевич з інспектором д-ром І. Копачем. Настоювали, щоб дати християнський похорон, бо гімназійна молодь чи с'як, чи так візьме участь у похороні, а влада розв'яже гімназію, якщо молодь візьме участь у похороні без священика. Та й тоді військова управа покличе учнів до воєнної служби».

Іван Франко помер 28 травня 1916 р. під час першої світової війни.

В такій ситуації, як пише єпископ Богачевський, він, о. Дикий і ще один священик пішли до о. офіціала в справі похорону.

«Ми,— каже єпископ,— прийшли до о. офіціала добре підготовлені і з літературою в руках. Наші тези були: відмовити похорону, бо покійний не раз писав в атеїстичнім, матеріалістичнім дусі. Ніколи не відкликав тих писань. Не хотів розкаятись. Відкидав усі намагання примирення з церквою. Його остання відповідь, яку він дав о. Галушинському, була цинічним потвердженням атеїзму. Беручи це до уваги, ми просили о. офіціала про відповідне рішення».

Відповідь о. офіціала була коротка: «Поступити за приписами канонів».

«А о. Давидович,— пише єпископ Богачевський,— порадив собі так: дістав свідоцтво, що покійний Франко блудив умом. Витягнув з того висновок, що покійний не був відповідальний за свої вчинки перед смертю. На тій основі Успенська парохія згодилась на поєдинчий похорон».

Отак поставилася до великого Каменяра греко-католицька, уніатська церква.

І що ви гадаєте: вони, попи-парохи, були не від того, щоб поглумитися з мертвого поета, та поперелякувалися, бо, бачите, молодь «чи сяк, чи так», а візьме участь у похороні. Чи з попами, чи без попа, народ піде за труною, щоб оддати останню пошану великому своєму сину.

Довелось ховати, хоч і тут попи-єзуїти не могли не облити помями поетову пам'ять: «блудив умом».

Отакій Кир та його святі сотрудовники...

Хитрі, лживі, мстиві...

Це Кир не з тої наївної народної пісні, що ото: «Тир-кир за той сир, що баба давала». Це — отруйний тир-кир!

Не трудіться, святі отці, поминати великого Каменяра Івана Франка,— спокійніше йому лежатиметься на львівському цвинтарі, оточеному всенародною любов'ю визволеного народу українського.

Пишемо ми це зовсім не для того, щоб усі чисті й нечисті в американському «Ковчезі» на честь славетного ювіляра «Вічного революціонера» співали. Ми якось уже і без них обійдемося,— ми це робимо для того, щоб наш народ знав, що ще, як бачите, плавають по американських морях різні «Ковчеги», понапихувані тварями, що взивають себе українцями і намагаються якось притулитися до величної ясної постаті великого сина українського народу Івана Франка.

Марні намагання!

Забули, як їм писав великий ювіляр:

Як я ненавиджу вас, добрі, щирі,
Що служите неправді, підлоті —
Чи служите у злій, чи в добрій вірі!..
Ні, ті, що в добрій вірі служать, ті
Ненависні мені в найбільшій мірі,
Як на рабі тім пута золоті.

ДУМКИ ПРО СМІХ

ПЕРЕКАЗУВАЛИ нам, що в редакції німецького сатиричного журналу «Ойленшпігель» поруч редакторського кабінету — кімната, де збираються співробітники «робити» черговий номер свого журналу.

Збираються, отже, письменники і художники — сатирики та гумористи, тобто народ веселий, до тепний, радісний.

А знаєте, як та кімната в редакції називається?

Зветься вона «камера тортурів», «кімната муки».

В редакції нашого «Перця» такої кімнати нема, але перчанським кращим художникам тт. Бе-Ша, Арутюянцу, В. Гливенку, О. Козюренку в редакції журналу «Перець» дуже весело, як і талановитим їхнім товаришам В. Литвиненку, В. Григор'єву, Л. Каплану, Ю. Зелінському, бо художники ті дуже смішні та веселі...

А коли весело художникам, значить, не сумно і письменникам-перчанам, а про редактора Ф. Ю. Маківчука вже й говорити нема чого — йому за сміхом і дихати нема коли. Він і тоді регочеться, коли в його щось заболить.

— Чого це ви так заливаєтесь? — запитуєш, бува, Федора Юровича.

— У серце штрикнуло! Смійтесь за мене далі ви, бо мені болить!

І всі перчани зразу:

— Ха-ха-ха!

А поет зразу частівку:

Редакторів штрикнуло
В самісіньке серце,
Сійте, друзі, кукурудзу,
Бо будете в «Перці».

Сміх у «Перці» — колективний сміх. Перчани прекрасно розуміють вагу сміху, його дію, його вплив, бо

вони твердо запам'ятали вислів М. В. Гоголя: «...на-смішки боїться навіть той, хто вже нічого не боїться на світі...»

Вони знають також і гоголівське:

«...він добрий, він чесний, цей сміх. Його дано саме для того, щоб уміти посміятися з себе, а не з інших. І в кому вже немає духу посміятися з власних хиб своїх, краще тому вік не сміятися. Інакше сміх стане наклепом, і, як за злочин, дасть він за нього одвіт».

Коли б хтось із сторонніх зайшов у кабінет редактора «Перця» в той час, коли там збираються художники, письменники, співробітники журналу для обговорення чергового номера, він би здивувався, як може витерпіти людина всі «дружні зауваження» присутніх з приводу запропонованої якоїсь невдалої теми.

Нічого, терпить... Бо він знає, що «в кому вже немає духу посміятися з власних хиб своїх, краще тому вік не сміятися».

Ми сміємося і будемо сміятися, бо ми живемо повнокровним життям, разом із своїм веселим, дотепним, талановитим народом.

Ми сміємося і будемо сміятися, бо ми знаємо, що сміхом своїм ми допомагаємо нашій партії, нашому народові боротися з недобрими явищами в нашому житті.

Ми сміємося і будемо сміятися, бо ми добре пам'ятаємо ще й такі слова нашого безсмертного патрона Миколи Васильовича Гоголя, що «засміятися лагідним, світлим сміхом може тільки сама глибоко-лагідна душа».

БРЕХОЛОГІЯ

1

ОТ, приміром, ідете ви зеленою київською вулицею. Вулицю якраз полили водою, нема куряви, дихається легко. Сонце вже на захід повернуло, не пече, у вас прекрасний настрій, ви ще молодий, все у вас у майбутньому, і так вам хороше, що співати хочеться...

І раптом:

— Драстуйте! — це до вас.

— Драстуйте! — це ви.

— Ну, як? На смерть?! — це до вас.

Ви дивитесь на знайомого, у вас холоде отам, де душа, а очі ваші з лоба вилазять, вилазять, вилазять...

— Хто на смерть?! На яку смерть?! — перепитуєте ви знайомого.

— Як хто? — знизує плечима знайомий. — Жінка!

— Яка жінка? — хватаєте ви за руку знайомого.

— Що ви задавили!

— Я?! Задавив жінку?! Як?! — зовсім уже божеволієте ви.

— Машиною!

— Якою машиною?

— «Победою»!

Ви наближаєтесь до свого знайомого, вирячивши на нього очі, а він од вас задки, задки, задки і белькоче:

— А хіба не задавили?

— Де?

— На двадцять третьому кілометрі!

— Коли?

— Позавчора!

— Та!!! — з притиском такаєте ви, ще ближче присовуючись до знайомого, але він, ваш знайомий, буркнувши: «Та всі ж говорять!» — галопом перескакує на протилежний бік вулиці і на здивовані погляди пере-

хожих крутить пальцем біля лоба, показуючи очима у ваш бік.

— Та хто ж говорить?! Хто це «всі»? — кричите ви вслід вашому знайомому, але він уже зник, а всі перехожі з острахом обходять вас довкола.

Настрій у вас зіпсовано. Вам уже не милий білий світ.

«Хто це вигадує? — думаете ви. — І кому це потрібно псувати вам настрій?»

Ви поспішаєте додому, щоб заспокоїтись, аж раптом телефонний дзвінок.

— Слухаю вас!

Радісно-грайливий незнайомий голос заспокоює вас:

— Чого похнюпився, старик? Більше як п'ятнадцять років не дадуть! «Победу» продаєте?

Ви кидаєте трубку, падаєте в крісло і важко дихаєте.

2

Воротар київської команди класу «А», молодий, скромний, симпатичний Олег Макаров, що талановито захищає ворота своєї команди, а разом із ворітьми і футбольну честь української столиці, останніми часами тріхи прихворів і кілька матчів не грав: у нього травми — не одна, а дві, які вже загоюються, і Олег Макаров у наступній грі вже участь братиме.

Тов. Макаров не тільки майстер спорту по футболу, він захоплюється ще й автомобільним спортом, має власну машину, яку водить сам.

Так от, значить, прихворів наш чудесний воротар.

— Що з Макаровим? — запитав я на стадіоні одного з болільників, що все на світі знає. — Чому він сьогодні не грає?

Болільник, що все на світі знає, махнув рукою.

— Проопав Макаров!

— Як пропав? Чому пропав? — аж захитався я.

— Посадили! — прорік болільник, ще й головою ствердив.

— Куди посадили?

— В тюрму!

— О господи! За віщо? — починаєте тремтіти ви.

— Переїхав жінку на дев'ятому місяці!

— Ну й що?

— Жінка померла, а троє близнят живі, та лікарі мало мають надії, що вони виживуть!

— А сам що?

— Осліп!

— Що ви кажете?

— Засудили на десять років!

— Божже мій! — кричите ви і біжите до Олега Макарова.

Олег Макаров зустрів мене живий і вже майже здоровий, плече тільки трохи поболює.

— Ну, що його робити? — бідкається Олег Олександрович.— Чого тільки не навігадують! Та то дідько з нами, а в мене ж батько є, мати є. Ну, долізуть до них отакі-о чутки, приємно їм буде слухати, що в них такий синочок виріс, що людей машиною давить?

— А ви не звертайте уваги, товаришу Макаров! Єсть таке російське прислів'я: «На чужой роток не накинешь платок!»

— Та неприємно, коли кожний тебе запитує, скільки ти людей машиною задавив.

— От що, Олег Олександрович! Коли хтось мене запитає, що з Макаровим, я відповідатиму так: «Летів «Победою», задавив тринадцять мужчин і дев'ять женщин, збив карету швидкої допомоги, перекинув орудівську будку, тікаючи, вискочив на телевізійну вишку, став там і кричить: «Штука!» Вони і замовкнуть, бо дурнішої нісенітниці не вигадаш!...

ОЙ, ГАДЮКА!

МОТЯ Мотя влетіла до моєї кімнати вихором, навіть собачка моя не встигла гавкнути, а на тьотю Мотю вона, собачка моя, завжди гавкає.

Я якраз повернувся з пляжу (в неділю це було). Сидів собі підсмажений сонцем і думав:

«Ну, чому в нас не продають на вулицях улітку окрошки на доброму квасі, з огірочками, таранькою, раковими шийками, і щоб в окрошці шматочки льоду плавали?»

— Чули? — прохрипіла тьотя Мотя, плюхнувшись у крісло й витираючи рясний піт з обличчя, шиї й нижче.

— Про що? — спокійно запитав я, бо я ніколи не хвилююсь, коли до мене влітає тьотя Мотя з сенсаційними чутками.

— Про гадюк, — запінила тьотя Мотя.

— Де? — питаю.

— На пляжі!!

— Багато? — питаю.

— Мільйон! Дніпром припливли звідти, з Пінських боліт.

— Кусаються? — питаю.

— Жах!

— Голі гадюки чи в купальниках? — питаю.

— Ви жартуєте, а вже й у газетах було! — підскочила тьотя Мотя.

— В яких газетах? — питаю.

— У «Вечірньому Києві!» — підскочила тьотя Мотя. — Сама читала! За п'яте червня!

— Так то ж не про гадюк, а про крокодилів!

— Не все одно?!

— І не на київському пляжі, а в Бразилії, — спокійно відповів я, — і не про їхнє кусання, а про те, як на крокодилів полюють.

— І в Бразилії пляжі єсть! — запінила тьотя Мотя.
— Єсть,— погодився я.— І в Бразилії пляжі єсть! Ну, та й що далі? — питаю.

— Швидка допомога не справляється! — знову запінила тьотя Мотя.

Я беру телефонну трубку й запитую Наталію Андріївну Ленгауер, шановного нашого головного лікаря Київської швидкої допомоги. Наталія Андріївна почала вже трохи сердитись.

— І ви про гадюк? — здивувалась вона.

— Та сидить,— кажу,— ось переді мною і захлинається, аж піна з рота бризкає!

— Гадюка? — засміялася Наталія Андріївна.

— Якби гадюка, так я б її просто ломакою по голові, а то мушу вислухувати всілякі нісенітниці.

— І мені спокою нема! — говорить Наталія Андріївна.— Вигадали якихось гадюк і дзвонять, дзвонять, дзвонять... Як маленькі!

— Ну, пробачте! — перепросив я Наталію Андріївну.— Це я не для себе, а для тьоті Моті вас запитав.

— ...А ви на пляжі були? — запитав я тьотю Мотю.

— Не пускають туди! Міліція під кожним кущем сидить, гадюк ловить! — авторитетно заявила тьотя Мотя.

— Шкода! — зітхнув я.

— Чого «шкода»? А чого я на той пляж поткнуся?!

— От тоді,— я кажу,— там би таки справді з'явилася одна гадюка, і дуже добре було б, якби її міліція злапала!

Тьотя Мотя фиркнула, дверима грюкнула й зникла.

І це ж, майте на увазі, дорогі наші читачі, вигадують люди, у яких, як кажуть голуб'ятники, суцільний («сплошной») язик. А якби оті тьоті Моті мали подвійний язик, як у гадюки?

Вони б тоді вдвічі більше брехали!

...Давайте не слухати різних «тьотів Мотів», дамо спокій Наталії Андріївні і взагалі всій нашій швидкій допомозі, бо у них і без гадюк чимало серйозної роботи, та використаємо як слід воду, сонце, повітря для нашого здоров'я, користуючись нашим прекрасним київським пляжем.

ТИХШЕ, РАДИ БОГА!

1

ПОЗНАЙОМИЛИСЬ вони на республіканській спартакіаді.
Вона приїхала із Харківської області, а він із Черкаської.
Обоє вони легкоатлети, спринтери, і він, і вона виконали на спартакіаді норми майстра спорту.

Крім того, що вона спринтер, крім того, що їй незабаром буде присвоєно звання майстра спорту,— у неї отакі-о голубі очі, отакенні вії, густі та довгі, такі довгі, що вони аж кучерявилися по краях, і очі в неї ніби голубі озера серед густих вербово-очеретяних берегів...

...Так як ви гадаєте, міг він не задивитися на такі очі?

І він задивився... Він дивився довго-довго в її чудесні очі за темними довгими кучерявими віями. Він дивився, а погляд його м'якшав, ласкавішав, і проміння з його очей осяйним теплом обгортало і її голубі очі, і її миле обличчя, і всю її постать, струнку, мов молода яворина.

Він сам був високий, ставний, широкоплечий, з високо піднесеною гордовитою головою, що її хвилями вкривало густе русяве волосся.

Очі які були в нього?

Сірі... Великі... Променисті...

Так що ви гадаєте,— вона від нього одвернулась?

Ні, вона подивилася на нього ніжним поглядом і привітно усміхнулася...

Вони не були знайомі, але знали одне одного.

Він підійшов до неї, поклонився:

— Будьмо знайомі! Сергій!

Вона простягла йому руку:

— Роксана!

Остап Вишня. 1955 р.

Що було далі, я докладно не писатиму!

Чому? Та просто із заздросців!

Мушу вам сказати, що не так легко лисуватому авторові писати про кучерявого героя!

Одне слово, наші молодята всім довели, що не помилявся поет, коли писав:

Только утро любви хорошо,
Хороши только первые, робкие встречи.

Перше побачення було призначено в Першотравнево-му саду, над мальовничими схилами сивого Дніпра, там, звідки така чарівна синь Дніпра, такий неозорий шир задніпровський...

Саме тут він мав їй сказати:

— Я вас кохаю!

І запитати:

— А ви мене?

А вона саме тут мала йому відповісти:

— І я вас!

І от коли вони стали на високій кручі, стали близьенько одне од одного, так, що його плече злегенька притулилося до її плеча (вона, майте на увазі, не одсовувалась!), і він крутив у руці червону троянду, а вона кусала своїми жемчугами-зубами стеблину пишного гладіолуса, він не зовсім певним, а трохи ніби тремоловим голосом почав:

— Я вас...

І нате вам...

Над головою наших закоханих зашуміло, захрипіло, і з радіорепродуктора вирвалося й залило і Першотравневий сад, і схили над Дніпром, і дніпрову синь чарівну, і задніпровський шир неозорий громоподібне:

«...Гній слід зберігати у гноєсховищах, бо, розкиданий купками по двору, він, по-перше, губить корисні свої властивості, а по-друге, допомагає поширенню різних хвороб у тварин, особливо захворювання на глистюки...»

...Першу стометрівку наші закохані пробігли з саду за 11,8 секунди, він міг би пробігти й швидше, але він біг, рівняючись на неї.

Само собою розуміється, що він їй не сказав останнього слова «кохаю», не запитав: «А ви мене?», вона йому не відповіла: «І я вас!»

А вночі вони вже роз'їжджалися по домівках, давши слово писати одне одному.

Але переписка — це не живе, гаряче, трепетне слово у зеленому саду над синім Дніпром!

Поживемо — побачимо, що вийде з переписки, можливо, що й буде все добре та гаразд, бо такі сильно молодята одне одному припали до серця.

От якої драми може наробити загалом дуже корисна радіопередача про сільське господарство, коли таку передачу подано невчасно і громоподібно.

2

Взагалі мусимо констатувати, що чудесний витвір людського генія — радіо — останніми часами почало лякати киян своїм могутнім голосом, так що один персональний пенсіонер якось заявив своїм онукам і правнукам після чергового «пострілу» з одного репродуктора, встановленого на території будинку відпочинку:

— Якби я був Олександром Степановичем Поповим, я б теж винайшов радіо, але керувати ним доручив би розважливим людям, які б усе-таки зважали на те, що людині, крім радіо, потрібний ще й спокій, і відпочинок...

Ми цілком погоджуємося з поважним персональним пенсіонером, і насамперед я б зупинив динамік, що кричить з шостої години ранку до другої ночі на території лісопильного заводу матеріального постачання Київського міськвиконкому у Святошино. У жителів навколишніх вулиць уже барабани в ухах на ниточки вистрьопалися від того радіокрику.

А директор заводу неприступний.

— Динамік, — він каже, — мій! Територія — моя! Гроші плачу я! Слухають мої робітники! Хай кричить усі три зміни.

Може б, товариш директор поставив того динаміка у себе в спальні? Хай би він уже був до кінця його!

На центральному пляжі радіомузика гримить з десятої ранку до дев'ятої вечора і все «Осінне листя», «Фраскіта», «Доміно»... А потім — «Доміно», «Фраскіта», «Осінне листя»... Залити їх водою не можна — високо. І задрімати теж не можна — гримить! Просто хоч пір-

най! Пірнути назавжди не вигідно, виринеш, а воно тобі:
«До-о-оміно! Домі-і-і-но» Доміно на його голову!

Треба всі ці шуми припинити, треба людям дати
спокій!

Невже це не ясно?

Невже... О! Почав працювати сусідній гучномовець!
Треба кінчати! Чорта лисого напишеш, коли поруч тебе
хтось гвалтує «Доміно»...

«До-о-міно! До-о-м-і-но-о!» Хай би йому хоч легень-
ка тряся!

А КОМУ, СПРАВДІ, СОРОМ?

У КІРОВОГРАДІ працює український музично-драматичний театр імені Кропивницького. Давненько він там уже отаборився, той театр, і потроху грає...

Справи в нього, як і в кожного театру, нерівні: іноді добрі, іноді гірші, одне слово, як той казав: «часом з квасом, порою з водою»...

Акторський колектив у театрі імені Кропивницького згуртований міцно, складається він з кваліфікованих акторів і старшого, і молодшого покоління. Найвизначніші з акторів тт. М. Білецький, З. Німенко, Г. Рябова, Параконев, Тимош та інші.

Серед тих, що звуться «та інші», єсть так само талановиті люди. Ми це знаємо, але всіх їх тут називати незручно, бо пишемо не афішу, а для газети.

Серед акторів чимало добрих співаків і танцюристів.

Колектив очолює заслужений артист УРСР М. Донець, завмузчастиною С. Чумаченко.

Колектив як колектив...

В репертуарі театру — українська класика і сучасна радянська п'еса, переважно музична комедія: «Наталка Полтавка», «Катерина», «Безталанна», «Не ходите, Григорий Иванович, на танцевальные вечера» (як називають деякі наші перекладачі п'єсу «Ой не ходи, Грицю...»), «В неділю рано зілля копала...», «Сватання на Гончарівці», «Пошились у дурні», а також «Червона калина», «Шумить Дніпро», «Біла акація», «Людина шукає щастя» і т. д.

Репертуар як репертуар.

Театр охоче відвідують любителі музики, співу, танців...

Грає театр в історичному театральному будинку, збудованому 1867 року і прикрашеному двома меморіальними дошками про знаменні події, що тут відбувалися, і видатних театральних діячів, які тут працювали.

Перша меморіальна дошка:

Цей театр збудовано в 1867 році для аматорського гуртка сценічного мистецтва, створеного і керованого І. К. Тобілевичем (Карпенком-Карим) та М. Л. Кропивницьким. Під їх режисерством та керівництвом в м. Єлисаветграді в другій половині ХІХ століття з аматорського гуртка сформувався новий народно-популярний реалістичний український театр.

Друга меморіальна дошка:

В цьому театрі в другій половині ХІХ та на початку ХХ століття працювали корифеї українського театру:

Іван Карпович ТОБІЛЕВИЧ (Карпенко-Карий)

Марко Лукич КРОПИВНИЦЬКИЙ

Микола САДОВСЬКИЙ (М. К. Тобілевич)

Марія Костянтинівна ЗАНЬКОВЕЦЬКА

Михайло Петрович СТАРИЦЬКИЙ

Панас САКСАГАНСЬКИЙ (П. К. Тобілевич)

Як бачите, Кіровоградський театр імені Кропивницького є спадкоємцем великих історичних театральних традицій.

Ми не маємо ніякого сумніву, що наші онуки, які займатимуться театрами та іншими видовищними підприємствами, оточать Кіровоградський театр особливою увагою, подбають про те, щоб тут виставляли п'єси наших класиків так, як вони їх понаписували, і так, як вони їх грали, а також вважатимуть за свій культурний обов'язок хоч раз у житті відвідати цей театр — початок початків українського народного реалістичного театру.

Онуки, вони будуть спритніші за нас, дідів, і обов'язково зроблять це...

Не можна сказати, що й ми, діди, спали і нічого не робили для увічнення пам'яті наших славнозвісних корифе-

їв українського театру. Промайнула недавно у газетах звістка, що Міністерство культури УРСР вже ухвалило вистругати довгого дрючка, щоб повиганяти кози з хутора «Надії», де довго жив, працював, помер і похований Іван Карпович Карпенко-Карий, і взяти той хутір під свою охорону.

Отже, зроблено з цього боку немало. Просто-таки багато зроблено. Міністерство може пишатися: вже є дрючок... Поки що є й кози, що нівечать хутір «Надію», та вже коли придбано дрючка, не мине й кількох років,— повиганяють і кози! Товариші з міністерства вже як візьмуться, так тільки держись!

А поки що театр імені Кропивницького переживає ту пору, коли йому доводиться мати справу здебільшого з водою, ніж з квасом... .

Найнещаснішим для театру був рік 1954-й. Колишнє керівництво театру, як то кажуть, наламало дров, привело театр до великих збитків. За що його Міністерство культури і покарало. Але кари зазнав і сам театр, його було віднесено до тієї категорії, чи до «пояса», про які кажуть, що це така «худа» категорія, що ніякий «пояс» не держиться.

Скасовано хор. Тепер у хорі співають всі актори — і з голосом, і без голосу...

Уявляєте собі, що воно виходить?..

Оркестр тепер у театрі складається із шести одиниць.

Чому з шести? Очевидно, щоб не заглушав хору, бо хор без хору і оркестр із шести чоловік може заглушити.

Так і живе театр імені Кропивницького в тому будинку, на якому красуються знамениті меморіальні дошки.

Проте, неважаючи на такі умови, театр за 1955 рік дав сто дев'яносто дев'ять виїзних вистав і план виконав.

Ну, ясно, що після такого напруження «пояси» на колективі сильно покоротшали, і члени колективу примушені шукати роботу там, де не така «худа» категорія.

До цього можна додати, що за три роки ніхто з відповідальних працівників Міністерства культури УРСР не відвідав Кіровограда, хоч там працюють два театри і філармонія.

А може, це й краще! А то, буває, приїде сердитий дядя з міністерства, подивиться і грізно накаже:

— Оркестр аж з шести чоловік?! Скоротить! Досить одного барабана! Хай гримить!

Справи з Кіровоградським українським театром, як ви бачите, не дуже музичні, але сильно драматичні!

А хто в цьому винен?

Ви гадаєте, колектив театру?

Ні! Винні наші керівні театральні онуки, що так довго ростуть!

ТИ ДОБИЧ ДАЙ!

І

Н А Донбасі говорять не «видобуток» вугілля, не «добі́ча», а кажуть «до́бич», наголос на «о».

— Теревені правити кожне може! Ні, ти до́бич дай! Отоді ти шахтар!

І кажуть, у Донбасі також, що видавати вугілля із шахти слід не на гору, а на-гора́, наголос на «а».

Це, так би мовити, преамбула.

А далі вже буде «амбула»!

Остаточна задача кожного шахтаря, кожного робітника, техника, інженера і службовця у Донбасі полягає в тому, щоб ота сама «до́бич» ішла «на-гора́» і щоб отої самої «до́бичі» було щонайбільше.

Для цього й трудяться в Донбасі робітники-вугільники: вибійники, кріпильники, машиністи, механіки, комбайнери, електрики, техніки, інженери, начальники шахт, керівники трестів та главків і навіть міністри.

Кожний робить своє діло для того, щоб було «на-гора́» більше «до́бичі».

Навіть письменники і поети — і вони трудяться в Донбасі того, щоб була «до́бич».

І коли, приміром, вибійники працюють відбійним молотком, поети допомагають їм пером.

Вибійник рубає вугілля, а поет — пісню!

У вибійника — тонни, а в поета — строфи.

Про Донбас я знаю з дитячих років.

Ще за мого дитинства мій дядько, материн брат, пішов із села на заробітки у Донбас.

Мати моя казали було:

— О, Йван тепер заробляє гроші! Карбованців, мабуть, із двадцять на місяць гребе!

Дядько Іван щороку приходив з Донбасу влітку додому допомагати на жнивях.

Ми, дітлахи, знали з його оповідань, що на Донбасі все чорне і що там глибокі ями, шахти, як упадеш, так тебе не видно, глибина, може, як у десять колодязів! Під землею коні живуть, що тягають вагонетки, а вагонетки забурюються, і як її, вагонетку, піднімаєш, так на людину нападає «гризь». На шахті є гудок! От як загуде, аж в ухах лящить! А під землею всі шахтарі з лампочками, і всі вони чорні, тільки зуби білі! І що всі вони роблять в упряжці! О!

— А горобці на шахтах є? — поцікавився сусідів Пилипко.

— Є! І теж чорні! — відповів дядько Іван. — І не дуже від людей тікають! Так біля тебе й стрибають!

— Так чого ж ви не б'єте? Грудкою!

І дуже нам тоді забажалося побувати на шахті, де горобці від людей не дуже тікають. Ми й побігли на шахту вдвох з Пилипком. Впіймано нас було за цвинтарем аж увечері. Моя мати були з деркачем у руках, а Пилипова — з віжками. Ми того вечора добре відчули, що нелегке було шахтарське життя! Аж смугами воно в нас пішло на тому місці, де в штанчатах у хлопчаків прорішка.

Горілку дядько Іван пив правильно. Щодня і не помалу. І як прийде до нас на добромуду підпитку, співає було шахтарської пісні:

А ми встали, покурили,
По продольній розійшлись.
По продольній розійшлись,
За роботу прийнялись.
По продольній розійшлись,
За роботу прийнялись,
Хто за кирку, хто за лом,
Хто берьоться за вагон.
Ех, шахтьор пашеньки не пашеть,
Коси в руки не берьоть,
Шахтьор курить, шахтьор пйоть,
Шахтьор з музикою йдьоть.

Закінчувалася така пісня вигуками:

Ех, забойщики-ойщики-щики-ники-ки!

Або:

Ой, коногони-огони-гони-они-ни! Ех!

Тоді вже мати казали:

— Іди ти, руда сатано, під повітку спать!

— Ех, сеструню! — обнімав матір дядько Іван. — Не поважаєш ти шахтьора рознешчасного!

Ех, да розпроклятая жисть шахтьорская,
Хто не знає, той ідьоть,
Хто не знає, той ідьоть,
За собою народ ведьоть.

Мати одводили «рознешчасного шахтьора» під повітку й укладали на прикритій рядном соломі спати.

Проспавшись, дядько Іван гукав до нас:

— Ей! Хлопчонки! Сирівцю!

Ми приносили дядькові сирівцю з погребя й питали:

— А сирівець на шахті є?

— Є! Тільки не такий, а чорний!

...Донбас, як бачите, я знав з дитячих років...

2

Тепер, розуміється, Донбас не такий, горобці й сирівець у ньому не чорні, коней, мабуть, уже під землею зовсім нема, тепер уже замість коногонів «електрогонів» вагончики гонять, хоч вагончики і тепер іноді забурюються. Та на людей, як вони ті вагончики піднімають, «гризь» уже не нападає.

Від старого Донбасу залишилося ще й досі — і житиме вічно, аж поки житиме Донбас — «Ти дóbич дай!». «Дóbич» і тепер для Донбасу — все!

А от якраз тепер саме «дóbич» у Донбасі і шкутильгає.

Малувато видається тепер «дóbичі на-горá». І доводиться через те чорнявому Донбасові червоніти.

А що ж робити, щоб у Донбасі побільшало «дóbичі»?

Живе й працює у Донбасі начальник дільниці № 1 шахти № 5—6 імені Димитрова Герой Соціалістичної Праці Іван Іванович Бридько.

За останні десять років І. І. Бридько і його колектив, працюючи в найрізноманітніших геологічних умовах, завжди перевиконує план отої самої «дóbичі».

В чому ж секрет успіху колективу, яким керує І. І. Бридько?

І. І. Бридько знає таке слово. Скаже він це слово, — зветься воно «чиририм-биририм», — і норматив циклічності на його дільниці обов'язково перевиконується. Вугілля на його дільниці робиться м'яке-м'яке, колупнеш

його пальцем, а воно як посиплеться — тільки вагончики підставляй! Стояки для кріплення самі в лаву біжать, самі на місце становляться, канавки, по яких стікає вода, очищаються, штрек самоприбирається, самопідмітається, скрізь чистота і порядок...

І. І. Бридько обов'язково щодня буває в лаві, прийде і непомітно ворожить-чаклує. Потихеньку скаже своє «чиририм-биририм» і «лап» за стойку, чи кріпко вона стоїть, «лап» за забутовку, чи так забучено.

Ану спробуйте у забутовці залишити «конюшню», тобто незабучене місце, І. І. Бридько не встигне промовити свого слова, як «конюшня» йому й одкривається тоненьким голоском:

— А я є! А мене не забучено!

Бутчик, що залишив «конюшню», довго пам'ятатиме про неї, бо плакатиме його премія, плакатиме його й заробіток.

Дехто говорить, що І. І. Бридько вимагає виробничої дисципліни і ніколи не пробачить нехлюйства, бракоробства, оковамилювання.

Інші подекують, що І. І. Бридько турбується за робітників свого колективу, — він і про квартиру подбає, і про спецодяг, і про все інше...

Все це так!

Але основне полягає в отому магічному слові, що його знає І. І. Бридько і яке йому допомагає зразково виконувати всі роботи на дорученій йому дільниці.

«Чиририм-биририм» це слово.

От спробуйте організувати такий дружний колектив, як у І. І. Бридька, налагодьте виробничу дисципліну, подбайте про житлові й побутові умови для колективу, будьте завжди прикладом для робітників — і ви переконаєтесь самі, що коли ви прийдете в лаву і прокажете: «Чиририм-биририм!» — ваш циклічний графік виконається, як з пушки!

Тоді ви видаєте «на-гора» «дбич» і про вас поети пісень хороших напишуть.

Не таких, як мій дядько колись співав, а таких, як Сергій Воскресенко про шахтарочку написав:

Я шахтарочка сама,
Звуть мене Маруся,
В мене чорних брів нема,
Та я не журюся...

ЧОМУ БУГАЙ ПОПОЛОТНІВ

ВОДНОМУ селі одного району, де є колгосп і де за голову правління колгоспу править Бугай, перед Новим роком таке скоїлося, що сам голова правління колгоспу Бугай пополотнів.

У тому селі будується новий клуб. Довгенько він, той клуб, уже будується, та нема ще там підлоги, не готова ще стеля,— одне слово, клуб іще будівництвом не закінчено.

Добрі люди в таких випадках що роблять?

Добудовують клуб, добре його обладнують, урочисто потім його відкривають, і починається на селі культурно-масова робота: лекції, гуртки художньої самодіяльності, кіно, вистави...

Люди ходять по селу веселі, культурні і одне одному говорять:

— От як тепер у нас на селі культурно! От дай бог здоров'я і нашому голові колгоспу, і нашому голові сільради! От які вони в нас хороші, та милі, та любі!

Це коли клуб добудовують.

А коли робиться так, як у тому селі, тоді трапляються такі дивні пригоди, від яких сам голова правління колгоспу полотніє.

Почалося з того, що голова правління колгоспу Бугай вирішив, що в нього повинні бути культурними вівці, і обернув клуб на кошару: загнав овець у клуб.

Ну, загнав, то й загнав — йому видніше.

Опинившись у клубі, вівці радісно замекекали і дехто з них пустився в танці.

Ставний баран сердито мекекнув:

— Тихо, овечки й баранчики! Тихо! Це вам не в хліві, а це вам у клубі, в культосвітній установі! Прошу поводити себе культурно!

Отара замовкла.

— Ось що, дорогі овечки та баранчики! Поскільки ми в клубі, не будемо гаяти дорогого часу, а візьмемося за овечу самодіяльність. Я пропоную почати з діяльності драматичної і виготовити виставу «Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці!». Грицька гратиму я, Хому — мій старий дядько, що з одним рогом, а Марусю — ти, — звернувся Баран до молоденької Ярочки, у якої на кінчику хвоста бантиком біліло пасмо біленької вовни, хоч сама вона була прикро чорна.— Ти в нас найчепурніша, тобі й гримуватися не треба!

З цього й почалося...

Ми не будемо описувати, як проходили репетиції.

І от одного разу, якраз перед Новим роком, у селі опинився заввідділом культосвітньої роботи товариш Цап. Цап заночував у селі і проходив увечері повз клубкошару.

Раптом чує, що в клубі хтось так жалісно-жалісно ви-мекекує:

Ой не ходи, Грицю,
Та й на вечорниці...

Волосся в Цапа подралося дубом, він рвонув до голови колгоспу Бугая з одчайдушним криком:

— Що в тебе в клубі робиться? Рррятуйте!

Вискочив од голови і помчав галопом аж у райцентр.

Бугай прибіг до клубу і отетерів: з клубу чулося мелодійне мекекання:

Ой мамо, мамо,
Нехай же ж він знає,
Нехай же двох разом
Нас він не кохає...

Бугай прискочив додому, сів, затремтів і попалотнів.

Овеча вистава не відбулася, бо розпорядженням, кажуть, райвиконкому овець з клубу ніби вивели, але добудувати його не збираються, бо Бугай і досі ніяк не відполотніє.

МИШІ ПІДВЕЛИ

ПРИЇЗДИЛА оце недавнечко кумася моя, хрещеника привозила, щоб хрещений подивився та присовітував, по якій стежці далі хрещеника скеровувати.

Кумася в мене жінка дуже приємна й привітна, хоч, спасибі їй, і огрядненька,— тьфу, тьфу, щоб не наврочити!

Хапає моєї кумасі і на Правобережжя, і на Лівобережжя, та й на західні області і на Закарпаття її вистачить.

Жіночка, одне слово, кругленька.

Хрещеник теж уже, хвалити долю, виріс. Вже в галіфе й «Катюшу» курить.

Вже він при вусах, і лисина починається.

Кумася й каже:

— От подивіться, якого викохала! Сорок шостий оце вже йому пішов, приділить би кудись уже пора,— доки ж йому вже при матері бути?!

Та прихилилася до мене, аж припала:

— На голову колгоспу хочу його притой! Як ви,— питає,— гадаєте?

— А чого ж,— кажу,— не притой? Можна притой і на голову колгоспу! Должність підходяща! Поважана должність!

— От якби той... Щоб на голову! І йому отой, та й мені на старості літ оте... А що вже б голова був, і не кажіть! І слухняний він у мене, і роботящий!.. Та й мені б конячка щонеділі була б до церкви поїхати!

— А зерносховища,— питаю,— вміє ремонтувати? От,— кажу,— припустімо, впорається з урожаєм, а куди зерно зсипати, коли зерносховище не ремонтване і там миші та довгоносики?

— Івасю,— кумася до хрещеника,— зможеш зерносховища ремонтувати?

- Не можу!
- Чому не можеш?
- Мишей боюся!
- Чого ж ти їх боїшся?

— Та я й не боявся, а оце якось ішов повз наше зерносховище, а їх як вилізло на ганок, так ганок сірий ізробився. Та на дві купи поділилися та пишцать, пишцать! Одина купа кричить:

— Одремонтують зерносховище! Смерть нам!

А друга:

— Ніколи в світі не одремонтують! Голова артїлі з осені до нас у зерносховище не заходив! Коли ж вони одремонтують, як вони про нас забули?!

А ті знов:

- Одремонтують!
- Не одремонтують!
- Одремонтують!
- Не одремонтують!

А я так перелякався, що з місця рушити не можу. Стою й тіпаюся.

Аж ось одна, видно, стара, миша виходить наперед і поважно так пишчить:

— Не одремонтують, бо воду далеко возить!

А друга їй на відповідь:

— Ну що ж, що далеко! Почекають, поки дощі підуть, і одремонтують!

— Е, тоді вже не страшно! Тоді вже й до весни останеться не дуже далеко, презимуємо!

Та як ізчинилася між ними бійка,— ой матінко!

Очунявся я та й утік!

Ні, до зерносховища мене ви не навернете!

— Ну що ж,— кажу,— дорогий хрещенику, нічого не вийде! Не годишся ти на голову колгоспу! Який же то голова колгоспу, що мишей боїться й зерносховище не ремонтує!? То не голова! Доведеться,— кажу,— тебе, дорогий хрещенику, на якусь іншу должность приділити!

Схиляємось із кумасею, що, мабуть, ми його до «Заготзерна» влаштуємо!

Ж Н И В А

I

ЖНИВА за тих, бодай не згадувати, часів, коли по кучерявих наших селах сила-силенна була чи то братів, чи сусідів, що:

«В їхнього батька були три стодоли: в одній був мак, друга була так, а в третій миша з розуму зійшла, що їжі не знайшла».

Або:

«Батьки їхні жили не так, як треба: хліб є — солі нема, сіль є — хліба нема, а я живу, мовляв, щонайкраще: ні хліба, ні солі».

І гості в таких братів чи сусідів були оригінальні:

«Просилися злидні на три дні, та чорт їх довіку не викишкає».

Починалися жнива.

Ще раз:

Ж-н-и-в-а!

Взавтра починаємо...

І в цім «взавтра починаємо» і радість, і надія, кінець остраху перед невідомим, і гордість творця, що до кінця довів велику укохану справу.

Сьогодні почали.

Виходить на свою смужечку Митро Федорович.

Смужечка,— але ви подивіться, як іде з косою Митро Федорович.

З якою погордою, з якою свідомістю важливості й святості моменту.

Ж-н-и-в-а...

Митро Федорович сьогодні розпочинає жнива.

І Домаха йде за ним, і Миколка біжить, за материну спідницю тримаючись, і Вустя Гришка несе.

Всі йдуть.

Ідуть, бо сьогодні «тато жито косити починають».

І пастухи сьогодні худобу ближче до поля надержують, і гуси до нив наближаються (стерню почули!), і сви-

ні вже чомусь не на вигоні під лісом, а на шляху між нивами спориш щипають.

Усе живе сходиться, все живим вінком ниви оточує, щоб на власні очі побачити перший покіс, щоб на власні вуха чути перший дзвін коси з грабками.

* *
*

Митро Федорович поважно мантачить косу. Не спішить: повагом усе:

— Дзень-дзень! Дзень-дзень!

Кінчив.

Хреститься. Відходить на два кроки від межі:

— Р-р-раз!

Коса гадюкою поміж колосками і блискавкою вискакує на межу. Грабки бережно несуть колосся і рівненько кладуть на покіс.

Почали...

Рівномірно, як годинник:

— С-с-ш-ш! С-с-ш-ш! С-с-ш-ш!

І хилиться покірно золоте жито й спокійно лягає покосом.

* *
*

З млина, що на межі стоїть, видно все, як на долоні:

— Он... Он... Он...

Білі постаті поміж збіжжям.

Нахиляються... Випростуються... Косять... В'яжуть...

Цього року уродило.

А це все!

Митро Федорович сьогодні веселий.

Митро Федорович лукавить.

З-під лоба зирне на свою «половину», зирне й «нажме».

«Половина» з граблями вже на півручки ззаду.

А Митро Федорович «нажимає» й потихеньку всміхається.

Оце, мовляв, за всі твої «ледащі», за всі «трясці», за всі «лежебоки»!

Ось тобі! Ось тобі!

І як метелик той у нього коса! Аж свистить!

— Поздоров боже, Митре Федоровичу! Хай бог помагає!

— Спасибі! Драстуйте!

— Уродило, Митре Федоровичу?

— Вродило! До масниці витягнемо! Бо воно, видите, Федотові Силовичу віддати треба, та податки, та й босі ж і голі,— продати треба, щоб на одержу та на насіння. От воно до масниці якраз і той... Із хлібом...

— А від масниці до жнив?

— А на грушевому борошні... Сухі груші мелемо... В городі грушевого борошна нема! В городі роботать охвитней!

«І в городі,— думаю собі,— грушевого борошна нема, і в Федота Силовича нема, не їсть грушевого борошна і пан-поміщик фон Карк... Митро Федорович, щоб свої три чверті десятини викосить, вивів усю сім'ю з шестимісячним Гришком, потом обливається, щоб мати двадцять п'ять пудів жита, щоб бути з хлібом до масниці... А в городі... В городі, Митре Федоровичу, ворочають тисячами пудів твого й таких, як ти, жита, вагонами ворочають... Ворочають фон Карки, ворочають Федоти Силовичі, Абрами Соломоновичі, і ність їм числа, тим панам та капіталістам...

І піт із них не ллється...

Піт ллється із Митра Федоровича...»

Хиляться... хиляться... хиляться...

Колоски хиляться...

Хиляться, щоб і на той рік зазеленіти.

Щоб і на той рік і лякати, і радувати свого хазяїна, Митра Федоровича, селянина...

Радувати, щоб хоч до масниці з хлібом бути.

І так століттями...

Жнива...

Так було...

II

Взавтра жнива! Радянські жнива!

Жнива в сільськогосподарській артілі Радянського Союзу.

Жнива в системі соціалістичного землеробства.

Вже зо три тижні тому зроблено пробний виїзд у поле: перевірено комбайни, снопов'язалки, жатки, кінні граблі, перевірено двигуни й молотарки, безтарки, автомашини, лантухи, вагу й гири.

Вже давно попідписувано договори на соціалістичне змагання: ланка з ланкою, бригада з бригадою, колгосп із колгоспом.

Вже давно дано слово партії зібрати урожай.

Миколки малі не бігатимуть на степ, за мамину спідницю тримаючись, бо всі Миколки і всі Оленки по колгоспних дитячих садочках.

Вусті не гиритимуть, кречучи, своїх братиків Гришків чи Ганночок-сестричок на жнива, щоб їхні мами, одриваючись од перевесла, дали їм маминої груді, — всі немовлятка — Гришки й Ганночки — по дитячих колгоспних яслах.

І свині не на шляху чи на межі поміж пшеницями, бо свині всі по артільних свинарниках, де їх годують за науково розробленим раціоном і де вони, свині, дають ділові поросята в такій кількості, що сама свиня вухами розводить: «І де, мовляв, вони в мене поміщалися?»

І гуси до жнив не наближаються, а гуси на птахофермі, де їм, як птиці водоплавній, своє життя й свої раціони дано.

Узавтра починаємо.

І в цім «узавтра починаємо» не кінець остраху перед невідомим, а велике торжество перемоги колективного труда!

Рокочуть на безкраїх пшеничних ланах трактори й комбайни, двигуни й молотарки, цокотять жатки й снопов'язалки, сигналять автомашини, вилискують коси, і білорожевим маком людських постатей квітнуть лани широкі полі.

І пісня людська, і пісня жайворонкова вплітаються в могутній гомін машинного рокоту, — грає могутній орган людської радісної праці.

Сторіками тече золоте зерно на зсипища, на елеватори, у вагони, в пароплави — на розквіт Соціалістичної Батьківщини, на щастя, на здоров'я її хазяїна — трудящого народу.

Радянські жнива...

САДІТЬ ЛІСИ!

МАБУТЬ, немає в світі жодної людини, котра б лишилася байдужою до лісу. В скарбниці світової художньої думки важко знайти митця — письменника, художника чи композитора, який не присвятив би лісу найнатхненніші сторінки своєї творчості.

Коли ми говоримо про ліс, в пам'яті мимоволі зринають і безконечно чисті та прозорі рядки пушкінської поезії, і неперевершені в своїй простоті та чарівності картини Шишкіна, Левітана, і музика геніального Чайковського, оте його натхненне «Благословляю вас, ліси...». А скільки захоплюючих сторінок, присвячених лісу, у творах Льва Толстого, Тараса Шевченка, Лесі Українки, Ольги Кобилянської, Михайла Пришвіна, Степана Васильченка, Костянтина Паустовського, Леоніда Леонова! І це цілком природно, бо ліс — то краса нашої землі, то невичерпне її багатство.

Про перше — красу лісу — тут говорити не будемо. Хто бодай раз у житті — чи взимку з рушницею за плечем ходив перелісками по заячому сліду, чи влітку збирав у козубку гриби або ягоди, того назавжди заповнили і задумливий шепіт крислатих дубів, і прохолода лісових озер, незаймана чистота залитих сонцем галявин. І тому тут би нам хотілося говорити головним чином про багатство, яке несе людині ліс.

Зараз у селі розгортається велике будівництво. В колгоспах споруджуються різні господарські приміщення, люди будують нові хати, ставлять паркани і тому подібне. На все це потрібен лісоматеріал. І як часто доводиться чути скарги на нестачу його!

Нерідко село відчуває також гостру потребу в паливі.

І будівельні матеріали, і паливо — все те дає нам ліс.

На Україні багато державних лісів, якими володіють

лісництва та лісгоспи. Там ведеться велика планова робота по систематичному збільшенню лісових масивів.

Проте є у нас одна велика і часто просто-таки забута можливість збільшення наших лісових багатств. Мова йде про власні колгоспні ліси.

Якщо поглянути господарським оком на нашу колгоспну землю — скільки є ярів, пустирів, вигонів, пісків та інших малородючих ділянок та невідь! Здебільшого вони пустують, не приносять людині ніякої користі. А коли б на тих землях посадити діброви, коли б у кожному колгоспі, де тільки може рости дерево, був свій ліс — кілька десятків чи кількасот гектарів! Яке це багатство, яка це підмога в господарстві! Та не було б грихом засадити лісом якусь сотню гектарів і хорошої родючої землі, бо ліс відплатить за те сторицею.

Отож ми й хотіли звернутися до сільських трудівників — садіть, закладайте свої колгоспні ліси. Хай у наших полях, залитих щедрим сяйвом сонця, повіє прохолодою діброва. Тоді і ріки стануть повноводішими, звірів і птаства буде більше, тоді й земля наша рідна стане не тільки красивішою, а й щедрішою на врожай.

Тож садімо ліси!

*Максим Рильський
Остан Вишня*

Р. С. Мені б іще хотілося додати своє «вишневе» запитання: як не буде в нас лісів, де ми дубця знайдемо на тих людей, що нищать ліси, що не бажають їх садити й берегти? Дубця, щоб хоч намахати на них, насваритися!

Остан Вишня

«ДУМИ МОЇ, ДУМИ МОЇ...»

26 ГРУДНЯ, 48. Отак сидиш і думаєш... Гумор... Сатира... Наш замічательний народ. Од його ми народ дотепний. Веселий. Мудрий. Я бачу свій народ, як він, ухмиляючись в уса, дивиться на тебе лукавими своїми очима і «зничтожає» тебе.

...Як я люблю цей народ, коли він мене «зничтожає» своєю мудрістю, своїм дотепом, своїм неперевершеним «своїм»...

І я його розумію, і він мене розуміє, і він знає... що люблю ж я його, як сонце, як повітря, а він, народ, стоїть, підморгує, усміхається...

Та будь же ти тричі щасливий!

Яке щастя дивитись одкрито в очі свого народу!

Тільки він, тільки народ!..

Згадайте всю трагедію нашого (а може, хоч трішки — й мого!) народу, — тільки правда, тільки правда, тільки правда! — на чолі нашого народу.

І він, великомилостивий, завжди творив свою історію тільки по правді.

Хмельницький?

Ай, мамо моя! Та народ же привів Богдана до того, що він булавою вказав на Москву!

Тільки — народ!

Слава Богданові, що він зрозумів волю народу...

А скільки єсть дурників, що цього не розуміють.

Думаєш і думаєш...

Спідниці, безрукавки, кереї, сині штани (не сині, а взагалі широкі!) — хіба я їх не люблю?

Люблю і любитиму!

Хоча б за те, що вони, оті широ-о-о-окі штани, викликали в мене широ-о-о-окий сміх!

Ой широкі штани!

Діти мої! Та зрозумійте, що зняти ті штани ніжно, добре, не ображаючи хазяїна тих штанів,— це мистецтво.

Заставте його самого посміхнутися з тих штанів,— не здирайте грубо їх, як це роблять декотрі із тих, котрі «знають» український народ.

Народ уже вискочив із широких штанів, сам вискочив, сів на трактора, на комбайна, сів біля домен, мартенів і т. ін.

А NN страшно здивовані! Ах! Ах! І описують те, що народ уже усвоїв, що для нього це будні... Як жнива, як косовиця, як молотьба!

А ми — ах! ах!

Ах! Ах! — це для нас, а не для народу.

І стріха, і «ставок, і млинок, і вишневенький садок» — все це відійшло, все це — колись, та — трясця його матері! — не тикайте цим народові у вічі, він сам знає, куди йому цей садок, цю стріху притулити!

Коли різні NN будуть командувати народними стріхами, сама стріха повстане й скаже: «Одійди,— не було б стріхи, не було б тебе! Ти з мене, із стріхи, мене заперечуючи, гроші заробляєш...»

Народ знає партію... А партія знає, коли стріху замінити на щось інше... Але партія ніколи із стріхи не кепкувала...

27 грудня. А дехто ходить у славі, вскочив у ту славу, як сірко в дерть,— вона вже сама з його осипається, а він хапає її й тулить до себе, проріхи затуляє... Обсиплеється... Нічого не зробиш!

Нічого!

Був у Полтаві. Святкували 150-ліття «Енеїди». Як полтавчани люблять Котляревського, як пишаються з того, що він їхній, полтавський!

Дивна річ — безсмертя! Не знаю, чим пояснити молодість творчості Котляревського! Яка ясність! Така вже прозорість, що аж ахаєш! Було багато «Енеїд» — і в руській, і в німецькій, і у французькій літературі. І всі померли! А «Енеїда» Котляревського живе, квітне і 150 літ дає свіжий аромат! В чім річ?

І як приємно, коли полтавський «лорд-мер» квітне. Розпочинає мітинг, і я бачу, як він радіє, що йому припало це щастя — одкрити мітинг 150-ліття «Енеїди». Я не

знаю, хто він, робітник чи селянин,— я бачу в його очах радість. А він же ж, він же ж народ! Цього ви від нього не одберете! Ні! Він хоче, щоб усі радувались, як радується він! Котляревський — наш, полтавчанин! А я — голова міста Полтави! Все було в Полтаві: і Петро I, і Котляревський, і Короленко,— і от він, він наслідник, спадкоємець всієї слави полтавської, всієї історії (аж страшно!) — і він бере це все «как должное», бо він — народ! Він — молодий, веселий, «искрящийся», бо він — народ! Слава народові, що так уміє оберігати славу, традиції, все!

Яке благородство!

Дивився я, стара вже людина, і думав: та хіба ж можна вмерти? Ніколи!

Я не знаю, чи в нас, у письменників, обраних, вибраних, інженерів людських душ,— невже серед нас можуть бути люди, байдужі до таких явищ?

Заприсягаюсь, що вони не письменники! Вони можуть писати книги, видавати романи, але... це не те!

Треба любити, треба підтримувати їх, треба знаходити їх.

І любити!

Любити, між іншим,— це дуже тяжка робота!

Дай боже, щоб ніколи не вгасала в мені любов до них, до народу!

Буде любов — буду я! Не буде любові — на смітник!

Одсвяткували «Енеїду». І залишилась вона, як і була, молода, весела, хороша...

І житиме вона ще віки і віки...

Судилось бути мені спадкоємцем Котляревського. Остап Вишня... Одного хочу: щоб, не дай бог, не принизити своєю роботою Котляревського. Не можу, ясна річ, аналізувати свою роботу! Це хтось ізробить. Скажу тільки — працював чесно!

Полтаву зруйновано страшенно!

Одбудують, розуміється, та, на жаль, уже такої Полтави не буде.

Новий народ — нова Полтава.

А народ — новий!

І слава новому народові!

Т. Г. Шевченко! Досить було однієї людини, щоб урятувати цілий народ, цілу націю. Що це — бідність?! Ні,

це якраз велике багатство нашого народу, коли одна людина підставляє свої могутні плечі за цілий народ! Який же ж він могутній — народ наш! Умирав уже, царі його додавлювали, а він узяв та й дав Шевченка! І ожив народ, і розцвів народ! Бо він — народ!

І став народ поруч свого великого брата, народу руського. Як рівний!

Коли входиш у літературу, чисть черевики!

Не забувай, що там був Пушкін, був Гоголь, був Шевченко!

Обітри черевики!

Одного хочеться — не принизити Шевченка, не принизити Пушкіна, не принизити Котляревського, і Горького, і Коцюбинського, і Грабовського, і всіх... всіх...

Полтава. «Наталка Полтавка» в Полтавському театрі. За своє життя я багато бачив «Наталок». Я бачив Заньковецьку, Садовського, Саксаганського, Затиркевичку, Борисоглебську, Ліницьку, Загорського, Мар'яненка, Чичорського, Юру, Романицького, Крушельницького, Гірняка, Бучму... Я, мабуть, усіх бачив.

А от такого Возного, як у Полтаві Золотаренко, я не бачив. Скільки благородства, скільки любові до Возного.

Я ж бачив Саксаганського!

В чім річ?

Такий великий (а який же ж він великий!), як Саксаганський, він (ой, як це сказати?!), він «снисходив» до Возного! Може, він на це мав право? Його страшний талант, може, й дозволяв йому робити це! Але це була, по моему, його помилка!

А от такий собі,— може, великий, може, невеликий,— артист, як Золотаренко, він грав з пошаною до великого твору Котляревського. І виграв! І переміг Саксаганського! Переміг, може, не талантом, а любов'ю! Не свідомо, думаєте? Ні, свідомо! Я дивився в очі Возному—Золотаренкові, і я бачив, що він розуміє те, що робить. І я радів. Я радів тому, що я вбачав у Золотаренкові велику душу нашого народу! Скільки ж їх іще єсть, отаких Золотаренків, у нашого народу! Які ж ми багаті!

Була Наталка (Онипко), був Петро (Осадченко), Ви-

борний (Моровщик), Терпелиха (Хмельницька), Микола (Онипко С. І.).

Спасибі їм! За віщо, спитаєте? За майстерство? Ні! Поки що нема, на жаль, Заньковецької, Садовського, Саксаганського! Спасибі їм, полтавчанам, за любов до «Наталки», за молодість спасибі їм! А раз є молодість, тоді єсть усе!

Російська література.

Пушкін, Гоголь, Лермонтов, Толстой, Достоевський, Чехов, Островський, Горький.

Преклоняюсь...

А преклоняючись, хочу, щоб їх — усіх!!! — з н а в н а р о д руський.

Може, я помиляюсь, але чогось думається, що маса народу руського не знає їх, своїх дивних письменників!

Не знають їх, на жаль, так, як знають нашого Шевченка!

А їх же треба знати!

Можна, звичайно, сидіти й пишатися, маючи Пушкіна, Гоголя і інших (у шафах!), великий труд берегти їх, їхні традиції,— та треба ж уже вперед! Інакше вони образяться!

Люблю я Твардовського, люблю лєнінградського Сашу Прокоф'єва.

Що зробив, по-моєму, Твардовський?

Він узяв свого Васю Тьоркіна за руку і пішов із ним вихилясом по всій Росії! Натє! Ось який він! А це ж ви — народ! Отакий хороший народ! А ви цього й не знаєте! Читайте!

Може, якраз Вася Тьоркін примусить любити літературу!

У мене навіть завірально-страшні думки з цього приводу.

Ви припускаєте таку картину: Вася Тьоркін бере за руку Олександра Сергійовича Пушкіна, веде його до селянської хати, ніжно штовхає в хату і хитромудро говорить:

— Познайомтесь! Олександр Сергійович Пушкін! Прощу любити і жалувати!

От хто, по-моєму, Твардовський!

Іще одно: а Саша Прокоф'єв сидить у Ленінграді і карбує поетичні червінці.

— На! На! На!

Добре йому, маючи Пушкіна, Гоголя і всіх за спиною, робити це!

А хай би сам спробував! А я його, Сашу Прокоф'єва, ладозького мужика, люблю за талант, за чесність... Те, що він сидить і карбує, хай карбує! Народ позбирає його червінці.

Дорогий Олександрє Андрійовичу Прокоф'єв! Не думайте, що я допускаю, ніби Ви не любите Пушкіна. Не було б Пушкіна, не було б Вас. І Ви це знаєте, і я це знаю. Але люблю я Вас за те, що, карбуючи Ваші червінці поетичні, Ви, благословляючи Пушкіна, ні-ні та й підморгнете своєю ладозькою безконечно благородною мужицькою морррдою (цілую її). Ти — барин, а я — мужик...

Не думайте, що я забуваю Чернишевського, Белінського, Добролюбова. Я їх не забуваю! Просто, може, мені боляче, що їх у нас нема?.. Ні... Треба дожити до тої думки, що коли вони єсть, значить — вони мої... Не руські, не українські, не німецькі, а мої, народні!..

Слава богу, що я дожив до такої думки!

3 січня, 49. Я, такий собі Павлушка, селянський син, бігав без штанів по Груні на Полтавщині (недалеко Чернеччина, недалеко Охтирщина, отам, де Монастирщина), бігав, швирав картоплю, драв горобців (а правильно — горобці!), біла мене мати віником і навіть горнятками череп'яними кидала в голову. Спасибі матері!

Потім — освіта. Розірвана освіта (перший учитель Іван Максимович Мовчан, старий дід — і він бив нас лінійкою по руках, а я б тепер, коли б мав змогу знайти ту лінійку, я б її поцілував!).

Потім з Павлушки вийшов Остап Вишня. Письменник. Так як же ж я не буду вдячним за віник і за горнятко матері, за лінійку — вчителєві І. М. Мовчанові?

І я — вдячний.

20 січня, 49. Іван Сидорович Іжакевич! Вісімдесят п'ять літ!

Сьогодні (вісімдесят п'ять літ йому!) — свіжий, ясний, творчий!

Що, дорогі тт. художники?!

Богомаз?! Іконописець?! Не наш?!

Хлопчики ви мої! Якби у вас було стільки майстерства, сили, уміння, як у Іжакевича,— як би ми з вами продвинули вперед наше мистецтво! Іжакевич... От уже в кому втілилося горьківське: «Талант — робота!»

Яку гору труда перевернув І. С. Іжакевич! Мільярди труда!

І став, зробився національним художником! Може, навіть несвідомо.

Чую галас: «Націоналізм!» Це — на мою адресу!

Ех, дітки мої! Навіть формально це до мене не чіпляється!

Оті дурні, що кричать «націоналіст!», не розуміють і ніколи не зрозуміють, що я зумів об'єднати любов до мого народу з любов'ю до всіх народів світу!

Я, між іншим, боявся цього. Я думав, що сива шапка зневажливо дивитиметься до тюбетейки!

І який же я був радий, коли відчув, що тюбетейка така ж мені рідна, як сива шапка.

А я — я говорю чесно! — на це не сподівався! Говорю одверто.

І от нате вам: і шапка, і тюбетейка рідні...

15 лютого, 49. Виявилось, що для того, щоб письменник виявив свої глибокі, оригінальні й дотепні думки на папері, треба:

а) по-перше — папір,

б) по-друге — думки.

Як нам переказували,— папір у нас єсть. І багато.

Сподіваються, що ось-ось у письменників, которі хотять бути талановитими і справжніми письменниками, будуть і думки...

Як же ж тоді збагатиться наша література!

Це вже потім: переказують, що думки для письменників експортуються з Донбасу, Кузбасу, Сибіру, Ленінграда і т. ін.

Ох і запишемо ж!!!

7 березня, 49. Леся Українка і багато інших — поети не тільки свого народу, а вони поети всіх народів, всього людства, бо вони, крім своєї геніальності, ще й кришталевочесні.

Зло — найбільше — космополітизму в тому, що вони молодим не давали ходу.

Вони, захопивши всі провідні посади в літературі, позбивали на протязі кількох десятків років усі молоді паростки літературні!

Ось у чім найбільше зло!

Те, що вони нас «ущемляли», — то ще не так страшно!

Ну, не видали, зарізали одну-дві книжки Остапа Вишні — ну що ж? Остап Вишня — є Остапом Вишнею...

А от коли молодий приходив до цих спекулянтів і вони його своїм «авторитетним» окриком приголомшували, — оце страшно!

А скільки таких було!

9 березня, 49. Може, я не такий, може, я, ну, як вам сказати, чи недотепний, чи некультурний, але я це мушу сказати. Я був у кіно на «Павлові».

А колись я був на «Мічуріні».

У мене принаймні таке враження: «Павлов» — чудесно, але це фотографія в дії.

«Мічурін» — це справжнє кіномистецтво.

Мені було дуже боляче, що майстри не донесли Павлова на (як його сказати?!), п'єдестал мистецтва. У чім же ж річ?! Очевидно, не... (перебили думку мою...). Очевидно, Павлов, його інтелект, його робота, його енергія подавили майстрів кіно. По-моєму, Павлова треба подавати народові як ідею, а не як оператора (дуже талановитого!) собак. Отак, як подав Довженко Мічуріна. Фільм як фільм, дуже цікавий, потрібний і т. ін., але нам, що цінять мистецтво як (отут уже трудно!) чинник, що веде нас до комунізму, того, що зробили у «Павлові», замало.

Дуже багато треба мені писати, щоб довести те, що є в моїх думках, у моїх мислях, — треба було б написати цілий науковий трактат, наукову роботу... Ви уявляєте собі, який би цей «трактат» був (не можу писати цього, бо це буде непристойно!), — а трактат би був справді не... той... не... — ну як би вам сказати? — неприлишний (у слові «неприлишний» обов'язково треба писати не «ч», а «ш»).

Оце я про «Павлова».

І в «Павлові», і в інших фільмах, на жаль, більше вибирає не «Павлов», а «Я» (режисер). Це, як казала моя баба, нехорошкувати!

17 березня, 49. Три чи чотири дні тому був у мене старий учитель Федосій Іванович Рвач. Провчителював він п'ятдесят з гаком років. Йому сімдесят п'ять літ. Влаштувався він сторожем у трамвайно-тролейбусному тресті. Дали йому там хибарку при гуртожитку.

І от тепер, щоб когось уселити в тій хибарці, старого вчителя викидають з посади, з кімнати і т. д.

Його, розуміється, не викинуть, не образять...

Для чого це я пишу?

У нас, видимо, ще єсть «бездушне», холодне таке ставлення до людей...

Що це?! Типове це для нас, для нашого часу?!

Ні!

Якийсь там ізнайшовся зам директора тресту N, що в його піднеслася рука на старого вчителя...

Бувають такі...

Я написав листа директорові тресту і подзвонив зам міністра комунальних справ.

У відповіді я зразу відчув, що NN — це «ісключеніє»...

Для чого я це занотуюю?

«Горе» старого вчителя Федосія Івановича Рвача принесло мені велику радість.

Я не знаю, яким чином дізналися його учні про те, що я включився «в боротьбу» за Федосія Івановича,— та зразу ж до мене дзвінки по телефону:

— Спасибі! Спасибі, що заступилися за Федосія Івановича! За нашого вчителя!

І яка ж у мене була радість, що люди не забувають своїх учителів...

21 березня, 49. Найвища насолода читати Пушкіна й Шевченка!..

Найвища!

Робіть так: сьогодні Пушкіна, а взавтра Шевченка.

Або навпаки!

Яка насолода!!!

8 квітня, 49. Давно вже не писав.

Новина: Ю. І. Яновський дістав премію.

Я дуже радий, що р о б о т а Ю. І. Яновського перемогла.

Ю. І. Яновський справжній письменник! Справжній! Талановитий! Культурний!

Що б хотілося від Ю. І. Яновського?

Радості в творчості!

А то якось так виходить, що він (а разом із ним і література) «вистраждовує» перемогу.

Я, грішний чоловік, думаю, що література — радість!

9 квітня, 49. Між іншим: Марк Твен!

Говорять мені: «От Марк Твен! Якби Ви були такі, як Марк Твен!»

Марк Твен — геніальний гуморист! Преклоняюсь! Я ніколи, мабуть, не дійду до таких висот у гумористиці, як Марк Твен!

Хвала йому!

Одного не знаю: чи усміхнувся коли-небудь негр, коли він прочитав Марка Твена?

Не знаю!

Коли усміхнувся негр, коли в нього з'явилася посмішка, така, знаєте, безпосередня, справжня, коли Марк Твен викликав радість у негра, — цілую стопи Марка Твена!

18 квітня, 49. Мені дуже страшно дожити до того моменту (чи часу), коли дзвінкосерйозний Малишко, або лютодотепний Воскрекасенко, чи несміливо-сміливий Смілянський, чи колючий Маківчук, чи їйбогужлюблю-природу (а любить він таки її по-справжньому) Новиченко, чи авиколінебудьтягли Гончаренко, чи недайбогхто-небудьдізнаєтьсящояспінінгіст Вільховий, чи їйбогутоваришіяобов'язковопоїдуаякжеж Копиленко, чи татамдвіщучкийодинокуньчик Дорошко, чи поїхалибачилинестріляляякстрілялиневлучили М. Т. Рильський, чи може-айбожеїябпоїхавтаквонаякстріляetakбахкаеаптичкажво-нахочезжити П. Г. Тичина, чи івменебуласучечкаойсучечкачорнахорошаїяїйбогумисливець О. Є. Корнійчук, чи айщовименіговоритеябільшефутболіст Ю. К. Смолич, чи ой-охотавонаменепродменамочить Ю. І. Яновський, чи словочестіубившістсотнайшоводну Богдан Чалий, чи івменепесгавкаеаяжодинавменехазіяні Семен Скляренко, чи нащоменімисливськарушницяколиятойщогреблірвав Платон Воронько, чи аможежмисливствонедужеїдеологічно-витримане Микола Руденко, чи австалинградемынеохотилась Борис Палійчук, чи актоегознаетстріляетнестреляет М. М. Ушаков, чи Ярославмудрийтежходивналови

І. А. Кочерга,— от коли ці всі коли-небудь де-небудь скажуть: «Остап Вишня — старий!» — І, збираючись на полювання, додадуть: «Не турбуйте його!» — Я того ж часу — візьму й помру!

21 квітня, 49. Про фізкультуру. Ми в дитинстві не фізкультурили: ну, «у м'яча», ну, «наввипередки»... Да, у «городки» (кеглі в нас звалися), та ще у «покотьола», та ще «на ковзанах»... Ну, верхи «наввипередки», на «ковзанках» (ковзани — коньки, а «ковзанки» — інше), «нагинати дерева» — вилізеш на вершину й нагинаєш...

Ну, що ж іще? Наше, хлоп'яче? Може, я щось і забув (і напевно!), але народ сам, самотужки не міг не розвинути своєї сили, спритності...

Тепер...

Тепер — спорт всенародне явище, організоване, обгрунтоване.

Це — ясно: народна влада, радянська влада...

Але нам, старим, що робити?

А ви знаєте, я, що ніколи не фізкультував, я цілком серйозно тепер жалкуюю...

І коли повз мене біжать (крос), коли я дивлюсь на футбол, на легкоатлетів,— я захоплююсь!

Я б і сам побіг!

І я б зробив це ще... краще!

4 травня, 49. Я вважаю за українця не того, хто вмів добре співати «Рече та стогне» та садити гопака, і не того, в кого прізвище на «ко»,— а того, хто бажає добра українському народові, хто сприяє його матеріальному й духовному розвитку.

Хай його прізвище на «ов» чи на «ий», хай він співає «Во саду ли, в огороде», чи «Будьте здорови, жявіце багато», або танцює камаринського чи лявонику,— я з ними і танцюватиму, й співатиму з особливим захватом. Бо — ото й є справжні українці.

6 травня, 49. Говорять про мое 60-ліття.

Про його святкування і т. ін.

Я говорю: «Не треба!», «Навіщо?!»

І бачу, що кожний, кому я це говорю, думає:

«Так, так! «Скромничає»... Молода піч колупає...»

А мені так не хочеться, от, їй-богу, не хочеться ніякого

23. II 57.

Ще я собі думаю : що треба, щоб
мат право з людими посміятися, по-
кейкувати, новоти на сміється - в
свої, рідні могили? Не з вугола?
Вугола - треба бити, і вбивати...

А от свої, рідні могили, як
і неї можна посміятися, щоб її
не обрадити (убити - дитина, але
обратити.... це не однаково!...

Так от : що треба, щоб посміється
не з вугола, а з дула?

Треба - модити могили. Головне,
чи не самого себе.

Моді рідки ти мати право
сміється. і ріді могила разом
з тобою буде ~~сміється~~... і все,
і свої. Екитось люб, недопків,
недопків і т.д. і буди такім

з приводу мого 60-ліття «буму». Не в моїм це характері! Не вірите? А я прошу вас: повірте!

Коли іноді Вишня «окрисювався», вимагав до себе уваги і т. ін.,— то це було тільки тоді, коли Вишня був представником радянської л і т е р а т у р и. Для літератури і в ім'я літератури. А шістдесят літ — це моє, особисте. Не треба!

15 травня, 49. Який би я був щасливий, якби своїми творами зміг викликати усмішку, хорошу, теплу усмішку, у радянського народу!

Ви уявляєте собі: народ радісно усміхнувся!

Але як це трудно!

Для літератури, по-моєму, треба перш за все — ч е с н і с т ь.

Потім уже геній, талант, здібність і інші атрибути літератури.

Тоді буде література!

12 грудня, 49. Сьогодні дістав листа з Москви. Якась там затримка з виданням моєї збірки в «Крокодилі».

Невже ніхто не розуміє, що мене аж ніяк ця справа не турбує? Видадуть — видадуть! Не видадуть — не видадуть!

Спасибі вам усім, мої дорогі рецензенти, за вашу думку про мою роботу! Пишіть що хочете, говоріть як знаєте!

Мою роботу рецензував н а р о д!

Говорю це не хвастаючись, говорю це як факт,— схиливши свою сиву голову перед народом.

Чи зрозумієте ви, рецензенти мої, що, взявшись за літературну роботу, я ніколи не думав про гонорар, про свою славу і про всяке таке. Я почав робити те, що, на мою думку, могло дати к о р и с т ь народові.

Народ — оцінив. Спасибі йому. Значить, жив я не паразитом.

Помилявся? Так! Помилявся, і дуже помилявся. Але з чистою совістю можу сказати, що ніколи не хотів пошкодити народові.

І все!

Зрозумійте (мабуть, не зрозумієте!), що, коли на

виступах мене вітають слухачі, народ, я приходжу додому і падаю, знесилений, терзаючись (так, терзаючись!).

За що?! За що люблять?! Я ж нічого, достойного великого радянського народу, не зробив!

Всі оплески, всі виклики я розумію як вимогу: «Зроби!»

А де сили?

Як виріс наш народ, як змужнів, як звеселів,— та в кого ж знайдуться сили, хист, талант, щоб задовольнити потребу нашого замічательного народу на культуру, на художнє слово?

А який же народ наш добрий, який увічливий, який делікатний!

Скільки ж у нього добра до всіх тих, хто хоч трішечки дає йому незвичайного, небуденного, до роздуму придатного...

І коли мені доля дала змогу хоч трішечки, хоч отакунічки дати народові посміхнутися,— киньте всі гонорари, добра, багатства,— все киньте!

Найвищого «гонорару», як веселий блиск в очах народу,— нема.

18 грудня, 49. Ну, чому я мушу чукикати літературу? Чому я мушу боліти, страждати за того, хто прийшов у літературу? Офіційно? Ні!

А серцем, душею, болем моїм?

Чому? Чому такий біль у мене не тільки за «провалля» в літературі, а за особу талановиту, за її поведінку навіть в особистому житті?..

Для літератури мало кришталевої чистоти, література — це перл у кришталях і чистота в найчистішому.

Який жах (а може, й не так уже страшно), що я знаю особисто людей, що створили перли нашої літератури.

Я їх бачив, з ними говорив, за одним з ними столом сидів, пив, їв, розмовляв, сміявся, жартував...

А потім читав.

19 грудня, 49. А ви коли-небудь бачили прикажчика в літературі? Такий собі:

— Чево ізволіте? Ямб? На скільки порцій?!

І такі єсть!

Ну, бог з ними.

19 грудня, 49. Розписався...

Ну, добре — Вишня вже єсть. Так сталося...

Життя міняється, люди інші, змінилися... «Ми вже не такі, як були...» і т. д. Все це так. Все це вірно. А література? Я ж розумію, що ми пишемо не те і не так, як колись...

А чи шукав хтось із нас нові слова (так, так — слова!)? Нові літературні ситуації, нові прийоми, нові навіть зап'яті?..

Ви розумієте, про що я хочу сказати!

Я вже старий, працюю в літературі тридцять літ! — але я прагну, хочу, до болю хочу! — сказати якесь таке слово і в якійсь такій новій ситуації, щоб і ми, письменники, не пасли задніх у нашому житті...

От! Перетворення природи... Не буде пустель, пісків, чорних бур! Ліси... Дерев... Ставки...

А в літературі? Хіба в літературі нема пустель, нема байраків, чорних бур, суховію?

А чому ж ми не беремося (рішуче!) за насадження нових дубів у літературі?

Не думайте, що я не бачу різниці між лісом і літературою! Бачу!

Але для того, щоб щось нове посадити чи посіяти, треба бур'яни виполоти... Полоти треба!

А ми хіба за це взялися?

От сидить у літературі якийсь будяк N, приміром.

Він розрісся, вкоренився, такий собі аж ніби хороший, — а по-справжньому: росте, висмоктує з літератури соки, а для літератури ніякої з нього користі.

Та хіба таких мало?

Скільки ж їх, що притулилися, присмокталися до літератури?!

А соки ж для них давай! Щоб вони жили!

25 грудня, 49. Шістдесят літ! І мені здається, що хтось, десь прожив оті шістдесят літ, а не я! Невже я вже такий старий?

Який тягар — шістдесят літ!

Іноді мені так хочеться «підскочити», «перевернутись», пограти в покотьола... А подумаєш: шістдесят літ! І... зупиняєшся.

Скажуть же: старий збожеволів!

А я ніяк не збожеволів,— мені не хочеться бути старим, і я ним ні ко ли не буд у!

7 червня, 50. Все життя гумористом!

Господи! Збожеволіти можна від суму!

20 жовтня, 50.

Я — письменник.

Прожив я шістдесят уже з гаком літ.

Трудне моє було життя.

Підходжу до фінішу.

Хто ж я, зрештою, такий?

Я — Остап Вишня. Народ мене знає, народ мене любить.

Не для хвастощів і не для самозаспокоєння це я говорю...

Колись,— я говорю правду,— в години роздум'я я вирішив: житиму так, щоб нікому не зробити зла, прикрості.

Толстовське «непротивлення»?

Ні! Просто не любив я печальних лиць, бо любив сміятися. Не переносив я людського горя. Давило воно мене, плакати хотілося.

І от — кінець уже життя!

Хто ж я такий? Для народу?

Я — народний слуга!

Лакей? Ні! Не пресмикався!

Вождь? Та боже борони!

Слуга я народний, що все моє життя хотів, щоб зробити народові щось хороше!

А що я міг таке зробити, щоб народові було приємно?

Я — маленький чоловічок, мурашка, комашинка в народній величі!

І коли я вже волею судеб зробився письменником і визначилася моя робота, я с в і д о м о (підкреслюю це!) думав про одне:

«Пошли мені, доле, сили, уміння, талану, чого хочеш,— тільки щоб я хоч що-небудь зробив таке, щоб народ мій у своїм титанічнім труді, у своїх печалях, горестях, роздумах, ваганнях,— щоб народ усміхнувся! Щоб хоч не на повні груди, а щоб хоч одна зморшка його трудового, задумливого лица,— щоб хоч одна зморшка ота

розгладилася! Щоб очі мого народу, коли вони часом печальні та сумом оповиті,— щоб вони хоч отакуньким шматочком радості засвітилися».

І коли за всю мою роботу, за все те тяжке, що пережив я, мені пощастило хоч разочок, хоч на хвилю, на мить розгладити зморшки на чолі народу мого, весело заіскрити сумні його очі,— ніякого більше «гонорару» мені не треба.

Я — слуга народний!

І я з того гордий, я з того щасливий!»

7 листопада, 50. Література... Ой, як це страшно і як привабливо! Що таке, по-моєму, література?

1) Образи? — Народ!

2) Сюжети? — Народ!

3) Тема? — Народ!

Література — народ!

А що ж, зрештою, таке талант?

Талант?

Це — крила Шевченка!

Це — ніжність Лесі Українки!

Це — мудрість Івана Франка!

Це... і т. д.

А взагалі талант — це народ!!

По-моєму, все!

А решта?

Ну, як собі хочете: хочете співайте, хочете декламуйте, хочете описуйте, хочете віршуйте...

Це — справа ваша!

26 листопада, 50. Не подумайте, що я не визнаю N за мовознавця!

Визнаю!

Але — щоб мене тут грім убив! — не знає N духу української мови, її аромату, її душевно ніжного-ніжного трембітотону, її колискової душі, чебрецевих її пахощів, її тремтіння, її шелестіння, її бриніння... Отого, що мати над колискою:

Люлі-люлі, люлечки,
Шовкові вервечки...

Не з написаної вдома з фольклорних матеріалів лекції, що перед студентами басом:

А з материних уст... Коли мати, над колискою схилившись, сумними очима на майбутнього академіка, стомлена, дивиться та:

Ой ну, котку, котів два,
Сірі, білі обидва...

Отакий академік знатиме аромат рідної мови...

19 січня, 51. Був оце в театрі. Танцювала актриса. А я собі сиджу та думаю:

«Ми дивимося, милуємося, ляскаємо, а хто ж із нас подумав, хто подбав про те, чи їла вона сьогодні, чи спала вона сьогодні, чи відпочивала перед тим, як оце перед нами вона танцює, милує нас, веселить нас?!

І хто ж із нас прийде, скаже їй спасибі, сердечне, хороше?

Ніхто!

Тільки якийсь рецензент, заробляючи свій гонорар, кине:

— Носок вона не так поставила!»

Рецензент... Я сам рецензент... Якось так виходить (із старих часів, традиція!), що рецензент повинен «к р и т ь»! Вони, рецензенти, завжди шукали негативне, — це ж легше, — от вилає хтось когось, і вже! П о х в а л и т и — трудніше, треба довести плюси... А мінуси — легше! Крий! І все!

А я, грішний, завжди хочу бачити в людському т р у д і (гра акторська — це великий труд) тільки хороше!

Іду в таксі. Дивлюся на водія... І знову — думка: скільки в нього дітей? Чи обідав він сьогодні? І як? Чи образив його хтось? І як би мені хотілося, щоб він був усім задоволений! Щоб співав, їдучи в таксі!

Як би мені хотілося, щоб усі люди, щоб увесь народ співав! Голосно! Щиро! На весь голос!..

20 січня, 51. Були на перегляді опери «Богдан Хмельницький».

О п е р а ! С п р а в ж н я !

Гадаю (боюся!), перша опера справжня — радянська.

Трудно мені відразу розібратися, як і що,— це справа серйозна!

Але мушу посвідчити, що це явище на нашому, радянському культурному фронті! Як би хто не дивився на самий факт об'єднання України з Росією.

Будьте чесні: свідомо чи несвідомо діяв Богдан, але це ж зародок дружби народів.

Дружба!

І коли в якогось сукиного сина ще залишилося оте мерзенне: я — українець, а ти — кацап! — хай він буде трижди проклят, бо (подумай!) у стократ приємніше мені цілувати рязанського мужика, ніж бити його по голові.

До чого просто це все!

Так от, щоб дійти до цієї простоти,— скільки крові, мук, страждань!

А як приємно мені тепер, коли я обнімаю широко, любовно, кріпко Сашу Прокоф'єва, Твардовського, Тихонова, Грибачова!

Як я радуюсь (а я таки радуюсь, отут, за оцим моїм столом), як я радуюсь, коли Ніколай Грибачов, коли Саша Прокоф'єв, Твардовський, Фадеєв, Тихонов, Лукопін і всі-всі,— коли вони напишуть щось хороше... Щось для народу. Для нас.

А тепер по секрету: я гордий, я задаюсь, що я переміг, переборов у собі і заздрощі, і націоналістичну коросту, і все-все...

І я тепер, чистий у мислях, чистий у почуттях своїх, можу прийти до О. О. Фадеєва і сказати просто, чисто, хороше:

— Вітаю! Люблю!

Тридцять п'ять літ я в літературі!

Я дожив до того часу, коли я ходжу вулицями в Києві — радісний, веселий, легкий...

І я гадаю, що всіма моїми стражданнями, всіма моїми серцями, і працями, і думками я маю право сказати всім моїм читачам, всім моїм товаришам по роботі:

— Я люблю вас!

А народів?

Я не маю права сказати народів:

— Я люблю тебе!

Я тільки можу стати на коліна перед народом, уклонитися йому земно та й проказати:

— Спасибі тобі, народе, що я єсть я!
Хай буде благословенне твоє ім'я!

23 лютого, 51. Оце я собі думаю: що треба, щоб мати право з людини посміятися, покепкувати, навіть насміятися, із своєї, рідної людини? Не з ворога. Ворога треба бити і вбивати...

А от своя, рідна людина, як з неї можна посміятися, щоб її не образити (убити — можна, але образити... це не однаково)...

Так от: що треба, щоб посміятися не з ворога, а з друга?

Треба — любити людину. Більше, ніж самого себе.

Тоді тільки ти маєш право сміятися. І тоді людина разом з тобою буде сміятися... із себе, із своїх якихось хиб, недоліків, недочотів і т. д. І буде такий дружній, такий хороший сміх...

Той сміх, що не ображає, а виліковує, виховує людину, підвищує...

Коли ми виховаємо людину до того рівня, що вона любить мене сміх, як воду, як повітря, як своє, як рідне, без чого сумно жити,— отоді тільки зрозуміють NN, що не можна наслідувати Руданського, бо наш народ хоче сміху не часів Руданського, а нашого хорошого, радянського часу.

Треба підтягати народ до розуміння сміху, хорошого, світлого, того сміху, що ним у комунізмі ми сміятимемося...

25 лютого, 51. Дивне діло: десь отам, на Полтавщині, син лебединського сапожника Михайло Кіндратович Губенко, солдат, що приїхав у Грунь, до поміщиці фон Рот, був у неї за прикажчика (я барині ручку цілував. Факт!), оженився в Груні з молодого дівчиною Параскою Олександрівною (Балаш — її прізвище). М. К. Губенкові було вже 33—34 роки. Народили вони за двадцять п'ять років (батько вмер 1909 року) сімнадцять дітей. Двічі близнята! Батько вмер, коли наймолодшому, Костеві, був один тільки рік! Подумайте — за двадцять п'ять років життя з матір'ю — сімнадцятеро дітей! Злидні злиденні! Коли батько помер,— господи! — та їсти не було чого! Ото мене й старшого брата, Василя (потім він Чечвянський),

батько одвіз у Київську військово-фельдшерську школу. І ми 18—19-річними хлопцями пішли.... Куди? У світ!

Так от... про минуле, про родину... Десь у Груні, перед степом, дві могили: мій батько і моя мати... Хто їх знає? Ніхто!

А вони народили мене, Остапа Вишню, хіба вони знали, що отой хлопчисько, що його мати була віником, а батько гладив по голівці, буде Остапом Вишнею?

Кланяюсь могилам батька та й матері!

Ніколи не був у літературі спекулянт! Ніколи! І не буду!

Не довелося доказати, що я не той, «що греблю рве», не довелося!

...Ой, як буде комусь соромно за мої страждання! Ой, як буде! А я чесно дивлюся у вікно, і мені так хороше, що я не націоналіст! Ні!

От лежу я, хворий, на канапі і читаю; читаю хворий, умираючий:

На мосту, на переході,
Светлых улиц поперек,
Мимо девушек проходят —
Только тронут козырек...

Я, Вишня Остап, умираю, а біля мене збоку Саша Прокоф'єв!

Дорогой Александр Андреевич Прокофьев! Прошу тебя! Приди на мою могилу и спой одну русскую песню! Пусть прозвучит русская песня над могилой украинского «националиста»... Того «националиста», который так любил русский народ, его песню, его слово!

10 березня, 51. Умираючи, кажу вам усім: ніколи не сміявся без любові до вас усіх, до сонця, до вітру, до зеленого листу!

У моєму сміхові завжди бачив народ: хорошого чоловіка, привітну жінку, дівчину веселоюку, дитину, бабу з дідом... І так мені хотілося, щоб посміхнулися вони, щоб веселі вони були, радісні, хороші...

Заявляю урочисто!

Клянусь торжественно!

Ніколи, ніяк, нічого проти народу, а значить і проти радянської влади, не зробив злочинного.

Помилявся! Так! Але приходив до народу свого із усіма своїми помилками. Такий, як я єсть. Отакий!

Усім своїм еством хотілося бути корисним народові. Не поневірятися, не лакействувать перед народом, а служити йому, народові, чудесному нашому народові, милуватися з нього і радуватися з того, що я маю честь, велику, чудесну, незрівнянну і неповторну честь належати до свого народу.

Ніколи я не зрадив інтересів свого народу! Ніколи!

Мало я зробив для народу! Мало! Хотілося б більше, але що я можу зробити?

Одне можу сказати: ходив по своїй землі, дихав своїм повітрям так, щоб нікому не заважати, щоб нікому не псувати його дихання!

І все!

5 листопада, 51. Треба перекласти «Ревізора» Гоголя українською мовою. І все. Ніколи я не відчував себе таким безсилим, таким нікчемним, як перед «подвигом» — перекласти «Ревізора». Тільки з М. Т. Рильським як редактором я можу ризикнути взятися за цю роботу. Бог єсть? Чи нема? Поможи мені, господи, зробити цю роботу! Так зробити, щоб народ наш відчув, полюбив цю безсмертну комедію, яка така близька, така рідна, така для мене пахуча, як троянда в моєму творчому садку, як калина на моєму огороді, як очі в мого онука, Павлушки, голубі та чисті.

А як же це зробити?

«Адекватно!» — чую я голоси, будь вони трижди прокляті!

Ніхто так не благородить людини, як її труд!

І дружба народів!

Що єсть благороднішого на світі, як дружба народів?

Ну, чому, справді, я був би сичав на казаха, на грузина, на турка?

Ну, чого?

А чому я не можу його обняти, приголубити, поцілувати?

Ну, чому?

28 листопада, 51. Пора сказати, що вірність своєму народові не залежить од прізвищ! Можна любити один одного незалежно від прізвищ і походжень.

Що для цього треба?

Чесність! Тільки!

Та я б одірвав собі голову, коли б вона могла подумати про те, що Леонідзе не брат мені, що Тамара Ханум не сестра мені!

Яка радість у мене на душі, коли я читаю Руставелі, коли я знаю, що кожний «дзе», кожний «швілі» (а я це знаю, я вірю в це!) обніме мене при зустрічі й приголубить!

І я його!

29 листопада, 51. Був цього літа (осені) на Донбасі. В Кадіївці. Ой, які хороші люди! Чудесні! А як їх написати? Не так, як N, а по-справжньому? Не знаю! Ще раз: не знаю! Було б непогано написати щось «вишневе» про Донбас. Хай би посміялися! Тільки не думайте, що я, Вишня, гадаю, що Донбас без мене не вміє сміятися! Ха-ха! І вміє сміятися, і знає, як сміятися,— ще краще від нас із вами.

А от — у літературі? Як? Анекдотиками? Не вийде! Вони, донбасівці, такі мудрі, такі чудесні, що нас із вами розсмішать... Ох і кріпкий орішок! Може, я й не розкушу, та знайдуться люди, що після мене так засміються, так загогочуть, що тільки квакнеш. Скільки єсть там людей, скільки єсть там явищ — чудесних, неповторних...

А як?! Поки що я не втнув...

А можна... Ой як можна...

А головне — треба!

Щоб розлігся шахтарський сміх, радісний, веселий, а головне — творчий!

Він буде! Вірю!

3 грудня, 51. Покидаючи Вас усіх, мої дорогі, кланяюся Вам земно за те, що бачив Вас, за те, що жив із Вами.

Хай буде Вам добре!

Ви бачитимете народ наш у всій його величі, в розквіті його таланту!

Дозвольте ж і мені бути присутнім на його торжестві!

Остан Вишня

3 грудня, 51. От ходжу я по Києву і дивлюся на наш чудесний город.

Біжать хлопчакі, біжать дівчатка: чорняві, русяві, біленькі. Вони колись будуватимуть наше майбутнє. І який перед ними шир! Які простори! Перед ними все!

Бігає перед моїми очима маленький Павлушка, щасливий, веселий, і не знає, що для того, щоб він отак бігав,— жив на світі Ленін.

Він собі підстрибує: скік-скік! Він собі підтопує: топ-топ! А Трумен для нього, для мого Павлушки, атомну бомбу готує! Що це робиться?!

Ви тільки подумайте! Я одного хочу, щоб він, отой маленький, біленький Павлушка, виріс великий і задавив Трумена! Щоб усі Павлушки повиростали і задавили Трумена! І все!

3 грудня, 51. Слава Гоголю, Ніколаю Васильовичу!

Працюю над «Ревізором»...

Як це трудно! Тру-у-у-дно!

Я ж буду злочинцем, коли зроблю з Гоголя Вишню! А хіба я зможу підпаскудитися, щоб із Вишні зробити Гоголя?!

От і борюємося!

А хочеться, щоб Гоголь зазвучав нашою мовою так, як він має право звучати...

Одна українська поетеса в розмові зо мною (ми говорили про переклад Гоголевих творів) здивовано запитала:

— А зачєм?

Те, що українська поетеса сказала мені: «А зачєм?» — я не здивувався. Іменно — «зачєм?» Бо вона, на жаль, і досі не розуміє, що є на світі народна, рідна народові, мова.

...Так от Гоголь! Ніколай Васильович! Як його зроби́ти так, щоб по всіх селах любили його?

Як? Навчіть!

Ота поетична індичка може сказати: «Зачєм?»

Що їй болить?

Їй заплатять за два ямбо-брахії по 10 крб. за рядок,— і вона задоволена. Вона пшеницю від верби не відрізняє: і те шумить, і те шумить,— надрукують!

От вона й говорить: «Зачєм?»

А я з М. В. Гоголем мучусь!

Визнаю: радісна мука, приємна мука, та, проте,— мука!

5 грудня, 51. «Умирающий капитализм,— пишет он,— в борьбе за сохранение своего существования угрожает всем человеческим ценностям, и нам необходимо защитить их. Защита философии и прогресса философии есть защита философии социализма, то есть диалектического материализма, точно так же, как защита человеческой культуры есть защита социалистической культуры...»

Це — виписка з «Правды».

Хіба слово «комунізм» чи «соціалізм», саме оце слово, страшне Черчиллеві чи Труменові? Воно страшне їм через те, що воно відбере у них маетки та банки!

15 грудня, 51. Думаю собі та й думаю...

Дозвольте мені низько уклонитися Дмитрові Косарикові. За його роботу, хорошу, корисну...

Ой, як хочеться зробити щось для робітників! Отаке, як для селян! Щоб вони посміялися! Весело так, радісно! Чи можна? Ну, розуміється, можна! І можна, і треба!

Мені сьогодні 63-й рік! З паличкою вже ходжу! Ех, якби хоч двадцять тому! Твердий орішок — гумор для робітників. Ні, не те! Не для робітників, а про робітників! Ніхто, мабуть, не вміє так сміятися, як робітники, а от... література... Як? І це, мабуть, так просто, як прості робітничі лица, і так чисто, як чистий їхній розум, і так весело, як веселе робітниче серце!

А гуморески нема!

І нам з вами сором!

23 грудня, 51. Були на полюванні.

І не вбили, не застрелили нічого.

Для мене це — типове явище.

Коли я приходжу (як завжди) додому «попом», без нічого,— всі спокійні. Всі: жона, донька, зять і навіть онучок, Павлушка, зовсім байдуже заявляє:

— Ді (дід)! Зайць (заець) ма! (нема!).

Зайця, як завжди, нема.

І от одного разу я приношу з а й ц я. Факт!

Ціла трагедія..

Як? Дід убив зайця? Не може бути!

І пішло!

Дружина з кимось говорить по телефону:

— А ви знаєте,— у нас заєць!

— Ну?

— Факт! Павло Михайлович приніс. (Приніс!). І от я мучусь уже тиждень: х т о вбив того зайця?

Чую крик:

— Та ні! Та не може він убити зайця! Я двадцять літ із ним живу, і ніколи такого не було, щоб він убив зайця! Що робить! Кажуть, що гомеопати помагають.

— А що з ним?

— Та нічого! Ніби зовсім нормальний, а каже, що зайця вбив. Температура нормальна!.. Собачка в нас, спаніель, сьогодні на мене гавкнула,— думаю колоться!

— А хіба у вас собачка є?

— Єсть! Чистокровна, з родоводом. Вчора індичку з'їла.

— А як же Павло Михайлович?

— Нормальний,— тільки зайця приніс! А так усе нічого!

— Ні, цього не можна так пропускати: хай подивиться Маньковський.

— Хіба це серйозно?

— А не смикав лівою бровою?

— Ні!

— А ви придивіться! В одного мого знайомого після охоти почало ліву брову смикати! Боже мій! Як пішло! Я навіть отой чорнобурки не купила! Ну, зовсім! Що робити? Що сказати?

26 грудня, 51. Два дні був на з'їзді мисливців і рибалок.

А яких же прекрасних людей я там бачив!

Нічого їм не треба, ніяких «отоварювань», а вони отакі...

І старі, і молоді... а як вони боліють за наше охотницьке господарство!

Як у цьому відчувається — народ, хазяїн усього!

І як почувається, коли йому, народові,— дано все... Як він обережно, скрупульозно чесно до всього ставиться!

Лисичка... Зайчик...

Ота лисичка, отой зайчик навіть не уявляє (та й уяви-

ти собі не може), яке ласкаве око стежить за ним... Радянське, хазяйське око!

Побувавши на з'їзді охотників, відчуваю (ще раз!), який же наш народ хороший!

26 грудня, 51. От у мене під руками онук, Павлушка, тільки-но починає говорити.

Я йому:

— Це твій т а т о!

А він:

— Папа!

І все-таки він кричить:

— Тато! Тато!

І знову ви:

— Національна обмеженість!

Нічого подібного!

Хай каже:

— Тато!

Бо мій тато г... їв коров'яче, щоб з голоду не здохнути!

Хай каже:

— Тато!

Бо мій тато ручку барині, бодай би вона була сказилася, цілував!

Хай живе мій онук і хай він ніколи не бачить барині!

Хай!

Мені шістдесят три роки, а в мене й досі поза шкірою мороз од барині.

І досі, сплющуєшся, ніби тебе бариня по голові трахне.

Ніколи не забуду, коли мій батько, Михайло Кіндратович, старий, сивий, розумний, дотепний, співак чудесний (баритон у нього був), схиляється було до барининоі ручки.

Цілує...

А тепер бігає мій онучок, Павлушка, веселий, хороший, а я, дід, знаю, що виросте він чудесним хлопцем і комунізм будуватиме.

1 січня, 52. Не можу не сказати теплого слова про М. Т. Рильського за статтю в новорічному номері «Радянської України».

Стаття зветься «Зорі Кремля».

Так писати може тільки великий письменник! Не в словах, а в кожній літері, в кожній комі — любов до народу!

Цілую Максима Тадейовича!

І радуюсь, що він живе серед нас!

23 січня, 52. Їздили полювати. Це — не вперше і не востаннє. Нічого!

І як радісно, що я нічого не вбив!

І як радісно, що я ще поїду (обов'язково!), щоб щось убити!

І як радісно буде, що я нічого не вб'ю.

Одне тільки: Павлушка, онук, чекає від діда зайця.

А дід — без зайця та й без зайця!

Перед онуком незручно!

25 січня, 52. Інтересне явище. Пригородні селяни, оті, що до Києва щодня з молоком, з яйцями, з городиною,— це все спекулятивний елемент. Неприємна публіка! І як тяжко колгоспним керівникам із ними! Розбещене, розхристане, не колгоспне, а спекулятивне!

Щодня вранці в двері: стук! стук!

— Що?

— М'яса? Свининки? Молочка? Яечок?!

Противне таке, не колгоспне, а якесь куркульське!..

Хіба можна собі уявити справжніх колгоспниць, настоящих майстрів наших урожаїв, щоб вони стукали в двері:

— Молочка?! Яечок?!

Вони — Хобта, Савченко, Лисенко — думають про лани, про врожай, а ці — перекупки:

— Молочка?! М'яся?..

Стук! Стук!

Коли вже вони переведуться?

5 лютого, 52. Тимошенко й Березін.

Естрада. Здібні дуже хлопці. Та де здібні — талановиті.

Це все так!

Скільки я їх бачив у своєму житті — естрадних артистів!..

Сидить перед тобою — «тьоооомная ночь!» — і чого йому від тебе треба — невідомо.

— Напишіть!

— Що?

— Та, знаєте, так ото напишіть, щоб... той... оте... так, знаєте, здорово напишіть, щоб уся зала аж... той... розлягалася... про колгоспника... Знаєте, щоб усі сміялися... От, як «Зенітку» ви написали! От і тепер... От... значить, чоловік... Ну, одне слово, щоб смішно було! Щоб усі сміялися... Та ви знаєте...

— Ну, а все ж таки про що?

— Та той... отой...

І потім цілком серйозно:

— Ви знаєте, тов. Вишня, наш народ так хоче сміятися... Він так хоче сміятися, що аж дуже хоче сміятися... Ну, а письменники, ви мене пробачте, вони якось обминають естраду, вони якось... той... оте... А народ наш дуже хоче сміятися! А ми, естрадники, для того ж і живемо, щоб... той... оте... того... Так напишете?

...І от Тимошенко...

Він не тойкає, не отойкає, не тогокає... Він упивається у вас, він ніби помпу своїх очей встромляє у вашу думку... Що? Як? Одне слово! Одну мисль!..

І ви знаєте,— він вас заражає на творчість, на дерзання, на роботу!

Для такої людини хочеться щось ізробити, бо це людина т в о р ч а.

Творець!

Багато ще в нього є недосконалого, невдалого, наївного, почасти дрібного, але не в цім річ: на добірному зерні пшениці полова навіть обов'язкова.

Але — це творчість...

А творчість, справжня творчість, вона не тільки радує, вона запліднює..

От вам і Тарапунька!

8 лютого, 52.

Що таке талант?

Горький правильно сказав: талант — це робота.

Таланти різні бувають:

- 1) Талант для таланту.
- 2) Талант для себе.
- 3) Талант для народу.

Я — за третій талант.

Для таланту? Чепуха... Масло для масла...

Для себе? Сам себе по череву гладить?! Нецікаво!

Для народу?

Інтересно, корисно, але ж і трудно!

Чому?

Бо в таланті твоєму бере участь народ!

Хочеш бути талановитим — учись у народу!

Вивчився? Визнали?

Кланяйся народові!

А коли тебе вже визнали таким уже талантом, що талановитішого й у світі не було,— гордись, пишайся, задавайся, хукай, мукай, подивись у дзеркало, а потім ще раз запишайся і...

Вчись у народу!

Позадавайся, позадавайся та й... поклонись народові!

8 лютого, 52. Якби я, Остап Вишня, щось використав із попереднього... Що б мені сказали?!

Та мене б убили! Та знищили б!

Вишня — украв! Ой-ой-ой!

Так я вам скажу по секрету. Все своє життя літературне я стежив, щоб — не дай бог! — не вкрасти чогось у іншого. Чи пощастило мені це зробити, чи ні — я не знаю... Я не хотів бути похожим на інших...

Признаюсь. На зорі моєї літературної роботи я (страшений курій), я не курив, я нічого, доки я не сів до столу, я нічого не читав,— ні газет, ні журналів,— щоб голова моя була свіжа! Ні за що не зачіпалась! Я не знаю, чи правий я був, чи треба це було робити, але я це робив...

Наслідував я когось?

Свідомо — ні!

Може, ще хтось так робив, як я,— я не знаю...

Але — їй-богу, я говорю правду! — я кожного ранку підходив до чистого аркуша паперу, як до незайманої дівчини... Щоб ніхто, і навіть я сам, не міг того аркуша порушити...

І от тепер, коли сивина, коли вже серце з камфорою, я згадую ті часи, коли вночі я схоплювався й записував окремі слова, фрази, думки...

А вранці... записував уже все як слід...

Майте на увазі — не брешу!

На схилі літ я можу сказати чесно:

— Ой, як я любив літературу!

— А вона мене?

— І я її!

І я щасливий, що доля моя дала мені змогу любити літературу!

Спасибі долі!

12 лютого, 52. Переклав ото ж я «Ревізора» Гоголя.

Дуже (спасибі йому!) допоміг мені М. Т. Рильський.

Досконала робота?

Розуміється, ні!

Над творами Гоголя взагалі, а зосібна над «Ревізором» (перекладами), слід працювати, може, ціле життя, щоб наблизити їх до оригіналу.

Ну, а ми ж як?

Давай, давай, давай...

Ну, й дали...

Актори театру ім. Франка, що ставить «Ревізора» в моєму перекладі, переклад визнали за задовільний.

Були (та й не можуть не бути) зауваження, дуже слушні, дуже розумні, з якими не можна не погодитися, бо актор підходить до ролі з свого боку,— йому така фраза кращає, коли так сказати, а не так. Актор втілює образ, живе ним,— отже, та сама фраза в його інтерпретації оживає, динамічнішає... Як же з цим не погодитися?

А от Комітет в справах мистецтв дав мій переклад на рецензію якомусь N. Цей «рецензент» написав зауважень на цілих шістдесят, а то й більше, сторінок. Він вимагає д о с л і в н о г о, б у к в а л ь н о г о перекладу!

Із його зауважень видно, що він, N, знає українські слова, та не знає мови.

Це якийсь ш а ш і л ь у мові.

А він, кажуть, член-кореспондент Академії нашої...

І от — що виходить?..

Нашу з Рильським роботу перевіряє чиновник, причім нечесний чиновник, заробітчанин...

І хочять, щоб я наслідував його, вірив і признавав його зауваження.

Так чому ж не дати йому перекладати Гоголя?

Забуває Комітет мудрі слова В. І. Леніна:

«Один дурень може такого наробити, що потім десять (здається, так. — О. В.) не розплутають...»

14 лютого, 52. Які люди повиростали! Які люди...

Колись фельдшерував я разом із Михайлом Сидоровичем Коломійченком. Розумний, чудесний, чарівний був хлопчик із синіми лукавими очима. Дотепний, веселий і серйозний.

Жінки за ним... та, боже мій, якби я був жінкою — не втримався б!

А тепер я бачу його професором, замічательним хірургом, державного розуму людиною.

Ну, як же не радуватися?!

І це не з тих професорів, що до них у чергу записуються, про яких говорять:

— Ви білі у професора? А какой номер? А сколько заплатілі?!

Це — наш, народний, хороший лікар, людина, що ніколи не зрадить, не продасть свого народу!

Як радісно бачити таку людину!

А Іван Іванович Кальченко!

А брат Михайла Сидоровича — Олексій Сидорович, професор-отіатр!

Дивишся на них — і душа твоя танцює: яких хороших людей дала Жовтнева революція!

А якби її, Жовтневої революції, не було?

Ну що ж?

Ну, й були б ми всі прихвоснями панськими, поневірялися — та й вже!

А тепер ходить Михайло Сидорович по землі, по своїй, по радянській, кріпко ходить, розумно ходить і говорить (мені говорить, бо мені можна — стара дружба це дозволяє), а говорить на моє: «Як, Миша?»:

— Все опанував! Все роблю. Штучні піщеводи роблю! І черепну хірургію знаю!

Передо мною Михайло Сидорович не вихваляється, ні, він просто мені говорить, чого він «достиг» (не придумую зараз іншого слова), — він, пам'ятаючи колишню нашу дружбу, ніби передо мною звітує про те, що зробив він...

А мені так хотілося кинутися на нього, обняти, стиснути його, поцілувати...

Було незручно це зробити при людях: він-бо професор, головний хірург Міністерства охорони здоров'я і т. ін.

А мені г о п к и хотілося!

Щоб знав старий Коломійченко, робітник залізничний,
які в нього сини!

Щоб і на тім світі гордо кістки його лежали...

23 лютого, 52. Кажуть, що переклад «Ревізора» — хороший.

Пишуть так!

Мені сором! Над перекладом Гоголя можна працювати цілий свій вік!

Тільки без словників!

Без отих рецензентів!

Як би можна було нашою, українською, мовою подати Миколу Васильовича!

Тільки б попрацювати!

Не можна так, як це було зо мною: «Дай! Дай! Давай! Давай!»

Спасибі Рильському, а то б ми «падавали»!

30 квітня, 52. Завтра 1 Травня!

Веселий май! Народний май!

Яка честь належати народові!

Яка радість, коли згадає тебе теплим словом народ!

Для цього слід жити і слід працювати...

Йй-богу, не гонорар! Йй-богу, не гонорар! Йй-богу, не гонорар!

Щоб народ усміхнувся!

І тільки!

Віддам усі гонорари — тільки скажіть мені, що треба для того, щоб народ (народ!) усміхнувся!

25 травня, 52. Як багато погано, коли всього багато. У мене, приміром, єсть «Победа».

Я їду, і мені дуже гірко, коли путями-шляхами чимчикують подорожні.

Чому саме я їду? А вони йдуть?

Таж моя мати отак колись, згорблена, ходила... Для кого моя мати ходила? Для мене...

А я от їду барином — і страшенно задоволений... Радий...

Не думайте, що я ото «нігіль-мігіль»...

Але... єсть межа, грань...

І єсть іще час... Час!!!

Не можна, по-моєму, тикатися із своїми особистими

котеджами-дачами туди, де ще коровників, свинарників, птахарень колгоспники не побудували.

Чого ти туди лізеш?

Хочеш, щоб усі говорили: оце дача Вишні, он яка, он бачиш!

Єсть — грань! Межа!

Оцеї межі не можна переступати!

І все!

Ніколи не треба забувати, що ти від народу і що твоя робота — для народу! А не для дачі!

26 травня, 52. Побудували будинок для письменників!

Хороший будинок, в поганому (для письменників!) районі — на розі Червоноармійської і б. Шевченка.

Розподіл квартир. Ажіотаж! Крики! Скандал! Кому? Що значить — «кому»?

Чому крики? Чому гвалт?

Ну — чому?

Невже не ясно: тому, кому треба, тому, хто своєю роботою заслужив, тому, хто для р о б о т и заслуговує, по т р е б у є кращих квартирних умов!

Іменно — потребує!

А що робиться?!

Скільки галасу, шуму, гармидеру?!

А скільки в тому галасі справжнього бажання допомогти розв'язкові літературі?!

Чи можемо ми уявити такий, приміром, випадок: от Спілка письменників бачить, що талановитому, скромному, тихому письменникові потрібна квартира...

Чи зможе Спілка (колектив!) прийти до того письменника та й сказати йому (знавши, що він своїм характером не проситиме):

— Товаришу! От вам квартира! Вам для в а ш о ї р о б о т и вона потрібна! Живіть і працюйте!

Такого, на жаль, не помічаємо.

А що бачимо?

— Діти! Жінки! От я! От я!

Крики, шум!

Та хіба хтось проти дітей? Проти жінок? Проти бабушок?

Всіх я їх, дітей, бабушок і т. д., люблю, але це, проте, не література!

І не тикайся в літературу з своїми двома, трьома чи чотирма жінками, а тикайся романами, поемами, баладами...

...Скільки ще в нас, серед нас, людей, що для них важить найбільше не те, що він для літератури зробив, а те, що він ч л е н Спілки РП.

Виявляється, що це, — член СП, — не так просто.

Член Спілки — він уже узаконений громадянин, він має право ніде не працювати, він — п и с а т е л ь. Все! Що він робить, де він працює, ніхто цим не цікавиться... Він — письменник. Він або його кривні можуть торгувати на базарі кроликами чи гудзиками, — але він п и с а т е л ь.

11 червня, 52. Не завжди все те записується, про що думається!

Сьогодні йшов вулицею і думав: «Чи може, приміром, засміятися людина, коли я хочу, щоб вона засміялася?»

Кіоск... Книжковий...

Прошу с в о ї книжки... Одне слово про автора. Яке? Та, може, це й не слово, а жест, рух, міміка?

Сміється, увяй собі! Стара жінка — сміється!

Ларьок... Підійшов, спитав цигарок, «Казбеку»...

Кілька питань (Яких? Хіба я пам'ятаю?) — людина сміється! Та як!

Який же, спасибі йому, у нас веселий народ!..

27 червня, 52. Треба лаятись, а лаятись не хочеться!

От і давайте: пройшов дощ, повезли Павлушку (онука) в Чигирин!

А я люблю Павлушку, онука.

І як собі хочете — люблю його, отого маленького, біленького, що щебече:

— Зім, діду, зім! Зім! Зім!

Мабуть, нам треба бути, як наші онуки, як Павлушка!

Якби ми були такими чистими, світлими, радісними, як Павлушка, — яка б у нас була література!

Хай живе література!

Хай живе слово!

А слово в Павлушки таке:

— Девело!

Не дерево, а «деVELO»...

Скаже й засміється, та як засміється, розлягається й сміється:

— Девело!

А «деVELO» росте, квітне, розлягається, цвіте...

Бо Павлушка мій під отим «деVELOм» підскакує...

Хай живе Павлушка!

Хай живе «деVELO!»

28 червня, 52. Помер Стражеско. Ціла епоха відійшла у вічність!

І яка епоха! Краса медицини! Розумної, гуманної, чесно́ї медицини! Медицини, що любила народ!

Образцов... Стражеско!

А я мав щастя і Образцова бачити... Говорити з ним...

І досі в моїх очах стоїть благородна, велична постать професора Образцова, учителя Стражеска... Учителя, батька...

Наслідник Образцова...

Честь, славу і гордість України, гордість Києва пронесли вони, славні мужі наші — Образцов і Стражеско!

Хай вічно живе пам'ять про славних, про мудрих, про великих...

Про Стражеска й Образцова!..

28 червня, 52. Умер Стражеско!

От людина, яка своєю особою прикрашала Київ.

Скільки благородства, скільки розуму, скільки серця було в цієї людини!

Скільки ця людина знала!

Скільки ця людина навчила!

Хай же ніколи не заросте стежка до його могили!

Скільки ж наш народ дав видатних людей! Я згадую тут тільки медицину:

В. П. Воробйов!

В. П. Образцов!

М. Д. Стражеско!

Я. І. Пивовонський!

Гіршман (Харків)

Шатилов (Харків)

Я згадую їх з почуттям найсердечнішої подяки.

І гордості!

І щастя, що я жив із ними, бачив їх, великих, мудрих!..

Я ніколи не забуду величної постаті В. П. Образцова!

«Величественный» старик (я іншого слова не підберу!), високий, з ясними (як зірки!) очима...

Одна сама тільки усмішка чого варта була в нього!

Я — невеличкий тоді хлопчак (пацан) (1915 р.), — я розгубився перед його статурою, перед його фігурою (ой, нехороше слово!).

І досі на мойй лисині тремтить тепло його великої руки (він погладив мене по голові!)...

І тепле, ласкаве слово:

— Колега!

Я — фельдшером був!

І от пішли, одійшли...

Але як красиво прожили ці люди!

Хай благословенне буде їм'я їхне!

28 червня, 52. Не люблю я писати мемуарів.

По-моєму, мемуари — некролог...

Але треба, по-моєму, все-таки записати деякі факти.

I

Повернувся з-за кордону М. К. Садовський. У Харків. Якраз був у Харкові П. К. Саксаганський.

Франківці (і я з ними) зустрічали Садовського. Зустрічав і Панас Карпович.

Пам'ятаю:

Виходить із вагона Садовський, весь у сльозах, сльози течуть по лицю, капають з усів...

Обнімає його Саксаганський (а вони були в сварці все життя).

Я прислухаюсь.

Що скаже великий брат своєму великому братові?

Що він сказав?

Панас щиро обняв Миколу, притис до своїх грудей і сказав:

— Миколо! Держи хвоста бубликом!

І все!

II

Л. В. Собінов був у Харкові на гастролях. Співав Ленського по-українському.

Я зайшов до нього за куліси привітати його...

Він мені сказав:
— Мне по-українски гораздо легче петь, чем по-русски! И по-итальянски труднее!
Це було, мабуть, в 1915—1916 році...
Він уже був старенький, але співав, як бог!
Подарував він мені тоді ноти арії Ленського з написом і (здається, не запевняю!) написав присвяту по-українському.
Все пропало! Все війна клята знищила!

III

Був колись (1926 р.) на гастролях у Харкові грузинський театр Коте Марджанішвілі.

Чудесний театр.

І був у тому театрі замічательний артист Чхеїдзе. Харків'яни дуже полюбили театр, а ми, письменники, буквально не вилазили з нього.

Щодня, після вистави, вечеряли з артистами в «Красній»...

Не пам'ятаю, в якій п'єсі Чхеїдзе по ходу п'єси говорив шепотом...

Але цей шепіт буквально розлягався в залі громом.

Вечерявши, я запитав Марджанішвілі:

— Як ви так могли зробити, що шепіт — грім?

Поруч сидить Чхеїдзе... Красавець мужчина і лагідний, скромний, тихий...

Що сказав Марджанішвілі?

— Пускай не сделает! Убью!

І поцілував Чхеїдзе...

IV

Це, мабуть, 1908—1909 рік.

Театр Соловцова...

Була така актриса Янова...

Ми були хлопчиками, завжди голодними, але театр ми любили до безтями (чи є таке слово?).

І от, пам'ятаю, бенефіс Янової...

Все було продано, все було загнано, щоб купити букета квітів для Янової...

Купили.

І мені (який же я був з того гордий!) доручили того букета піднести...

Ніколи не забуду...

Отой «привратник» провів мене до убиральні:

— Здесь вас какой-то мальчик спрашивает!

— Войдите!

І я не ввійшов, а буквально впав в убиральню і ткнув того букета...

В убиральні було багацько «панів», пам'ятаю, дуже гостро пахло...

Вона, оте саме божество, навіть не обернулася до мене...

А хлопці ж чекають:

— Ну як?

Я не знаю, що я сказав на оте «Ну як?» — мені було так боляче, так мене пекло, що на найкращі мої (наші) почуття — навіть не обернулися!

V

От тепер гастролюють у Києві заньківчани. Хороший театр.

А я, грішний, не хвастаюсь, — я колись на зорі його роботи, ще з Корольчуком, за столом у «Краснім ресторані» в Харкові, бідкалися, що зробити, як зробити, щоб театр не вмер, не загинув...

Я не знаю, що саме, але щось було зроблено (чи я зробив, чи хтось ізробив), що театр залишився, виріс і прославив нашу культуру.

І зробив це Б. В. Романицький.

І В. С. Яременко!

І тільки роботою, і тільки трудом, і тільки чесністю!

Скільки ж треба було сили, снаги, любові до театру (а значить, і до народу!), щоб винести це все на своїх плечах, на своїй голові!

А голова (скажемо це широ) — клалася!

По-настоящему — клалася!

І от дивлюся я на них, на Романицького, на Яременка, — такі ж чисті, такі ж свіжі, такі ж мудрі, як і колись були, за нашої молодості!

І згадую чесний, прямий, трудний і чудесний шлях театру ім. М. К. Заньковецької!

От уже не заплямували імені Марії Костянтинівни!
От уже достойні — достойної!

І як радісно тепер, сивою головою киваючи, згадати про прекрасний шлях театру, про його великий труд, і основне (я це підкреслюю!) — про його чесність!

Слава Вам, мої друзі! Слава Вам, мої поплічники!

І який я щасливий, який я гордий, що мав щастя бути з Вами, бачити Вас, працювати з Вами!

Спасибі Вам за роботу, за щастя, за радість!

1 липня, 52. Мене вважали, а може, й досі хтось уважає, за націоналіста.

Чому?

Не розумію!

Ну, чому я повинен не любити руський народ?

Чому?

Царя не любив, царату не любив, — ненавидів, — це правда!

Але... народу?!

Я мало в своєму житті зробив для народу. Це правда!

Але зрозумійте одне: тридцять два роки пішло в мене на те, щоб бути грамотною людиною.

Коли ж було робити?

Я не виправдуюсь, — я говорю те, що було.

Чому б (ще раз говорю) я не любив руського народу?

Хіба не давав мені насолоди геній Пушкіна, Гоголя, Л. М. Толстого?

Хіба я не розумію, що без допомоги руського народу я був би батраком у польського або німецького пана?

А може б, де-небудь конав на турецькім (я забув, як вони звуться) човні? Каторжнім?

2 серпня, 52. Помер Михайло Харлампович Пилипенко, заслужений артист УРСР...

Це — офіційно.

Для нас, для моєї родини, — це Миша Пилипенко, замічательний артист, чесний, скромний, хороший, лагідний Пилипенко, що приніс себе в театр, свою до театру любов, душу й серце.

Селянин, — в кращому розумінні цього слова, — він прийшов у наше мистецтво сам, як стій, як він є...

І яскравий йому бог дав талант! Отакий, як народ, —

як сонце, як вітер, як тіні від верб, як шарудіння очерету від вітру...

І з сонця, і з вітру, і з очерету завжди витикалося усміхнене обличчя Михайла Пилипенка...

І завжди ми сміялися, і завжди ми радувалися...

І, може, іноді стискувалося наше серце, що талант Пилипенків, яскравий і самобутній, ніби іноді застигав, тупцювався на місці...

Але не він в цьому винний.

Скромний, лагідний, сумирний і тихий, він робив те, що від нього вимагалось.

А вимоги були половинчасті, а використати його, як на те він мав усі дані, не спромоглися...

А якого було у Миші Пилипенка сміху — здорового, веселого, забористого й задержчастого...

Вічна йому пам'ять.

Мене особисто опечалила смерть Миші (а він для мене — Миша!) через те, що своїм талантом він дуже був споріднений з моїми роботами, з моїми спробами звеселити людину...

Він багацько читав те, що я понаписував...

Спасибі йому за це!

М. Х. Пилипенко — багата була натура, творча була натура, невсипуща й невгомона!

Приклад?

Якось прийшов він до мене, подивився і сказав: «Добре!»

За кілька день, бачу, перед моїм балконом посаджено три дерева: два каштани й явір...

М. Х. Пилипенко, виявляється, рано-вранці прийшов, сам викопав три ями і сам посадив три дерева. Причім він сам, на своїх плечах приніс ті дерева й посадив...

І досі ті дерева ростуть.

Щоправда, міськрада випрохала в мене один каштан (чудесний каштан!) і пересадила його кудись (для ансамблю), а натомість посадила мені «дорослу» липу...

І тепер перед моїм балконом ростуть три дерева, що їх посадив Михайло Харлампович Пилипенко.

Вони ростимуть довго! Але пам'ять про М. Х. Пилипенка, про замічательного артиста, про к р е п к у людину, ч е с н у людину, переросте ці дерева...

Пам'ять йому буде вічна!

Що ще хочеться сказати?

М. Х. Пилипенко за все своє життя не випив, мабуть, і отакунької чарки горілки, не викурив жодної цигарки,— і ви дивіться: інфаркт! Серце! І людини нема! Фізично він був як дуб! Та він же сам, своїми руками повикопував ями біля театру ім. Франка, посадив дерева,— сам, самотужки, тягав воду, поливав ті дерева і т. ін.

Здавалося, що здоров'ю цього здоров'яка кінця не буде.

І от вам: інфаркт — і людини нема!

Хай же буде йому земля така легка, така весела, як він був сам!

24 серпня, 52. Я прочитав у «Вітчизні» статтю Н «Радянський патріотизм».

Ой, неправильно.

Обвинувачувати Ол. Прокоф'єва в непатріотизмі?

Цього ладозького бідняка, комбеда, мужика, безко-
нечно залюбленого в Росію, в батьківщину...

Я не знаю — треба або нічого не розуміти, або... кра-
ще не говорити...

А Маяковський?

Я не знаю, чи буде в мене час, щоб написати про
В. В. Маяковського так, як я його знаю.

Здохну, може,— і не напишу!

Повинен поки що сказати, що Маяковський був в е-
л и к и й чоловік, з о т а к е н н и м серцем.

Благородства надзвичайного.

Мені пощастило знати Маяковського так, як, може,
ніхто його не знав.

Грудень, 1954. Якби я мав такий талант, щоб описати,
щоб змалювати всю чарівність, всю її лукаву посмішку,
всю її,— а де слів ізнайти?! — щоб познайомити Вас з її
тільки непомітними рухами, її хитрими оченятами, її за-
копиленими губенятами.

Ось вона біжить до мене:

— Дзід! Дзед! (Це значить: «Діду! Діду!»)

Йй півтора року...

У діда на столику лежать цукерки...

Скільки хитрощів у Мар'янки (її звать Мар'янка),
щоб отой цукерок до неї потрапив.

Вона (їй півтора року) — хитрує. Вона діда гладить,

вона до діда посміхається, вона діда забавляє, щоб дід не помітив, як вона простягає рученятко і бере цукерка.

А ви бачили, як у дитини засвічуються огні-оченята? І які в неї робляться щічки? І як губенятка розтягаються в лукаву посмішку?

Яким треба бути письменником, щоб змалювати це все!

З чим порівняєш посмішку дитини?

Я дивлюсь, дивлюсь на оте мале, що стоїть передо мною, і не знаю, як передати моїм читачам все те хороше, що дитячі очі випромінюють.

І я знаю, що коли б мені пощастило висловити всю ту любов, усю ту безконечну мою приязнь (та що приязнь! Не знайду слова!) до народу,— який би я був щасливий!

От тепер — старий я! — дивлюсь я на дітей — і вірю, що буде їм краще!

17 грудня, 54. Сиджу й слухаю радіо.

Говорять бригадири, ланкові.

Говорять вони про те, скільки вони вносять удобрень, угноень, як вони закривають вологу, як вони б'ються за врожай!

Який народ! Який народ!

А я сиджу й плачу! Їй-богу, плачу! Якби ми, письменники, вносили стільки «удобрень» у свою ниву, якби ми так добросовісно працювали! Який би був урожай!

18 грудня, 54. От я перекладаю оповідання Юрія Яновського... Перекладаю з російської мови на українську. Ми знаємо Юрія Яновського як прекрасного знавця української мови. Чому він написав свої оповідання поросійськи? Що це? Підлабузництво? Нічого подібного! Якби я, Остап Вишня, міг написати мої думки по-англійськи, по-французьки, по-якому хочете — невже це приносить мене як у к р а ї н с ь к о г о письменника?

А як би мені хотілося зрозуміти слово товариша з Нігерії, зрозуміти і поцілувати уста, що це слово вимовили...

Але, на жаль, на превеликий мій жаль, я не доживу до того часу, коли чорна людина з Нігерії поцілує мою сестру, доньку, онуку, щоб у мене в домі бігали, може, чорняві, може, коричневі мої онучата... Такі, як Мар'янка... До цього я не доживу.

19 грудня, 54. 2-й з'їзд письменників СРСР. Я не на з'їзді. Здоров'я не дозволило. Хай знає мій стіл про те, як капали мої сльози, не капали, а лилися...

Хороша доповідь Симонова на з'їзді. Як не вітати такі слова (перепишу їх по-руськомому):

«...Партия всегда указывала нам на воспитательную задачу, стоящую перед всей литературой, подчеркивая при этом, что воспитывать людей можно правдой и только правдой».

П р а в д а... Тільки вона, п р а в д а, була поводитирем у моєму житті.

Я ніколи не зрадив правди...

19 грудня, 54. Бігають круг мене мої онучата: Павлушка та Мар'янка.

Маша — не моя дочка, не від мене вона народилася. Живе Маша зо мною вже тридцять літ, — півтора їй року було, як я її побачив, — і я вам скажу, що навряд чи можна більше їй дужче любити свою дитину, як я люблю свою Машу. Не в крові, не в гормонах, виходить, справа. Я не уявляю себе, не уявляю свого життя без Маші.

А тепер, коли біля мене стрибають онуки, Машині дітки, я не уявляю свого життя без цих онуків, без Павлушки й Мар'янки. Я не знаю, чи мої онучата виростуть хорошими, справжніми людьми, — гадаю, що буде так, бо всі ми робимо все для того, щоб саме так сталося, — але я знаю, що і Павлушка, і Мар'янка прийдуть колись на дідову могилу. І прийдуть — я в це вірю! — не для того, щоб плюнути на могилу...

От вам і «чужі» діти.

Це — в хаті... А хіба є, хіба можуть бути для мене, для письменника, десь чужі діти? Нема! І діти Нігерії, і чорні, і червоні, і жовті, і білі — всі вони д і т и, і всі м о ї діти, і моє горе, велике горе, в тому, що я, маючи у себе в хаті хліб, не маю змоги дати шматок хліба голодній чорній, жовтій, червоній і всякій іншій дитині, не можу викликати у неї веселої посмішки, не можу вгамувати її сльозу...

У мене є зять, батько моїх онуків. Чужий він мені? Ні! Не чужий! Він — мій син! Він навіть більше, як син. Він — батько моїх чудесних онучат! І велике йому спасибі за те, що в моїй тепер хаті лунає чудесний дитячий сміх, лунають дитячі голоси.

Січень, 1955 р. Як би я виступив на 2-му з'їзді письменників СРСР?

1. Я б перш за все привітав справедливий виступ М. О. Шолохова.

Благородний біль за судьби літератури був у його виступі.

Біль за літературу, а не за літераторів.

Що б я сказав на 2-му з'їзді письменників?

2. Я б сказав так: Москва — наша мати. Ми її любимо. У чім ця наша любов має вилитися? В тому, що ми, так звані периферійні письменники, приїхавши до Москви, станемо навколішки? Цілуватимемо брук Красної площі і т. д. і т. ін.?

Ні! Любов до Москви, по-моєму, полягає в тому, що, приміром, один письменник, приїхавши до Москви, говорить, м а є п р а в о сказати:

— Москва моя! Люблю тебе! І як любов до тебе, привіз от я «Тихий Дон». Дивись, який у тебе «Тихий Дон» есть... А от твоя «Піднята цілина». Дивись! Візьми!

Підходять до Москви ще письменники.

...Дивись, які чудесні пісні, які прекрасні в тебе люди біля Ладоги! І як вони віршують! (О. Прокоф'єв).

...Слухай, Москва, як у нас «Реве та стогне Дніпр широкий»...

...Дивись, як танцюють лядонику.

...Любуйся, як «Алітет уходить в гори».

...Москва... Радуйся, як воював «Вася Тьоркін».

...А які «Витязі в тигровій шкурі»...

...А як ріс «Абай»!

...Дивись, Москва, як ми тебе любимо...

...Навіть «Последний из удэге» у тебе перший...

...Как близко к тебе «Далеко от Москвы»...

Отак би я говорив на з'їзді...

Січень, 1955 р. Що таке творчість?

Творчість — це народ! Тільки!

От я, письменник, творю... Думаю... Видумую... Записую...

І коли я чесно аналізуватиму всю мою творчість,— усі її етапи, перипетії,— завжди я наткнуся на спогади, на оте, на оте... Отак я чув, а це я бачив, а це хтось розповідав... Пейзаж? Природа? Вони перед тобою... Від тебе залежить одмити і переказати те, що ти бачив...

Природа, фарби, звуки, шарудіння, мелодії, все, все, все...
Все це єсть. Умій схопити й розповісти...

Творчість — народ!

Моя задача — показати, підкреслити, пофарбувати
(не у вульгарному смислі) те, що я бачив...

Сміх?

Сидить жінка... Годує немовля. Під цицькою... Серйозна... Глибока... Задумлива... І, може, навіть печальна.. І от я, дивлячись на все це, сповнений ущерть повагою до цієї матері, хочу її розвеселити. Я в цім процесі годування дитини можу — і маю змогу! — підмітити якусь ризик, — дитина плямкає губами, — а ви візьміть і, наслідуючи дитину, плямкніть так само. Прихильно плямкніть... Що вийде? Сміх! Чому? Контраст: дитина плямкає і дорослий. Який сміх виникне? Прихильний! Чому? Мати усміхнеться, бо ви звернули увагу на її дитину.

І так всюди і завжди...

Злий сміх? Сатира?

Ловіть, спостерігайте контрасти — і буде сміх!

П Р И М І Т Ь И

Сьомий том творів Остапа Вишні вичерпує оригінальну творчість гумориста. Сюди входять твори 1952—1956 рр. В цей час письменник активно друкується в журналах «Перець», «Колгоспник України», газеті «Колгоспне село». Все частіше його твори з'являються в російських періодичних виданнях — в журналі «Крокодил», газетах «Известия» та «Литературная газета». Усмішки та фейлетони Остапа Вишні поширюються за межами Радянського Союзу. Вони друкуються в прогресивній українській періодиці Канади та Сполучених Штатів Америки. В останнє п'ятиріччя свого життя письменник видав десять книг сатири та гумору: «А народ війни не хоче», «Брежнєву світ пройде, та назад не вернешся», «Мудрість колгоспна» (1952 р.), «Діла наші і діла не наші» (1953 р.), «Мисливські усмішки», «Отак і пишу» (1954 р.), «Великі ростіть», «Нещасне кохання» (1955 р.). У 1954 р. Держлітвидав України видає «Вибране» Остапа Вишні, а 1956 р. — «Твори в 2-х томах». В ті ж роки ряд книг письменника виходить в перекладі російською мовою — «Рассказы и фельетоны», «Юмористические рассказы» (1953 р.), «Дикий гусь», «Юмористические рассказы» (1954 р.), «Избранное» та «Юмористические рассказы» (1955 р.). Твори його перекладаються на осетинську, азербайджанську та башкирську мови. В 1955 р. збірка Остапа Вишні «Гумористичні оповідання» виходить в перекладі чуваською мовою.

Значно активізувалась в ці роки перекладацька та громадська діяльність письменника. Він здійснює переклади творів сучасних російських сатириків, зокрема Л. Ленча, В. Карбовської, плідно працює над перекладами з М. В. Гоголя. Гуморист багато подорожує, виступає з читанням своїх творів перед трудящими Львова і Дрогобича, Чернівців та Донбасу, Харкова й Запоріжжя. У вересні 1956 р. відбувся останній літературний вечір за участю Остапа Вишні. Він виступив перед читачами м. Каховки. В жовтні 1954 р. Третій з'їзд письменників України обрав Павла Михайловича до складу правління Спілки радянських письменників України.

В останні роки свого життя Остап Вишня часто хворів. В листі до перекладача своїх творів Ю. Весеніна він писав: «Есть планы, и неплохие, да сердце — холера ему в бок! — не дает ходу. Ну, ничего. Еще напишем!» Незважаючи на хворобу, письменник, як повідомляла «Літературна газета» (19 січня 1956 р.), планував закінчити цикл мисливських усмішок, в його творчих задумах — твір «Радянські онуки». «Хочеться,— писав Остап Вишня,— вивести сучасного позитивного онука — героя, який дідові указує шлях до світлого майбутнього. Матеріал уже готовий, б'юся над негативними рисами онукового характеру, а то виходить неув'язка: онук — позитивний герой, а штани рве і зриває в характері виявляє...»

28 вересня 1956 р. Остап Вишня помер. Рада Міністрів УРСР своєю постановою увічнила пам'ять письменника. Його ім'ям названо грунський Будинку культури, дніпровський теплохід, на будинку, де

він жив, встановлено меморіальну дошку. З метою увічнення пам'яті Остапа Вишні здійснено й це видання, що є на сьогодні найповнішою збіркою творів письменника.

ФЕЙЛЕТОНИ, ГУМОРЕСКИ, УСМІШКИ 1952—1956

Все життя з Гоголем. Вперше твір надрукований в журналі «Вітчизна», 1954 р., № 5, стор. 63—67, під заголовком «Все життя разом». В рукописі зазначено час і місце написання: «15/І 1952. Київ». Цей номер журналу був присвячений знаменній даті в житті українського народу — трьохсотліттю возз'єднання України з братньою Росією. Основні матеріали об'єднані спільною рубрикою — «Дружбою ми здружені, Батьківщино-мати». Їх авторами є провідні митці всіх союзних республік. Серед цих матеріалів знаходимо й твір Остапа Вишні. У журналі він починався так:

«Триста літ тому в Переяславі залунало одностаїне всенародне:
— Щоб есми вовіки всі єдино були!

Немає міри, щоб нею можна було виміряти глибочінь впливу великої російської літератури на розвиток рідної української...

Коли говорити про себе особисто, робота над перекладами на українську мову творів Пушкіна (прози), Гоголя, Сухово-Кобиліна, Чехова, Маяковського і багатьох сучасних радянських сатириків і гумористів значно збагатила і мою творчу скарбницю.

От через те кожний із українських письменників ніколи не забував, не забуває і не забуде прекрасних слів великого Івана Франка:

«Ми любимо великоруський народ і бажаємо йому всякого добра, любимо і відчуваємо його мову».

Цей уривок не ввійшов у послідуєчі видання цього твору. Усмішка опублікована в таких збірках письменника: «Отак і пишу» (Усмішки). Бібліотека українського оповідання, К., «Радянський письменник», 1954 р.; «Вибране», К., Держлітвидав України, 1954 р.; «Великі ростіть» (Усмішки), К., «Молодь», 1955 р.; «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р.

В перекладі на російську мову твір опубліковано в збірках «Избранное», М., Гослитиздат, 1955 р.; «Послушайте старика!...». Юмористические рассказы (Для среднего и старшего возраста). М., Детгиз, 1957 р.; «Думы мои, думы мои...». Рассказы, фельетоны, дневники, М., «Советский писатель», 1959 р.

Історія створення цієї усмішки така:

В листопаді 1951 р. Остап Вишня одержав від видавництва «Мистецтво» договір на переклад п'єси М. В. Гоголя «Ревізор». На третій сторінці договору він власноручно зробив такий запис:

«Я підписую цей договір тільки тому, що я вважаю за свій громадський обов'язок дати українському народові «Ревізора» в перекладі на укр. мову. Вважаю, що можу зробити цю роботу *тільки* за допомогою М. Т. Рильського».

Дивно тільки те, що видавництво вважає роботу над «Ревізором» за звичайну перекладацьку роботу. А я, між іншим, уважав би за *честь*, і не тільки для себе, перекладати «Ревізора». І для цієї роботи не пошкодував би цілого свого життя. А ви мені кажете: *місяць!* Дуже ви хоробрі! Я — боязкий, не герой! Я — звичайний!»

На звороті, на четвертій сторінці договору, Остап Вишня занотував:

«Тов. Н.!. Ви мене пробачте, але мені просто дивно, що роботу над «Ревізором» Ви розцінюєте як звичайну роботу. Я так не можу! «Ревізор» — це ж «Ревізор».

І далі:

«Р. С. Кого-кого, а Гоголя слід би вже нам полюбити!»

Тоді ж, 5 листопада 1951 р., Остап Вишня занотував у своєму щоденнику:

«Треба перекласти «Ревізора» Гоголя українською мовою. І все. Ніколи я не відчував себе таким безсилим, таким нікчемним, як перед «подвигом» — перекласти «Ревізора»... Бог есть? Чи нема? По-можи мені, господи, зробити цю роботу! Так зробити, щоб народ наш відчув, полюбив цю безсмертну комедію, яка така близька, така рідна, така для мене пахуча, як троянда в моєму творчому садку...»

А через декілька днів знову запис:

«Слава Гоголю Ніколаю Васильовичу!»

Працюючи над перекладом «Ревізора», Остап Вишня одночасно готує ряд матеріалів про письменника і публікує їх в періодичних виданнях. Це зокрема «Микола Васильович Гоголь» (журнал «Барвінок», 1952 р., № 3, стор. 5), «Живе слово» (журнал «Україна», 1952 р., № 3, стор. 18). Тоді ж було закінчено й усмішку «Все життя з Гоголем».

Друкується за текстом видання «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р., стор. 345—353.

«*Фіалка*» — солодкий напій.

«*Русский Паломник*» — щоденне ілюстроване видання. Виходило в Петербурзі (1885—1917 рр.).

Давидов, Володимир Миколайович (1849—1925) — до революції артист Петербурзького імператорського Александрінського театру.

М. В. Гоголь. В періодичній пресі та в окремих виданнях твір не друкувався. За часом написання належить до 1952 р. Друкується за рукописом.

Фазани. Вперше з підзаголовком «Оповідання» надруковано в журналі «Барвінок», 1952 р., № 1, стор. 21—22. Твір включався в збірки «Великі ростіть». Усмішки, К., «Молодь», 1955 р.; «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р.; «Дітям», К., Дитвидав УРСР, 1958 р.

Друкується за текстом видання «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р., стор. 313—314.

Ой дуб, дуба, дуба... Вперше під рубрикою «Малий фейлетон» надруковано в газеті «Радянська Україна» 10 квітня 1958 р. В рукописі зазначено час і місце написання: «9/IV 1952. Київ». Твір включався в збірки «Мудрість колгоспна» (Вишневі усмішки), К., «Радянський письменник», 1952 р.; «Вибране», К., Держлітвидав України, 1954 р.; «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р.; «Усмішки, Ужгород, Закарпатське обласне видавництво 1958 р.; «Вишневі усмішки». Вибрані гуморески та фейлетони (1921—1955 рр.), К., Держлітвидав України, 1960 р.

Друкується за текстом видання «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р., стор. 60—62.

Ловіть папашу! Вперше під рубрикою «Малий фейлетон» надруковано в газеті «Радянська Україна» 18 квітня 1952 р. В окремі видання твір не включався.

Друкується за газетним текстом, правленим автором.

Мрійники. Вперше під рубрикою «Малий фейлетон» надруковано в газеті «Радянська Україна» 11 травня 1952 р. Твір включався в збірки «Мудрість колгоспна» (Вишневі усмішки), К., «Радянський письменник», 1952 р.; «Вибране», К., Держлітвидав України, 1954 р.; «Нещасне кохання» (Усмішки), К., Держлітвидав України, 1956 р.; «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р.; «Усмішки», Ужгород, Закарпатське обласне видавництво, 1958 р. В перекладі на російську мову твір опублікований в збірці «Думи мої, думи мої...». Рассказы, фельетоны, дневники, М., «Советский писатель», 1959 р.

Друкується за текстом видання «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р., стор. 277—279.

Геометрія. Вперше з підзаголовком «Гумореска» надруковано в скороченому редакцією варіанті в журналі «Піонерія», 1952 р., № 6, стор. 31—32. Твір включався в збірки «Великі ростіть». Усмішки, К., «Молодь», 1955 р.; «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р.; «Дітям», К., Дитвидав УРСР, 1958 р. В перекладі на російську мову твір опубліковано в збірці «Послушайте старика!». Юмористические рассказы (Для старшего и среднего возраста), М., Детгиз, 1957 р.

Друкується за текстом видання «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р., стор. 300—303.

Не сваріться! Вперше з підзаголовком «Жарт» надруковано в газеті «Київська правда» 23 липня 1952 р. В рукописі зазначено час написання твору: «11/VII 1952». Твір включався в збірки «Мудрість колгоспна» (Вишневі усмішки), К., «Радянський письменник», 1952 р.; «Вибране», К., Держлітвидав України, 1954 р.; «Нещасне кохання» (Усмішки), К., Держлітвидав України, 1956 р.; «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р. В перекладі на російську мову твір опублікований в збірці «Думи мої, думи мої...». Рассказы, фельетоны, дневники, М., «Советский писатель», 1959 р.

Друкується за текстом видання «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р., стор. 52—54.

Фейлетона не вийшло. Вперше надруковано в газеті «Молодь України» 9 серпня 1952 р. В окремі видання твір не включався.

Друкується за газетним текстом.

Капітан і гарпунник. Вперше з підзаголовком «Оповідання» надруковано в журналі «Барвінок», 1952 р., № 9, стор. 4—6. Твір включався у видання «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р.; «Вишневі усмішки кримські», Сімферополь, Кримвидав, 1961 р.

Друкується за текстом видання «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р., стор. 333—337.

Про Дмитра Білоуса. Вперше надруковано в журналі «Дніпро», 1953 р., № 5, стор. 116—119. Твір включався в збірки «Вибране», К., Держлітвидав України, 1954 р.; «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р., стор. 395—400.

Друкується за цим виданням.

Київ—Харків. В періодичній пресі твір не друкувався. В рукописі зазначено час і місце написання: «Червень 1953 р. Київ—Харків». Твір опубліковано в збірках «Привіт! Привіт!», К., «Радянський письменник», 1957 р.; «Вишневі усмішки», К., Держлітвидав України, 1962 р. В перекладі на російську мову — в збірці «Думи мої, думи

мои...». Рассказы, фельетоны, дневники, М., «Советский писатель», 1959 р.

Друкується за рукописом.

«...Виступають їх не мало — аж-аж надцять косарів...» — Перефразовані рядки з популярної в двадцяті роки пісні Івана Шевченка «Гарно, гарно серед степу».

Волокуші з гарбами. Вперше надруковано в «Блокноті агітатора». 1953 р., № 6. В окремі видання твір не включався.

Друкується за рукописом.

Веселі артисти. Твір складається з двох частин. Перша частина «Шарик Підшипників» вперше надрукована в журналі «Барвінок», 1953 р., № 7, стор. 18—19. Друга частина під назвою «Веселі артисти» — в журналі «Барвінок», 1953 р., № 12, стор. 4—6. В двотомнику ця частина має назву «Його друзі». Твір включався у видання «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р.; «Дітям», К., Дитвидав УРСР, 1958 р.

Друкується за текстом видання «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р., стор. 322—328.

П'явки в крепжоржетах. (На виставі комедії «Не називаючи прізвищ» В. Милка). Вперше з підзаголовком «Театральна усмішка» та під назвою «Кусюча вистава» надруковано в газеті «Радянська Україна» 2 липня 1953 р. В окремі видання твір не включався.

Друкується за рукописом.

Про Анатолія Косматенка. Вперше під заголовком «Молодий байкар» надруковано в «Літературній газеті» 24 вересня 1953 р. В окремі видання твір не включався.

Друкується за рукописом.

Олекса Іванович. Вперше з підзаголовком «Із мисливських усмішок» надруковано в журналі «Зміна», 1953 р., № 7, стор. 20—22. Твір включався в збірки «Вибране», К., Держлітвидав України, 1954 р.; «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р.; «Отак і пишу» (Усмішки), К., «Радянський письменник». Бібліотека українського оповідання, 1954 р.; «Мисливські усмішки», К., Держлітвидав України, 1958 р.; «Усмішки», Ужгород, Закарпатське обласне видавництво, 1958 р. В перекладі на російську мову твір опублікований в збірках «Избранное», М., Гослитиздат, 1955 р.; «Послушайте старика!...». Юмористические рассказы (Для среднего и старшего возраста), М., Детгиз, 1957 р.; «Избранное», М., Гослитиздат, 1958 р.; «Ни пуха вам, ни пера». Охотничьи рассказы, М., «Молодая гвардия», 1958 р.; «Думы мои, думы мои...». Рассказы, фельетоны, дневники, М., «Советский писатель», 1959 р.

Друкується за текстом видання «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р., стор. 255—263.

На вербі груші. Вперше надруковано в журналі «Перець». 1953 р., № 20, стор. 8. Твір опублікований в збірках «Отак і пишу» (Усмішки), К., «Радянський письменник». Бібліотека українського оповідання, 1954 р.; «Нещасне кохання» (Усмішки), К., Держлітвидав України, 1956 р.; «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р.; «Усмішки», Ужгород, Закарпатське обласне видавництво, 1958 р.; «А в неділю п'ю, п'ю...», К., «Молодь», 1962 р. В перекладі на російську мову твір опублікований в книгах «Художественная самодеятельность». Сборник материалов для кружков художественной самодеятельности, М., 1956 р., стор. 138—140; «Репертуарный сборник», Владивосток, 1957 р., № 2, стор. 27—29; в окремих видан-

нях творів письменника: «Избранное», М., Гослитиздат, 1955 р.; «Избранное», М., Гослитиздат, 1958 р.; «Думы мои, думы мои...». Рассказы, фельетоны, дневники, М., «Советский писатель», 1959 р.

Друкується за текстом видання «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р., стор. 77—79.

Варварство. Вперше під рубрикою «Фейлетон» надруковано в газеті «Радянська Україна» 14 жовтня 1953 р. В окремі видання твір не включався.

Друкується за текстом газети.

Ділов, ділов... Вперше надруковано в журналі «Перець», 1953 р., № 21. Твір включався в збірки «Отак і пишу» (Усмішки), К., «Радянський письменник». Бібліотека українського оповідання, 1954 р.; «Нещасне кохання» (Усмішки), К., Держлітвидав України, 1956 р.; «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р.; «Усмішки», Ужгород, Закарпатське обласне видавництво, 1958 р.; «Вишневі усмішки». Вибрані гуморески та фейлетони (1921—1955 рр.), К., Держлітвидав України, 1960 р. В перекладі на російську мову твір опублікований в збірках «Избранное», М., Гослитиздат, 1955 р., під назвою «Дела, дела...»; «Избранное», М., Гослитиздат, 1958 р.; «Думы мои, думы мои...». Рассказы, фельетоны, дневники, М., «Советский писатель», 1959 р.

Друкується за текстом видання «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р., стор. 63—67.

Біла ворона. Вперше під рубрикою «Фейлетон» надруковано в газеті «Радянська Україна» 14 листопада 1953 р. В окремі видання твір не включався.

Друкується за текстом газети.

Ком. Вперше з підзаголовком «3 мисливських усмішок» надруковано в журналі «Дніпро», 1953 р., № 11, стор. 79—83. Твір включався в книгу «Сатира і гумор», К., 1955 р., стор. 360—367, та в збірки творів письменника «Отак і пишу» (Усмішки), К., «Радянський письменник». Бібліотека українського оповідання, 1954 р.; «Вибране», К., Держлітвидав України, 1954 р.; «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р.; «Мисливські усмішки», К., Держлітвидав України, 1958 р.; «Усмішки», Ужгород, Закарпатське обласне видавництво, 1958 р.; «Вишневі усмішки». Вибрані гуморески та фейлетони (1921—1955 рр.), К., Держлітвидав України, 1960 р. В перекладі на російську мову твір опублікований в збірках «Дикий гусь». Юмористические рассказы, Воениздат. Бібліотека журналу «Советский воин», 1954 р., № 14; «Избранное», М., Гослитиздат, 1955 р.; «Юмористические рассказы», М., «Правда». Бібліотека «Огонек», 1955 р., № 7; «Охотничьи усмешки», М., «Правда». Бібліотека «Крокодила», 1957 р., № 155; «Послушайте старика!..». Юмористические рассказы (Для старшего и среднего возраста), М., Детгиз, 1957 р.; «Избранное», М., Гослитиздат, 1958 р.; «Ни пуха вам, ни пера». Охотничьи рассказы, М., «Молодая гвардия», 1958 р.; «Думы мои, думы мои...». Рассказы, фельетоны, дневники, М., «Советский писатель», 1959 р.

Друкується за текстом видання «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р., стор. 248—254.

І весело, і дотепно. Вперше під рубрикою «Кіно» надруковано в газеті «Радянське мистецтво» 23 грудня 1953 р. В окремі видання твір не включався.

Друкується за текстом газети.

Думало. Вперше надруковано в газеті «Колгоспне село» 10 січня 1954 р Твір включався в збірки «Отак і пишу» (Усмішки), К., «Радянський письменник». Бібліотека українського оповідання, 1954 р.; «Нещасне кохання» (Усмішки), К., Держлітвидав України, 1956 р.; «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р.; «Виш-неві усмішки». Вибрані гуморески та фейлетони (1921—1955 рр.), К., Держлітвидав України, 1960 р. В перекладі на російську мову твір опублікований в журналі «Крокодил», 1955 р., № 7, стор. 12; в книжці «Репертуарний сборник», Курськ, 1955 р., стор. 15—17; у збірках творів письменника «Избранное», М., Гослитиздат, 1955 р.; «Избранное», М., Гослитиздат, 1958 р.; «Думы мои, думы мои...». Рассказы, фельетоны, дневники, М., «Советский писатель», 1959 р.

Друкується за текстом видання «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р., стор. 83—85.

Не горить. Вперше за підписом «П. Грунський» надруковано в журналі «Перець», 1954 р., № 1, стор. 2. В окремі видання твір не включався.

Друкується за текстом журналу.

Товариші-друзі. Вперше надруковано в журналі «Перець», 1954 р., № 1, стор. 3. В окремі видання твір не включався.

Друкується за текстом журналу.

Чортій-що. Вперше надруковано в журналі «Перець», 1954 р., № 2, стор. 3. В окремі видання твір не включався.

Друкується за текстом журналу.

Приводом до написання твору стала заборона в США розповсюдження радянської періодичної преси. У фейлетоні йдеться про журнал «Барвінок», № 12 за 1954 р. В ньому були опубліковані усмішка Остапа Вишні «Веселі артисти», вірш Валентина Бичка «Навік в Радянському Союзі», Грицька Бойка «Бабуся і внучка», поезії Платона Воронька «Гість» та Михайла Стельмаха «Дятел», які цитуються у фейлетоні, та ряд інших творів.

Даллес, Сміт, Маккарті, Гувер — американські політичні та державні діячі.

Ланьель, Бідо — французькі політичні та державні діячі.

«От стара АРА, Гувер-фебеер!» АРА (American Relief Administration) — американська благодійна організація, що існувала в 1919—1923 рр. В свій час її очолював Гувер.

Отак і пишу. Вперше надруковано в журналі «Дніпро», 1954 р., № 2, стор. 97—105. Твір включався в збірки «Вибране», К., Держлітвидав України, 1954 р.; «Отак і пишу» (Усмішки), К., «Радянський письменник». Бібліотека українського оповідання, 1954 р.; «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р.; «Усмішки», Ужгород, Закарпатське обласне видавництво, 1958 р. В перекладі на російську мову твір опубліковано в збірках «Избранное», М., Гослитиздат, 1955 р.; «Избранное», М., Гослитиздат, 1958 р.; «Думы мои, думы мои...». Рассказы, фельетоны, дневники, М., «Советский писатель», 1959 р.

Друкується за текстом видання «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р., стор. 354—368.

Оксана Х. — Оксана Христенко, завідувача відділом інформації.
«...Так написав ото, значить, я усмішку про закордонний факт...» — Йдеться про фейлетон «Як Антанті від Корфанті дуже

сильно не шастить», надрукований 3 червня 1921 р. в газеті «Вісті ВУЦВК» за підписом «Оксані». В тексті твору «Оксана» — це неточність.

Сорняк. Вперше надруковано в журналі «Перець», 1954 р., № 4, стор. 4. Твір друкувався в книгах «Сатира і гумор», К., 1955 р., стор. 354—357; «Самодіяльна естрада». Літературно-репертуарний збірник, вип. I, К., 1956 р., стор. 114—118. Твір включався в збірки творів письменника «Отак і пишу» (Усмішки), К., «Радянський письменник». Бібліотека українського оповідання, 1954 р.; «Нещасне кохання» (Усмішки), К., Держлітвидав України, 1956 р.; «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р.; «Вишневі усмішки». Вибрані гуморески та фейлетони (1921—1955 рр.), К., Держлітвидав України, 1960 р.; «А в неділю п'ю, п'ю...», К., «Молодь», 1962 р. В перекладі на російську мову твір опублікований в газеті «Сельское хозяйство» 25 липня 1954 р.; в книгах «Сатира и юмор», М., 1955 р., стор. 5—8; «Репертуарный сборник», Томськ, 1956 р., стор. 121—124; «Самодельная эстрада». Репертуарный сборник, Горький, 1956 р., стор. 50—53; «Репертуарный сборник», Владивосток, 1957 р., № 1, стор. 20—23. Твір включався в окремі видання творів письменника «Избранное», М., Гослитиздат, 1955 р.; «Избранное», М., Гослитиздат, 1958 р.; «Думы мои, думы мои...». Рассказы, фельетоны, дневники, М., «Советский писатель», 1959 р.

Друкується за текстом видання «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р., стор. 86—90.

Нещасне кохання. Вперше надруковано в журналі «Перець», 1954 р., № 5, стор. 2—3. Твір включався в збірки «Отак і пишу» (Усмішки), К., «Радянський письменник». Бібліотека українського оповідання, 1954 р.; «Нещасне кохання» (Усмішки), К., Держлітвидав України, 1956 р.; «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р.; «Усмішки», Ужгород, Закарпатське обласне видавництво, 1958 р.; «Вишневі усмішки». Вибрані гуморески і фейлетони (1921—1955 рр.), К., Держлітвидав України, 1960 р. В перекладі на російську мову твір опублікований в книгах «На зеленых просторах». Литературно-репертуарный сборник, М., 1954 р., стор. 138—140; «Эстрада», випуск 2, М., 1955 р., стор. 20—24; «Художественная самодеятельность». Репертуарный сборник, Л., 1955 р., стор. 94—99. Твір включався в окремі видання творів гумориста «Избранное», М., Гослитиздат, 1955 р.; «Избранное», М., Гослитиздат, 1958 р.; «Думы мои, думы мои...». Рассказы, фельетоны, дневники, М., «Советский писатель», 1959 р.

Друкується за текстом видання «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р., стор. 68—73.

Чудесні пташки. Вперше з підзаголовком «Оповідання» надруковано в журналі «Барвінок», 1954 р., № 4, стор. 4—5. Твір включався в збірки «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р.; «Дітям», К., Дитвидав УРСР, 1958 р.

Друкується за текстом видання «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р., стор. 319—321.

Наша Москва. Твір написаний в 1954 р. В періодичній пресі та в окремих виданнях українською мовою не друкувався. В перекладі на російську мову опублікований в збірнику «Думы мои, думы мои...». Рассказы, фельетоны, дневники, М., «Советский писатель», 1959 р.

Друкується за рукописом.

«Було це року 1923-го». — Остап Вишня вперше побував у Москві

в серпні 1923 р. як кореспондент газети «Вісті ВУЦВК» на Всесоюзній сільськогосподарській виставці.

«...тому Васильченковому школяреві...» — Йдеться про героя оповідання С. Васильченка «Олив'яний перстень».

Діла йдуть. Вперше надруковано в журналі «Перець», 1954 р. № 8, стор. 8. Твір включено в збірки «Отак і пишу» (Усмішки), К., «Радянський письменник». Бібліотека українського оповідання, 1954 р.; «Нещасне кохання» (Усмішки), К., Держлітвидав України, 1956 р.; «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р.; «Усмішки», Ужгород, Закарпатське обласне видавництво, 1958 р. В перекладі на російську мову твір опублікований в збірках «Избранное», М., Гослитиздат, 1958 р.; «Думы мои, думы мои...». Рассказы, фелетоны, дневники, М., «Советский писатель», 1959 р.

Друкується за текстом видання «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р., стор. 74—76.

Біля річки. Вперше з підзаголовком «Оповідання» надруковано в журналі «Барвінок», 1954 р., № 11, стор. 14—15. Твір включався в збірки «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р.; «Дітям», К., Дитвидав УРСР, 1958.

Друкується за текстом видання «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р., стор. 293—296.

Не в машині справа. Вперше під рубрикою «Фейлетон» надруковано в журналі «Колгоспник України», 1954 р., № 3, стор. 40. В окремі видання твір не включався.

Друкується за рукописом.

Як же вам не сором? Вперше під назвою «Як воно буває» надруковано в журналі «Дніпро», 1954 р., № 11, стор. 98—100. В окремі видання твір не включався.

Друкується за рукописом.

Р-р-раз! Вперше під рубрикою «Фейлетон» надруковано в журналі «Колгоспник України», 1954 р., № 4, стор. 40. В окремі видання твір не включався.

Друкується за рукописом.

Метикований голова колгоспу. (Новорічна фантазія профілактична). Твір написано в 1954 р. Вперше в перекладі на російську мову під заголовком «Изворотливый председатель» (Новогодняя профилактическая фантазия) надруковано в «Литературной газете» 31 грудня 1955 р. Твір опублікований в збірці «Нещасне кохання» (Усмішки), К., Держлітвидав України, 1956 р.

Друкується за рукописом.

Паралеліпед. В періодичній пресі твір не друкувався. За часом написання відноситься до 1954 р. Опублікований в збірках «Великі ростіть». Усмішки, К., «Молодь», 1955 р.; «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р.; «Дітям», К., Дитвидав УРСР, 1958 р. В перекладі на російську мову твір опубліковано в збірці «Послушайте старика!...». Юмористические рассказы (Для среднего и старшего возраста), М., Детгиз, 1957 р.

Друкується за текстом видання «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р., стор. 304—305.

Петрик, Резде та бариня. В періодичній пресі твір не друкувався. За часом написання відноситься до 1954 р. Включався в збірки «Великі ростіть». Усмішки, К., «Молодь», 1955 р.; «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р.; «Дітям», К., Дитвидав УРСР, 1958 р. В перекладі на російську мову твір опублікований в

збірці «Послушайте старика!...». Юмористические рассказы (Для среднего и старшего возраста), М., Детгиз, 1957 р.

Друкується за текстом видання «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р., стор. 338—342.

Помирилися. Вперше з підзаголовком «Гумореска» надруковано в газеті «Радянська Україна» 9 січня 1955 р. та в газеті «Кіровоградська правда» 1 квітня 1956 р. Твір включався в збірки «Усмішки», К., «Радянський письменник», 1955 р.; «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р.; «Усмішки», Ужгород, Закарпатське обласне видавництво, 1958 р.; «А в неділю п'ю, п'ю...», К., «Молодь», 1962 р. В перекладі на російську мову твір опублікований в збірці «Думи мої, думи мої...». Рассказы, фельетоны, дневники, М., «Советский писатель», 1959 р.

Друкується за текстом видання «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р., стор. 104—109.

Гіперболізатори. Вперше надруковано в журналі «Перець», 1955 р., № 2, стор. 3. В перекладі на російську мову твір опублікований в збірці «Пятна на солнце». Сатира и юмор, Симферополь, 1957 р., стор. 162—165, у виданні творів письменника «Думи мої, думи мої...». Рассказы, фельетоны, дневники, М., «Советский писатель», 1959 р.

Друкується за текстом журналу.

Квадратно-гніздова ковбаса. Вперше надруковано в газеті «Радянська культура» 20 березня 1955 р. Твір передруковувався в журналі «Колгоспник України», 1955 р., № 3, стор. 42, та «Соціалістична культура», 1955 р., № 4, стор. 38—39; в книзі «Молодіжні вечори». Репертуарний збірник, К., 1955 р., стор. 111—113; з підзаголовком «Гумореска» — в газеті «Молодь Закарпаття» 1 січня 1956 р. Включався також до збірки творів письменника «Усмішки», К., «Радянський письменник», 1955 р. В перекладі на російську мову гумореска опублікована в журналі «Крокодил», 1955 р., № 9, стор. 5; в збірці «Думи мої, думи мої...». Рассказы, фельетоны, дневники, М., «Советский писатель», 1959 р.

Друкується за рукописом.

Сусіди лихії, вороги тяжкії. Твір написаний 1955 р. на основі гуморески «Жилкоп» (журнал «Рабочий клуб», 1926 р., № 10, стор. 54—55). В перекладі на російську мову опублікований в збірках «Избранное», М., Гослитиздат, 1958 р., та «Думи мої, думи мої...». Рассказы, фельетоны, дневники, М., «Советский писатель», 1959 р.

Друкується за рукописом.

Загибель кар'єри. Вперше під рубрикою «Фейлетон» надруковано в газеті «Радянська Україна» 21 травня 1955 р. Первісна назва твору «Ві-і-ічна па-а-а-ам'ять». Гумореска включалася в збірки «Усмішки», К., «Радянський письменник», 1955 р.; «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р.; «Усмішки», Ужгород, Закарпатське обласне видавництво, 1958 р. В перекладі на російську мову твір опублікований в збірці «Думи мої, думи мої...». Рассказы, фельетоны, дневники, М., «Советский писатель», 1959 р.

Друкується за текстом видання «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р., стор. 91—94.

Ветеран циркового мистецтва. Вперше надруковано в газеті «Радянська Україна» 26 травня 1955 р. В окремій видання твір не включався.

Друкується за текстом газети.

Дзвонарі. Вперше надруковано в журналі «Перець», 1955 р., № 12, стор. 3. Твір включався в збірки «Усмішки», К., «Радянський письменник», 1955 р.; «Нещасне кохання» (Усмішки), К., Держлітвидав України, 1956 р.; «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р.; «Усмішки», Ужгород, Закарпатське обласне видавництво, 1958 р.; «Вишневі усмішки». Вибрані гуморески та фейлетони (1921—1955 рр.), К., Держлітвидав України, 1960 р. В перекладі на російську мову гумореску надрукована в збірнику «Пятна на сонці». Сатира і юмор, Сімферополь, 1957 р., стор. 139—143; в збірках творів письменника «Избранное», М., Гослитиздат, 1958 р.; «Думы мои, думы мои...». Рассказы, фельетоны, дневники, М., «Советский писатель», 1959 р.

Друкується за текстом видання «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р., стор. 110—113.

«У курсі дела...». Вперше з підзаголовком «Пам'яті Юрія Васильовича Шумського» надруковано в журналі «Україна», 1955 р., № 6, стор. 26—27. Зазначено час і місце написання: «Травень 1955 р. Київ». Твір включався в збірки «Усмішки», К., «Радянський письменник», 1955 р.; «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р.; «Привіт! Привіт!», К., «Радянський письменник», 1957 р.; «Вишневі усмішки», К., Держлітвидав України, 1962 р. В перекладі на російську мову твір опубліковано в збірці «Думы мои, думы мои...». Рассказы, фельетоны, дневники, М., «Советский писатель», 1959 р.

Друкується за текстом видання «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р., стор. 401—407.

Не забуваймо. Вперше з підзаголовком «Гумореска» надруковано в журналі «Колгоспник України», 1955 р., № 7, стор. 46. Твір включався в збірки «Усмішки», К., «Радянський письменник», 1955 р.; «Нещасне кохання» (Усмішки), К., Держлітвидав України, 1956 р.; «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р. В перекладі на російську мову твір опубліковано в збірці «Думы мои, думы мои...». Рассказы, фельетоны, дневники, М., «Советский писатель», 1959 р.

Друкується за текстом видання «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р., стор. 80—82.

Охороняймо природу. Вперше надруковано в журналі «Перець», 1955 р., № 15, стор. 6. Твір включався в збірки «Усмішки», К., «Радянський письменник», 1955 р.; «Нещасне кохання» (Усмішки), К., Держлітвидав України, 1956 р.; «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р.; «Вишневі усмішки». Вибрані гуморески та фейлетони (1921—1955 рр.), К., Держлітвидав України, 1960 р. В перекладі на російську мову твір опубліковано в журналі «Советская Украина», 1955 р., № 10, стор. 183—185.

Друкується за текстом видання «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р., стор. 100—103.

Літнього погожого дня. Вперше надруковано в журналі «Україна», 1955 р., № 10, стор. 26—28. В окремому виданні твір не включався.

Друкується за текстом журналу.

Перший диктант. Вперше з підзаголовком «Оповідання» надруковано в журналі «Барвінок», 1955 р., № 9, стор. 3—6. Твір включався в збірки «Усмішки», К., «Радянський письменник», 1955 р.;

«Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р.; «Дітям», К., Дитвидав УРСР, 1958 р. В перекладі на російську мову твір опубліковано в збірках «Послушайте старика!..». Юмористические рассказы (Для среднего и старшего возраста), М., Детгиз, 1957 р.; «Думы мои, думы мои...». Рассказы, фельетоны, дневники, М., «Советский писатель», 1959 р.

Друкується за текстом видання «Твори в 2-х томах», т. 2, К., Держлітвидав України, 1956 р., стор. 283—287.

Для дітей. Вперше надруковано в журналі «Зміна», 1955 р., № 9, стор. 11, під загальною рубрикою «Наші книги, наші плани». В передмові від редакції зазначено: «Редакція звернулася до ряду письменників України з проською розповісти читачам «Зміни» про свої книги, що виходять у цьому році, а також про твори, над якими вони зараз працюють.

Вміщуємо розповіді Євгенія Поповкіна, Остапа Вишні і Ярослава Гримайла».

В окремі видання твір не включався.

Друкується за текстом журналу.

Молокологі. За часом написання твір належить до 1954 р. В періодичних виданнях не друкувався. В перекладі на російську мову опублікований у збірці «Думы мои, думы мои...». Рассказы, фельетоны, дневники, М., «Советский писатель», 1959 р.

Друкується за рукописом.

Доброї путі. Вперше під рубрикою «До наради молодих письменників» надруковано в «Літературній газеті» 13 жовтня 1955 р. В окремі видання твір не включався.

Друкується за рукописом.

Про байкаря Павла Ключину. Вперше надруковано в журналі «Дніпро», 1955 р., № 10, стор. 108—110. В окремі видання твір не включався.

Друкується за рукописом.

«Та були в кума бджоли». Вперше надруковано в журналі «Колгоспник України», 1955 р., № 11, стор. 46—47. В окремі видання твір не включався.

Друкується за рукописом.

Ой ти, зимушка, зима... Вперше надруковано в газеті «Радянський Крим» 12 листопада 1955 р. Твір включався в збірку «Вишневі усмішки кримські», Сімферополь, Криввидав, 1961 р.

Друкується за газетним текстом.

Василь Яременко. Вперше з підзаголовком «До шістдесятиліття з дня народження» надруковано в журналі «Україна», 1955 р., № 17, стор. 26. Твір включався в збірки «Привіт! Привіт!», К., «Радянський письменник», 1957 р.; «Вишневі усмішки», К., Держлітвидав України, 1962 р.

Друкується за рукописом.

Мої «друзі», будь вони трижди прокляті. В періодичній пресі не друкувалося.

Про появу цього заповіту письменник Федір Маківчук згадує:

«Вперше я побачив цей аркушик влітку 1955 р. Забіг уранці на квартиру до Остапа Вишні, щоб уточнити час від'їзду на недільну риболовлю — збирались ми тоді на Жуків хутір коропів вудити, — а Павло Михайлович уже сидів у своїй легкій світлій піжами за письмовим столом і працював. Судячи по височенькій піраміді ще, здавалося, теплих недокурків

«Казбеку» у масивній попільничці, робочий день у нього почався дуже рано і дуже інтенсивно.

Закурили вже на пару, уточнили годину виїзду на озеро, я вже зібрався було йти в редакцію, але раптом мені впав у око аркушик машинного пису на стіні біля письмового стола...

Павло Михайлович лукаво поглядає на мене з-під окулярів і весело посміхається:

— Пам'ять з роками слабшає,— каже господар кабінету,— а обов'язок лишається обов'язком. Так ото почепив, як кажуть, навздогад буряків, щоб дали капусти. Хай нагадує, хто я такий є і про що писати мушу». («Чорноморська комуна», 11 листопада 1964 р.).

В перекладі на російську мову опубліковано в книзі письменника «Думи мои, думы мои...». Рассказы, фельетоны, дневники, М., «Советский писатель», 1959 р., а також у збірнику «Советские писатели». Автобиографии в двух томах, т. 1, М., Гослитиздат, 1959 р., стор. 266—267.

Друкується за оригіналом, що висить над письмовим столом Остапа Вишні.

Привіт! Привіт! Вперше надруковано в перекладі на російську мову в газеті «Известия» 31 грудня 1955 р. В січні 1956 р. під рубрикою «Фейлетон» твір опубліковано в журналі «Перець», № 1, стор. 2. До першодруку українською мовою Остап Вишня додав «Лист до редакції», в якому вказується, де було надруковано фейлетон: «В «Известиях» було...». В журналі «Перець» та в окремих виданнях помилково в «Лісті до редакції» зазначалося: «У «Перці» було надруковано...» замість «В «Известиях» було надруковано...».

Фейлетон включався в збірці «Нещасне кохання», К., Держлітвидав України, 1956 р.; «Привіт! Привіт!», К., «Радянський письменник», 1957 р.; в збірку творів письменника «Фейлетони 1956 року», К., «Радянська Україна», 1957 р.; «Вишневі усмішки». Вибрані гуморески та фейлетони (1921—1955 рр.), К., Держлітвидав України, 1960 р.; «Вишневі усмішки», К., Держлітвидав України, 1962 р. В перекладі на російську мову твір опубліковано в збірці «Думи мои, думы мои...». Рассказы, фельетоны, дневники, М., «Советский писатель», 1959 р.

Друкується за текстом журналу.

Нові часи — нові пісні. Вперше надруковано в перекладі на російську мову в газеті «Правда Украины» 31 грудня 1955 р. В окремі видання твір не включався.

Друкується за рукописом.

Ганна Петрівна Затиркевич-Карпинська. Вперше з підзаголовком «Сто літ з дня народження» надруковано в журналі «Україна», 1956 р., № 2, стор. 23. Твір включався в збірки «Привіт! Привіт!», К., «Радянський письменник», 1957 р.; «Вишневі усмішки», К., Держлітвидав України, 1962 р. В перекладі на російську мову твір опубліковано в збірці «Думи мои, думы мои...». Рассказы, фельетоны, дневники, М., «Советский писатель», 1959 р.

Друкується за текстом журналу.

Панська ялинка. Вперше надруковано в журналі «Барвінок», 1956 р., № 1, стор. 7—9. Твір опубліковано в збірці «Дітям», К., Дитвидав УРСР, 1958 р.

Друкується за текстом журналу.

Щука. Вперше з підзаголовком «З мисливських усмішок» надруковано в журналі «Дніпро», 1956 р., № 3, стор. 87—92. Твір включався в збірки «Нещасне кохання» (Усмішки), К., Держлітвидав України, 1956 р.; «Привіт! Привіт!», К., «Радянський письменник», 1957 р.; «Мисливські усмішки», К., Держлітвидав України, 1958 р.; «Вишневі усмішки». Вибрані гуморески та фейлетони (1921—1955 рр.), К., Держлітвидав України, 1960 р.; «Вишневі усмішки», К., Держлітвидав України, 1962 р. В перекладі на російську мову твір опубліковано в журналі «Огонек», 1957 р., № 2, стор. 30—31; в збірках творів письменника «Избранное», М., Гослитиздат, 1958 р.; «Ни пуха вам, ни пера». Охотничьи рассказы, М., «Молодая гвардия», 1958 р.; «Думы мои, думы мои...». Рассказы, фельетоны, дневники, М., «Советский писатель», 1959 р.

Друкується за рукописом.

Вдячний шпак. Вперше надруковано в журналі «Барвінок», 1956 р., № 1, стор. 19—21. В окремі видання твір не включався.

Друкується за рукописом.

А чи... Вперше під рубрикою «Фейлетон» надруковано в журналі «Колгоспник України», 1956 р., № 2, стор. 43. Твір опубліковано в збірці «Привіт! Привіт!», К., «Радянський письменник», 1957 р.; в перекладі на російську мову — в збірці «Думы мои, думы мои...». Рассказы, фельетоны, дневники, М., «Советский писатель», 1959 р.

Друкується за рукописом.

Сергій Єсенін. (Вечір артиста Бориса Чернова). Вперше під назвою «Цікавий вечір» надруковано в газеті «Радянська Україна» 3 березня 1956 р. В окремі видання твір не включався.

Друкується за рукописом.

«Од бузини до колодязя». Вперше з підзаголовком «Гумореска» надруковано в журналі «Зміна», 1956 р., № 3, стор. 14—15. Твір включався в збірки «Привіт! Привіт!», К., «Радянський письменник», 1957 р.; «Вишневі усмішки». Вибрані гуморески та фейлетони (1921—1955 рр.), К., Держлітвидав України, 1960 р.; «Вишневі усмішки», К., Держлітвидав України, 1962 р. В перекладі на російську мову твір опубліковано в збірці «Думы мои, думы мои...». Рассказы, фельетоны, дневники, М., «Советский писатель», 1959 р.

Друкується за рукописом.

Не дихне, як не збрехне. Вперше надруковано в журналі «Перець», 1956 р., № 5, стор. 5—6. Уривок твору під заголовком «Крутий» опубліковано в газеті «Прикарпатська правда» 5 грудня 1959 р. Гумореска включалася в збірки творів письменника «Привіт! Привіт!», К., «Радянський письменник», 1957 р.; «Фейлетони 1956 року», К., «Радянська Україна», 1957 р.; «Вишневі усмішки», К., Держлітвидав України, 1962 р.

Друкується за текстом журналу.

Historia meningitica. Вперше під рубрикою «Фейлетон» надруковано в газеті «Радянська Україна» 11 березня 1956 р. В підзаголовку твору зазначено: «З приводу наклепницької книги К. Менінга «Україна ХХ століття». Фейлетон включався в збірки «Привіт! Привіт!», К., «Радянський письменник», 1957 р.; «Вишневі усмішки», К., Держлітвидав України, 1962 р.

Друкується за газетним текстом.

В лютому 1956 р. газета «Радянська Україна» писала, що в Нью-Йорку нещодавно вийшла книга професора Колумбійського університету Кларенса Менінга «Україна ХХ століття», в якій зводився

брудний наклеп на Україну та український народ. Говорилося там зокрема, що промисловість України 1951 р. ледве досягла рівня 1912 р., що вона виробляє тільки півфабрикати, що вся електроенергія Дніпровської ГЕС використовується Москвою і т. д. В кінці своєї писанини цей «знавець» України закликав «звільнити» цю радянську республіку від соціалізму.

Ці матеріали й лягли в основу фейлетону Остапа Вишні.

Historia menningitica — тут гуморист надзвичайно вдало обіграв прізвиське автора книги «Україна ХХ століття».

Мракобісся. Вперше надруковано в «Літературній газеті» 24 травня 1956 р. Твір включався в збірку «Привіт! Привіт!», К., «Радянський письменник», 1957 р.

Друкується за газетним текстом.

Думки про сміх. Вперше під рубрикою «Майстри сміху» та під заголовком «Друзі-перчани» надруковано в журналі «Зміна», 1956 р., № 6, стор. 23. З деякими скороченнями під назвою «Друзі-перчани» твір опубліковано в збірці «Привіт! Привіт!», К., «Радянський письменник», 1957 р.

Друкується за рукописом.

Брехологія. Твір написано в 1956 р. Вперше надруковано в газеті «Радянський спорт» 7 вересня 1963 р. В окремі видання не включався.

Друкується за рукописом.

Ой, гадюка! Вперше надруковано в газеті «Вечірній Київ» 11 червня 1956 р. Твір включався в збірки творів письменника «Привіт! Привіт!», К., «Радянський письменник», 1957 р.; «Фейлетони 1956 року», К., «Радянська Україна», 1957 р.; «Вишневі усмішки». Вибрані гуморески та фейлетони (1921—1955 рр.), К., Держлітвидав України, 1960 р. В перекладі на російську мову твір опубліковано в збірці «Думи мої, думи мої...». Рассказы, фельетоны, дневники, М., «Советский писатель», 1959 р.

Друкується за газетним текстом.

Тихше, ради бога! Вперше надруковано в газеті «Вечірній Київ», 14 липня 1956 р. Твір включався в збірки «Привіт! Привіт!», К., «Радянський письменник», 1957 р.; «Вишневі усмішки», К., Держлітвидав України, 1962 р.

Друкується за рукописом.

А кому, справді, сором? Вперше під рубрикою «Фейлетон» надруковано в газеті «Радянська Україна» 25 липня 1956 р. Твір включався в збірки творів письменника «Привіт! Привіт!», К., «Радянський письменник», 1957 р.; «Фейлетони 1956 року», К., «Радянська Україна», 1957 р.; «Вишневі усмішки», К., Держлітвидав України, 1962 р.

Друкується за газетним текстом.

Ти добич дай! Вперше надруковано в журналі «Перець», 1956 р., № 17, стор. 5—6; та в газеті «Радянська Донеччина» 16 вересня 1956 р. Твір включався в збірки «Привіт! Привіт!», К., «Радянський письменник», 1957 р.; «Фейлетони 1956 року», К., «Радянська Україна», 1957 р. В перекладі на російську мову опубліковано в журналі «Крокодил», 1957 р., № 14, стор. 6; в збірці «Думи мої, думи мої...». Рассказы, фельетоны, дневники, М., «Советский писатель», 1959 р.

Друкується за текстом журналу.

Чому Бугай пополотнів. За часом написання твір належить до

середини 1956 р. Вперше із зазначенням «3 неопублікованих творів» надруковано в журналі «Перець», 1956 р., № 22, стор. 5—6.

В перекладі на російську мову твір вміщено в збірці «Думи мої, думи мої...». Рассказы, фельетоны, дневники, М., «Советский писатель», 1959 р.

Друкується за текстом журналу.

Миші підвели. За часом написання твір відноситься до 1956 року. Вперше із зазначенням «3 неопублікованого» надруковано в «Літературній газеті» 27 березня 1957 року. В перекладі на російську мову твір опублікований в збірці «Думи мої, думи мої...». Рассказы, фельетоны, дневники, М., «Советский писатель», 1959 р.

Друкується за рукописом.

Жнива. В періодичній пресі та в окремих виданнях твір повністю не друкувався. Перша його частина опублікована під однойменною назвою із зазначенням «Вишневі усмішки сільські» в газеті «Вісті ВУЦВК» 12 липня 1923 р. Друга частина написана в 1956 р.

Друкується за рукописом.

Садить ліси! Твір написано в співавторстві з Максимом Рильським. Вперше надруковано в газеті «Колгоспне село» 28 вересня 1956 р. В окремі видання твір не включався.

Друкується за газетним текстом.

«Думи мої, думи мої...». Вперше з підзаголовком «Уривки з щоденника» надруковано в журналі «Дніпро», 1957 р., № 2, стор. 73—101. Під назвою «Думаю собі та й думаю (3 літературного щоденника)» опубліковано в збірці «Привіт! Привіт!», К., «Радянський письменник», 1957 р., стор. 288—333. (Назву визначив рядок щоденникового запису від 15 грудня 1951 р.). Під назвою «Думи мої, думи мої...» записки були включені до видання «Вишневі усмішки», К., «Держлітвидав України, 1962 р. В перекладі на російську мову опубліковано в збірці «Думи мої, думи мої...». Рассказы, фельетоны, дневники, М., «Советский писатель», 1959 р.

Друкується за текстом журналу «Дніпро».

«Святкували 150-ліття «Енеїди». — Поема І. П. Котляревського першим виданням вийшла 1798 р. («Малороссийская Енеида в трех частях. С приобщением значения малороссийских слов как содержащихся в оной, так и весьма многих других. В Санкт-Петербурге, 1798 года»).

«...недалеко Чернеччина, недалеко Охтирщина, отам, де Монастирищина...» — перифраз рядків з поеми Платона Воронька «3 Німеччини в Чернеччину».

Іжакевич, Іван Сидорович (1864—1962) — український радянський живописець і графік. Народний художник УРСР.

«...я не той, «що греблі рве»... — перифраз рядка з поезії Платона Воронька «Я той, що греблі рвав».

«Умиращий капитализм...» — цитата з статті «Против философии упадка и разложения», що є рецензією на книгу англійського філософа-марксиста Моріса Корнфорта «В защиту философии. Против позитивизма и прагматизма», Иноиздат, 1951 («Правда» 4 грудня 1951 р.).

«...хай подивиться Маньковський» — Маньковський, Борис Микитович (1883—1962) — невропатолог, заслужений діяч науки УРСР. **Коломійченко, Михайло Сидорович** (нар. 1892 р.) — хірург, заслужений діяч науки УРСР.

Кальченко, Іван Іванович (нар. 1904 р.) — хірург, заслужений діяч науки УРСР.

Коломійченко, Олексій Сидорович (нар. 1898 р.) — оториноларинголог, заслужений діяч науки УРСР.

Стражеско, Микола Дмитрович (1876—1952) — видатний радянський терапевт, Герой Соціалістичної Праці.

Образцов, Василь Парменович (1849—1920) — видатний терапевт.

Воробйов, Володимир Петрович (1876—1937) — відомий анатом, один із авторів функціонально-динамічного напрямку в анатомії.

Гіршман, Леонард Леопольдович, (1839—1921) — відомий офтальмолог.

«Повернувся з-за кордону М. К. Садовський». — Садовський з 1920 по 1926 рр. жив за кордоном, в Ужгороді та Празі. Повернувся на Радянську Україну 1926 р. і грав свої давні ролі в різних театральних колективах, знімався в кінофільмі «Останній лощман».

Собінов, Леонід Віталійович (1872—1934) — видатний російський співак.

Марджанішвілі Коте (Марджанов, Костянтин Олександрович, (1872—1933) — видатний діяч грузинського й російського театрів, режисер, народний артист Грузинської РСР.

Театр Соловцова — Київський російський драматичний театр, заснований 1881 р. М. М. Соловцовим.

Корольчук, Олександр Іванович (1883—1925) — український актор і режисер. Один з фундаторів українського драматичного театру ім. М. К. Заньковецької.

Романицький, Борис Васильович (нар. 1891 р.) — актор і режисер, народний артист СРСР.

«...чудесний шлях театру ім. М. К. Заньковецької!» — Театр ім. М. К. Заньковецької створений в Києві 1922 р. В 1931 р. театр переїздить до Запоріжжя, а 1944 р. — до Львова. Тепер — Львівський державний ордену Трудового Червоного Прапора український драматичний театр імені М. К. Заньковецької.

Пилипенко, Михайло Харлампович (1888—1952) — актор театру ім. І. Франка, заслужений артист Української РСР.

«...прочитав у «Вітчизні» статтю Н «Радянський патріотизм». — Йдеться про статтю Єлизавети Старинкевич («Вітчизна», 1952 р., № 8, стор. 141—156).

«Мені пощастило знати Маяковського...» — Остап Вишня кілька разів слухав і зустрічався з В. Маяковським. В 1924 р. після не зовсім вдалого виступу російського поета в Харкові гуморист опублікував у газеті «Вісті ВУЦВК» (16 січня 1924 р.) замітку — замість фейлетону «Маяковський». Найбільш пам'ятна була зустріч в лютому 1929 р. під час Тижня української літератури в Москві.

АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК
творів, вміщених у цьому виданні

	Том	Стор.
А божа справа заплутується	1	124
А ви кажете...	3	17
А ви отак!	1	300
«А в неділю п'ю, п'ю...»	6	87
Ага, будеш?!	2	112
А закусовати чим?	2	354
А за це бозя битиме	2	347
«Аїда» (Рецензія-усмішка)	2	297
А кому, справді, сором?	7	324
А куди американське?	6	310
Alma mater	4	374
Альтернатива	3	114
Американський рай	6	353
А ми глушимо...	5	52
А ми, так сказати, підсумуємо!	1	264
А ми чим винуваті?	4	39
А народ воювати не хоче	6	191
Антанта — значить згода	1	93
Антанта (Науковий вислід)	1	29
А по-моєму — сукняна доба!	2	350
А порядочку малувато	5	136
Археологія з географією	6	250
* * * («Архієпископ Немаловський...»)	1	345
А те й буде	4	391
А ти, Марку, грай!	4	71
А тую шептуху та по бандитському вуху!	5	279
Ах, молодість!..	2	118
А чи...	7	288
А що робити?	1	113
А їх газом	3	13
Баба Мархотка	3	45
Баба Сасоїха	4	286
Бабо Мокрино, радуйтеся!	3	281
«Без голосу вовна»	3	414
Бекас	5	262
Бенгальський тигр	5	354
Бердянськ	3	367
Бережіть добро держави	3	303
Бережіть ліси	2	68
Бережком!.. Бережком!	2	263
«Березка»	3	376

Берлінська українська держава	4	234
Берлінські коні	4	219
Берлінські музеї	4	229
«Беру свої слова обратно»	4	250
Біла ворона	7	100
Біля річки	7	159
«Благословеніє господнє на вас»	2	279
«Блажен муж, іже не іде на совіт нечестивих»	3	234
«Блаженні ізгнанніє правди ради, яко тих єсть пляж на морі на Азовськїм»	3	374
«Бліцкрїг»	5	28
Богодухівська голова	1	349
Бог покарав	2	347
«Божеське»	3	193
Борис Романицький	4	167
Борїмось за книжку!	2	152
Бо то ж таки папа, а то Анатоль Франс	1	101
Брехнею світ пройдеш, та назад не вернешя	6	13
Брехологія	7	315
Будуймо Дніпрельстан!	4	24
Були... Були...	3	11
Було й е	3	88
Бур'яни — геть з поля!	6	195
«Бухгалтера»	1	107
Важкі часи настали... (До жіночого з'їзду!)	2	170
Валяйте, ваша величність, оптом!.. . . .	3	102
Вальдшнеп	5	319
Варварство	7	92
Василь Іванович	6	315
Василь Яременко (До шістдесятилїття з дня народження)	7	255
Вдячний шпак	7	284
Ведмідь	5	246
Везе Південній Славїї	1	348
«Великдень»	2	73
Велике діло — практика	5	113
«Великомученик Остап Вишня»	5	115
Весела братія	2	338
«Веселий кооператив»	3	344
Веселі артисти	7	63
Весна і весна	6	202
Весна-красна	6	34
Весняне	6	31
Весняний грїм (Драматичний етюд на одну дію)	6	95
Ветеран циркового мистецтва	7	208
Вечорниці	1	309
Виберїть когось із місцевих	2	348
Вибори!	2	103
Вибори на селі	2	105
«Визволителі з самостійної дірки»	5	244
Вискочили...	3	263
Ви їх по категорїях!	2	164
Вирішив!	2	158
Відкриття охоти	5	211

Відповідь на меморандум англійського його величества уряду	1	126
Відьма	4	145
«Вій»	3	33
Війну «чудесам» (<i>Лист з Золотоніської округи на Полтавщині</i>)	2	94
Військово-теоретична дискусія	5	200
Він такий... він може...	3	120
81 бабі і дякую, і привіт (<i>Лист до редакції</i>)	1	341
«Вісті» 1924 року (<i>Напередодні 1000 числа</i>)	1	316
Вічна їм пам'ять	4	76
Вовк	5	284
«Возсія вельтові світ розума»	5	100
Волокуші з гарбами	7	60
«Волюнтаризм і волюнтаристи» (<i>Щось, очевидно, з філософії</i>)	5	177
«Вопа взяла Грися та й причарувала»	5	271
Вох рорлі	3	81
Вперед, хлопці!	2	160
«Враги просвещення»	2	336
Все життя з Гоголем	7	7
Всесоюзна сільськогосподарська виставка	1	209
Все спокійно	2	323
В сім'ї вольній, новій...	6	236
Вундеркінд	3	118
Вячеслав	4	289
Гагара	5	455
Газета — дуже велике діло	1	121
«Гальяк» (<i>Державна опера. 31/І 1924 р. Бенефіс М. І. Литвиненко-Вольгемут</i>)	2	20
Ганна Петрівна Затиркевич-Карпинська (<i>Сто літ з дня народження</i>)	7	267
Гвалт!	4	256
Гвоздика	6	306
Ге-ех! Побер-р-ре-жи-и-ись!!!	2	18
Геометрія	7	29
«Геть сором»	2	137
Гіперболізатори	7	190
«Гіпно-баба»	3	226
Гірше совки озимої, гірше «урavnительного» податку!	2	191
«Гітлерія» художника Агніта	5	21
Глупа ніч	5	33
Говорила-балакала (<i>«Розповідали нам...»</i>)	5	312
Говорила-балакала (<i>Сценка</i>)	6	85
Годі «балуватись»	4	17
Голова під парасолькою	6	133
Голови	4	282
Голосномовець	3	84
Горе (<i>Бувальщина</i>)	2	330
Горе велике	2	91
Гори	2	241
Горить! Ох і горить же!	3	46
Господарі	6	223

Господи, благослови	4	114
«Государитесь»...	1	130
Готуємось...	2	53
Граї, море!	5	462
«Грицю, Грицю, до роботи...»	5	23
«Гумористи»	4	13
Гурзуф	2	260
Historia meningitica	7	307
Давайте воюваться	3	410
Давайте перевибирати	3	116
Далі ще цікавіше буде	5	198
Двадцять тисяч тонн	5	452
Два чоботи — пара	5	277
99 + 1 = 100	5	43
«Дев'яносто сім» (<i>Укрдерждрама</i>)	2	188
Дегустмахери	5	239
Демітріу і Елефтереску	3	159
Демократичні реформи Денікіна (<i>Фейлетон. Матеріалом для конституції бути не може</i>)	1	25
Дер Галушка	6	174
Державний театр ім. М. К. Заньковецької	4	268
Держись, хлопці! (<i>Роман на 4 розділи з епілогом і з мораллю</i>)	3	261
Деркачі деруть, аж плачі беруть	4	57
Десятеро	5	76
Де там у вас війна?	3	412
«Дефензива Посполита Польська»	3	48
Дещо про індивідуалізм	6	71
Дзвонарі	7	211
Дивіться...	2	308
Дика гуска	5	346
Дика коза	5	324
Дикний кабан, або вепр	5	430
Дилда	6	104
Директивна нарада	6	116
Дитя наше	4	266
Дитячий тиждень	2	114
«Діва днесь пресущественного рождає»	3	161
«Діва» й «Монах» (<i>Легенда</i>)	2	222
Діди наші та баби наші	5	45
Дідів прогноз	6	23
Дід Матвій	3	242
Діла єгипетські	2	181
Діла йдуть	7	156
Діла не наші — діла монарші	5	440
«Діли небесні»	1	38
Ділов, ділов...	7	95
Для вас, которії...	1	249
Для дітей	7	236
Дмитрівська власть працює (<i>3 натури</i>)	1	237
Дні братерського переключу	4	363
Дніпром	3	70

Добре придумано	2	136
Добре, що хоч не вовків	2	343
Доброї путі	7	241
«До другого пришествія»	4	388
Доісторичний струмент	5	40
До лева його	4	109
До ліги його!	1	200
До логічного краю	1	287
Дорога порада	5	154
Дорого це все коштує	2	110
«Дорогу жінці»	4	157
До тих, що поза Україною сущі	4	130
Дочекались-таки	3	28
Драстуйте!	5	362
Дрохва	5	374
Дружні поради	1	83
Дуже важливі справи і як їх вирішити	2	66
Дуже самостійний гімн	5	204
Думало	7	111
«Думи мої, думи мої...»	7	342
«Думка»	3	348
Думки про сміх	7	313
«Дух одвічної стихії»	5	156
Екіпіровка мисливця	6	136
«Експропріатори»	2	342
«Ексцентрики»	3	265
«Ессаянц»	1	205
Є й там хороше	2	303
Жарти	6	388
Жарти жартами...	5	402
Жах	4	41
Життя татарчине	2	253
«Жінвідділ»	1	153
Жнива	7	336
Загадки	3	15
Загибель кар'єри	7	204
За двадцять хвилин і галасувати?!	2	348
За дітей	1	85
Заєць	5	217
Залиште це...	2	353
Залізна логіка	1	243
Залізний характер	5	65
Замерзає самостійність	5	258
Замичковський	4	170
Заплуталась божа справа	1	97
Запорожці	6	50
Застрайкуйте!	4	49
Збільшити продукційність праці!	2	123
З богом до роботи	4	247
З вашими преміями...	4	141

Звірі протестують	3	352
Звіряча конституція	5	149
«Земельна рента»	5	26
Земля—Місяць—Марс	2	154
«Земля обробтки потребує»	1	148
«Зенітка»	5	7
Зимовий день	6	341
«З'їзд»	1	78
З крякухою на озері	6	159
Змова	6	81
Знайте всю правду!	1	331
З новим...	4	245
Знову про дірку	5	396
Зойк на «дорозі»	4	60
«Зоре моя вечірняя...»	6	261
Зробіть перерву!	6	92
З царями нехарашо	1	119
Іван Васильович Чаплигін (<i>Сорок літ праці</i>)	3	299
Іван Карась, або... (<i>Інтермедія для джаз-оркестру</i>)	5	383
Іван Явір	6	238
І весело, і дотепно	7	109
* * * (<i>«І вівці паси...»</i>)	1	345
І ВУЦВК, і Раднарком, і Держплан, і УЕР, і... і...	3	173
«Ідеал»	3	387
«І живі ще, і здорові всі родичі гарбузові»	5	405
«Імені Шевченка» (<i>Мабуть, не фейлетон</i>)	1	202
Інтереси для держави	1	347
І по хлівах ясніє...	4	372
І про вервечки, і про атомну бомбу	5	241
І сміх і горе	3	290
Іспит	6	46
Історія після «Історії однієї історії»	1	137
І тоскно буде... І журно буде...	1	273
І тут ми пасемо задніх...	1	335
І тут не так	4	99
«І хліб пекти, й по телята йти...»	2	173
І це непогано, але можна й краще	3	51
І чорт відмовляється	6	7
Іду до Москви	6	288
Йй-богу, не я!	2	116
Істимемо кавунні й динні...	3	53
Кабаре	1	51
Кавердушечки	4	107
«Кажість»	4	83
«Калиновая Роша» (<i>Привітальна усмішка</i>)	6	295
«Калиновий Гай»	6	282
Калоша сміялась...	3	144
Капітан і гарпунник	7	39
Каченята плачуть. <i>Відкритий лист до прокурора УРСР</i>	6	111
Квадратно-гніздова ковбаса	7	194
«Кедрила обжора»	2	337

Київські чудеса	1	187
Київ (<i>Текст до музичного огляду</i>)	6	328
Київ (<i>Усмішка. Ретроспективна, коли можна так сказати</i>)	2	46
Київ — Харків	7	50
«Клуб»	3	9
Клуб «приятной»	4	384
Кляті барометри...	5	230
«Книжечка»	3	157
Кого до Рад вибирати	1	261
Коли в голові «лій»...	3	181
Колись і тепер	4	133
Компанійка	2	177
Компенсація	4	136
«Комплекси учительські»	2	274
Кому воно?	4	64
Кому що...	2	143
Концепція несповна розуму	5	400
Короп	6	402
Короп по-німецькому	4	225
Космічна катастрофа	5	252
Косовиця	3	186
Кость Кошевський	5	161
Котиться!	2	316
Кочівники	6	242
Кошмари	3	305
«Краї світу хрещеного»	3	394
Краще земля, як купча	4	105
Кременчук (<i>Така собі усмішка: пересадочна</i>)	3	75
Крим	2	216
Кримська ніч (<i>Лірика з екзотикою</i>)	2	231
Кримське сонце	2	249
Кримський місяць (<i>І це лірика</i>)	2	235
Кров і сльози (<i>Людські документи</i>)	2	121
Круті часи	2	306
Кукурудза і сало	6	268
Культуртяпство	4	193
Куркулі	6	69
«Куркулю, муркулю, вгадай, жінко, що я говорю...»	2	334
Курорт бердянський	3	380
«Куряча Лівадія»	5	15
Курячий сміх	5	158
«Кустарі»	1	65
Ланцюговий міст у Києві е!	3	67
Лебідь	6	380
Ленін (<i>Жалоба</i>)	2	7
Ленінград і ленінградці	5	179
«Лернгія»	3	231
Леська	4	197
«Ли-2»	5	96
Лисенця	5	193
Лис Микита	6	152
Лист із села	1	47

«Лиха іскра поле спалить, сама щезне» (Український народний театр. Шевченків сад)	2	83
«Лісова пісня» (Франківці. 29—30 січня 1924 р.)	2	15
Література «заборная»	3	100
Літнього погожого дня	7	228
Лобогрійка	6	120
Ловить папашу!	7	24
Лось	5	334
Людина з великої літери	6	229
Львів	5	94
Мандатарії	6	12
Мар'ян Крушельницький	4	174
Матч починається о 6-й...	6	183
М. В. Гоголь (До століття з дня смерті)	7	16
М. В. Фрунзе і... «верніть мені солеморізку»	3	269
Мед	1	162
«Мерзость запуснення»	2	310
Метикований голова колгоспу (Новорічна фантазія про філактична)	7	172
Ми готові	5	236
Ми надолужимо!	3	127
Минається	2	315
Ми нічого не маємо проти	4	390
Минуле і сучасне	5	269
* * * («Ми познайомилися так...»)	6	326
Мисливство	4	87
Ми — такі!	4	123
Миші підвели	7	334
«Міністерство фінансів» (Безумовно, самостійне)	5	223
«Міцна чашка»	2	344
Многая літа поетові!	6	337
Може, ще інсценізувати накажете?	4	19
Можна померти	4	384
Мої «друзі», будь вони трижды прокляті	7	259
Молодець	1	347
Молокологи...	7	238
«Молочарство» (Ідилія)	3	184
Море (Дещо з природознавства)	2	237
Моя автобіографія	4	90
Мракобісся	7	309
Мрійники	7	26
«Мудрість райвицька» (Казка)	3	363
Музична історія	5	228
Муссоліні править (Переклад з фашистської італійської мови)	1	72
На вербі груші	7	89
На вітрилах	2	245
На всі боки	4	390
На Гомільшу!	1	178
На Гончарівці	4	201
Над преріями плачу (Замість рецензії)	1	44
На з'їзді (Нотатки сірничком)	2	277

Найпекучіша справа та що вона значить	2	60
Найпекучіші справи споживчої кооперації (<i>До з'їзду</i>)	2	145
Найпотрібніша артилерія	5	79
На конкурс	1	245
На перший приз	1	241
Народна артистка	4	73
Народна гордість	6	356
На руднях	4	181
На себе глядя...	1	346
На сесії (<i>Враження</i>)	3	317
«Наслажденія»	6	64
«Наталка Полтавка» (<i>Український народний театр</i>)	2	101
Національно, просто, а головне — приємно	4	31
Наша земля! Радянська земля!	5	89
Наша Москва	7	151
Наші не вмюють	2	283
«Нащо мені чорні брови»	5	132
Невже ото такий страшний?	4	62
«Не вийде, пане ляше, на ваше»	5	73
Не викрутяться	3	124
Невирішене питання	5	102
Не в машині справа	7	163
Не все разом	1	348
«Не вчіться!»	3	320
Не горить	7	114
Недалечко... недалечко... (<i>Може, й жарт, але не фантазія</i>)	6	39
«Недалечко червоне яєчко»	3	36
Не дихне, як не збрехне	7	302
Не дурак король	1	304
Не забуваймо	7	222
Не забувайте...	1	312
Не забувайте про те, що мануфактури в нас не багато	4	385
Не займайте, хай йому хрін!	1	115
Не за те гризла	2	349
* * * (<i>«Не зовсім чітко вже пам'ятається...»</i>)	6	245
Не зрозуміли	3	26
Не інакше, як отак	2	89
Не підгадьте, православні!	4	15
Не помиліться, будь ласка	1	259
«Не допоможуть старій бабі ні мазі, ні каплі»	2	97
Не розбігайтесь, хай вам щастя!	2	353
Не сваріться! (<i>Жарт</i>)	7	33
Не така страшна річ	4	139
Не так трохи	2	351
Не так уже й страшно!	2	80
Нещасне кохання	7	142
Ні пера ні пуху!	6	406
Нічим не вгодиш	2	340
Нічого нарікати!	1	275
Нічого не поробиш: готуймося!..	2	34
Нічого нового	3	112
Ніц не бендзе!	1	325
Ніяка мова	3	292
«Нова Баварія»	3	307

Нова дефензива	2	291
Нова порода	6	130
Нова порода свиней	2	346
Нова установа	2	343
Нові часи — нові пісні	7	264
«Нравствінна робота»	3	357
Ну й молодці! От молодці!	3	275
Ну й народ!	4	386
Ну куди його...	1	247
Ну, тепер усе гаразд буде	3	365
Ну що ти робитимеш?! (<i>Конспект до сильної драми</i>)	3	285
Облік	3	273
«Од бузини до колодязя»	7	294
Одеська держдрама (<i>Враження</i>)	4	178
Ой ви, коні, коні вороні!	5	309
Ой, гадюка!	7	318
«Ой горе, горе мні»	4	33
Ой дуб, дуба, дуба...	7	21
Ой ти, зимушка, зима...	7	252
Олекса Іванович	7	80
Олександр Довженко	4	159
Оригінально	4	195
Ось послухайте, харків'яни, що в нас було	2	25
Ось як!	2	198
Отака мати...	3	271
Отакі в нас колись були на селі клуби	1	151
Отак і пишу	7	122
От вам і жарт!	4	377
От вам і «та»!..	2	131
От вам і кіт!	3	104
«Отець Килина»	1	294
От задача!	2	312
От тобі й маєш! (<i>«Почекайте, почекайте!...»</i>)	2	22
От тобі й маєш! (<i>«А ще питають...»</i>)	2	352
От як у нас!	1	333
«Ох і лікували нас...»	1	168
Ох і Мотря ж Карпівна!	6	185
Охорона материнства й дитинства (<i>До з'їзду</i>)	2	147
Охороняймо природу	7	225
Панська ялинка	7	271
Паралелепіед	7	177
«Парсона»	4	7
Паскудне слово	2	99
Певний спосіб	1	89
Пекло гріщить	5	291
Перепілка	5	339
Переплутали	4	258
Перестрах	4	380
Перший диктант	7	231
Петрик, Резеда та бариня	7	179
Письменники	1	253
Пишіть... пишуть...	2	175

«Підкачала»	3	310
Підсумки (<i>Про франківців</i>)	3	342
«Піп, дяк, два околодочних, бандурша й я...»	2	290
Пісочок	1	95
«Плуг»	1	266
«Побратими»	5	167
Повітрям торгують	2	339
Поволеньки, громадяни!	3	136
Повстання	4	79
«Погодинний графік» тітки Секлети	6	279
«Подарунки»	2	70
Подорожні враження	1	144
Подумайте	3	280
«Пожалуйте!» (<i>«Здрастуйте, Симоне Петлюровичу!»</i>)	2	304
«Пожалуйте!» (<i>«Монархісти всоте збираються...»</i>)	1	329
«Позорище»	4	101
По інстанціях!	2	23
Поїхали...	4	208
«Пойдем, милая моя, в рощу слухать солов'я...»	2	285
По камбалу!	2	268
«Полова проблема»	2	56
«Полтавський бій» (<i>Замість найвеселішого фейлетону</i>)	1	231
«Помазок»	5	126
Помирилися	7	184
Помогло чи ні?	4	51
Понад туманами (<i>Перша аероподорож</i>)	3	58
«Попеділок» (<i>Моментальна фотографія-шарж</i>)	1	277
Попавсь?!	1	302
Попередники й нащадки	5	144
Пора вже	1	103
По ревізії	6	258
Поспішайте, православні	2	78
По-хазяйському треба	6	142
Походження світу (<i>Наукова праця. Власне, науково-популярна</i>)	1	141
Пошли, доле, всім такої смерті	1	323
«Пошти що й здря»	3	229
Правда очі коле	6	302
Правильний муж!	3	19
Прекрасна думка	4	53
Прекрасний і найпевніший спосіб забагатіти	1	283
Прекрасні способи	2	62
«Прем'єр-міністр»	5	141
«Пренія»	3	38
Привіт! Привіт!	7	260
«Приїдіте, последнее цілуваніе...»	1	67
Прикрутіть диякона	4	392
Причини й наслідки	2	281
Про агронома й атмосферу	3	339
Про Анатолія Косматенка	7	76
Про байкаря Павла Ключину	7	244
Про Бахмутського, про Укрторг, про Вукоопспілку і про інших, іже імена їхні ти, господи, й сам не знаєш	1	55
Про бур'яни	6	108

Про велике чорт зна що	1	27
Про виконкомки культурні та про миші літературні	1	70
Про «Всесвіт»	2	284
Про дігочок...	3	323
Про Дмитра Білоуса	7	44
Про «дорослий» бюлетень	2	133
Про життя ховрашине радісне (<i>Світла легенда</i>)	2	31
Про замки та інші речі	5	371
Про зяблеву любов (<i>Драма</i>)	5	233
Про комуну, трактор та украсільмаштрестівську веремію	2	149
Про кури, про індики, про директорів і т. ін.	6	170
Пролетарський сад	1	197
Пролеткульт і сільське господарство	2	139
Про лицарів, що животи свої на вівтар вітчизни великої збирались були покласти	2	86
Проліски	6	321
«Променад»	4	47
Про мудрого зайця	5	256
Про о-опали шкідники!	2	51
Пропащі люди	1	164
Про Платона, архієпископа америкаанського, про нову спо- відь, про гроші, про платонівський банк та про інші ка- нони «російської» святої православної церкви апостоль- ської	1	291
Про приємні неприємності	5	191
Про продукційність праці у сільському господарстві та про те, як тую продукційність збільшити	2	132
Про пророка Ієремію	4	278
Про протоки	1	59
Про пшеницю, про зайця й про чистоту	6	113
Про «Розлом» та про інші речі	4	155
Про свині, про поросята, про ковбаси, про кендюх та про різні дуже смачні речі	1	342
Про Сергія Воскресенка	6	215
Про «сестриць та братців»	1	69
Про слюсаря Шовкового та про любов	4	356
Про Степана Олійника	6	179
Про «суперфосфат», про «мило», про «білу неділю», про «величезне одяло» і про всякі такі інші чудернацькі- дурундацькі речі	4	270
Про товарову інтервенцію	2	55
Про червоні нігтики (<i>На жаль, не казка</i>)	5	202
Про чистку апарату на селі	2	141
Про шизофренію	5	151
Про щасливців у світі білому	1	298
Про «Южбіуро всеподпякондякпаламар» ВЦСПС	1	63
Про Юхима Кучу	4	191
Пряма наводка	5	11
Псьол	3	251
«Птахівництво»	6	42
Птиця плаче	3	391
Пункт, умовою не передбачений	4	366
«Пустіть душу на покаяніє»	4	387

П'явки в крепжоржетах (<i>На виставі комедії «Не називаю- чи прізвищ» В. Минка</i>)	7	70
П'ятдесятилітня юність	5	175
П'ять літ	2	288
П'ять років	3	93
Радіо	4	96
Радіореферат по-англійському	6	90
Радуйся, жінко українська!	1	227
Радянізація церкви	1	257
Райхсохматдит	4	222
«Реалізація держфонду»	3	322
Ревіще	5	221
«Реготуни»	5	409
Рейхсдрап, або гудеріанізація німецької армії	5	111
Рекордсмен	5	367
Релігійний дух	2	339
Рефлекси	2	195
«Рибак рибака не дуже бачить навіть поблизу»	3	397
«Рибка плаває по дну»	3	254
Рідна столиця	6	386
«Робітничче законодавство»	1	74
Роблю з особливим задоволенням	2	337
Роди, земле, жито, пшеницю...	6	27
Розбороняйте самі!	2	349
Роздайсь, море	4	389
Розклад буржуазії	4	213
Розмова на межішкву	4	263
«Рости, рости ти, клеп-дерево...»	6	199
«Ростіть, ростіть...»	6	271
Ростіть щасливі (<i>Привітальна усмішка</i>)	6	313
Р-р-раз!	7	170
«Ружжо»	5	299
«Руль» на труни!	2	299
Садіть ліси!	7	340
Самий «рик»	2	345
Самі собі шкідники	5	442
Самі тобі румуни...	5	30
Самі тобі чудеса!	1	296
Самостійна вилуплюється	5	281
Самостійна економіка	5	215
Самостійна і ні від кого не залежна історія	5	128
«Самостійний дистрикт»	5	170
Самостійний смітник	5	104
Самохідна комора	6	255
С. А. Синявін, учитель народний (<i>Сорок літ праці</i>)	3	294
Сватання та...	6	44
Свиня ізюмська	1	349
«Святі та божі»	5	164
Свято врожаю	3	95
Село згадує	3	189
«Село — книга»	1	159
Селянська виграшна позика	2	92
Сергій Дрімцов	4	164

Сергій Єсенін (<i>Вечір артиста Бориса Чернова</i>)	7	292
«Середовий младенчик» (<i>Фейлетон-відповідь</i>)	2	321
Segum antibabikium	3	155
Силос (<i>Казка</i>)	5	393
Симентальський профіль	5	448
Симон Васильович Петлюра	3	350
«Сільська юстиція»	3	238
Сімферополь—Ялта (<i>Подорож</i>)	2	211
Скок і перескок	5	123
Скоро літатимемо	2	41
Слава богу, пронесло	4	66
Слава, морген, бай!	5	427
Слава тобі, господи!	3	283
«Славних прадідів великих правнуки погані»	3	408
Сліпці	1	192
Слухай, обивателю!	4	36
Слухайте, календарники, хіба я вам пасхалія?	2	13
Сокири треба	3	122
«Соліст»	6	145
Солов'яча яечня	6	78
Сом	7	102
Сон кобили вороної	2	208
Сорняк	7	137
Сорок п'ять запитань і сорок п'ять відповідей	4	274
«Соціалісти»	1	285
Спаснібі за співчуття!	4	44
Спеціально дворянський	1	61
Співець печалі нашої	4	252
Спокійний кінь — добрий кінь	2	335
Справа це дуже заплутана	2	301
Справа як біля бабного воза	5	80
Справжні християни	2	341
Справи божі (<i>З натури</i>)	1	251
Справи кооперативні	3	139
Справи курячі	6	351
Справи національні	3	43
Справи церковні	3	31
«Спринтер»	5	68
«Спритність»	3	288
Спробував?!	3	134
Стара штука	1	111
Старе це, як світ	1	289
Старі люди — мудрі люди...	2	326
Староста	4	153
Степами гаврійськими (<i>Подорож</i>)	3	329
«Стѣжки-дорожки»	6	98
«Страждання молодого Вертера»	5	55
Страхіття	1	91
Страшний суд	1	42
Страшні бої почалися!	1	135
«Стребилівка» (<i>Натура</i>)	1	239
«Судьба»	5	207
«Сукно в степу» (<i>Подорож</i>)	3	334
Сумні веселощі	5	63

Сум обгортає	3	138
Сусіди лихії, вороги тяжкі!	7	199
Сьома на селі революція	2	167
«Та були в кума бджоли»	7	249
Та вчїться ж!	2	156
Та даймо машинну!	3	217
Та доки ж?!	3	301
Та до яких же це пір?!	1	305
Та й борись!..	1	105
Та й чого замовкли?	2	194
Такий досвід — і не оцінили!	1	307
Таких на Дніпрельстані тисячі!	4	364
Такі собі зустрічі й розмови	5	259
«Так ми ж парод тьомний» (<i>Конспект до трагедії</i>)	3	405
Так ні чорта з того й не вийшло	3	296
Так... так їх!	2	108
Талановитий народ!	2	186
Таланти	6	391
Там, де цар пішки ходили	2	228
Там не люблять (<i>Жарт</i>)	3	277
Та на кого ж?.. На кого ж?.. (<i>Голосіння</i>)	3	355
Та полагодьте ж, хай вам щастя!	1	327
Театр імені Заньковецької	2	206
Те, до чого і лицем, і мордякою повертаються	3	169
Те, до чого лицем слід повернутися	3	163
«Темна нічка-петрівочка»	3	221
Темрога mutantur	1	57
Тепер не штука	2	200
«Тепер я турок — не бандит»	6	73
Ти добич дай!	7	328
Ти добич дай! (<i>По-моєму, роман</i>)	4	330
Тиждень лісу	3	42
«Типу «фердішанд»	5	18
Тихше, ради бога!	7	320
Тільки вітаємо й поздоровляємо	6	233
«Тіні забутих предків» (<i>Романтика</i>)	3	132
Тіпун вам на язик!	1	207
Товариші-друзі	7	116
Точна адреса	6	219
Травень	6	375
Трагедія в джунглях	6	292
Треба ж якось вирішити	2	319
Треба охоронців	3	40
Треба якось рятуватися	3	153
Тридцять срібних (<i>Історична розвідка</i>)	6	148
Три роки «Дранг нах остен»	5	71
Три сосни	3	346
«Трістан на Хрещатику» (<i>Несподівана зустріч з німецьким легендарним рицарем</i>)	5	50
Туристи	2	225
Тюрма-санаторій	6	221
Тяжка хвороба	6	299
«Тяжолі времена»	3	337

Угадали	5	424
Удар! Іще удар!	6	395
«У запорожців з-за Дунаю»	3	401
«У колектив!»	3	176
«Українська Голландія»	3	385
Українсько-німецька націоналістична самостійна дівка	5	130
УкрОУНа й укрОУНці (<i>Розвідка науково-дезодоративна</i>)	5	60
«У курсі дела...» (<i>Пам'яті Юрія Васильовича Шумського</i>)	7	215
У Макара Онисимовича Посмітного	6	124
Уміти треба	2	30
Умовив	1	76
Універсал	4	128
У ніч під Новий рік	6	252
У новорічну ніч	5	295
Уперта Маня	5	438
«У попа була собака»	3	361
Усе зрозуміло	1	117
«Усипка, утечка, усушка й утруска» (<i>Теорія</i>)	1	80
Уссурійські коропи	6	10
У хвості сила	1	174
У школі	1	53
Фазани	7	19
Фелько Зошит (<i>Сулинський жарт</i>)	6	265
Фейлетона не виїшло	7	36
Фейлетоністи	6	75
Фіз-культ-ура!	6	205
Хазяйновитий бог	1	263
Хай живе ВУФКУ!	2	344
Хай живе Спартак!	4	67
Хай живе українська радянська естрада!	4	260
Хай зоріє (<i>Про дніпропетровську капелу «Зоря»</i>)	4	151
Хай капає (<i>Югославська казка</i>)	5	48
Хай парве! І здорово!	2	328
Хай росте!	6	399
Хай ясніє ім'я його!	4	242
Характерне явище	2	82
Харків—Київ (<i>Дорогою</i>)	1	182
Хароші люди	4	69
Хитре чудо	1	347
«Хитрий Панько»	5	316
Хіба вони знають?!	3	108
Хіба тепер?! От ми!	1	233
Хлюст	5	138
Хмара (<i>Вважайте за передову статтю. Програмову, сказати би</i>)	2	162
Хороша-хороша дівчинка	5	120
Хороший звичай...	4	22
Хоч би одним оком глянуть!	3	57
Хоч немає рими, так зате є смак	4	148
Хреста вкрадено	1	350
Християни-кріпсяни	5	82
Хто винен?	2	9

Хто за кого?	5	173
Хто правий	3	149
«Художня» критика. <i>Михайло Семенко. Інтимні поезії «П'єро задається». Фрагменти</i>	1	33
Це вам не бандитизм	4	120
Це вибори не погані (<i>Краще од фейлетону</i>)	2	197
Це діло боже	4	385
Це ми про сапачку	6	156
Цеп на Муссоліні	1	109
Церква на гастролях	1	139
Цирк В. Труці і Н. Нікітіна	2	71
Цікаві запитання	5	225
Чабанам привіт! (<i>До всеробітземлісівського з'їзду</i>)	2	179
«Чаплі»	3	325
Час уже	3	7
«Червоний дрюк»	1	351
«Честь імеєм вас поздравіть»	4	29
Чи варт?	2	58
Чий Шевченко?	2	43
Чи обновляються?	1	282
Чи поборемо, чи не поборемо?	3	151
Чоботодержавна робота	6	67
Чого воно так?	3	29
Чолом	5	390
Чому Бугаїі пополотнів	7	332
Чортій-що	7	119
Чорт його знає як?!	2	202
Чорт зна чого не візьмем	3	130
«Чотири збоку»	1	351
Чудака, їй-богу!	1	36
Чудесна риба	5	38
Чудесні пташки	7	148
«Чудило»	6	20
Чудо (<i>«Це таки вже справжнє чудо...»</i>)	2	332
«Чудо» (<i>«Тисячне, чи що, це чудо»</i>)	2	165
Чухаємось...	5	398
«Шавельсі, товаришочки, шавельсі»	4	117
«Шершень»	5	387
«Шлях до соціалізму»	3	258
Щаслива людина	1	87
«Ще не вмерла ваша дірка»	5	275
Ще про хвороби житлокооперації	4	9
Ще як сельбудів не було	1	49
«Щоб і хліб родився! Щоб і скот плодився!»	2	204
Щоб навпаки...	2	76
Щоб не було мало	3	55
Щоб не вичистили	2	129
Щоб не забути	2	39
Щоб селянство вас поважало	2	126
Що ви, батюшечко, хай з вами всі святі будуть!.. . . .	1	337

Що ж вам порадити?	4	55
Що ж тут смішного?	4	389
Що ж у новім році треба не забути зробити?	3	267
Що може іноді вийти, як не додумає хтось, хоч би він був окрвиконкомом	1	235
Що повинен знати кожний член спілки	2	341
Що поробиш?	4	111
Що посовітуєш?!	3	106
Що правда, то правда!	2	28
Що робити?	2	72
Що скоїлося в Італії (<i>Популяризація</i>)	1	71
Щось воно так витанцьовується, що і в чоботях, і штанях цього року ходитимемо	1	314
Щось неймовірне	4	125
Що таки мудро — то таки мудро!	2	151
Щука	7	275
 Юра Гнат	 2	 293
Яка невдячність?!	1	100
Я б не святкував	3	86
Якби моя бабуся встали	5	330
Як варити і їсти суп із дикої качки	5	85
Як вовки голову з'їли	6	275
Як гусениця у дядька Кіндрата штани з'їла... (<i>Чистісінька правда</i>)	2	64
Як же вам не сором?	7	166
Як забагатіти кооперативіві	3	142
Як засмажити коропа	6	102
Як з головного отамана сама «могила» залншилась	1	339
Якість продукції	4	85
Як Керзон у Білому морі рибу ловив і що з того всього може вийти	1	128
Як ковбаса та...	6	346
Як менс преса підвела (<i>Факт</i>)	4	81
Як ми колись учились	1	156
Як найкраще навчити все село грамоги	2	187
Як найкраще хліб заготовляти	3	110
Як одне теля одного дядька било (<i>Чистісінька правда</i>)	3	49
Якої погибелі ми дійшли	3	146
Як? — Отак!	3	21
Як переїхати митницю	4	238
Як раду тій землі дати (<i>До земельної наради</i>)	2	36
Як франківці Москву повоювали (<i>Документи з вражен- нями</i>)	3	314
Як я в Харкові «трахторного двору» шукав (<i>Бувальщина</i>)	3	97
Як я рибу ловив	1	132
Ярмарок	3	196

СПИСОК ІЛЮСТРАЦІЙ

	Стор.
Остап Вишня. 1953 р.	16— 17
Остап Вишня та Федір Маківчук . . .	112—113
Остап Вишня. 1953 р.	224—225
Остап Вишня. 1955 р. .	320—321
Сторінка щоденника	352—353

З М І С Т

ФЕЙЛЕТОНИ, ГУМОРЕСКИ, УСМІШКИ 1952—1956

Все життя з Гоголем	7
М. В. Гоголь (<i>До століття з дня смерті</i>)	16
Фазани	19
Ой, дуб, дуба, дуба...	21
Ловіть папашу!	24
Мрійники	26
Геометрія	28
Не сваріться! (<i>Жарт</i>)	33
Фейлетона не вийшло	36
Капітан і гарпунник	39
Про Дмитра Білоуса	44
Київ — Харків	50
Волокуші з гарбами	60
Веселі артисти	63
П'явки в крепжоржетах (<i>На виставі комедії «Не називаючи прізвисьц» В. Минка</i>)	70
Про Анатолія Косматенка	76
Олекса Іванович	80
На вербі груші	89
Варварство	92
Ділов, ділов...	95
Біла ворона	100
Сом	102
І весело, і дотепно	109
Думало	111
Не горить	114
Товариші-друзі	116
Чортій-що	119
Отак і пишу	122
Сорняк	137
Нещасне кохання	142
Чудесні пташки	148
Наша Москва	151
Діла йдуть	156
Біля річки	159
Не в машині справа	163
Як же вам не сором?	166
Р-р-раз!	170
Метикований голова колгоспу (<i>Новорічна фантазія профілактична</i>)	172
Паралелепіпед	177

Петрик, Резеда та бариня	179
Помирилися	184
Гіперболізатори	190
Квадратно-гніздова ковбаса	194
Сусіди лихії, вороги тяжкої	199
Загибель кар'єри	204
Ветеран циркового мистецтва	208
Дзвонарі	211
«У курсі дела...» (Пам'яті Юрія Васильовича Шум-	
ського)	215
Не забуваймо	222
Охороняймо природу	225
Літнього погожого дня	228
Перший диктант	231
Для дітей	236
Молокологи...	238
Доброї путі	241
Про байкаря Павла Ключишу	244
«Та були в кума бджоли»	249
Ой ти, зимушка, зима...	252
Василь Яременко (До шістдесятиліття з дня на-	
родження)	255
Мої «друзі», будь вони трижды прокляті	259
Привіт! Привіт!	260
Нові часи — нові пісні	264
Гаїна Петрівна Затиркевич-Карпинська (Сто літ	
з дня народження)	267
Панська ялинка	271
Щука	275
Вдячний шпак	284
А чи...	288
Сергій Єсенін (Вечір артиста Бориса Чернова)	292
«Од бузини до колодязя»	294
Не дихне, як не збрехне	302
Historia meningitica	307
Мракобієся	309
Думки про сміх	313
Брехологія	315
Ой, гадюка!	318
Тихше, ради бога!	320
А кому, справді, сором	324
Ти добич дай!	328
Чому Бугай пополотнів	332
Миші підвели	334
Жнива	336
Садить ліси!	340
«Думи мої, думи мої...»	342

ПРИМІТКИ

387

Алфавітний покажчик творів, вміщених у цьому	
виданні	406
Список ілюстрацій	424

ОСТАП ВИШНЯ
Сочинения в семи томах
Том 7
(На українском языке)

*

Видавництво «Дніпро»,
Київ, Володимирська, 42.

Редактор *С. А. Захарова*
Художник *К. К. Калугін*
Художній редактор *В. В. Машков*
Технічний редактор *Є. А. Зіскіндер*
Коректор *З. Г. Коваль*

Виготовлено в Київській фабриці набору
Державного комітету Ради Міністрів УРСР по пресі,
Київ, вул. Довженка, 5.

Ліногнпист *Н. А. Тарасова*

Верстальник *М. Н. Іваненко*

Друкар *М. Д. Фішман*

Керівник палітурно-брошуровальних процесів *Є. А. Волкова*

*

Здано на виробництво 19/XII 1964 р.
Підписано до друку 30/IV 1965 р.
Формат паперу 84×108¹/₃₂. Фізичн. друк. арк. 13,375.
Умовн. друк. арк. 22,47 + 5 вкл. Обліково-видавн. арк. 21,773.
Ціна 75 коп. Замовл. 757. Тираж 20 000.
Т. П. — 1965 — поз. 20.